

ANUARUL MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA

SERIE NOUĂ
III-IV

PLOIEȘTI

2007-2008

ANUARUL

MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE

PRAHOVA

Studii și cercetări

SERIE NOUĂ
III-IV (11-12)

Editor: Lia Maria Dulgheru

Colectivul de redacție: CIUPERCĂ Bogdan
FRÂNCULEASA Alin
PAVELEȚ Eugen
PENEȘ Marinela
STAN Adrian
STĂNESCU Eugen

Redactor coordonator: DULGHERU Lia Maria
Tehnoredactare: STRECHE Violeta

ISSN 1223 - 4222

Editura OSCAR PRINT este acreditata CNCIS, cod 227.

Orice corespondență va fi
trimisă pe adresa:
MUZEUL DE ISTORIE ȘI
ARHEOLOGIE – PRAHOVA
PLOIEȘTI
Str. Toma Caragiu nr. 10
Telefon/Fax: 0244-514 437
e-mail: histmuseumph@yahoo.com

Răspunderea pentru conținutul articolelor și calitatea rezumatelor în limbi străine revine în întregime autorilor

YEARBOOK
OF THE HISTORY AND ARCHAEOLOGY
MUSEUM
PRAHOVA

Studies and researches

NEW SERIES
III-IV (11-12)

Editor: Lia Maria Dulgheru

Editorial team: CIUPERCĂ Bogdan
FRÂNCULEASA Alin
PAVELEȚ Eugen
PENEȘ Marinela
STAN Adrian
STĂNESCU Eugen

Coordinating editor: DULGHERU Lia Maria
Technical review: STRECHE Violeta

ISSN 1223 - 4222

Mail will be sent at the following

Address:

MUSEUM OF HISTORY AND
ARCHEOLOGY – PRAHOVA
PLOIEȘTI

10, Toma Caragiu Street

Telephone/Fax: 0244-514 437

e-mail: histmuseumph@yahoo.com

The authors assume full responsibility for the content of the articles and for the quality of the summaries in foreign languages.

L'ANNUAIRE
DU MUSÉE D'HISTOIRE ET ARCHÉOLOGIE
PRAHOVA

Études et recherches

NOUVELLE SÉRIE
III-IV (11-12)

Éditeur: Lia Maria Dulgheru

Collectif de rédaction: CIUPERCA Bogdan
FRANCULEASA Alin
PAVELET Eugen
PENES Marinela
STAN Adrian
STANESCU Eugen

Rédacteur coordonateur: DULGHERU Lia Maria
Révision technique: STRECHE Violeta

ISSN 1223 - 4222

Toute correspondance doit être adressée:
MUSÉE D'HISTOIRE ET D'ARCHEOLOGIE DU
DEPARTAMENT PRAHOVA
PLOIESTI
10, Rue Toma Caragiu
ROMANIA

La responsabilité pour le contenu des articles et la qualité des résumés dans les langues étrangères revient en totalité aux auteurs.

SUMAR

ARHEOLOGIE

Alin FRÂNCULEASA , <i>Așezarea eneolitică de la Apostolache, Județul Prahova</i>	21
Alin FRÂNCULEASA, Daniel GÂRVAN, Mădălina FRÂNCULEASA, Bogdan VOICU, Ion ADAMESCU , <i>Descoperiri arheologice în bazinul râului Cricovul Sărat, județul Prahova</i>	35
Dragoș MÂNDESCU , <i>Arheologia Mileniului I în Argeș. Stadiul actual și perspectivele cercetării</i>	89
George Dan HÂNCEANU , <i>Cultura Sântana de Mureș pe teritoriul județului Neamț</i>	111
Bogdan CIUPERCĂ , <i>Teritoriul Nord-Dunărean în strategia economică și politică a Imperiului Romano-Bizantin în secolul al VI-lea p.Chr.</i>	125
Dan LICHARDOPOL , <i>Monoxila de la Palanca-Râfov, jud. Prahova</i>	141
Nina GRIGORE, Ștefan OLTEANU , <i>Scaunul de judecată de la Gherghița – Prahova din secolul al XVI-lea, în lumina izvoarelor scrise și arheologice</i>	147

ISTORIE ȘI ISTORIA CULTURII

Monica CÂRSTEA , <i>Scurt istoric al breslei tabacilor din Ploiești</i>	154
Răzvan RADU , <i>Câmpina secolului XIX. Pagini monografice</i>	163
Emilia LUCHIAN, Carmen BĂJENARU , <i>Mentalități ploieștene (1918-1923). Viața cotidiană a ploieștenilor de la război la pace</i>	177
Gheorghe CALCAN , <i>Statutul funcționarilor publici, 1923</i>	197
Iulia STĂNESCU, Eugen STĂNESCU , <i>Rolul Marthei Bibescu în viața politică și diplomatică a României reflectat în propria corespondență aflată în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova</i>	209
Dorin STĂNESCU , <i>Contribuții la istoricul căilor ferate prahovene 1908-1948. Liniile Ploiești-Văleni, Ploiești-Târgoviște</i>	221
ELISABETA SAVU , <i>Medalii din colecția Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova referitoare la etape ale făuririi statului național unitar român</i>	236

Maria Elena SHATZ, Lia Maria DULGHERU, <i>Un colligat rarissim la Ploiești</i>	245
Maria Mariana GHEORGHE, Manualele școlare la români	261
EUGENIA TELEANU, Cezar Petrescu – omul și scriitorul	273

VARIA

Emilia SAVELOVICI, Troița cu brațele în rugăciune	301
Nicoleta IONESCU, Restaurarea unei cărți vechi românești	306

IN MEMORIAM

Ioan OPRIȘ. Victor Teodorescu	317
--	-----

CONTENTS

ARCHEOLOGY

Alin FRÂNCULEASA , <i>The chalcolithic settlement from Apostolache, district of Prahova</i>	21
Alin FRÂNCULEASA, Daniel GÂRVAN, Mădălina FRÂNCULEASA, Bogdan VOICU, Ion ADAMESCU , <i>Archaeological discoveries in the river basin Cricovul Sărat, district of Prahova</i>	35
Dragoș MĂNDESCU , <i>Archaeology of the first millennium in Argeș. The present stage and the research perspectives</i>	89
George Dan HÂNCEANU , <i>Sântana de Mureș culture on the district of Neamț territory</i>	111
Bogdan CIUPERCĂ , <i>The North-Danube territory in the economical and political strategy of the Romanian – Byzantine Empire in the VI-th century b. C.</i>	125
Dan LICHARDOPOL , <i>The One Trunk Boat from Palanca-Râfov, Prahova district</i>	141
Nina GRIGORE, Ștefan OLTEANU , <i>The judgement chair from Gherghița – Prahova from the XVI-th century, in the light of written and archaeological sources</i>	147

HISTORY AND HISTORY OF CULTURE

Monica CÂRSTEA , <i>Short history of the tanners' guild from Ploiești</i>	154
Răzvan RADU , <i>Câmpina of the XIX-th century. Monographic pages</i>	163
Emilia LUCHIAN, Carmen BĂJENARU , <i>Mentalities from Ploiești (1918-1923). Everyday life of the inhabitants of Ploiesti from war to peace</i>	177
Gheorghe CALCAN , <i>The statute of the civil servants, 1923</i>	197
Iulia STĂNESCU, Eugen STĂNESCU , <i>The role of Martha Bibescu in the political and diplomatic life of Romania reflected in her own correspondence being a part of the patrimony of the History and Archaeology Museum of Prahova District</i>	209
Dorin STĂNESCU , <i>Contributions to the historical of the railways of Prahova 1908-1948. Lines Ploiești-Văleni, Ploiești-Târgoviște</i>	221
ELISABETA SAVU , <i>Medals of the collection of the History and Archaeology Museum of Prahova District referring to building stages of the national Unitarian State of Romania</i>	236

Maria Elena SHATZ, Lia Maria DULGHERU,	
<i>A very rare colligate in Ploiești</i>	245
Maria Mariana GHEORGHE, Schoolbooks in Romania	261
EUGENIA TELEANU, <i>Cezar Petrescu – the man and the writer</i>	273

VARIA

Emilia SAVELOVICI, <i>The trinity with the arms in prayer</i>	301
Nicoleta IONESCU, <i>The restoration of an old Romanian book</i>	306

IN MEMORIAM

Ioan OPRIȘ, <i>Victor Teodorescu</i>	317
--	-----

SOMMAIRE

ARCHÉOLOGIE

Alin FRÂNCULEASA , <i>L'établissement chalcolithique d'Apostolache, département de Prahova</i>	21
Alin FRÂNCULEASA, Daniel GÂRVAN, Mădălina FRÂNCULEASA, Bogdan VOICU, Ion ADAMESCU , <i>Découvertes archéologiques dans le bassin de la rivière Cricovul Sărat, département de Prahova</i>	35
Dragoș MÂNDESCU , <i>L'archéologie du I - er Millénaire I en Argeș. L'état actuel et les perspectives de la recherche</i>	89
George Dan HÂNCEANU , <i>La culture Sântana de Mureș sur le territoire du département de Neamț</i>	111
Bogdan CIUPERCĂ , <i>Le territoire Nord-Danubien dans la stratégie économique et politique de l'Empire Romano-Byzantin dans le VI - ième siècle p. Chr.</i>	125
Dan LICHARDOPOL , <i>La monoxyle de Palanca-Râfov, dép. Prahova</i>	141
Nina GRIGORE, Ștefan OLTEANU , <i>Le siège de jugement de Gherghița – Prahova du XVI - ième siècle, dans la lumière des documents écrites et archéologiques</i>	147

HISTOIRE ET L'HISTOIRE DE LA CULTURE

Monica CÂRSTEA , <i>Court historique de guilde des tanneurs de Ploiești</i> ...	154
Răzvan RADU , <i>Câmpina du XIX-ième siècle. Pages monographiques</i>	163
Emilia LUCHIAN, Carmen BĂJENARU , <i>Mentalités de Ploiesti (1918-1923). Vie quotidienne des habitants de Ploiesti de la guère à la paix</i>	177
Gheorghe CALCAN , <i>Le statut des fonctionnaires publiques, 1923</i>	197
Iulia STĂNESCU, Eugen STĂNESCU , <i>Le rôle de Martha Bibescu dans la vie politique et diplomatique de la Roumanie reflété dans la propre correspondance qui se trouve dans le patrimoine du Musée d'Histoire et Archéologie du département de Prahova</i>	209
Dorin STĂNESCU , <i>Contributions à l'historique des voies ferrés de Prahova 1908-1948. Les lignes Ploiești-Văleni, Ploiești-Târgoviște</i>	221
ELISABETA SAVU , <i>Médailles de la collection du Musée d'Histoire et Archéologie du département de Prahova qui se réfèrent aux étapes de la création de l'état national unitaire roumain</i>	236

Maria Elena SHATZ, Lia Maria DULGHERU, <i>Un colligat rarissime à Ploiești</i>	245
Maria Mariana GHEORGHE, <i>Manuels scolaires chez les roumains</i>	261
EUGENIA TELEANU, <i>Cezar Petrescu – l'homme et l'écrivain</i>	273

VARIA

Emilia SAVELOVICI, <i>Croix votive avec les bras en prière</i>	301
Nicoleta IONESCU, <i>La restauration d'un vieux livre roumain</i>	306

IN MEMORIAM

Ioan OPRÎȘ, <i>Victor Teodorescu</i>	317
---	-----

La mai bine de 10 ani de la apariția ultimului număr din ANUARUL MUZEULUI DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA (1995), ne propunem să revenim în activitatea editorială cu un volum nou de studii și comunicări; în acești ani o nouă generație de muzeografi s-a impus în activitatea muzeului și alături de cei cu o experiență mai îndelungată, am reușit să dezvoltăm activități de valorificare a patrimoniului muzeal, prin manifestări cultural-științifice precum: Sesiunea națională de comunicări științifice „*Arheologia mileniului I p.Ch.*”, ajunsă anul acesta la ediția a VII-a; Simpozionul național „*Timpul și Omul*” ediția a X-a; Sesiunea națională „*Rolul muzeelor memoriale în muzeografia românească*”, ediția a III-a; Salonul de umor „*Ridendo dicere verum*” ediția a XIII-a; organizat la Bușteni, la Casa memorială „Cezar Petrescu, Salonul a prilejuit apariția a șapte volume de epigrame, antologie sau cărți de autor. Aceste manifestări au permis colegilor din muzeul nostru și colaboratorilor: muzeografi, profesori, cercetători, restauratori, conservatori, realizarea unor lucrări interesante care aduc în atenția specialiștilor, a iubitorilor de istorie și frumos, date noi privind istoria locală, dezvoltarea rețelei muzeografice prahovene, a muzeografiei naționale.

Volumul cuprinde în paginile sale lucrări de arheologie care prezintă rezultatele cercetărilor sistematice și preventive din ultimii ani; remarcăm prezentarea în acest volum a **monoxilei**, o descoperire arheologică de excepție, făcută cu aproape zece ani în urmă. Lucrările de istorie și istoria culturii prezintă aspecte inedite din istoria Ploieștiului, a Câmpinii sau valorifică științific piese de excepție din patrimoniul muzeal: o carte rară, medalii, manuale școlare ș.a; un material impresionant este dedicat profesorului *Victor Teodorescu*, de la a cărui trecere în veșnicie s-au scurs cinci ani.

Prin editarea acestei cărți, reluăm experiența **ANUARELOR** și sperăm ca în perioada următoare, să realizăm volume cu cele mai bune comunicări prezentate la manifestările științifice amintite.

prof. Lia Maria Dulgheru

At more than ten years from the publication of the last number of the YEARBOOK OF THE HISTORY AND ARCHAEOLOGY MUSEUM PRAHOVA (1995), we would like to return to the editorial activity with a new volume of studies and communications; during these years a new generation of museum specialists has imposed itself in the museum's activity and together with those who have a longer experience we succeeded in developing activities of revaluation of the museum patrimony through cultural-scientific manifestations like : The national scientific communications session „*The Archaeology of the first millennium B.C.*”, arrived this year at the VII-th edition ; the National Symposium „*Time and Man*” the X-th edition; The National Session „*The memorial museums role in the Romanian museology*”, III-rd edition; The salon of humour „*Ridendo dicere verum*” the XIII-th edition; organized in Bușteni, at the Memorial house „Cezar Petrescu, The salon has entailed the emergence of seven epigrams volumes, anthology or author books. These events have allowed to the colleagues and collaborators of our museum : museum curators, professors, researchers, restorers, conservatives, the achievement of interesting works which bring to the attention of the specialists, of the history and beautiful lovers, new data regarding the local history, the development of Prahova's museological network and of the national museology.

The volume contains in its pages archaeology works which present the systematical and preventive researches results of the last years; we remark the presentation in this volume of the one trunk boat, an exceptional archaeological discovery, made almost ten years before. The works of history and history of culture present new issues of Ploiesti and Campina history or scientifically capitalize exceptional museum patrimony pieces : a rare book, medals, school manuals etc ; an impressing material is dedicated to the professor *Victor Teodorescu*, of whose crossing over we commemorate five years.

By editing this book, we resume the experience of the **YEARBOOKS** and we hope that during the next period edit volumes with the best communications presented at the mentioned scientific events.

prof. Lia Maria Dulgheru

À plus de 10 ans de l'apparition du dernier numéro de L'ANNUAIRE DU MUSÉE D'HISTOIRE ET ARCHÉOLOGIE PRAHOVA (1995), nous nous proposons de revenir dans l'activité éditoriale avec un nouveau volume d'études et communications ; pendant ces années une nouvelle génération de conservateurs c'est imposée dans l'activité du musée et ensemble avec ceux qui ont plus d'expérience, nous avons réussi à développer des activités de valorisation du patrimoine muséal, par des manifestation culturelles et scientifiques comme: La Session nationale de communications scientifiques „*L'Archéologie du I-er millénaire p.Ch.* ", arrivée cette année à la VII-ième édition; Le Symposium national „*Le Temps et L'Homme*" X-ième édition ; La Session nationale „*Le Rôle des musées mémorial dans la muséographie roumaine*", III-ième édition ; Le Salon d'humour „*Ridendo dicere verum*" XIII-ième édition; organisé à Bușteni, à la Maison mémorial „Cezar Petrescu, Le Salon à occasionné l'apparition de sept volumes d'épigrammes, anthologie ou des livres d'auteur. Ces manifestations ont permis aux collègues de notre musée et aux collaborateurs: conservateurs, professeurs, chercheurs, restaurateurs, la réalisation d'œuvres intéressants qui apportent à l'attention des spécialistes, des aimants d'histoire et de beauté, des nouvelles dates en ce qui concerne l'histoire locale, le développement du réseau muséographiques de Prahova, de la muséographie nationale.

Le volume enveloppe dans ces pages des œuvres d'archéologie qui présentent les résultats des recherches systématiques et préventives des dernières années ; nous pouvons remarquer dans ce volume la présentation de la **monoxyle**, une découverte archéologique exceptionnelle, faite il y a presque dix ans. Les œuvres d'histoire et l'histoire de la culture présentent des aspects inédits de l'histoire de Ploiesti, de Campina ou valorise de point de vue scientifique, des pièces d'exception du patrimoine muséal : un livre rare, des médailles, des manuels scolaires ; un matériel impressionnant est dédié au professeur *Victor Teodorescu*, dont on commémore cinq ans de son passage en éternité.

Par l'édition de ce livre, on reprend l'expérience des ANUAIRES et on espère que dans la période suivante, on réalisera des volumes avec les meilleures communications présentées aux manifestations scientifiques mentionnées.

prof. Lia Maria Dulgheru

ARHEOLOGIE

ARCHAEOLOGY

ARCHÉOLOGIE

AȘEZAREA ENEOLITICĂ DE LA APOSTOLACHE, JUDEȚUL PRAHOVA

ALIN FRÎNCULEASA

Introducere

În acest studiu ne propunem valorificarea descoperirilor din așezarea eneolitică aflată în localitatea Apostolache (jud. Prahova). Credem ca utilă publicarea materialelor descoperite în acest sit, având în vedere penuria de informații privind epoca eneolitică din această zonă a Munteniei. Materialele analizate provin din două sonde arheologice realizate în perioade diferite, dar și din cercetări de suprafață.

Comuna Apostolache este situată în zona colinară din nord-estul județului Prahova. Localitatea este străbătută de la est la vest de râul Cricovul Sărat. În comuna Apostolache au fost identificate mai multe puncte de interes arheologic și istoric. Astfel, în satul Mîrloghea (sat component al comunei Apostolache), în punctul „*Piscul cu cioburi*” a fost descoperită o cetate getică¹ datată în secolele II î.Hr.-I. d. Hr. (Simache 1970, 10 și urm). Cetatea se află pe partea stângă a râului Cricovul Sărat, la granița dintre satele Mîrloghea și Tisa. Tot în satul Mîrloghea sunt semnalate descoperiri atribuite culturii Coțofeni (Roman 1976, 13). Un alt obiectiv important este complexul mănăstiresc datat la sfârșitul secolului XVI, format din biserică, ziduri de incintă, un turn, beciuri. Mănăstirea a fost construită de comisul Postolachi, începând cu anul 1595 (Simache 1970, 17; Apostol 1986, 153). În zona mănăstirii au fost recuperate cioburi datate epoca bronzului, prima epocă a fierului și de sec. VI-VII d. Hr (Simache 1970, 10). Pe terasa stângă a râului Cricovul Sărat, în satul Apostolache, în punctul „*La Fântână la*

¹ Cu ocazia unor cercetări de suprafață realizate de A. Frînculeasa în anul 2001. au fost recuperate alături de alte fragmente ceramice, fragmente de la două cătui.

Leu", în anul 2003, cu ocazia unor cercetări de suprafață, au fost descoperite câteva fragmente ceramice atipice, probabil preistorice.

Așezarea eneolitică se află amplasată în vatra satului, pe terasa primară, stângă, a râului Cricovul Sărat, în punctul „*La Povarnă*”, la vest de „*Izvorul lui Istrate*”, izvor ce se varsă în Cricovul Sărat. Terasa, în zona sitului, are o lățime (N-S) de aproximativ 40 m, fiind o prelungire spre nord a dealurilor.

Istoricul cercetării

Primele descoperiri arheologice din acest punct au fost făcute la sfârșitul anilor '60 și începutul anilor '70, când C. Micu a donat Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova mai multe piese recuperate de la suprafață, printre care și trei statuete antropomorfe din lut. Statuetele au fost ulterior publicate de către V. Teodorescu într-o lucrare fără o circulație care să permită accesul cercetătorilor (Teodorescu 1971, 11). În anul 1974, D. Lichiardopol efectuează cercetări de salvare, datorită construirii în zonă a unei poverne². Sporadic, au fost publicate informații referitoare la materiale arheologice descoperite în așezarea eneolitică de la Apostolache (Miclea, Florescu 1980, 68-fig. 87³; Teodorescu 1981, 60; Apostol 1986, 150; idem 1997, 19; Partnic 1999, 31, cat. 106; Lichiardopol 2001, 5). Situl a fost inclus, de către I.T. Dragomir, în repertoriul așezărilor atribuite aspectului cultural Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983, 124; idem 1985, 12-13).

În anul 2003, a fost realizat un sondaj arheologic, cu perspectiva efectuării unei cercetări sistematice (Andreescu, Frînculeasa, Paveleț 2004). Săpăturile arheologice inițiate aici, alături de cele de la Mălăieștii de Jos (jud. Prahova), Urlați (jud. Prahova), se înscriu într-un program, ce are ca obiective principale cercetarea locuirii din epoca eneolitică în nordul Munteniei, în special în zona de deal, dar și pentru a face observații asupra aspectului cultural Stoicani-Aldeni (Andreescu 2005; 2006).

Secțiunile au fost trasate în funcție de configurația actuală a terenului, dar și de suprapunerea acestuia cu pomi și garduri. Au fost trasate trei secțiuni (10x1m) paralele, orientate aproximativ Nord-Sud, perpendicular pe râul Cricovul Sărat. A fost taluzată marginea de est a sitului, pe o porțiune

² Mulțumim d-lui D. Lichiardopol pentru că ne-a permis publicarea în acest studiu a unor materiale descoperite în cercetările din anul 1974.

³ Piesa redată nu a fost descoperită la Apostolache.

relativ mică (8 m). Stratigrafia sitului constă dintr-un singur nivel arheologic, nivel aflat la adâncimea de -20-30cm. Nivelul arheologic a fost surprins numai în SII și în taluzarea vestică; are o grosime de 10-15cm, în celelalte secțiuni apărând numai sporadic material arheologic. De asemenea, am mai trasat mici sondaje (1x1m) pentru a controla partea estică a terasei, sondaje ce au coborât până la adâncimea de 1.20m, dar în care n-a fost surprins un nivel arheologic.

Traversarea pe latura vestică a unui izvor, a făcut ca mare parte din așezare să fie erodată. Alunecările de teren au determinat a acumulare importantă de steril arheologic (mai mulți metri pe latura de sud). De asemenea, atât în taluzarea de pe latura de vest (partea sudică), cât și în SII am putut observa o puternică fracturare a straturilor naturale pe care se „mulează” nivelul arheologic. Zona în care se află situl a fost supusă unor mișcări tectonice, atât rupturale, cât și plicative, la scară mică, care au determinat aranjamentul actual al stratelor (vezi harta geologică a României, foaia Ploiești, scara.1: 50000). Pachetul de straturi datorită unor mișcări tectonice superficiale, a fost antrenat într-o alunecare de teren care influențat stratul arheologic, ajungându-se la situația descrisă mai sus (Andreescu et alli 2005).

Deși s-au efectuat săpături arheologice în două etape, cantitativ materialul arheologic este sărăcăcios. Au fost descoperite ceramică fragmentară, câteva unelte, statuete antropomorfe și o statueta zoomorfă. Cantitatea mică de material arheologic face ca analiza să aibă mai curând caracterul unui raport arheologic mai lărgit.

Ceramica

Ceramica este fragmentară, arsă în general reducător, având culori cu nuanțe de la crem la cenușiu, majoritar arsă secundar, cu pastă bine frământată. Câteva fragmente ceramice sunt arse oxidant având culoarea roșiatic-cărămiziu. Ceramica poate fi clasificată în funcție de modul de preparare a pastei, în trei categorii: ceramică fină, grosieră și o categorie intermediară, semifină. Trebuie subliniată predilecția profilului sferic, a ceramicii fine și semifine, vasele având aspect de bol, cu fundul semirotund. A fost descoperit foarte puțin material ceramic pictat. În general pictura păstrată era realizată după ardere, având culoarea roșie.

Ceramica grosieră:

Vasele sunt în general de dimensiuni medii, pasta este bine amestecată, fiind folosit ca degresant ceramică pisată, nisip. Ceramica are

culoarea în majoritate crem-cărămizie. Este decorată cu proeminențe apucători ce sunt trase din pastă, neperforate. A fost descoperită și ceramica grosieră decorată prin barbotinare. O toartă are aspect tubular. Fundurile vaselor sunt profilate sau tronconice, îngroșate între zona de contact dintre pântec și bază.

Ceramica semifină:

Au fost identificate fragmente de vase cu dimensiuni medii, majoritatea cu buza dreaptă. Remarcăm un vas cu buza dreaptă, ce prezintă imediat sub buză un decor plastic, format din două „pastile” rotunde plate, aplicate una lângă alta. Un alt vas asemănător are un decor ce constă tot dintr-un grupaj de două proeminențe trase din pastă, plasate imediat sub buză. Alte două fragmente de vase prezintă imediat sub buză mici proeminențe trase din pastă. Astfel de decoruri au fost descoperite pe ceramica gumelnițeană de la Măriuța (Șimon, Paveleț 1999-2000, fig. 10/6, 13/6, 14/15), Gumelnița, Căscioarele, Sultana etc. Ca forme au fost identificate castroane bitronconice cu buza spre interior, vase globulare sau bitronconice, un capac tonconic cu analogii la Suceveni (Dragomir 1983, p. 143, fig. 19/13), vase cu gâtul înalt. Câteva fragmente ceramice sunt pictate cu roșu crud, după arderea vaselor. O toartă are forma unui corn de bovid, cu rol mai curând decorativ. Acest tip de decor a fost descoperit pe ceramica din așezările Precucuteni III de la Izvoare (Vulpe 1957, p. 58, fig. 2, 2a), Traian-Dealul Viei (Marinescu-Bîlcu 1974, p. 244, fig. 1, 4). M. Șimon remarcă specificul acestora precucutenian (Șimon 1986, p. 15). O apucătoare de capac are formă conică. Au fost descoperite și torți cu profil semirodund.

Ceramica fină:

Remarcăm că vasele fine sunt în general de mici dimensiuni, majoritatea de formă globulară, cu buza dreaptă sau ușor evazată, au pe zona diametrului maxim mici proeminențe („agățători”) trase din pastă, perforate orizontal, dar și vertical, semirodunde sau teșite⁴. Vasele au pereții foarte subțiri, au culoarea cenușie, unele din vase fiind cărămizii. Vasele din această categorie au baza ușor albiată sau chiar semirodundă. Două fragmente ceramice sunt decorate prin incizii fine, paralele. Toarta unui vas sferoidal, păstrat fragmentar, are forma unei aripioare-triunghiulare cu vârful îndreptată în sus, perforată triunghiular în

⁴ Astfel de proeminențe perforate apar frecvent pe aceeași categorie de vase în cultura Precucuteni, dar și în cultura Boian.

zona centrală (pl. 3/6). Are analogii cu o piesă descoperită la Târpești cultura Precucuteni III (Marinescu-Bîlcu 1974, fig. 69/5).

Un alt vas din pastă fină, de culoare cenușie, ars secundar, având buza ușor evazată și corpul sferoidal, are toartă-aripioară perforată (pl. 3/4) are analogii în cultura Gumelnița faza A2 în așezările de la Gumelnița, Hârșova, la Gura Vitioarei într-o așezare încadrată aspectului Stoicani-Aldeni (Comșa, Georgescu 1981, p. 272-fig. 6, 273), dar și la Mălăieștii de Jos „Mornel”⁵. Torți asemănătoare au fost descoperite și în cultura Cucuteni. Amintim descoperirile de de la Berești (Dragomir 1996, p. 47-fig.6) etapa A3, Bălțați etapa Cucuteni A4 (Marin, Marin 2003, p. 93, fig. 7/8). Acest tip de torți apare frecvent în mediu cultural Sălcuța. Vasul prezintă urme de pictură cu ocră roșu crud.

Un mic bol ce are corpul sferoidal, gâtul scurt, din pastă cărămizie, decorat cu mici proeminențe trase din pastă dispuse pe zona diametrului maxim (pl. 3/3). Acest vas are analogii cu piese descoperite în așezările de la Stoicani, Suceveni, Dodești – aspectul cultural Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983). Vase asemănătoare au fost descoperite în așezări atribuite culturii Precucuteni (Marinescu-Bîlcu 1974).

În timpul săpăturilor din 1974 a fost recuperat un capac miniatural (Partnic 1999), semisferic (pl. 3/1), de culoare cenușie, modelat oarecum neglijent, cu cioburi pisate în pastă, ce are o apucătoare conică trasă din pastă (ϕ : 4.8cm). Capacul are analogii cu o piesă descoperită la Suceveni (Dragomir 1983, p. 143, fig. 19/14). De asemenea a fost descoperită și o lingură cu mânerul perforat și căușul alungit, semisferic (pl. 3/2), de culoare cenușie (l: 11.8cm).

Unelte

Au fost descoperite foarte puține piese. Dintre aceste se remarcă o lamă de silex, retușată, un răzuitor, un nucleu de silex, mai multe așchii și o cută din piatră (pl. 3/9, 10). În săpăturile de salvare din anul 1974 a fost descoperit un plantator din corn de cerb, ascuțit la partea activă (pl. 4/5). Are lungimea de 19.5cm (Miclea, Florescu 1980, p. 68-fig. 87). Prin cercetări de suprafață a fost descoperită și o râșniță din piatră (pl.4/6).

Plastica

Plastica antropomorfă:

În anul 1972 au fost descoperite întâmplător trei statuete antropomorfe din lut (Frînculeasa 2004, pl. 1/1, pl. 2/4, p. 3/1). Una din statuete, din care

⁵ Descoperite în campania 2004

se păstrează numai partea superioară, este plată, are culoarea cenușie, pasta este fină omogenă. Sâniile sunt redați prin două mici proeminențe aplicate. Statueta nu are brațe, umerii sunt pronunțați și perforați, gâtul este înalt cilindric cu partea inferioară mai groasă (pl. 4/2). O altă statueta din lut are culoare cărămizie, este realizată din pastă omogenă, fină. Face parte din categoria statuetelor steatopige, cordiforme. Picioarele sunt marcate separat printr-o incizie verticală. În zona umerilor are două perforații, bustul este plat. Pe piept are o agățătoare aplicată, perforată orizontal. Gâtul este masiv conic, cu partea inferioară mai groasă (pl. 4/2). Statueta are analogii cu piese similare descoperite la Dodești (Dragomir 1983, p. 176). O a treia statueta modelată în poziție verticală, are silueta alungită, picioarele lipite, sugerate separat printr-o incizie verticală. Deasupra șoldurilor are două perforații. Capul și gâtul sunt rupte din vechime (pl. 4/4). Statuetele antropomorfe nu sunt decorate. Aceste statuete sunt realizate după canoane apropiate aspectului cultural Stoicani-Aldeni. Piesa a treia are analogii cu descoperiri din mediul cucutenian. Piese modelate asemănător au fost descoperite și în așezarea eneolitică de la Mălăieștii de Jos „*Mornel*” (jud Prahova).

Plastică zoomorfă

O statueta zoomorfă reprezentând un porc, a fost descoperită cu ocazia săpăturilor de salvare din anul 1974, în groapa numărul 1, la adâncimea de -0,35 m (Lichiardopol 2001, p. 5; Frînculeasa 2004, pl. 8/3). Are culoarea cenușie, este slab arsă, pasta este relativ omogenă (pl. 4/4). Are dimensiunile de: h: 33 mm, l: 80 mm. O altă reprezentare zoomorfă a fost descoperită în campania din anul 2003. Constă în modelarea plastică a unui corn de taur și aplicarea acestuia pe peretele unui vas bitronconic din ceramică semifină, ce are culoare cenușiu-gălbuie. Cornul de taur este arcuit, are dimensiunile de h: 41 mm, Φ bază: 31mm (pl. 3/5). Astfel de reprezentări își găsesc analogii în mediul cultural Precucuteni (Vulpe 1957; Marinescu-Bîlcu 1974, p. 244, fig. 1, 4). A mai fost descoperit un picior, provenind de la o statueta zoomorfă, probabil porc. Are formă conică, culoarea cenușie și dimensiunile de: h: 30 mm, Φ max.: 19 mm.

Concluzii

În județul Prahova așezări atribuite culturii Gumelnița au fost descoperite atât prin cercetări de suprafață, cât și în contextul cercetării unor obiective din alte epoci. Cercetări arheologice au fost realizate la Târgșoru-Vechi (Teodorescu 1961, p. 635), Budureasca-Vadu Săpat (Teodorescu,

Peneș 1984; Marinescu 1969, p. 14-15), Apostolache (Teodorescu 1974, p. 11; Andreescu, Frînculeasa, Paveleț 2004), Boboci (Peneș, Paveleț 2001), Seciu (Cârciumaru 1996, p. 114; Frînculeasa 2004, p. 29). Ploiești⁶. Cercetările au fost în cele mai multe cazuri efectuate pe suprafețe reduse, iar rezultatele au rămas în mare parte necunoscute.

Prin cercetări de suprafață au fost identificate situri atribuite culturii Gumelnița în localitățile Gherghița (Teodorescu 1974, p. 11), Ciorani (Răduță 2001, p. 46), Gura Vitioarei (Comșa, Georgescu 1981, p. 272), Mălăieștii de Jos (Comșa, Georgescu 1983), Vlcele (Peneș 1998, p. 10), Boldești-Grădiștea (Teodorescu et alli 1993, p. 419), Ghinoiaica (Teodorescu 1996, p. 189), Ploiești (Teodorescu 2000, p. 328), Colceag (Frînculeasa 2004a), Urlați (Frînculeasa 2004, p. 28, 30; Andreescu et alli 2005; 2006), Iordăcheanu⁷, Vadu Săpat, Tohani⁸. Așezările descoperite în zona deluroasă au fost încadrate aspectului cultural Stoicani-Aldeni, iar cele din câmpie culturii Gumelnița.

Materialele arheologice descoperite în anii '70 la Apostolache „*La Povarnă*” au fost încadrate în aspectul cultural Stoicani-Aldeni. Dacă ceramica grosieră nu diferă de cea gumelnițeană, ceramica fină își găsește analogii în tipologia ceramicii aspectului cultural Stoicani-Aldeni. De asemenea statuetele antropomorfe sunt modelate după canoane specifice aspectului cultural Stoicani-Aldeni. Se poate observa, plasarea așezării în zona colinară, mediu relativ „străin” comunităților clasice Gumelnița.

⁶ Sondaje restrânse A. Frînculeasa, 2003.

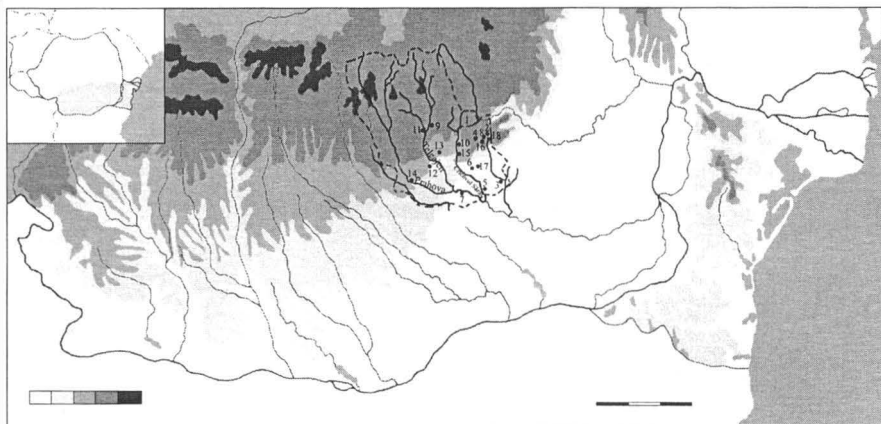
⁷ Inedit, descoperire A. Frînculeasa, B. Voicu, cercetări perieghetice 2004.

⁸ Identificare M. Peneș, 1983, materiale aflate în depozitul arheologic al Rezervației Arheologice Budureasca.

BIBLIOGRAFIE:

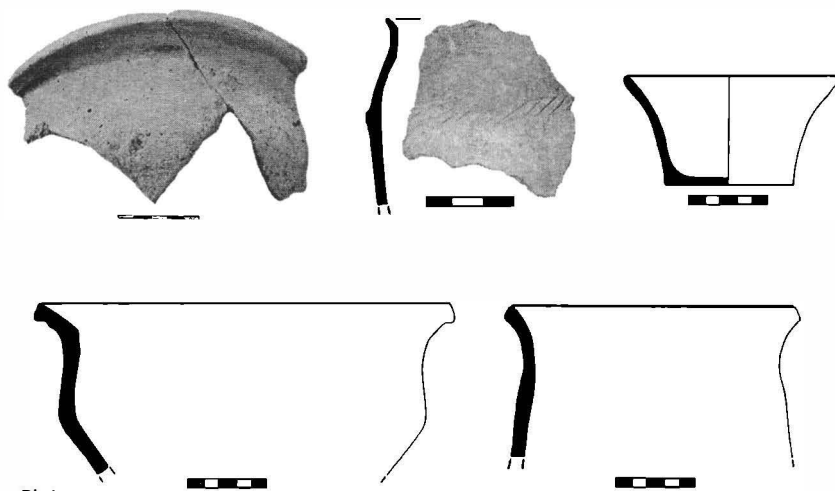
- **Andreescu R.R.**, 2002, *Plastica antropomorfă gumelnițeană. Analiză primară*, București;
- **Andreescu R.**, 2005, *Proiectul Începuturile civilizație europene. Neoliticul la Dunărea de Jos*, în Cronică, campania 2004, A XXXIX-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Jupiter-Mangalia 25-28 mai, p. 421-423;
- **Andreescu R.**, 2006, *Proiectul Începuturile civilizație europene. Neoliticul la Dunărea de Jos*, în Cronică, campania 2005, A XL a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Constanța 31 mai-3 iunie, p. 405-406;
- **Andreescu R.R., Frînculeasa A., Paveleț E.**, 2003, *Mălăieștii de Jos*, Cronică cercetărilor arheologice, campania 2002, p. 190-191;
- **Andreescu R.R., Frînculeasa A., Paveleț E.**, 2004, *Apostolache*, Cronică cercetărilor arheologice, campania 2003, p. 42-43;
- **Andreescu R.R., Frînculeasa A., Paveleț E.**, 2004, *Mălăieștii de Jos*, Cronică cercetărilor arheologice, campania 2003, p. 189-190;
- **Andreescu R., Frînculeasa A., Peneș M., Paveleț E.**, 2005, *Urlați*, jud Prahova, Cronică Cercetărilor Arheologice, campania 2004, p. 395-397;
- **Andreescu R., Frînculeasa A., Garvăn D., Nica T.**, 2006, *Urlați*, jud Prahova, Cronică Cercetărilor Arheologice, campania 2005, p. 381-383;
- **Apostol M.**, 1986, *Fișe pentru un dicționar istoric al județului Prahova (II)*, A.M.I.A.P., III, p. 149-162;
- **Apostol M.**, 1997, *Monumente prahovene*, Ploiești;
- **Cârciumaru M.**, 1996, *Paleoetnobotanica*, Iași;
- **Comșa E., Georgescu V.**, 1981, *Cetățuia geto-dacă de pe dealul Movila de la Gura Vitioarei*, SCIVA, 32, 2, p. 271-282;
- **Comșa E.**, 1995, *Figurinele antropomorfe din epoca neolitică de pe teritoriul României*, București;
- **Dragomir I. T.**, 1970, *Aspectul cultural Stoicani-Aldeni, considerații asupra ceramicii*, Danubius, IV, p. 25-91;
- **Dragomir I. T.**, 1983, *Eneoliticul din sud-estul Moldovei, aspectul Stoicani-Aldeni*, București;
- **Dragomir I. T.**, 1985, *Repertoriul descoperirilor arheologice de aspect Stoicani-Aldeni*, Danubius, XI-XII, p. 7-49;
- **Dragomir I. T.**, 1996, *Considerații privind neoliticul și eneoliticul din sud-estul Moldovei*, în Monografia arheologică a Moldovei de Sud, I, Danubius XVI, p. 9-62, Galați;

- **Frînculeasa A.**, 2004, *Plastica antropomorfă și zoomorfă din epoca neolitică din patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova*, Cumidava, XXVII, p. 26-46;
- **Lichiardopol D.**, 2001, *Arheologia prahoveană - mai mult de un secol de cercetare arheologică*, pliant al Expoziției permanente - „Arheologia prahoveană un secol de cercetare arheologică”, Catalog vernisajul expoziției, 6 p.;
- **Marin D., Marin T.**, 2003, *Une decouverte appartenant a la culture de Cucuteni a Bălțați (dep. De Iași)*, SAA, IX, p. 75-96;
- **Marinescu Fl.**, 1969, *Așezări fortificate neolitice din România*, în Studii și Comunicări, Sibiu, 14, p. 7-32;
- **Marinescu-Bîlcu S.**, 1974, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București;
- **Miclea I., Florescu R.**, 1980, *Strămoșii românilor. Vestigii milenare de cultură și artă. Preistoria Daciei*, Iași;
- **Partnic V.**, 1999, *Catalogul expoziției*, în Civilizația Boian pe teritoriul României, p. 26-38, Călărași (ed. M. Neagu);
- **Peneș M.**, 1998, *Lista de monumente și situri arheologice*, în Lista monumentelor din județul Prahova, p. 2-10, Ploiești;
- **Peneș M., Paveleț E.**, 2001, *Așezarea eneolitică de la Boboci, com. Jugureni, jud. Prahova*, Mousaios, VII, p. 9-15;
- **Șimon M.**, 1986, *Unele probleme ale aspectului Stoicani-Aldeni*, SCIVA, 37, 1, p. 5-28;
- **Șimon M., Paveleț E.**, 1999-2000, *Considerații generale asupra așezării gumelnițene de la Măriuța*, BMTA, 5-6, p. 181-203;
- **Teodorescu V.**, 1961, în **Popescu D., Constantinescu N., Diaconu Gh., Teodorescu V.**, 1961, *Șantierul arheologic Târgșor*, în Materiale, VII, p. 631-644;
- **Teodorescu V.**, 1974, *Cele mai vechi izvoare, în Tradiții de luptă și înfăptuiri socialiste*, Ploiești, p. 9-23;
- **Teodorescu V.**, 1981, *La izvoarele istoriei*, în Prahova monografie (Județele patriei), p. 56-67, București;
- **Teodorescu V.**, 1996, *Ghinoiaica*, EAIVR (coord. C. Preda), vol. II, p. 189;
- **Teodorescu V.**, 2000, *Ploiești*, EAIVR (coord. C. Preda), vol. III, p. 328;
- **Teodorescu V., Lichiardopol D., Peneș M.**, 1993, *Necropola daco-romană de la Boldești-Grădiștea, jud. Prahova*, Materiale, A XVII a sesiune națională anuală de rapoarte, Ploiești 1983, II, p. 419-434;
- **Vulpe R.**, 1957, *Izvoare. Săpăturile din 1936-1948*, București;

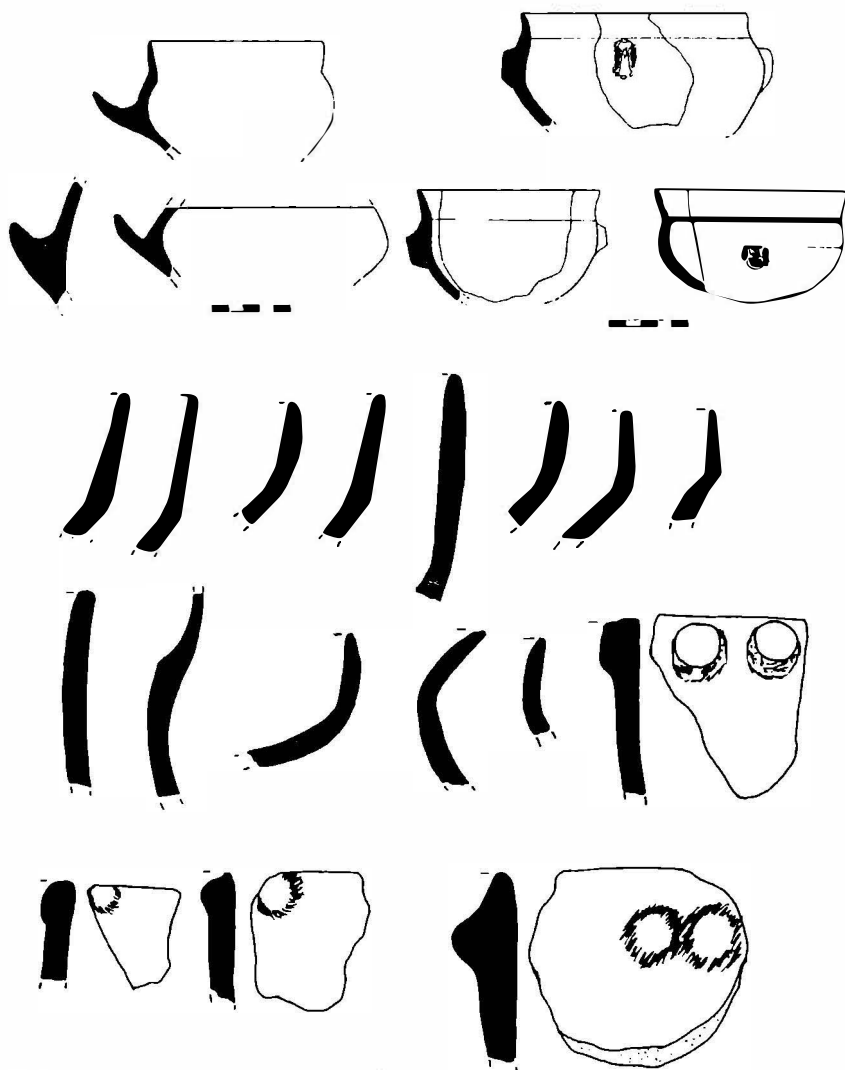
Descoperiri - cultura Gumelnita/aspectul Stoicani-Aldeni-jud. Prahova

1. Apostolache; 2. Boboci; 3. Boldesti-Gradistea; 4. Budureasca; 5. Ciorani; 6. Colceag; 7. Gherghita;
8. Ghinoaică; 9. Gura Vitioarei; 10. Iordăchcanu; 11. Mălăiești de Jos; 12. Ploiești; 13. Seciu;
14. Târgsoru Vechi; 15. Urlati; 16. Vadu Săpat; 17. Vâlcele; 18. Tohani

Pl. I

Apostolache „Piscu cu cioburi” Ceramică Latene

Pl. 2
Ceramică eneolitică

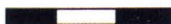

Pl. 3

1. Căpăcel din lut; 2. Lingură din lut; 3. Castronaș; 4. Cupă cu tortiță triunghiulară; 5. Vas cu protomă zoomorfă; 6. Tortiță triunghiulară; 7. Cupe; 8. Ceramică; 9. Piesă din piatră; 10. Lamă din silex;

1

2

3

4

5

6

20cm

Pl. 4

1-3. Plastică antropomorfă; 4. Plastică zoomorfă; 5. Unealtă din corn; 6. Râșniță

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE ÎN BAZINUL RÂULUI CRICOVUL SĂRAT, JUDEȚUL PRAHOVA

ALIN FRÎNCULEASA¹, DANIEL GARVĂN²,
MĂDĂLINA FRÎNCULEASA³
BOGDAN VOICU⁴, ION ADAMESCU⁵

Cercetările arheologice sistematice, de suprafață sau descoperirile întâmplătoare realizate de-a lungul timpului, au evidențiat un potențial arheologic important al bazinului râului Cricovul Sărat. Pentru a contura o imagine de ansamblu asupra acestuia din punct de vedere arheologic, în acest stadiu al cercetării, vom repertoria atât descoperirile inedite, cât și cele intrate în circuitul științific. Multe din descoperiri sunt simple semnalări, greu de identificat pe teren datorită informațiilor incomplete avute la dispoziție. Am optat pentru publicarea tuturor punctelor unde au fost descoperite materiale arheologice, cantitatea nefiind un criteriu de includere sau nu în repertoriul descoperirilor. Precizăm că nu identificăm *apriori* cu o așezare, toate descoperirile de suprafață, perieghetice sau întâmplătoare. Doar viitoare cercetări sistematice vor defini caracterul acestora.

Date hidrologice și geografice

Bazinul Cricovului Sărat are o suprafață de peste 650 kmp. Râul Cricovul Sărat are lungimea de 83 km, izvorăște de sub vârful Poiana Hoților (jud. Buzău), se îndreaptă spre SV traversând depresiunea Sângeru, pentru ca apoi, până la sud de localitatea Apostolache, să curgă printr-o vale îngustă. În localitatea Priseaca pătrunde în Depresiunea Măgurele unde primește principalul său afluent Lopanta. Din localitatea Priseaca, râul Cricovul Sărat se îndreaptă spre sud, curge printr-o luncă destul de largă, încadrată de terase largi, nu foarte înalte, și de dealuri. În localitatea Urlați râul părăsește zona de dealuri intrând în segmentul de câmpie. În localitatea Albești-Paleologu își schimbă direcția spre SE, având un curs puternic

¹ Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova (a redactat textul cu conținut strict arheologic și a realizat grafica studiului; participant la cercetările perieghetice)

² Complexul Muzeal Piatra-Neamț (a redactat textul despre geografia bazinului Cricovului Sărat; participant la cercetările perieghetice)

³ Universitatea Valahia Târgoviște (a redactat textul despre geologia zonei; participant la cercetările perieghetice)

⁴ Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova (participant la cercetările perieghetice)

⁵ Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova (participant la cercetările perieghetice)

meandrat și se varsă în râul Prahova, în zona localității Adâncata (jud. Ialomița). Cei mai importanți afluenți ai râului Cricovul Sărat sunt Lopanta, Chiojdeanca, Sărățel, Matîța, Vărbila etc.

Râul Cricovul Sărat străbate două regiuni distincte: cea subcarpatică, mai precis Subcarpații Buzăului, sector cuprins între văile râurilor Teleajen și Slănicul Buzăului (Mihăilescu 1966, 216) și o zonă de câmpie, cuprinsă între localitățile Urlați și Adâncata (jud. Ialomița). Regiunea înaltă, străbătută de cursul superior al Cricovului Sărat, este formată din dealuri subcarpatice, cu apariții de calcare sarmatice. Gradul de fragmentare este mai redus (100-400m), iar evoluția pantelor este mai înceată spre deosebire de alte zone subcarpatice (Demidovici et alii 1960, p. 684-685). Cursul inferior al râului străbate zona de câmpie de platformă și geosinclinal pe cuverturi fluvio-lacustre, aluvionare și aluvioproluvionare pliocene cuaternare, acoperite, în cea mai mare parte, de depozite loessoide (Monografia Geografică, anexa XI). La contactul cu zona subcarpatică, Cricovul Sărat străbate câmpia piemontană subcolinară, unde se pot întâlni văi divergente și terase în evantai dezvoltate în zonele de contact (Monografia Geografică, anexa XI). În zona de confluență cu râul Prahova, străbate o câmpie aluvionară de subsidență recentă, acoperită parțial cu depozite loessoide proluvio-deluviale (Coteț, Martiniuc 1960, fig. 82 și anexa I). În zona orașului Urlați, la ieșirea râului din zona colinară, apar forme simple de relief, cele fluviatile-glacisurile (Monografia geografică-anexa XI). În lungul râului, pe partea dreaptă, s-a dezvoltat o depresiune îngustă (Monografia geografică anexa-XI). Solurile din această regiune sunt cele de luncă, în zonele joase, iar în zonele mai înalte cernoziomuri puternic și foarte puternic levigate, cernoziomuri levigate de fâneată, rendzine, pseudorendzine, sol brun de pădure (Monografia geografică-anexa XX).

Geologia Bazinului Cricovului Sărat

I. Tectonica

Elementele structurale ce caracterizează valea Cricovului Sărat prezintă un stil tectonic oarecum schimbat față de zonele învecinate. Se individualizează un sector sudic în care cutele au o poziție structurală coborâtă și un sector nordic cu cute-solzi ridicate și deversate spre sud. Anticlinalul Ceptura-Urlați constituie cea mai externă și ridicată dintre cutele sectorului sudic. Aceasta reprezintă continuarea spre est, în releu, a anticlinalelor Năieni și Sărata Monteoru. La nord-vest de anticlinalul Ceptura-Urlați apar în poziție mai coborâtă anticlinalurile Boldești și Podenii Vechi, în axul cărora află depozite levantine și villafranchiene. În sectorul nordic se dezvoltă un fascicul de cute solzi așezate în culise

caracterizate prin săritură relativ mare pe orizontală a faliilor ce le însoțesc și care uneori depășește un kilometru. Aceste cute solzi, ce au o orientare de la vest către est, sunt: Coada Malului, Păcureți, Matîța și Podenii Noi-Apostolache. Dispunerea în culise a acestor cute anticlinale este foarte accentuată, iar de la vest către est sinclinalul adiacent fiecăreia, spre exterior, devine sinclinalul adiacent al cutei următoare spre interior. Aceste cute solzi pot fi încadrate în zona cutelor diapire revărsate (Atanasiu 1949; Gavat 1964). Caracteristic pentru aceste cute este faptul că masivul de sare este complet dezrădăcinat și antrenat în acoperișul faliei de încălecare ce însoțește cuta. Dintre cutele criptodiapire ce apar în zonă, pot fi menționate anticlinalele Berca și Ceptura-Urlați, iar dintre cele atenuate, anticlinalul Boldești și cute exagerate unde sămburele de sare a străpuns pe un plan aproximativ vertical până la suprafață, anticlinalul Udrești pe care apar la zi, în partea sa estică două masive de sare. Limita între zona internă cutată a Avant-fosei (cutelor diapire) și zona necutată este reprezentată, cel puțin la nivelele depozitelor pliocene, de un sistem de falii longitudinale, așezate în releu și care mărginesc spre sud structurile cele mai externe ale zonei cutate. Din acest sistem de falii, pot fi amintite falia de pe flancul sudic al anticlinalului Sărata Monteoru și de pe flancul sudic al anticlinalului Ceptura-Urlați. Acest sistem de falii ar putea corespunde în adâncime unei dislocații mai importante de vârstă antesarmațiană superioară care să reprezinte eventuala continuarea a celei pericarpatică din Moldova. Tectonica dominantă a părții nord-vestice a zonei este reprezentată de un stil eectiv cu sinclinale largi, separate de anticlinale înguste de care sunt adesea legate amhive de sare diapire.

II. Stratigrafia

Levantinul este reprezentat printr-o serie monotonă de argile, nisipuri, mame și rare pietrișuri, cu un conținut paleontologic caracterizat prin *Psilunio munieri* Stef., *P. lenticularis* Stef., *P. bielzi* Czek., *P. condai* Porumb, în zona dintre Valea Buzăului și Valea Cricovului, mai precis, în arealul localităților Iordacheanu și Gornet Cricov. Depozitele levantine sunt parțial acoperite de depozite ale Pleistocenului inferior.

Pleistocenul inferior este bine reprezentat prin complex de pietrișuri, nisipuri, bolovănișuri, cu intercalații de argile (strate de Căndești), dar care, în Valea Ceptura și Urlați, apar și intercalații de conglomerate. Aceste depozite conțin resturi de *Anancus arverensis* Croix și Job (Athanasiu 1908).

Caracteristice Pleistocenului superior sunt argilele roșii, depozitele leossoide, pietrișurile și nisipurile din alcătuirea teraselor. Argilele roșii prezintă uneori o dispoziție în benzi paralele separate de intercalații de nisipuri argiloase sau de argile de culoare cenușie gălbuie. În masa argilelor se găsesc numeroase concrețiuni calcaroase care provin din diagenizarea

cochiliilor de moluște. În anumite puncte s-a putut urmări înclinarea spre sud cu 12-15 grade. Vârsta a fost atribuită ținându-se seama de poziția lor stratigrafică. Acumulările aluvionare conțin depozite leosoide, pietrișuri, bolovănișuri și nisipuri, nisipuri cu *Helix sublutescens* Wenz., *H. krejci* Wenz., *Planorbis planorbis* Linne.

Holocenul inferior se prezintă prin aluviuni ale terasei joase cu pietrișuri și nisipuri, dar și depozite leosoide. În Holocenul superior se evidențiază o serie de depozite cu nisipuri fine, argiloase la partea superioară, partea inferioară fiind caracterizată prin pietrișuri cu stratificație torențială, cu lentile subțiri de nisipuri grosiere și mărunte. Grosimea acestor depozite atinge dimensiuni relativ mari, ceea ce dovedește o activitate de subsidență destul de intensă. Consecința acestei afundări în zona Văii Cricovului Sărat a fost formarea unei subunități morfologice, evidențiată prin reunirea șesurilor aluvionare ale acestui râu, dar și a râurilor Prahova și Teleajen. Elementele de pietrișuri sunt caracteristice Stratelor de Sinaia, coresponzând flișului Cretacic inferior, iar ca repere fosilifere sunt fragmentele de arbori, aparținând unor specii de conifere, în stare nefosilizată (Liteanu et alli 1967).

Considerații generale asupra cercetărilor arheologice de suprafață

Cercetătorii au remarcat, în urma verificării unor obiective arheologice deja reperate, că nu întotdeauna sunt descoperite la suprafață materiale cu caracter arheologic. Acest fapt a generat discuții asupra veridicității unor informații privind unele descoperiri arheologice. Lipsa materialelor arheologice la suprafața solului într-un sit arheologic reperat sau nu, are origini de cele mai multe ori obiective, dar și subiective⁶. Fără să tratăm exhaustiv subiectul, vom încerca să punctăm câteva aspecte ce privesc cercetările arheologice de suprafață, dar și cauzele ce fac dificilă sau chiar imposibilă identificarea unor puncte arheologice cunoscute.

➤ Identificarea greșită a punctului cu vechile descoperiri datorită informațiilor avute la dispoziție. Este cunoscut cum s-au cartat sau încă se cartază descoperirile arheologice realizate întâmplător sau cu prilejul unor cercetări de suprafață. Această operațiune se face în general prin raportarea în teren a sitului la diverse puncte fixe (reper) reprezentate de construcții, drumuri, păduri, lacuri, râuri, toponime (ce acoperă uneori zone largi), topografia zonei etc. Multe din aceste „reper” sunt dispărute sau au suferit modificări. Descoperirea unor materiale în zone extravilane (pe câmpii, dealuri, zone împădurite), face și mai dificilă marcarea punctelor pe o hartă.

⁶ Nu intrăm în detalii asupra a ceea ce a generat în perioada regimului comunist, dar nu numai, mai ales la nivel local „conceptul” de „continuitate de locuire”.

Pentru multe din descoperiri nu deținem decât informația primară, respectiv localitatea descoperiri. Schimbările administrative îngreunează identificarea unor astfel de semnalări, același sit apărând de multe ori în localități diferite, influențând negativ repertoriile arheologice. Arheologul continuă să lucreze cu instrumente rudimentare și plasează punctele arheologice mai mult decât aproximativ pe hărți geografice, uneori topografice. În România este încă foarte greu să ai acces la hărți topografice ce suportă încă un regim special. Hărțile digitale, imaginile aeriene, satelitare etc sunt cel puțin din punct de vedere financiar, inaccesibile.

➤ Absența unor activități antropice (arături, construcții) sau naturale (eroziuni, activități ale unor animale), face puțin probabilă apariția unor materiale arheologice la suprafața solului. Acest fenomen poate fi observat în siturile în care se derulează cercetări, unde în zonele neabordate prin săpături arheologice, de multe ori nu apar la suprafața solului materiale arheologice.

➤ Materialele arheologice pot apărea la suprafața solului datorită unor activități antropice sau naturale, în cantități diferite, corespunzând și cu specificul, tipul obiectivului, dar și încadrarea culturală. Consistent - datorită activităților antropice ce implică săpături în profunzimea solului (arături, plantări de pomi, construcții etc), naturale (eroziune) sau sporadic (eroziune eoliană, animale - în special cele anaerobe). Plugul de arat scoate la suprafață („întoarce”) de-a lungul timpului același material deoarece afectează constant solul până la o adâncime maximă. Recuperarea prin cercetări de suprafață a materialelor din zone neexpuse constant acestor doi factori principali, poate duce la situații în care la o verificare ulterioară de suprafață să nu mai poată fi descoperite materiale arheologice.

➤ Culoarea ceramicii - o nuanță net diferită a ceramicii de cea a solului poate înlesni descoperirea unor noi puncte de interes arheologic. Ceramica cu nuanțe roșiatice este mai ușor observabilă la suprafața arăturii/solului decât cea negricioasă sau cenușie. Din punct de vedere cultural, este un criteriu subiectiv.

➤ Descoperirea prin cercetări de suprafață a unor fragmente ceramice sau unelte, nu marchează *apriori* prezența unei așezări. Materialele pot ajunge în acel punct din diverse cauze, pe „căi” diferite mai mult sau mai puțin identificabile/sesizabile, inclusiv în perioade ce nu corespund cronologic cu materialul descoperit, respectiv remaniate natural sau antropic;

➤ Materialele arheologice au fost descoperite întâmplător de persoane ce le-au donat instituțiilor de profil. Acestea nu au deplasat la fața locului personal calificat pentru a cartografi descoperirea, „mulțumindu-se” cu informațiile primite de la respectivele persoane;

➤ Activități antropice sau naturale, ce au distrus situl etc.

Istoricul cercetării

Fără să fie un caz particular, bazinul râului Cricovul Sărat nu a fost abordat individual ca o „unitate” care să fie cadrul unei cercetări constante și coerente. Au fost cercetate punctual obiective arheologice în funcție de „interese” științifice imediate ale unor cercetători sau instituții, de factori aleatori.

Informații privind prezența unor ruine ale unei biserici medievale din localitatea Lapoș, atribuite de tradiție Doamnei Neaga, vor apărea în răspunsul autorităților locale (1871) la „*Chestionarul arheologic*” inițiat de Al. Odobescu (Apostol 2004, p. 257).

În anul 1878, Gr. Tocilescu a publicat mai multe inscripții medievale, descoperite în Schitul medieval de la Vărbila (Tocilescu 1878).

C. Moisil valorifică publicistic, în anul 1911, colecția de antichități „*Dr. C. Istrati-Colecțiunea Maria Istrati-Capșa*”. Semnalează descoperirea în localitatea Urlați a două unelte din piatră, fragmente ceramice (Moisil 1911, 84).

În anul 1931, V. N. Drăghiceanu realizează cercetări arheologice în localitate Lapoș, în punctul „Poiana Doamnei”, unde tradiția locală păstra amintirea unui popas al „Doamnei Neaga” soția lui Mihnea Voievod, împreună cu fetele sale în drumul de la Tisău, la castelul Doamnei din Buda, atunci când se refugia din fața turcilor. Cercetarea a constatat în dezvelirea unei biserici pardosită cu lespezi de piatră, care păstra și masa altarului, transportată însă din altar în pronaos. Biserica era zidită din cărămidă, avea 15,20 m lungime pe 4.50 m și 5.70 m în zona sânilor. În partea dreaptă a pronaosului s-a descoperit un cavou boltit, cu două schelete (Drăghiceanu 1931, p. 169).

În „*Dicționarul istoric, arheologic și geografic al României*” O. G. Lecca face referiri asupra descoperirii unor urme de locuințe, arme, ceramică, oseminte din preistorie în localitatea Lapoș în punctul „*Fântâna Hoților*” (Lecca 1937, p. 215). În aceeași lucrare găsim informații despre monumentele „*Doamnei Neaga*”, respectiv biserică, puț, drum (Lecca 1937, p. 294).

În localitatea Nucet a fost descoperit în perioada interbelică un tezaur de monede compus din tetradrahme Macedonia Prima și din Thasos, din care s-a recuperat o singură tetradrahmă Macedonia Prima (Moisil 1944, p. 206).

Cercetări arheologice sistematice vor fi realizate în localitatea Lapoș, în punctul „*Poiana Roman*”. Așezarea a fost descoperită de pedologul M. Spirescu. În anul 1958 ajung în „*Poiana Roman*” pentru verificări de teren C. S. Nicolăescu-Plopșor și N. Simache (Mogoșanu 1962; idem 1968, p. 5). Fl. Mogoșanu va efectua în acest sit cinci campanii de săpături arheologice, între anii 1959-1963, 1966, săpături ce au acoperit o suprafață de 1200 mp (Mogoșanu 1969, p. 5; Păunescu 2000, p. 118). Rezultatele au fost publicate parțial (Mogoșanu, Bitiri 1961; Mogoșanu 1962; 1964; 1968). Informații

suplimentare privind materialul litic descoperit la Lapoș în aceste campanii, vor fi publicate de Al. Păunescu (Păunescu 1970, p. 25, 136-137, 145, 220).

Importante cercetări de suprafață în zona localității Ciorani vor fi efectuate în anii 60 ai secolului trecut, de profesorii pasionați de arheologie, Răduță Mihai și Neicu Petre. Vor fi identificate foarte multe puncte arheologice, multe rămase inedite (Neicu mss.; Răduță 1970; Răduță-Petrescu 2001). Sporadic, vor fi publicate materiale arheologice descoperite în localitățile Gornet (Teodorescu 1964; idem 1971, p. 125 nr. 29), Mehedința (Leahu 1966, p. 18), Păcureți (Mitrea 1968, p. 447; idem 1968a, p. 257), Apostolache (Simache 1970; Teodorescu 1974, p. 10-11; Roman 1976, p. 13), Ciorani (Răduță 1970; Teodorescu 1974, p. 11, 14; Turcu 1978, p. 159; idem 1979, p. 49), Racova (Teodorescu 1971), Popești (Teodorescu 1974, p. 14), Tâtaru (Vulpe 1970, taf. 10/150; Teodorescu 1974, p. 14; idem 1981, p. 60-62), Drăgănești (Turcu 1979, p. 52), Podgoria (Teodorescu 1981, p. 61), Albești-Muru (Preda 1986, p. 108; Mitrea, 1978, p. 365).

În anul 1968, a fost descoperit, întâmplător, în localitatea Urlați, în curtea Liceului, un schelet uman, dar și trei nasturi de cupru, datați în secolul XIV (Apostol 2004, p. 548).

În anul 1974, a fost descoperit, întâmplător, pe teritoriul localității Străoști, un depozit de seceri din bronz, datat în epoca bronzului. Depozitul era compus din 46 de seceri întregi și fragmente, o turtă de bronz și un obiect neprecizabil (Teodorescu 1974, p. 13; Chicidcanu, Lichiardopol 1993; idem 1994).

D. Lichiardopol efectuează, în anul 1974, cercetări de salvare în localitatea Apostolache „*La Povarnă*”, în contextul realizării în zonă a unei poverne. Cercetarea a rămas în mare parte inedită, fiind publicate sporadic câteva informații și piese arheologice descoperite aici (Miclea, Florescu 1980, 68-fig. 87⁷; Teodorescu 1981, p. 60; Apostol 1986, p. 150; idem 1997, p. 19; Partnic 1999, p. 31, cat. 106; Lichiardopol 2001, p. 5). Situl v-a fi amintit în monografia, respectiv inclus în repertoriul așezărilor aparținând aspectului cultural Stoicani-Aldeni (Dragomir 1983, p. 124; idem 1985, p. 12-13).

I. Chicidcanu va efectua, la mijlocul anilor 70, cercetări arheologice la mănăstirea construită în secolul XVI, aflată în localitatea Vărbila (Hoinărescu 1985, 57; Marinică 2004, 123).

La începutul anilor 80, V. Teodorescu v-a realiza sondaje arheologice în localitatea Albești-Paleologu, la Vest de podul de peste râul Cricovul Sărat unde va identifica un nivel cultural inconsistent din epoca bronzului, recuperând fragmente ceramice atipice. Vor fi descoperite și câteva fragmente ceramice aparținând culturii Ipotești-Cândești.

⁷ Piesa ilustrată nu a fost descoperită la Apostolache;

Remarcăm cercetarea în localitatea Adâncata (jud. Ialomița), în anii 1985-1986, de unui tumul, în care au fost descoperite mai multe morminte cu ocră de tip Jamnaja, dar și pecenege (Simion, Rențea, Nițulescu 2003-2004).

La începutul anilor '90, au fost realizate cercetări arheologice în zona perimetrului mănăstirii din localitatea Apostolache, în timpul lucrărilor de restaurare a bisericii. Rezultatele sunt inedite.

În anul 1993, au fost reluate cercetările sistematice în situl arheologic de la Lapoș „*Poiana Roman*”, de către un colectiv condus de M. Cârciumar. A fost precizată stratigrafia sitului, determinată zona sursă de materie primă, recuperată o cantitate importantă de unelte litice și resturi de debitaj (Cârciumar et alii, 1996; 1997; 1998; 1999; 2000; 2001; 2002; 2003-2004; 2004; 2005). De asemenea, parte din materiale recuperate din săpăturile lui Fl. Mogoșanu, vor fi republicate de Al. Păunescu (Păunescu 2000, p. 118-130). Tot Al. Păunescu revine cu un material critic asupra rezultatelor cercetărilor începute în anii '90 la Lapoș (Păunescu 2002).

La începutul anilor '90, în satul Pietricica punctul „*Fântâna Hoșilor*”, au fost descoperite întâmplător morminte de înhumatie peste care erau depuse lespezi de piatră. Complexele au fost cercetate de colectivul șantierului Năieni-Zănoaga, coordonat de I. Motzoi-Chicideanu. În anul 2002, același colectiv a realizat un sondaj arheologic în satul Pietricica, în punctul „*La Mesteceni*”. A fost cercetat un mormânt de înhumatie în care cadavrul era depus în poziție chircită, orientat vest-nord-vest. Cadavrul era acoperit și înconjurat de bolovani de piatră, la amenajarea mormântului folosindu-se și lespezi de piatră. Au fost găsite câteva cioburi foarte friabile. Aceste descoperiri au fost încadrate unei faze timpurii a epocii bronzului (Motzoi-Chicideanu, Olteanu 2000, p. 53, nr. 60; Motzoi-Chicideanu, Constantinescu 2003, p. 231-232; idem 2003b).

După anii '90, vor fi publicate sporadic materiale arheologice descoperite, în general, prin cercetări arheologice de suprafață în bazinul Cricovului Sărat, în localitățile Jercălăi (Teodorescu 1996), Apostolache (Partnic 1999, p. 31, nr. 106), Ciorani (Partnic 1999, p. 31, nr. 115, 118; Pandrea 1999; 2000; Răduță-Petrescu 2001, p. 45-47; Neagu 2004), Dobrota (Teodorescu 1996, p. 67), Nucet (Poenaru-Bordea 2000), Tătaru (Palincaș 1999-2000, p. 269), Urlați (Frînculeasa 2004).

În anul 2003, a fost realizat un sondaj arheologic în situl arheologic „*La Povarnă*” din localitatea Apostolache. Materialul arheologic descoperit constă în ceramică fragmentară și câteva unelte litice, fiind încadrat în cultura Gumelnița, aspectul cultural Stoicani-Aldeni. Așezarea a fost în mare parte distrusă datorită unor factori naturali, respectiv eroziuni și alunecări de teren (Andreescu R., Frînculeasa, Paveleț 2004).

În anul 2004, au debutat cercetările arheologice în localitatea Urlați, „*La Islaz*”. Au fost descoperite materiale arheologice datând din epoca neo-

eneolitică - culturile Criș, Boian, Gumelnița, epoca bronzului - cultura Tei, cultura Chilia-Militari (sec. II-III p.Chr.) și medievale târzii (Andreescu et alii 2005; 2006).

Cu excepția săpăturilor sistematice de la Lapoș „*Poiana Roman*” și a unor sondaje la Apostolache, Albești-Paleologu, Pietricica, Urlați, majoritatea materialelor/obiectivelor arheologice din bazinul râului Cricovul Sărat provin din descoperiri întâmplătoare sau cercetări de suprafață, efectuate de arheologi sau de amatori pasionați.

Cercetări de suprafață (2001-2006)

Cercetările de suprafață au debutat în primăvara anului 2001 și continuă și în prezent. Inițial cercetările au avut mai mult „un caracter solitar”, fiind realizate de multe ori, inclusiv în zilele de la sfârșitul săptămânii. Ulterior ne-am propus abordarea sistematică și constantă a bazinului râului Cricovul Sărat. Am împărțit bazinul Cricovului Sărat în mai multe sectoare, pornind de la situația hidrografică, dar și geomorfologică a terenului străbătut de râu. Sectorul principal a fost definit valea râului Cricovul Sărat, sectoarele secundare fiind afluenții acestuia. Ulterior aceste sectoare au fost reîmpărțite în unități mai mici, în funcție de criterii geomorfologice.

În cadrul acestor cercetări de suprafață s-au realizat în perioada 2001-2006 un număr de 44 deplasări pe teren. Aceste deplasări s-au realizat constant în două tranșe, respectiv primăvara și toamna. Cele mai timpurii deplasări pe teren au fost în luna februarie, cele mai târzii în luna decembrie. Numărul persoanelor participante la cercetările de suprafață a variat de la una la patru. Zona cel mai des abordată a fost cea cuprinsă între (inclusiv) localitățile Albești-Paleologu și Apostolache. În prima fază, ne-am propus abordarea văii principale a râului, ulterior fiind abordate și văile secundare sau văile afluenților Cricovului Sărat.

Cercetările au avut două componente: **a.** verificarea unor puncte deja cunoscute - am verificat situri arheologice descoperite în localitățile Apostolache, Mârlogea, Lapoș, Ciorani, Străoști, Tătaru, Dobrota, Albești-Paleologu; **b.** identificarea unor puncte noi de interes arheologic. Precizăm că am revenit constant la situri deja identificate atât pentru verificări, dar și pentru a descoperii materiale arheologice tipice pentru o încadrare cât mai exactă a sitului. În cadrul acestor cercetări perieghetice, alături de ceramică fragmentară, am descoperit și piese de patrimoniu, care au intrat în gestiunea Muzeului Județen de Istorie și Arheologie Prahova.

Uneori cercetările arheologice de suprafață au fost dublate de observații etnografice. De asemenea, am verificat și monumente bisericesti (vezi bisericuțele de lemn de la Valea Semanului, Chiojdeanca, Lăpoșel, chiliile din piatră de la Dobrota).

Multe din punctele de interes arheologic inedite au fost descoperite de autorii acestui studiu în ultimii ani, în cadrul unui proiect ce vizează cercetarea arheologică a acestui bazin, în particular a locuirii neo-eneolitice (Andreescu 2005; 2006). Aceste cercetări au venit să completeze „proiectul” început în anul 2001. Am continuat verificarea unor descoperiri mai vechi, identificarea unor noi puncte de interes arheologic, dar au fost realizate și săpături arheologice. În anul 2003, a fost realizat un sondaj arheologic în localitatea Apostolache (Andreescu, Frînculeasa, Paveleț 2004), iar între anul 2004 au debutat cercetările arheologice în localitatea Urlați (Andreescu et alii 2005; 2006).

Bazinul Cricovului Sărat oferă oportunitatea cercetării locuirii umane în zone ce acoperă câmpia joasă, înaltă, zona subcolinară și colinară subcarpatică. Se pot face observații specifice privind dinamica locuirii în epoci diferite pe diverse „palieri geomorfologice”.

Publicarea unor descoperiri arheologice reperate prin cercetări de teren contribuie la construirea/ completarea imaginii de ansamblu a unor arii culturale, aduce importante informații privind aspecte cultural-demografice, asupra dinamicii și evoluției locuirii comunităților umane, oferă material comparativ specialiștilor etc. De asemenea, contribuie la prevenirea unor distrugerii datorate unor investiții, construcții edilitare etc.

Apariția unor noi instituții care au ca preocupare principală protecția monumentelor nu a avut ca efect diminuarea până la un nivel satisfăcător al distrugerilor. Absența în aceste instituții a unui personal specializat, a logisticii, subfinanțarea, statutul incert al specialiștilor/ instituțiilor, birocratizarea, conflictele de interese-locale, lipsa comunicării între instituții etc., fac ca reacțiile instituțiilor în fața agresiunii monumentelor, de multe ori, să nu fie cele adecvate, dar mai ales eficiente. De asemenea, suprapunerea unor atribuții ale acestor instituții, birocrăția, fac ca intervenția în cazuri concrete să fie tardivă.

Lipsa aplicării sau eludarea legilor sunt fenomene binecunoscute, inclusiv în ce privește protejarea monumentelor. Un „preaputernic” al locului și timpului nu se împiedică nici de legi, nici de instituții când urmează să construiască clădiri, afectând iremediabil monumente arheologice sau istorice. Legile sunt încălcate frecvent, inclusiv de către administrația locală, care din necunoaștere/ignoranță, alte priorități, nu solicită, anterior aprobării proiectelor edilitare, intervenția, conform legii, a instituțiilor abilitate. Legat de nepăsarea autorităților locale, dar și a

instituțiilor cu răspundere directă, ne-am obișnuit să constatăm cum clădirile monument sunt în stare jalnică, folosite, în multe cazuri, ca gropi de gunoi.

De multe ori descărcăm terenuri de sarcină istorică pe suprafețe de câțiva metri pătrați, multe din marile investiții rămânând de neatins. „O palmă” de pământ cultivabil sau construibil are, pentru proprietar, un alt preț. Poziționarea noastră este net diferită de cea a proprietarului. O vilă actuală câștigă ușor războiul în fața unui „bordei” antic. Investițiile mari, dar și cele de mai mică amploare, generează locuri de muncă; de aici dificultatea compromisului.

Un alt fenomen este „goana” după săpături de salvare sau preventive. Aceasta în timp ce majoritatea instituțiilor nu au logistica materială și umană necesară unui astfel de demers care să se deruleze constant, cu toate consecințele ce decurg. Săpăturile de salvare au ajuns să fie în primul rând o importantă sursă de venituri pentru unele instituții (Popovici, Anghelinu 2006, p. 135). Subsumat, fără să fie singura cauză „*problema financiară*” a dus la conflicte (vizibile sau nu) între instituții locale și centrale angrenate în aceste operațiuni, mai ales în cazul unor mari investiții. Reacțiile la prezentarea în cadrul unor sesiuni științifice a unor săpături arheologice de salvare realizate în condiții specifice, eventual cu mijloace mecanizate, sunt de cele mai multe ori negative. De altfel, subzistă o deja tradiție legată de cercetările de salvare, în care subiectivitatea personală se manifestă din plin, săpăturile arheologice de salvare fiind, în general, desconsiderate (Popovici, Anghelinu 2006, p. 135).

Credem că, alături de factori ce țin de aspectul legal al problemei, importantă este conștientizarea comunităților locale asupra importanței monumentelor istorice și arheologice aflate pe teritoriul localității lor. În acest sens, mai noua „*mentalitate centralizatoare*” (Popovici, Anghelinu 2006, p. 135) nu va condiționa diminuarea distrugerilor. Implicarea autorităților și a comunităților locale în „protejarea” monumentelor arheologice și istorice (conform legilor în vigoare), a rămas încă la stadiul de deziderat. La nivel local continuă să existe un discurs ce pare să exprime mai curând un patriotism local lipsit de substanță, decât o preocupare reală pentru protejarea și valorificarea acestor monumente.

Deloc paradoxal, dezvoltarea economică a României va determina ritmul investițiilor și implicit al distrugerilor. E greu de crezut că un anumit tip de mentalitate se va schimba foarte curând.

Repertoriul descoperirilor

Siturile arheologice descoperite în bazinul râului Cricovul Sărat sunt dispuse pe terase și, în foarte puțin cazuri, pe dealuri sau platouri greu accesibile. Situarea așezărilor pe terase a fost explicată de nevoia comunităților umane de a avea un acces facil la o sursă de apă, iar în cazul

așezărilor situate în zone greu accesibile, prin necesitatea de apărare în perioade mai mult sau mai puțin instabile. Prin cercetări de suprafață sunt descoperite materiale arheologice cu predilecție în zonele arate, iar în prezent sunt afectate de lucrări agricole, dar și de construcții, în primul rând terasele. Este cunoscut că văile râurilor au reprezentat de-a lungul timpului importante căi de comunicație.

Fișa de sit arheologic are următoarea schemă generală: localitate, punct (toponim), localizarea și descrierea punctului, anul descoperirii, tipul de cercetare, autorii cercetării, scurtă descriere a materialului descoperit, bibliografie. Pentru multe descoperiri nu deținem toate datele necesare pentru a urmări strict această schemă. Localitățile sunt ordonate alfabetic, unitatea administrativă fiind orașul sau comuna.

Foarte multe materiale arheologice sunt atipice, greu de precizat cultural, fiind încadrate de noi „grosier” unor epoci. Avem unele rezerve față de anumite determinări culturale, sperând ca, prin verificări viitoare, să fie descoperite materiale arheologice care să faciliteze o încadrare cât mai corectă. Fragmentaritatea excesivă a materialului arheologic, lipsa materialelor tipice, nu au permis ilustrarea grafică sau fotografică a tuturor descoperirilor.

1. ALBEȘTI PALEOLOGU

1.1. Albești-Muru (com. Albești Paleologu)

1.1.1. „Stație Valea Mieilor”

Punct aflat la 500 metri vest de podul de peste Cricovul Sărat, la est de intersecția D.J. ce duce spre satul Albești-Muru cu DN1B, pe terasa primară a râului Cricovul Sărat.

În anul 1981, V. Teodorescu a făcut un sondaj arheologic. Materialul descoperit este sărăcăcios, constând din câteva fragmente ceramice atipice, negricioase sau brune, ce au în pastă foarte mult nisip grosier. Un fragment de vas are decor cu brâu alveolat plasat sub buză. Materialul poate fi încadrat epocii bronzului. Un alt fragment de vas este decorat cu val incizat; poate fi încadrat culturii Ipotești-Cândești (sec. VI-VII d.Hr.).

Bibliografie: Peneș 1998, p. 4.

1.1.2. Punct necunoscut

A fost descoperită întâmplător o monedă de tip stater din aur, din timpul lui Philipp al III lea.

Bibliografie: Mitrea 1978, p. 365; Preda 1998, p. 108;

1.2. Albești-Paleologu (com. Albești-Paleologu)

1.2.1. „La podul CFR”

Punctul se află la 150-200 de metri sud de podul CFR, pe terasa primară de pe partea stângă a râului Cricovul Sărat. Situl a fost identificat de A. Frînculeasa și D. Garvăn, prin cercetări de suprafață, realizate în martie 2002.

Materialul recuperat constă în ceramică fragmentară lucrată la mână, de culoare cenușie, din pastă fină, dar și zgrunțuroasă. Un fund de vas de culoare cenușie lucrat la roată din pastă zgrunțuroasă prezintă urmele sforii desprinderii de pe roata olarului. Situl poate fi încadrat în cultura Sântana de Mureș-Cerneahov.

Inedit.

1.2.2. „La stână”

Punctul se află la 1,5 km sud-est de podul CFR, pe terasa primară de pe partea stângă a râului Cricovul Sărat, la 150 metri de zona unde râul descrie o curbă spre est (unde se află o stână), vis-a-vis de satul Vadu Părului. Situl a fost identificat de A. Frînculeasa și D. Garvăn, cu prilejul unor cercetări de suprafață, realizate în martie 2002.

Materialul recuperat constă în fragmente ceramice lucrate la mână, roșiatică, cărămizie sau gălbuie, putând fi încadrat culturii Sântana de Mureș-Cerneahov, dar și materiale ceramice latene și medievale târzii.

Inedit.

1.2.3. „Conductele Conpet”

Punctul se află la 150-200 de metri vest de conductele Conpet ce traversează râul Cricovul Sărat, pe terasa primară de pe partea stângă a râului Cricovul Sărat. Situl a fost identificat de A. Frînculeasa și D. Garvăn, cu prilejul unor cercetări de suprafață, realizate în martie 2002.

Materialul recuperat constă în ceramică, lucrată la roată, roșiatică, nesmălțuită, recuperată din profilul terasei din câteva gropi. Materialul arheologic poate fi încadrat sec. XVII-XVIII.

Inedit.

1.2.4. „La bariera Albești”

Punctul se află la aproximativ 50 metri vest de DN1D și la 80 m sud de calea ferată, în apropierea ultimului stâlp de înaltă tensiune dinspre șosea. A fost identificat de A. Frînculeasa și D. Garvăn, prin cercetări de suprafață, realizate în martie 2002.

Materialul recuperat constă într-un fragment ceramic negricios, lucrat la mână, probabil de epoca bronzului.

Inedit.

1.2.5. *Toponim necunoscut*

Situl se află la km 5 +100 m pe DN1D Albești Paleologu-Urziceni, la nord de satul Cioceni.

Au fost recuperate, în anul 1974, de V. Teodorescu, prin cercetări de suprafață, fragmente ceramice, încadrate epocii bronzului.

Bibliografie: Peneș 1998, p. 4.

1.2.6. „*La pod*” sau „*La Bejan*”

Punctul se află plasat la aproximativ 80 metri nord-nord-vest de podul ce traversează râul Cricovul Sărat pe DN1B, pe terasa primară de pe partea dreaptă a râului, terasă cultivată cu viță de vie. Zona are aspectul unei „nișe” naturale. Punctul a fost descoperit de A. Frînculeasa, în noiembrie 2003, prin cercetări de suprafață. Materialul descoperit constă în câteva fragmente ceramice lucrate la mână, greu de încadrat cultural, probabil preistorice, între care se remarcă o toartă apucătoare, ce are formă conică. A fost găsită și ceramică lucrată la roată, cărămizie, încadrată epocii medievale târzii. A mai fost recuperată, alături de ceramică foarte fragmentată, în luna iunie 2004, o verigă de bronz, ce are diametrul maxim de 54 mm, probabil Latene (pl. 9/14).

Inedit.

2. APOSTOLACHE

2.1. Apostolache (com Apostolache)

2.1.1. „*La Povarnă*”

Situl este amplasat în vatra satului, pe terasa primară, de pe partea stângă a râului Cricovul Sărat, în punctul „La povarnă”, la vest de „Izvorul lui Istrate”, izvor care se varsă în Cricovul Sărat. Primele descoperiri arheologice din acest punct au fost făcute la începutul anilor '70, când C. Micu a donat MIAP mai multe piese recuperate de la suprafață, printre care și trei statuete antropomorfe din lut (pl.2/6-9). În anul 1974, D. Lichiardopol efectuează cercetări de salvare, în contextul realizării în zonă a unei pavarne. În anul 2003, a fost realizat un sondaj arheologic. Colectivul de cercetare a fost format din R. Andreescu, A. Frînculeasa și E. Paveleț. S-a constatat că mare parte a așezării a fost distrusă de eroziuni, dar și de activități tectonice. Așezarea avea un singur nivel de locuire, gros de 15-22 cm. Materialul recuperat constă în fragmente ceramice și câteva unelte de piatră, databile în epoca eneolitică, aspectul cultural Stoicani-Aldeni (pl. 2/1-5).

Bibliografie: Teodorescu 1974, p. 11; Dragomir 1983, 124-125; idem 1985, p. 12-13; Apostol 1997, p. 20-21; Apostol 1997a, p. 13; Peneș 1998, p. 4; Andreescu, Frînculeasa, Paveleț 2004; Frînculeasa 2004;

2.1.2. „La Mănăstire”

Mănăstirea Apostolache se află în centrul localității, în apropierea primăriei, pe partea dreaptă a râului Cricovul Sărat. În anii ‘90 în contextul restaurării mănăstirii, au fost realizate cercetări arheologice de D. Lichiardopol și N. Grigore. Cercetările sunt inedite.

În perimetrul mănăstirii au fost recuperate fragmente ceramice din epoca bronzului, prima epocă a fierului, sec. V-VII d. Hr.

Bibliografie: Simache 1970; Peneș 1998, p. 4;

2.1.3. „Fântâna Mâinii”

Punctul se află pe un platou ce domină zona, plasat pe partea stângă a râului Chiojdeanca, la ieșirea din comuna Apostolache spre localitatea Chiojdeanca, la est de „Fântâna mâinii”. Punctul a fost identificat de D. Lichiardopol în anul 1974. Ceramica descoperită aparține celei de a doua epoci a fierului.

Inedit.

2.2. Mârlogea (com. Apostolache)

2.2.1. „Piscul cu Cioburi”

Punctul se află pe partea stângă a râului Cricovul Sărat, la granița dintre satele Mârlogea și Tisa, pe un platou plasat pe un deal ce domină zona. În acest punct a fost descoperită o cetate getică, datată în secolele II î.Hr.-I d. Hr. Are aspectul unui pînten cu orientarea N-S; acesul se făcea, probabil, pe latura de sud, ce pare tăiată de un șanț, posibil, de fortificație. Cu ocazia unor cercetări de teren, realizate de A. Frînculeasa în anul 2001, au fost recuperate, alături de fragmente ceramice lucrate la roată, fragmente de la două cățui (4/4-7). Situl este puternic afectat pe partea de vest de alunecări de teren.

Bibliografie: Simache 1970, 10 și urm; Apostol 1986, 153; Apostol 1997, 19;

2.2.2. Punct necunoscut

În satul Mârlogea sunt semnalate descoperiri atribuite culturii Coțofeni.

Bibliografie: Roman 1976, p. 13;

2.3. Udrești (com. Apostolache)

2.3.1. Punct necunoscut

În sat a fost descoperit, întâmplător, un topor de piatră șlefuită cu gaură de înmănușare, datat în epoca bronzului.

Inedit.

3. BĂLȚEȘTI

3.1. Podenii Vechi (com. Bălțești)

3.1.1. „*Vatra satului*”

Punctul se află în vatra satului pe proprietatea Parohiei Podenii Vechi. A fost identificată o necropolă getică de sec. IV-II î.Hr.

Bibliografie: Peneș 1998, p. 8;

4. CHIOJDEANCA

4.1. Chiojdeanca (com. Chiojdeanca)

4.1.1. „*Biserica veche*”

În centrul satului, în zona bisericii vechi, au fost descoperite materiale aparținând primei epoci a fierului. Punctul a fost identificat de V. Teodorescu, în anul 1961.

Bibliografie: Peneș 1998, p. 5;

4.1.2. „*La magazia lui Nicu Savu*”

Au fost descoperite materiale ceramice medievale, încadrate secolelor XII-XV. Punctul a fost identificat de V. Teodorescu în anul 1961.

Bibliografie: Peneș 1998, p. 5;

5. CIORANI⁸

5.1. Ciorani de Jos (com. Ciorani)

5.1.1. „*Movila Orboiești*”

Movila se află la sud de sat, pe terasa primară de pe partea stângă a Cricovului Sărat, la aproximativ 500 de metri sud-sud-vest de DN1D Albești-Paleologu-Urziceni. Movila este un tumul, ce are înălțimea de 5-6m față de nivelul terasei. Au fost recuperate, în anul 1966, cu prilejul unor cercetări de suprafață, materiale ceramice medievale. Verificări de teren E. Paveleț (2004), R. Andreescu, A. Frânculeasa, (iunie 2005), A. Frânculeasa, I. Adamescu (mai 2006).

Bibliografie: Răduță-Petrescu 2001, p. 45;

⁸ Pentru descoperirile din localitatea Ciorani am folosit alături de materiale bibliografice și un manuscris aflat în arhiva MIAP aparținând profesorului P. Neicu, ce a realizat în zonă cercetări de suprafață. Unele puncte ar putea să se suprapună cu altele intrate în circuitul științific cunoscute sub alte toponime. Vom publica toate semnalările, verificări ulterioare urmând să lămurească aceste situații.

5.1.2. Din zona apropiată movilei au fost recuperate, în anul 1966 (dar și în 2005, 2006), prin cercetări de suprafață, materiale ceramice Latene, Sântana de Mureș și Dridu. Tot aici apar foarte multe oase. Verificări de teren R. Andreescu, A. Frânculeasa, E. Paveleț (2004, 2005). Între zona cuprinsă între ultimele case din localitate și „Movila Orboiești”, prin verificări de suprafață, A. Frânculeasa, I. Adamescu (mai 2006), pe o distanță de aproximativ 1,5 km, au recuperat fragmente ceramice Latene și Dridu (sec. VIII-X p. Chr) (pl. 6/1-12).

Bibliografie: Răduță-Petrescu 2001, p. 45-46;

5.1.3. La 80 de metri nord de movilă au fost recuperate, în anul 1966, materiale Latene.

Bibliografie: Răduță-Petrescu 2001, p. 45;

5.1.4. La 80 de metri nord-nord-est de movilă se află o movilă cu înălțimea de 0.80-1.20 m și diametrul de 30-40 m. Nu au fost recuperate materiale arheologice. Verificări de teren R. Andreescu, A. Frânculeasa (iunie 2005).

Inedit.

5.1.5. Între sat și fântâna Orboiești au fost recuperate, prin cercetări de suprafață, realizate de M. Răduță în anul 1969, materiale încadrate culturilor Criș, Boian, Sântana de Mureș, Latene, Dridu.

Bibliografie: Răduță-Petrescu 2001, p. 45;

5.1.6. „Ulița lui Nea Costel”

Terasa primară stângă a Cricovului Sărat vis a vis de „Pe Luncă”, la 300m vest de biserică.

Cercetări de suprafață A. Frânculeasa, I. Adamescu (mai 2006). Au fost recuperate câteva fragmente ceramice Dridu (sec. VIII-X p. Chr).

Inedit.

5.2. Ciorani de Sus (com. Ciorani)

5.2.1. „Movila Dărâmată”

În curtea fostului CAP, în imediata apropiere a șoselei Albești Paleologu-Urziceni, pe partea dreaptă, se află un tumul. Acesta are diametrul de peste 60 de metri și înălțimea maximă de 5-6 metri. Tumul-ul este puternic afectat de diverse construcții. Verificare A. Frânculeasa 2003, 2006;

Inedit.

5.2.2. „Movila lui Baicu”

În sat, pe partea dreaptă a șoselei Fulga-Sălciile, în apropiere de intrarea în satul Sălciile, se află un tumul. Verificări de teren R. Andreescu, A. Frînculeasa (iunie 2005).

Inedit.

5.2.3. „Chirnogi”

La nord-vest de biserică, aproape de malul actual al Cricovului, în dreptul locuinței lui Manea Răduță. Punct descoperit, prin cercetări de suprafață, de profesorul Răduță Petrescu, la sfârșitul anilor 60. Situl are forma unei movile în care au apărut și fragmente ceramice.

Bibliografie: Răduță-Petrescu 2001, p. 45-46;

5.2.4. „Țigănie”

Punct amplasat în curtea lui Păun Ștefan zis „al Catrinei”, în apropierea bisericii vechi. Punct descoperit, prin cercetări de suprafață, de profesorul Răduță Petrescu, la sfârșitul anilor 60. Situl are forma unei movile în care au apărut fragmente ceramice și foarte multe oase.

Bibliografie: Răduță-Petrescu 2001, p. 45-46;

5.2.5. Pe un promontoriu de la nord de drumul Grădiștea-Ciorani, la marginea căruia se află o movilă. Punctul a fost descoperit în anul 1962 de către P. Neicu, prin cercetări de suprafață. Materialul arheologic constă din ceramică hallstattiană și de sec. III-IV p. Chr. și medieval.

Bibliografie: Neicu, mss;

5.2.6. La NV de movila de la promontoriul de lângă drumul Grădiștea-Ciorani. Punctul a fost descoperit în anul 1962 de către P. Neicu, prin cercetări de suprafață. Materialul arheologic constă din ceramică hallstattiană și de sec. III-IV p. Chr.

Bibliografie: Neicu, mss;

5.2.7. Pe „arcul” ce-l formează marginea terasei la NV de promontoriul de lângă drumul Grădiștea-Ciorani. Punctul a fost descoperit în anul 1962 sau 1963 de către P. Neicu, prin cercetări de suprafață. Materialul arheologic constă din ceramică hallstattiană și de sec. III-IV p. Chr. și multe fragmente ceramice aparținând culturii Dridu.

Bibliografie: Neicu, mss;

5.2.8. Între marginea terasei și hotarul dintre satele Ciorani și Fulga. Punctul a fost descoperit în anul 1962 sau 1963 de către P. Neicu prin

cercetări de suprafață. Materialul arheologic constă din ceramica hallstattiană, dar și de sec. III-IV p. Chr. și multe fragmente aparținând culturii Dridu.

Bibliografie: Neicu, mss;

6. DRĂGĂNEȘTI

6.1. Bărăitaru (com. Drăgănești)

6.1.1. „Drăgăneasca”

Pe terasa dreaptă a Cricovului Sărat în zona satului a fost identificată, prin cercetări de suprafață, o așezare aparținând epocii Latene. Au fost recuperate și câteva fragmente ceramice cu pleavă în pastă ce par să aparțină epocii neolitice.

Bibliografie: Turcu 1979, p. 52; Peneș 1998, p. 6;

7. GORNET-CRICOV

7.1. Dobrota (com. Gornet Cricov)

7.1.1. „La Chilizii”

Au fost identificate monumente rupestre de tip „microasiatic”, asemănătoare celor răspândite în Munții Buzăului, de sec. IV-V d.Hr. În lipsa săpăturilor arheologice aceste obiective nu au putut fi datate cert. Verificări A. Frînculeasa, B. Voicu, I. Adamescu mai 2006. Am observat prezența a două chilii săpate într-un perete calcaros, între care una distrusă. Chilia care se păstrează are aproximativ 8x2.8m, orientată V-E, împărțită în trei camere, ultima fiind absidată, ceea ce ar putea indica funcția acesteia de biserică²⁵ (pl. 10/4).

Bibliografie: Teodorescu 1996, p. 67;

7.1.2. „La Țapu”

În acest punct a fost identificată de V. Teodorescu o așezare de tip Cireșanu (sec.IV-Vd.Hr).

Bibliografie: Teodorescu 1996, p. 67;

7.2. Gornet (com. Gornet-Cricov)

7.2.1. Punct necunoscut

A fost descoperită de către V. Teodorescu o așezare încadrată culturii Ipotești-Cândești

Bibliografie: Teodorescu 1964; idem 1971, 125, nr. 29;

²⁵ „Chiliile” par să fie incluse administrativ satului Podgoria, com. Tătaru.

7.3. Nucet (com. Gornet-Cricov)

7.3.1. *Punct necunoscut*

În perioada interbelică a fost descoperit un tezaur format din tetradrahme Macedonia Prima și Thasos, din care s-a mai recuperat o singură monedă din prima categorie. Data îngropării tezaurului se plasează după mijlocul secolului al II-lea î.H.

Bibliografie: Moisil 1944, p. 15, nr. 19; Dimian 1956, p. 84; Poenaru-Bordea 2000, p. 206;

7.4. Prișeaca (com. Gornet Cricov)

7.4.1. În curtea lui Teodorescu Gheorghe au fost descoperite, întâmplător, în anul 1983, două fragmente ceramice nedecorate, grosiere, lucrate la mână, între care un fund de vas, maronii la exterior și negricioase pe suprafața interioară, având nisip cu granulație mare în pastă. Ceramica aparține epocii bronzului.

Inedit;

8. IORDĂCHEANU

8.1. Iordăcheanu (com. Iordăcheanu)

8.1.1. „*La Țarna Iordăcheanu*”

Punctul se află la intrarea în localitate, la 150 m sud-est de școală, pe botul terasei primare stângă a Văii Iordăcheanului, pârau ce se varsă în Cricovul Sărat. Situl a fost descoperit prin cercetări de suprafață realizate de A. Frînculeasa și B. Voicu în aprilie 2004.

Au fost recuperate fragmente ceramice, un topor din piatră șlefuită fragmentar, câteva fragmente de unelte de silex, încadrate în cultura Gumelnița (pl. 2/11; 7/5,6). De-a lungul terasei spre sud și la nord de „Valea Vârzarilor” (sat Plavia) au fost recuperate fragmente ceramice cenușii lucrate la roată, din pastă fină sau poroasă de culoare cenușie încadrate în cultura Sântana de Mureș-Cerneahov.

Inedit.

8.2. Mocești (com. Iordăcheanu)

8.2.1. „*La moșie*”

Pe un pînten ce înaintază în albia râului, ușor sesizabil datorită teraselor joase din zonă, situat pe partea stângă a Cricovului Sărat, pe terasa primară, la 200 de metri sud de o mică pădure de plop și 50 de metri est de

talvegul râului. Situl a fost descoperit prin cercetări de suprafață, realizate de A. Frînculeasa și B. Voicu, în aprilie 2004.

Materialele descoperite constau în câteva fragmente ceramice cărămizii sau cenușii cu pietricele, nisip grosier și ceramică pisată în pastă. Materialul pare să aparțină epocii bronzului.

Inedit.

8.3. Plavia (com. Iordăcheanu)

8.3.1. „Valea Vârzarilor”

Punctul se află pe un deal ce domină zona, la granița dintre localitățile Plavia și Iordăcheanu, la sud de „Valea Vârzarilor”, la 100-150 de metri est de ferma din localitate aflată pe partea dreaptă a D.J. Urlați-Apostolache. Situl a fost descoperit prin cercetări de suprafață, realizate de A. Frînculeasa și B. Voicu, în luna aprilie 2004.

Materialele descoperite constau în fragmente ceramice, dintre care se remarcă o toartă apucătoare potcoviță. Ceramica descoperită, lucrată la mână, se încadrează sec IV-III a. Chr.

Inedit.

8.4. Străoști (com. Iordăcheanu)

8.4.1. „Ferma Plavia”

Punctul se află pe terasa primară din dreapta râului Cricovul Sărat, pe teritoriul pepinierii viticole Plavia.²⁶

În acest punct a fost descoperit un depozit de seceri de bronz. Depozitul a fost descoperit întâmplător în anul 1974 și a fost recuperat de V. Teodorescu. Depozitul era îngropat la adâncimea de 0.40 metri. Este alcătuit din 48 de piese, dintre care 46 de seceri întregi și fragmente, 1 fragment de bronz de la un obiect neprecizabil și o turtă de bronz (pl. 4/1,2). Depozitul a fost încadrat cronologic în cultura Monteoru, faza finală. Tot în acest punct, a fost descoperit, prin cercetări de suprafață, de către V. Teodorescu, în anul 1974, un amnar de fier și materiale ceramice de sec. V-VII p. Chr.

Bibliografie: Teodorescu 1974; Chicideanu, Lichiardopol 1993; idem 1994; Apostol 1997, 30; Peneș 1998, 9;

8.4.2. „La CAP”

Punctul se află pe terasa primară de pe partea dreaptă a râului, la est de grajdurile fostului CAP, la 50 de metri sud de drumul ce duce spre satul

²⁶ Locul descoperirii pare să fie același cu punctul „La Islaz” II (8.4.4.);

Valea Cucului. Situl a fost descoperit prin cercetări de suprafață, realizate de A. Frînculeasa și B. Voicu, în aprilie 2004.

Materialele descoperite constau în fragmente ceramice lucrate la mână, arse, cărămiziu sau cenușiu-negricios, ce au în pastă nisip cu granulație mare sau pietricele. Câteva fragmente sunt decorate cu măturica. O buză de vas teșită are pe margine un decor alveolat. Materialul arheologic descoperit poate fi încadrat epocii bronzului, cultura Tei (pl. 2/12). Au fost descoperite și câteva fragmente ceramice Latene.

Inedit.

8.4.3., „Valea Colacului”

Punctul se află pe terasa dreaptă a Cricovului Sărat, la 150m vest de șoseaua din sat, la 300-400 metri nord de lacul de la „Podul Verbilei”, într-o zonă mărginită la nord și sud de viroage naturale. Situl a fost descoperit prin cercetări de suprafață, realizate de A. Frînculeasa, în decembrie 2004.

Materialele descoperite constau în câteva fragmente ceramice lucrate la mână, culoarea cărămizie sau cenușiu-negricios. Fragmentele ceramice aparțin epocii bronzului.

Inedit.

8.4.4., „La Izlaz” I

Punct aflat pe terasa primară de pe partea dreaptă a Cricovului Sărat, la 50 m nord de „lacul de la Podul Verbilei”. Situl a fost descoperit prin cercetări de suprafață, realizate de A. Frînculeasa, în decembrie 2004.

Materialele descoperite constau în fragmente ceramice lucrate la roată din pastă fină cenușie, dar și din pastă poroasă cu nisip, ceramică aparținând culturii Sântana de Mureș-Cerneahov. Materialele au fost recuperate dintr-un șanț realizat pentru o conductă de apă.

Inedit.

8.4.5., „La Izlaz” II

Punct aflat pe terasa primară de pe partea dreaptă a Cricovului Sărat, la 50 sud de „lacul de la Podul Verbilei”, la nord de pădurea de pini și brazi aparținând ocolului silvic Verbila, aflată la limita de nord a localității Jercălăi. Situl a fost descoperit prin cercetări de suprafață, realizate de A. Frînculeasa, în decembrie 2004.

Materialele descoperite constau în câteva fragmente ceramice lucrate la mână, greu de încadrat cronologic, probabil epoca bronzului, dar și fragmente de unelte de silex.

Inedit.

8.5. Valea Cucului (com. Iordăcheanu)

8.5.1. „La salcâmi”

Punctul se află pe marginea terasei primare de pe partea dreaptă a râului Cricovul Sărat, la aproximativ 500 metri sud de punctul „La Lecheș” (punct în care se află o cruce de piatră). Materiale ceramice apar sporadic pe o lungime de peste 500 de metri spre sud de-a lungul terasei, până în locul unde terasa este întreruptă de un pâriș ce curge perpendicular de la vest la est pe Cricovul Sărat, vărsându-se în el. Situl a fost descoperit de A. Frânculesa și B. Voicu, prin cercetări de suprafață, în noiembrie 2003.

Materialul descoperit constă în ceramică de epoca bronzului atipică, epocă hallstattiană sau latene timpuriu (o tortiță potcoavă plasată sub buza unui vas mic tronconic), ceramică de sec. II-III p.Chr. și ceramică medievală.

Inedit.

8.5.2. „La varnițe” sau „La popă”

Punctul arheologic plasat la sud de punctul „La salcâmi” este separat de acesta de pârișul descris mai sus, pe terasa primară de pe partea dreaptă a râului Cricovul Sărat, vis-a-vis de punctul „La moșie” din satul Mocești. Situl a fost descoperit de A. Frânculesa și B. Voicu, prin cercetări de suprafață, în noiembrie 2003.

Materialul descoperit constă în câteva fragmente ceramice atipice, roșiatică, cu nisip cu granulație mare în pastă, material încadrat, probabil, epocii bronzului.

Inedit.

8.5.3. „La Nicorești”

Situl se află plasat pe terasa primară dreaptă a râului Cricovul Sărat, la limita sud-estică a satului Valea Cucului cu satul Străoști, limitat la sud de un pâriș ce taie terasa și curge perpendicular pe Cricovul Sărat, vărsându-se apoi în el. Punctul a fost descoperit de A. Frânculesa și B. Voicu, prin cercetări de suprafață, în aprilie 2004.

Materialul descoperit constă în câteva fragmente ceramice de epoca bronzului și de sec. II-III p. Chr.

Inedit.

8.5.4. „Cătunul Piscu”

În apropierea casei lui Ion Nania, V. Teodorescu a recuperat material ceramic specific culturii Sântana de Mureș-Cerneahov (sec. III-IV d. Hr.). Ceramica este lucrată la roată, atât de culoare cenușie fină, cât și negricioasă sau roșiatică aspră-poroasă. Singurele informații la care am avut acces provin din analiza materialul arheologic, ce se află în depozitul arheologic Budureasca.

Inedit.

8.6. Vărbila (com. Iordăcheanu)

8.6.1. *Toponim necunoscut*

La 100 metri vest de șoseaua ce leagă localitățile Jercălăi de Străoști, de-a lungul malului drept al pârâului Vărbila, pe o distanță de aproximativ 500 m, până la malul de est al lacului de la Vărbila. Descoperirile au fost realizate de A. Frînculeasa și D. Garvăn în aprilie 2005.

Materialul descoperit sporadic constă în câteva fragmente ceramice atipice, lucrate la mână, poroase, cu nisip grosier în pastă, încadrat probabil epocii bronzului.

Inedit.

8.6.2. „*Lacul de la Verbila*”

Punct aflat pe malul stâng al pârâului Verbila, la 80-100 metri nord de marginea de est a lacului, în zona cuprinsă între pârâu și șoseaua ce duce spre Vărbila. Descoperirile au fost făcute de A. Frînculeasa și D. Garvăn în aprilie 2005.

Materialul descoperit sporadic constă în câteva fragmente ceramice, lucrate la mână, dar și la roată, încadrat epocii Latene. Se remarcă un fragment provenit de la toarta unei amfore (pl. 9/4).

Inedit.

9. LAPOȘ

9.1. Lapoș (com. Lapoș)

9.1.1. „*Poiana roman*”

Situl se află la 1 km sud de comuna Lapoș, pe terasa superioară stângă a pârâului Nișcov, având altitudinea maximă de 340 de metri și cea relativă medie de 70 metri, prezentându-se ca o suprafață defrișată de formă rectangulară cu laturile de 750 metri. Așezarea a fost descoperită de pedologul M. Spirescu. În anul 1958 efectuează verificări de teren C. S. Nicolăescu-Plopșor și N. Simache.

Fl. Mogoșanu a realizat cinci campanii de săpături arheologice sistematice în anii 1959-1963, 1966. Cercetările au fost reluate în anul 1993, de către un colectiv condus de M. Cârciumaru. A fost descoperită o bogată așezare atelier, în care au fost exploatate depozitele locale de opal și silex, pentru confecționarea armelor și uneltelor de piatră cioplită. Exploatarea a început la sfârșitul paleoliticului superior și a continuat până în neolitic. Atelierele pentru prelucrarea silexului au acoperit o suprafață de circa două hectare. Această mare așezare-atelier constituie una dintre puținele dovezi descoperite în sudul României, care atestă prezența unor colectivități umane

în paleoliticul superior și în epipaleolitic. La Lapoș se fac simțite mai multe influențe culturale, cea mai importantă a fost exercitată de aurignacianul târziu local, care imprimă tehnologiei și tipologiei prelucrării silexului de la Lapoș caractere specifice. Tot aici au fost descoperite urme sporadice din neolitic, cultura Starcevo-Criș, fiind recuperate fragmente ceramice, unelte litice cioplite sau șlefuite (pl. 7/8-10, 8/6) și o statueta antropomorfă din piatră (pl. 7/7).

Bibliografie: Mogoșanu 1961; 1962; 1996; Cîrciumaru et alii, 1994; 1996; 1998; 1999; 2000; 2001; 2002; 2003-2004; 2004; 2005; 2006; Păunescu 1970; 2001-2002;

9.1.2. „Poiana Doamnei”

Tradiția locală vorbește de un popas al Doamnei Neaga, soția lui Mihnea Voievod, cu fetele sale, în drumul de la Tisău la castelul Doamnei din Buda, atunci când se refugia din fața turcilor. Tot în localitatea Lapoș se pare că existau ruinele unui conac ce a aparținut familiei Doamnei Neaga. În anul 1931, V. N. Drăghiceanu efectuează săpături arheologice în localitatea Lapoș, în acest punct. Cercetarea a constatat în dezvelirea unei biserici pardosită cu lespezi, care păstra și masa altarului transportată însă din altar în pronaos. Biserica era zidită din cărămidă avea 15,20 m lungime pe 4.50 m și 5.70 m la sâni. În partea dreaptă a pronaosului s-a găsit un cavou bolțit, cu două schelete.

Bibliografie: Drăghiceanu 1931, p. 159, 169;

9.2. Pietricica (com. Lapoș)

9.2.1. „La Mesteceni”

Punctul se află la 2 km nord de satul Pietricica, pe o culme a masivului deluros Bradu. Punctul a fost identificat la începutul anilor '90, fiind descoperite morminte de înhumăție peste care erau depuse lespezi de piatră, de colectivul șantierului Năieni-Zănoaga, coordonat de I. Motzoi-Chicideanu.

În anul 2002, au fost realizate cercetări arheologice cu caracter de sondaj, cercetări coordonate de I. Motzoi-Chicideanu. A fost cercetat un mormânt de înhumăție în care cadavrul era depus în poziție chircită, orientat vest-nord-vest și două complexe. Cadavrul era acoperit și înconjurat de bolovani de piatră, la amenajarea mormântului folosindu-se și lespezi de piatră. Au fost găsite câteva cioburi foarte friabile. Aceste descoperiri au fost încadrate epocii bronzului, faza timpurie.

Bibliografie: Motzoi-Chicideanu, Olteanu 2000, p. 53, nr. 60; Motzoi-Chicideanu, Constantinescu 2003, p. 231-232; 2003b;

9.2.2. „Fântâna Hoșilor”

Punctul se află la 7 km nord de satul Pietricica, pe o culme a masivului deluros Bradu. Punctul a fost identificat la începutul anilor '90, prin descoperirea întâmplătoare a unor morminte de înhumatie peste care erau depuse lespezi de piatră. Complexele au fost cercetate de colectivul șantierului Năieni-Zănoaga, colectiv coordonat de I. Motzoi-Chicideanu.

Bibliografie: Motzoi-Chicideanu, Constantinescu 2003, p. 231; idem 2003b;

10. PĂCUREȚI

10.1. Păcureți (com. Păcureți)

10.1.1. *Punct necunoscut*

Conform unei notițe a lui H. Metaxa, în localitate s-a găsit, întâmplător, un tezaur de tetradrahme tasiene (posibil imitații). Din acest tezaur Elvira Georgescu a donat MNA, în ianuarie 1923, trei monede.

Bibliografie: Mitrea 1968, p. 447; idem 1968a, p. 172; Preda 1998;

11. PODENII NOI

11.1. Mehedința (com. Podenii Noi)

11.1.1. „Valea ciuciurului”

Situl se află pe partea dreaptă a Văii Ciuciurului, pe platoul unui deal. În anul 1963, N. Zahiu a adus la MIAP un lot de materiale ceramice din epoca bronzului, cultura Tei și cultura Ipotești-Cândești.

Bibliografie: Leahu 1966, p. 18; Peneș 1998, p. 7;

11.2. Popești (com. Podenii Noi)

11.2.1. *Toponim necunoscut*

Situl se află pe botul de terasă înaltă de pe partea dreaptă a râului Cricovul Sărat și stângă a râului Lopatna (afluent al Cricovului Sărat), terasă ce separă cele două văi de râuri. Situl are aspect de cetățuie ce domină zona, are trei laturi abrupte și o zonă de acces dinspre sat. Situl a fost descoperit de A. Frânculesa și B. Voicu, prin cercetări de suprafață, în noiembrie 2003.

Materialul descoperit constă în ceramică foarte fragmentară, încadrată epocii bronzului. Ceramica este nedecorată, are în pastă nisip cu granulație mare. Câteva fragmente ceramice par a fi hallstattiene, având pastă săpunoasă, decorate cu brâu alveolat.

Inedit.

11.2.2. Toponim necunoscut

Situl se află pe terasa înaltă de pe partea stângă a râului Lopatna, la 200 m Vest de situl descris mai sus. Situl a fost descoperit de A. Frânculesa, B. Voicu. I. Adamescu prin cercetări de suprafață, în decembrie 2006.

Materialul descoperit constă în câteva fragmente ceramice între care și o toartă de vas. A fost descoperit și un vârf din piatră cu concavitate în zona de înmănușare, un nucleu din silex. Ceramica este nedecorată, încadrată epocii bronzului eventual primei epoci a fierului (pl. 10/1-3).

Inedit.

11.2.3. Toponim necunoscut

Vis-à-vis de punctul de mai sus, pe partea dreaptă a Lopantei. A. Frânculesa, B. Voicu. I. Adamescu, prin cercetări de suprafață, în decembrie 2006. A fost descoperit un fragment ceramic maroniu cu mult nisip în pastă, probabil din epoca bronzului.

Inedit.

11.3. Rahova (com. Podenii Noi)

11.3.1. Pe terasa dintre fostul sfat popular și școala din sat. Punct descoperit de V. Teodorescu, în anul 1960, prin cercetări de suprafață. Materialul descoperit a fost încadrat în cultura Ipotești-Cândești (sec. V-VIId. Hr.).

Bibliografie: Teodorescu 1971, p. 125, nr. 30; (fișă de sit V. Teodorescu)

12. SALCIA

12.1. Salcia (com. Salcia)

12.1.1. „Țarna Ciocan”

Punctul se află în zona „Țarnei Rast”, pe o vâlcea, la peste 1 km nord-nord-est de „Plaiul Salcia” (716 m altitudine), pe terenul lui Neagu C. Acesta a descoperit ceramică în anul 2002. Punctul a fost identificat de A. Frânculesa, în aprilie 2002. Ceramica descoperită este lucrată la mână, din pastă omogenă, de culoare cărămizie, roșiatică sau maronie, negricioasă, cenușiu-negricioasă, majoritar nedecorată. Un vas de mari dimensiuni cu pereții aproape drepecți de culoare brună, cu ceramică pisată în pastă, este decorat cu brâu alveolat pe pântec (pl. 9/1), câteva fragmente sunt decorate cu brâu alveolar sau o nervură ascuțită. Un fragment ceramic prezintă decor canelat. Materialul ceramic este lucrat la mână și poate aparține primei epoci a fierului.

Inedit.

13. SÂNGERU

13.1. Sângeru (com. Sângeru)

13.1.1. „La CAP”

În curtea fostului CAP. Punctul a fost identificat de V. Teodorescu, în anul 1971.

Au fost recuperate materiale ceramice cenușii, lucrate la roată, aparținând culturii Sântana de Mureș-Cerneahov.

Inedit (fișă de sit V. Teodorescu).

13.1.2. *Punct necunoscut*

Din localitate provine un topor din piatră șlefuită, având gaură de înmănușare. Piesa aparține epocii bronzului și se află în depozitul arheologic al MIAP (pl. 7/11).

Inedit.

14. TĂTARU

14.1. Podgoria (com. Tătaru)

14.1.1. „Băjenari”

A fost recuperat un topor de bronz cu manșonul neted, ușor prelungit înapoi, mai ales la partea superioară, piesă încadrată în epoca bronzului (pl. 5/11). Piesa a fost încadrată tipului Pădureni, fără nervuri pe manșon. Descoperire izolată în anul 1962; piesa a fost recuperată în anul 1967 de Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova. Verificări de suprafață A. Frînculeasa, B. Voicu, I. Adamescu, mai 2006; nu a fost găsit material arheologic. În sat a fost descoperită ceramică Foitești II, Glina, Cernavodă (fosta colecția a școlii din satul Udrești).

Bibliografie: Vulpe 1970, taf. 10/150; Teodorescu 1981, p. 61; Palincaș 1999-2000, p. 269, fig. 3/28;

14.2. Tătaru (com. Tătaru)

14.2.1. „Ciorteza”

Dealul „Ciorteza”, aflat la Est de localitate, domină zona, având altitudinea maximă de 609 metri.

Au fost recuperate de G. Costache materiale ceramice, încadrate epoci Latene, în zonă existând, se pare, o cetate getică de sec. IV-II a.Chr. De asemenea, au fost recuperate câteva fragmente ceramice negricioase sau gălbui-roșiatice, un gratoir din silex, ce par să aparțină epocii bronzului (pl.

8/1,2). Verificări de suprafață A. Frînculeasa, B. Voicu, I. Adamescu, mai 2006. Cu prilejul acestei verificări au fost descoperite fragmente ceramice asemănătoare și pe șoseaua aflată la Est de „Ciortea”.

Inedit.

14.2.2. *Toponim necunoscut*

La 600-800 metri Est de dealul „Ciortea”, pe un deal (dar și de pe poalele acestuia), ce domină la Nord localitatea Călugăreni. Cercetări de suprafață A. Frînculeasa, B. Voicu, I. Adamescu, mai 2006. Au fost recuperate câteva fragmente ceramice atipice din epoca bronzului.

Inedit.

14.2.3. „*Tei-Dealul Tuștubanul*”

A fost descoperit în perioada interbelică, de către învățătorul Andrei Roșu, un topor de piatră ușor schifat, cu gaură de înmănușare. Piesa a ajuns la muzeul din localitatea Urlați, în anul 1968. Tot în acest punct, a fost semnalată prezența unor resturi de schelete umane.

Inedit (fișă V. Teodorescu)

14.2.4. *Punct necunoscut*

În localitate a fost descoperit, întâmplător, un tipar pentru turnat pandantivi din epoca bronzului.

Bibliografie: Teodorescu 1981, 61.

15. URLAȚI

15.1. Urlați

15.1.1. „*La islaz*” sau „*La câmp*”

Situl se află la 60 m est de piața agricolă săptămânală și la 200 nord de stadionul vechi, în „*Coteni*”, pe o prelungire a unei terase, plasat într-o zonă mlăștinoasă. A fost identificat prin cercetări de suprafață întreprinse de A. Frînculeasa, în anul 2002.

Au fost recuperate materiale ceramice încadrate culturilor Criș, Boian și Gumelnița. Remarcăm descoperirea a foarte multe fragmente ceramice tipice culturii Gumelnița, unelte de silex și percutoare de piatră, fragmente de la trei statuete antropomorfe din lut (pl. 3/8-14). Materialul ceramic Criș este grosier, cu foarte multă pleavă în pastă, ars roșu sau gălbui pe ambele suprafețe și negru în interior (pl. 3/1-7). De asemenea, au fost recuperate fragmente ceramice atribuite epocii bronzului, cultura Tei (pl. 4/9-18; 9/12,15), de secol II-III p.Chr. și medievale (pl. 5/8-10).

Bibliografie: Frînculeasa 2004; Andreescu 2005, p. 422-423; 2006, p. 405-406; Andreescu et alii, 2005; 2006.

15.1.2. „La lac la CAP”

Punctul se află pe latura de sud-est a lacului de la fostul CAP, la sud de liceul din localitate, în imediata apropiere a lacului. Punctul a fost descoperit cu prilejul efectuării unor cercetări de suprafață, cercetări realizate de A. Frînculeasa în luna aprilie 2002.

Am recuperat câteva cioburi lucrate la mână de culoare brun sau gălbui-cărămizi, cu nisip cu granulație mare în pastă, câteva decorate cu măturica, încadrate epocii bronzului, cultura Tei. De asemenea au fost descoperite câteva fragmente ceramice cenușii și roșiatice, lucrate la roată, încadrate sec. II-III p.Chr. Câteva materiale ceramice, cărămizi lucrate la roată, nesmălțuite, sunt medievale.

Inedit.

15.1.3. „La ferma zootehnică”

Punctul se află la aproximativ 100-150 de metri de ferma zootehnică din „Cotenii”, pe partea dreaptă a D.J. Urlați-Ceptura, la aproximativ 50 metri vest, în zona primei grădini. Situl arheologic a fost descoperit cu prilejul unor cercetări de suprafață, realizate de A. Frînculeasa în luna mai 2002.

A fost recuperat foarte mult material arheologic datat în secolul I a.Chr.-II p.Chr. Majoritatea ceramicii este lucrată la roată. Ceramica lucrată la roată este atât cenușie, cât și cărămizie. De asemenea, au fost recuperate materiale de import romane, respectiv fragmente de amfore. Au fost descoperite și fragmente ceramice lucrate la mână; două sunt decorate plastic cu brâu alveolat, cu ceramică pisată în pastă (pl. 9/6-9).

Inedit.

15.1.4. „La Liceul Teoretic Urlați”

Cu prilejul extinderii localului liceului nou, în luna septembrie anul 1968, a fost descoperit un mormânt, care, pe baza ritualului de înmormântare și inventar (butoni globulari la haină), a fost încadrat epocii medievale.

Bibliografie: Apostol 2004, p. 548.

15.1.5. „La biserică”

Cu ocazia construirii, la începutul anilor '90, a unei case, plasate la est de biserica din centrul orașului, „La xerox”, au fost descoperite morminte de înhumatie. După ritual, mormintele erau creștine, provenite probabil de la fostul cimitir al bisericii.

Inedit.

15.1.6. „Pe strada Crinului (la Mimi Oblu)”

Punctul se află pe strada Crinului nr. 13, pe partea stângă a drumului, la aproximativ 50 m. sud-est de școala generală numărul 2, pe terasa primară stângă a Cricovului Sărat. Punctul a fost descoperit cu prilejul unor cercetări de suprafață, realizate de A. Frînculeasa și I. Torcică în luna mai 2002.

Au fost recuperate din malul terasei două fragmente ceramice, încadrate culturii Dridu. Pe unul din cioburi apare decorat, prin incizie, motivul valului; are culoarea cărămizie, cu nisip în pasta săpunoasă (pl. 6/13).

Inedit.

15.2. Arioneștii Noi (oraș Urlați)

15.2.1. „Biserica Galbenă”

În anul 2003, la vest de intrarea în biserică, lângă zidul de împrejmuire, au fost recuperate de E. Paveleț, cioburi medievale târzii, roșiate, cărămizii. De asemenea, a fost dezvelit și un mormânt cu ritual creștin, provenind, probabil, de la vechiul cimitir al bisericii, cimitir ce a funcționat până în a doua jumătate a secolului XIX.

Inedit.

15.2.2. „La lac la Frâncu”

Punctul se află la 60 m. vest de puntea ce traversează Cricovul Sărat în cartierul Arioneștii Noi, pe terasa primară dreaptă a Cricovului Sărat. Acesta are forma unui platou; este traversat de la vest la est de un izvor, actualmente barat, ce a dus la formarea unui lac. Punctul este afectat de terasări realizate pentru plantarea de viță de vie. Punctul a fost descoperit cu prilejul unor cercetări de suprafață, realizate de A. Frînculeasa în aprilie 2002.

Ceramica recuperată poate fi încadrată epoci bronzului - cultura Monteoru, epoca Hallstattiană și sec II-III p.Chr. Din materialele de epoca bronzului, se remarcă un fragment ceramic, lustruit la exterior, având culoarea gălbuie, decorat cu două linii paralele incizate, discontinui („cu capete petrecute”), care uneori se suprapun (pl. 4/3-5; 9/5). Alte decoruri întâlnite sunt cele cu măturica și decorul plastic cu brâu alveolat plasat sub buză (7/6). Așezarea monteoreană poate fi plasată cronologic într-o fază târzie. Au mai fost descoperite materiale arheologice încadrate secolelor II-III p.Chr., dar și o toartă potcoavă, probabil, din prima epocă a fierului. Remarcăm descoperirea unor fragmente cărămizii, aparținând unor amfore de mari dimensiuni. O altă piesă deosebită este o „rotiță” din lut (pl. 9/11).

Inedit.

15.2.3. „La lac la Frâncu-la potecă”

Punct aflat în zona plasată între punctul „La lac la Frâncu” și „La stână”, în zonă accidentată, plină de lăstăriș. A fost descoperit cu prilejul unor cercetări de suprafață, realizate de A. Frînculeasa în luna aprilie 2004.

Am putut observa într-o ruptură a unei poteci, prezența unui nivel de lipitură, suprapus de bucăți mari de chirpic ars. Am recuperat și câteva fragmente ceramice lucrate la roată, ce datează din epoca Latene.

Inedit.

15.2.4. „La stână”

Punctul se află pe un bot de deal de pe parte dreaptă a Cricovului Sărat, aflat la 80 de metri nord de „lacul de la Frâncu”, la sud-est de zona ocupată în prezent de o stână, vis-a-vis de stația de epurare din cartierul Arioneștii Noi. Punctul a fost descoperit în luna martie 2003 de A. Frînculeasa, cu prilejul unor cercetări de suprafață.

Materialul recuperat constă în câteva fragmente ceramice atipice, cu nisip cu granulație mare, folosit ca degresant, încadrate, probabil, epocii bronzului.

Materiale ceramice asemănătoare apar și pe un mic platou aflat la o altitudine ușor mai mare, la Est de acest punct. Descoperite de A. Frînculeasa și I. Adamescu, cercetări de suprafață, noiembrie 2006.

Inedit.

15.2.5. „La ploi”

La 80 metri nord de punctul „La stână”, pe un platou plasat pe un deal ce are aspect de movilă, deal aflat la 50 de metri vest de râul Cricovul Sărat, pe partea dreaptă a acestuia. Punctul a fost descoperit în luna martie 2003 de A. Frînculeasa, cu prilejul unor cercetări de suprafață.

Materialul recuperat constă în câteva fragmente ceramice lucrate la roată, cenușii-negricioase, dar și cărămizi, încadrate epoci Latene (sec II î.Hr.-I d. Hr.).

Inedit.

15.2.6. „La Săpunari”

Situl se află pe un bot de deal, plasat pe partea dreaptă a Cricovului Sărat, la 50 metri vest de râul Cricovul Sărat. La nord-est se află ultimele case din acest cartier. Acest deal este ultimul pinten ce înaintează vizibil spre râu (spre est), după el, spre nord, poalele dealurilor coboară, lin, spre râu. Dealul are aspect de cetățuie, are forma trapezoidală, având trei laturi

abrupte, zona de acces făcându-se dinspre vest. Situl a fost descoperit prin cercetări de suprafață de A. Frînculeasa în luna mai 2003.

Materialul descoperit poate fi încadrat, probabil, în perioada de tranziție spre epoca bronzului. Ceramica are culoarea gălbuie sau negricioasă, pasta este relativ bună, unele fragmente ceramice prezintă un slip gălbui-portocaliu sau maroniu, ușor exfoliabil. Remarcăm câteva fragmente decorate cu brâu alveolat sub buză sau pe pântec. Un fragment ceramic are buza crestată, alt fragment are o toartă lată (p. 4/6-8). Pe un fragment de ceramică din pastă fină, aspră, de culoare cărămizie, se observă fine caneluri orizontale.

Inedit.

15.3. Orzoaia de Jos (oraș Urlați)

15.3.1. „La lac la Tacu”

Punctul se află aproximativ vis a vis de fosta autogară și de sediul Conpet, pe partea dreaptă a șoselei Urlați-Apostolache, la nord „lacul lui Tacu”, în prima grădină. Punctul a fost descoperit de A. Frînculeasa, cu prilejul unor cercetări de suprafață realizate în la începutul lunii mai a anului 2002.

Câteva fragmente ceramice lucrate la mână, nedecorate, au nisip sau scoică în pastă, aparține epocii bronzului, fază timpurie. Majoritatea materialului este lucrat la roată, pastă fină, are culoarea cenușie sau cărămizie. Un fragment de fund de vas are culoarea cenușie, este lucrat la roată, dar are pasta poroasă, cu nisip folosit ca degresant. Aceste materiale pot fi încadrate secolelor II-III p.Chr (pl. 5/1-3).

Inedit.

15.3.2. Punct necunoscut

La marginea de nord a orașului, în zona ultimelor case (casa lui „nea Tudorică” aflată la est de acest punct), au fost descoperite, în anul 1969, cu prilejul lărgirii șoselei, oase și fragmente ceramice Latene.

Inedit (fișă de sit V. Teodorescu)

15.4. Orzoaia de Sus (oraș Urlați)

15.4.1. Situl se află la 150 metri vest de drumul ce duce la Schela de la Urlați, la 2 km nord de Conacul Bellu, plasată într-o vâlcea, la aproximativ 100 metri est de un grup de trei sonde, accesul făcându-se pe un drum abandonat. Situl a fost descoperit de A. Frînculeasa și D. Chiriac în mai 2005.

Au fost recuperate din arătură câteva fragmente ceramice roșiatice poroase, cu nisip în pastă, lucrate la mână. Fragmentele atipice par să aparțină epocii bronzului.

Inedit.

15.4.2. „Conacul Bellu”

Cu ocazia săpării unui șanț de aducțiunea a apei, în curtea Conacului Bellu au fost descoperite oase, ce proveneau de la un schelet uman înhumat în acea zonă. Defunctul era înmormântat la aproximativ 6-7 m est-sud-est de clădirea Conacului Bellu. Cercetările au fost realizate de D. Lichiardopol, B. Ciupercă și A. Frînculeasa, în luna martie 2004.

Defunctul era așezat într-o groapă cu formă aproximativ ovală, săpată neuniform. Scheletul era dispus în unghi de aproape 90°, având capul orientat spre vest și picioarele spre nord. Torsul și capul erau orientate spre fundul gropii. Defunctul nu prezenta nici un fel de inventar arheologic, cu ajutorul căruia să fie datată epoca căreia îi aparține. Groapa a fost săpată de la adâncimea de - 0.40 m și se adâncea până la aproximativ - 0.85 m, iar diametrul era de 1.10 m. Era săpată într-un strat nisipos. Umplutura gropii avea culoarea negricioasă, fără alte materiale. Deasupra complexului s-a putut observa existența unei succesiuni de nivelări și amenajări posterioare, contemporane diverselor faze constructive ale clădirii conacului. După caracteristicile gropii și a modului în care a fost depus defunctul, se pare că, în acest caz, nu putem vorbi de o înmormântare propriu-zisă, ci mai degrabă de o înhumare realizată în mare grabă, fără a se respecta un rit sau ritual funerar. În lipsa unor elemente de datare minimale (inventar sau rit și ritual de înmormântare), este dificil de plasat cronologic această descoperire.

Inedit.

15.5. Jercălăi (oraș Urlați)

15.5.1. „La Mănăstire”

Situl se află pe terasa primară de pe partea dreaptă a râului Cricovul Sărat, în apropierea mănăstirii Jercălăi. Situl a fost identificat de V. Teodorescu, în anul 1961, prin cercetări de suprafață.

În acest punct au fost descoperite fragmente ceramice Latene și Ipotești-Cândești (sec. V-VII d. Hr.). Tot aici, a fost descoperită, întâmplător, o monedă bizantină de bronz (follis), emisă la Cyzic, în timpul împăratului Focas (602-610).

Bibliografie: Teodorescu 1996, p. 289.

15.6. Scheau (oraș Urlați)

15.6.1. „La releu”

Situl se află la aproximativ 200-300 metri nord de releul de televiziune. Punctul se află pe un platou plasat pe dealurile ce domină orașul Urlați de pe partea dreaptă a Cricovului Sărat. Materialul arheologic a fost recuperat dintr-o plantație de viță de vie, situată la nord de casele aflate la

marginea de est a cartierului, spre care accesul se face de pe poteca care urcă dinspre cartierul Valea Pietrei. Punctul a fost descoperit de A. Frînculeasa în aprilie 2004, cu prilejul unor cercetări de suprafață.

Materialul descoperit constă în câteva fragmente ceramice cenușii lucrate la roată, între care se remarcă un fund inelar de vas și chirpici ars. Materialul poate fi încadrat culturii Sântana de Mureș-Cerneahov.

Inedit.

15.6.2. *Punct necunoscut*

În anul 1964 au fost descoperiți, întâmplător, trei denari republicani de argint.

Bibliografie: Glodariu 1971, p. 81, 82; idem 1974, p. 294; Preda 1998, p. 312.

15.7. Valea Mieilor (oraș Urlați)

15.7.1. Pe terasa înaltă dreaptă a Cricovului, în zona unde acesta descrie o curbă spre vest, la aproximativ 1200 m Nord de podul ce traversează Cricovul în zona localității Albești-Paleologu. Cercetări de teren A. Frînculeasa, anul 2003. Au fost recuperate fragmente ceramice cărămizii, lucrate la roată. Materialul este încadrat sec. XVII-XVIII.

Inedit.

15.7.2. „*Ferma 9*”

Punct aflat pe terasa primară dreaptă a Cricovului Sărat, la 200 metri sud-vest de puntea ce traversează râul dinspre Arioneștii Noi spre Valea Mieilor, la sud de prima casă din vie. Cercetări de suprafață realizate de A. Frînculeasa în aprilie 2003. Materialul descoperit constă într-un fragment de unealtă de silex, de culoare crem și câteva cioburi cărămizii nesmălțuite, medievale.

Inedit.

15.7.3. „*Ferma 9*” II

Punct aflat la 150-200 m est de cel descris mai sus, pe terasa secundară dreaptă a Cricovului Sărat, vis-a-vis de intrarea sudică a localității Urlați. Cercetări de suprafață, A. Frînculeasa, în anul 2002.

În profil se observă urmele unei locuințe incendiate, cu podea de lut. Am recuperat materiale ceramice cărămizii, lucrate la roată, nesmălțuite, medievale, dar și un fragment ceramic lucrat la roată, poros, ce ar putea fi încadrat culturii Ipotești-Cândești (sec. VI-VII p.Chr.)?.

Inedit.

15.8.1. „Cimitirul Valea Pietrei”

Punctul se află plasat pe terasa de pe partea dreaptă a Cricovului Sărat, la aproximativ 100 de metri Est de cimitirul cartierului, pe partea stângă a râului aflându-se fostul SMA Urlați. Situl a fost descoperit de A. Frînculeasa, cu prilejul unor cercetări de suprafață, realizate în noiembrie 2002.

Materialul descoperit poate fi încadrat în cultura Sântana de Mureș-Cerneahov. Remarcăm un fragment de vas cu pereții groși, lucrat la roată, culoare cărămidie, decorat prin incizie în val (pl. 3/9). A fost descoperită atât ceramică din pastă foarte bună cenușie, cenușiu-negricioasă sau cărămidie, cât și ceramică poroasă, cu nisip grosier sau pietricele, lucrate la roată rapidă sau înceată, cât și de mână. Câteva fragmente ceramice cărămizii și o toartă provin din amfore romane.

Inedit.

Resumée

Les recherches archéologiques systématiques, du surface ou les découvertes accidentelles réalisés au fil de temps, ont mis en évidence un important potentiel archéologique du bassin de la rivière Cricovul Sarat. En vue de conturer une image d'ensemble concernant celui-ci, de point de vue archéologique (dans ce stade-ci de la recherche), on présentera autant les découvertes inédites, mais aussi celles entrés dans le circuit scientifique. Beaucoup de découvertes sont simples indices, difficilement d'identifier sur le terrain, au cause d'informations incomplètes. On a opté pour la publication de tous les points où les matériaux archéologiques ont été découvertes mais la quantité n'est pas un critère d'inclusion ou non dans le repertoire des découvertes. On doit préciser qu'on ne identifie pas „apriori” avec un établissement, toutes les découvertes de surface ou accidentelles. Les prochaines recherches systématiques définiront le caractère de ceux-ci.

Les chercheurs ont distingué, à la suite des contrôles, des objectifs archéologiques déjà découverts, qu'ils ne sont pas toujours découverts à la surface des matériaux à caractère archéologiques. Ce fait-ci a eu pour effet des discussions quant à la véracité de quelques informations concernant certaines découvertes archéologiques. L'absence des matériaux archéologiques à la surface de sol dans un chantier archéologique découvert ou non, a des origines objectives mais aussi subjectives. On essayerons d'identifier quelques causes sans traiter exhaustif le sujet.

Beaucoup de points d'intérêt archéologique ont été découverts par les auteurs de cette étude dans le cadre d'un projet qui vise la recherche archéologique de ce bassin-ci, de l'habitation néo-énéolithique en particulier. Ces recherches ont eu comme bût le contrôle de certaines découvertes plus anciennes, d'identification de nouveaux points d'intérêt archéologique et la réalisation de certaines fouilles archéologiques.

Le bassin de Cricov Sarat offre l'opportunité de la recherche de l'habitation humaine dans des régions qui couvrent la plaine basse, la région montueuse subkarpatique. On peut faire des observations spécifiques concernant la dynamique de l'habitation dans des périodes différentes sur des diverses „paliers géomorphologiques”.

Sans être un cas particulier, le bassin de Cricov Sarat n'a été pas abordé individuellement comme une „unité” qui soit le cadre d'une recherche constante et cohérente. Les objectifs archéologiques ont été examinés en fonction d'„intérêt scientifique” immédiates de quelques chercheurs ou facteurs aléatoires.

BIBLIOGRAFIE:

- **Andreescu R.**, 2005, *Proiectul Începuturile civilizație europene. Neoliticul la Dunărea de Jos*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2004, A XXXIX-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Jupiter-Mangalia 25-28 mai, p. 421-423;
- **Andreescu R.**, 2006. *Proiectul Începuturile civilizație europene. Neoliticul la Dunărea de Jos*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2005, A XL a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Constanța 31 mai-3 iunie, p. 405-406;
- **Andreescu R., Frînculeasa A., Peneș M., Paveleț E.**, 2005, *Urlați, jud. Prahova*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2004, A XXXIX-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Jupiter-Mangalia 25-28 mai, p. 395-397;
- **Andreescu R., Frînculeasa A., Garvăn D., Nica T.**, 2006. *Urlați, jud. Prahova*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2005, A XL a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Constanța 31 mai-3 iunie, p. 381-383;
- **Apostol M.**, 1986, *Fișe pentru un dicționar istoric al județului Prahova (II)*, în AMIAP, III, p. 149-162;
- **Apostol M.**, 1997, *Monumente prahovene*. Ploiești;
- **Apostol M.**, 2004, *Dicționar istoric al județului Prahova*, Ploiești;
- **Atanasiu I.**, 1949, *Zăcămintele de petrol din România*, București;
- **Athanasiu S.**, 1908, *Contribuții la studiul faunei terțiare de mamifere din România*, în AnInstGeol, II, București;
- **Berciu D., Morintz S., Roman P.**, 1973, *Cultura Cernavoda II. Așezarea din sectorul b de la Cernavoda*, în SCIV, 24, 3, p. 373-405;
- **Cârciumaru M.**, 1999, *Le Paleolitique en Roumanie. Collection L'Homme des origines, Serie "Prehistoire d'Europe"*, Jerome Millon, Grenoble;
- **Cârciumaru M., Beldiman C., Dobrescu R., Cosma A.**, 1994, *Lapoș, jud. Prahova*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 1993, A XXVIII-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Satu-Mare, 12-15 mai 1994, p. 35-36;
- **Cârciumaru M., Dobrescu R.**, 1996, *Lapoș, jud. Prahova*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 1995, A XXX-a sesiune națională de rapoarte arheologice, Brăila 2-5 mai, p. 71;
- **Cârciumaru M., Olteanu Gh., Dincă R., Ștefănică R., Tătaru C.**, 1996, *Săpăturile de la Lapoș, campania din 1995*, în Simpozionul de arheologie, Târgoviște 23-25 noiembrie 1995, p. 32-33;
- **Cârciumaru M., Dobrescu R., Căpiță C.**, 1997, *Lapoș*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 1996, A XXXI-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, București 12-15 mai, p. 33-34;

- **Cârciumaru M., Anghelinu M., Dobrescu R., Cârstina O.**, 1999, *Lapoș-Poiana Roman jud. Prahova*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 1998, A XXXIII-a sesiune națională de rapoarte arheologice, Vaslui, p. 62-63;
- **Cârciumaru M., Anghelinu M., Cârstina O.**, 2000, *Lapoș, comuna Lapoș jud. Prahova*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 1999, A XXXIV-a sesiune națională de rapoarte arheologice, Deva, p. 53-54;
- **Cârciumaru M., Anghelinu M., Dincă R., Cosac M., Mărgărit M., Cârstina O., Pavel R.**, 2001, *Lapoș, jud. Prahova*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2000, A XXXV-a sesiune națională de rapoarte arheologice, Suceava, p. 123-124;
- **Cârciumaru M., Anghelinu M., Dincă R., Mărgărit M., Cosac M., Cârstina O.**, 2002, *Lapoș, jud. Prahova*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2001, A XXXVI-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Buziaș, 28 mai-1 iunie 2002, p. 184-185;
- **Cârciumaru M., Anghelinu M., Cârstina O., Cosac M., Mărgărit M.**, 2004, *Lapoș, jud. Prahova*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2003, A XXXVIII-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Cluj-Napoca, p. 172-173;
- **Cârciumaru M., Cârstina O., Anghelinu M., Marin M., Niță L., Pleșa M.**, 2003-2004, *Șantierul arheologic Lapoș-Poiana Roman*, în *Ialomița*, IV, p. 9-32;
- **Cârciumaru M., Anghelinu M., Cârstina O., Cosac M., Mărgărit M.**, 2005, *Lapoș, jud. Prahova*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2004, A XXXIX-a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Mangalia, p. 210;
- **Cârciumaru M., Anghelinu M., Niță L., Cosac M., Mărgărit M., Dumitru Fl., Cârstina O.**, 2006, *Lapoș***Error! Bookmark not defined.**, jud. Prahova, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2005, A XL a Sesiune națională de rapoarte arheologice, Constanța, p. 207;
- **Cârstina O.**, 1996, *Întrebări cu și fără răspuns privind așezarea de la Lapoș*, în Simpozionul de arheologie, Târgoviște 23-25 noiembrie 1995, p. 36-38;
- **Chicideanu-Motzoi I.**, 2003, *Câteva considerații asupra culturii Monteoru*, în *Mousaios*, VII, p. 37-59;
- **Chicideanu I., Lichiardopol D.**, 1993, *Observații asupra depozitului de bronzuri de la Străoști-Prahova*, în *SCIVA*, 44, 1, p. 33-39;
- **Chicideanu I., Lichiardopol D.**, 1994, *Der Bronzefund von Straosti, kv. Prahova*, în *Neue bronzefunde aus Rumänien sud* ved. B. Hausel, T. Soroceanu, Berlin, p. 261-331, 22 planse;
- **Chicideanu-Motzoi I., Olteanu Gh.**, 2000, *Un mormânt în cistă din piatră descoperit la Văleni-Dâmbovița*, în *SCIVA*, 51, 1-2, p. 3-70;
- **Chicideanu-Motzoi I., Constantinescu M.**, 2003, *Pietricica, jud. Prahova*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice*, campania 2002, a XXXVII-a sesiune națională de rapoarte arheologice, Covasna, p. 231-232;

- **Chicideanu-Motzoi I., Constantinescu M.**, 2003b, *Bronze Age funeral discoveries in Pietricica (county Prahova)*, EA-online, March, 2003 (www.archaeology.ro/imc_pietricica_eng.htm);
- **Coteș P., Martiniuc C.**, 1960, *Geomorfologia*, Monografia Geografică a R.P.R., I, p. 147-256, București;
- **Dimian I.**, 1956, *Descoperiri monetare în regiunea Ploiești*, Din activitatea muzeelor noastre, I, p. 82-86, Ploiești;
- **Dragomir I. T.**, 1983, *Eneoliticul din sud-estul Moldovei, aspectul Stoicani-Aldeni*, București;
- **Dragomir I. T.**, 1985, *Repertoriul descoperirilor arheologice de aspect Stoicani-Aldeni*, Danubius, XI-XII, p. 7-49;
- **Drăghiceanu V. N.**, 1931, *Săpturile din Buda, Lapoș și Tisău-Buzău*, BCMI, XXIII, p.159-176;
- **Frînculeasa A.**, 2004, *Plastica antropomorfă și zoomorfă din epoca neolitică din patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova*, Cumidava, XXVI, p. 26-46;
- **Gavat I.**, 1964, *Geologia petrolului și a gazelor naturale*, București;
- **Glodariu I.**, 1971, *Considerații asupra circulației monedei străine în Dacia (sec. II î. e. n. – I e. n.)*, în AMN, VIII, p. 71-90;
- **Glodariu I.**, 1974, *Relațiile comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană*, Cluj;
- **Hoinărescu C.**, 1985, *Ctitoriile cantacuzine din Prahova - premisă fundamentală a arhitecturii Brâncovenești*, în BMI, 1, p. 53-69;
- ***** Harta geologică**, scara 1:200.000, 36. Ploiești, 1968, Comitetul de Stat al Geologiei Institutul Geologic, Bucuresti, 1968;
- **Leahu V.**, 1966, *Cultura Tei*, București;
- **Leahu V.**, 2003, *Cultura Tei. Grupul cultural Fundenii Doamnei. Probleme ale epocii bronzului în Muntenia*, București;
- **Lecca O. G.**, 1937, *Dictionarul istoric, arheologic, și geografic al României*;
- **Liteanu E., Pricajan A., Andreescu I.**, 1967, *Cercetări privitoare la stratigrafia Cuaternarului din regiunea de câmpie dintre râurile Teleajăn și Prahova*, în Com. Stat. Geol. Stud. tehn. și econom. Seria H, Geologia Cuaternarului, Bucuresti.
- **Liteanu E., Bandrăbur T.**, 1959, *Geologia zonei de contact morfologic între câmpie și colinele dintre R. Teleajăn și V. Budureasa*, în Stud. Cerc. Geol., 2, IV, Acad. R.S.R., București
- **Marinică Gh.**, 2004, *Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova. Pagini de monografie*, Ploiești;
- **Mărgărit D., Sandu M.**, 1998, *Rezultatele cercetărilor arheologice de la Lapoș în campania 1997*, în *Lucrările cercurilor studențești*, 2, Târgoviște 10-11 aprilie 1998, p. 49-59;
- **Miclea I., Florescu R.**, 1980, *Strămoșii românilor. Vestigii milenare de cultură și artă, Preistoria Daciei*, Iași;

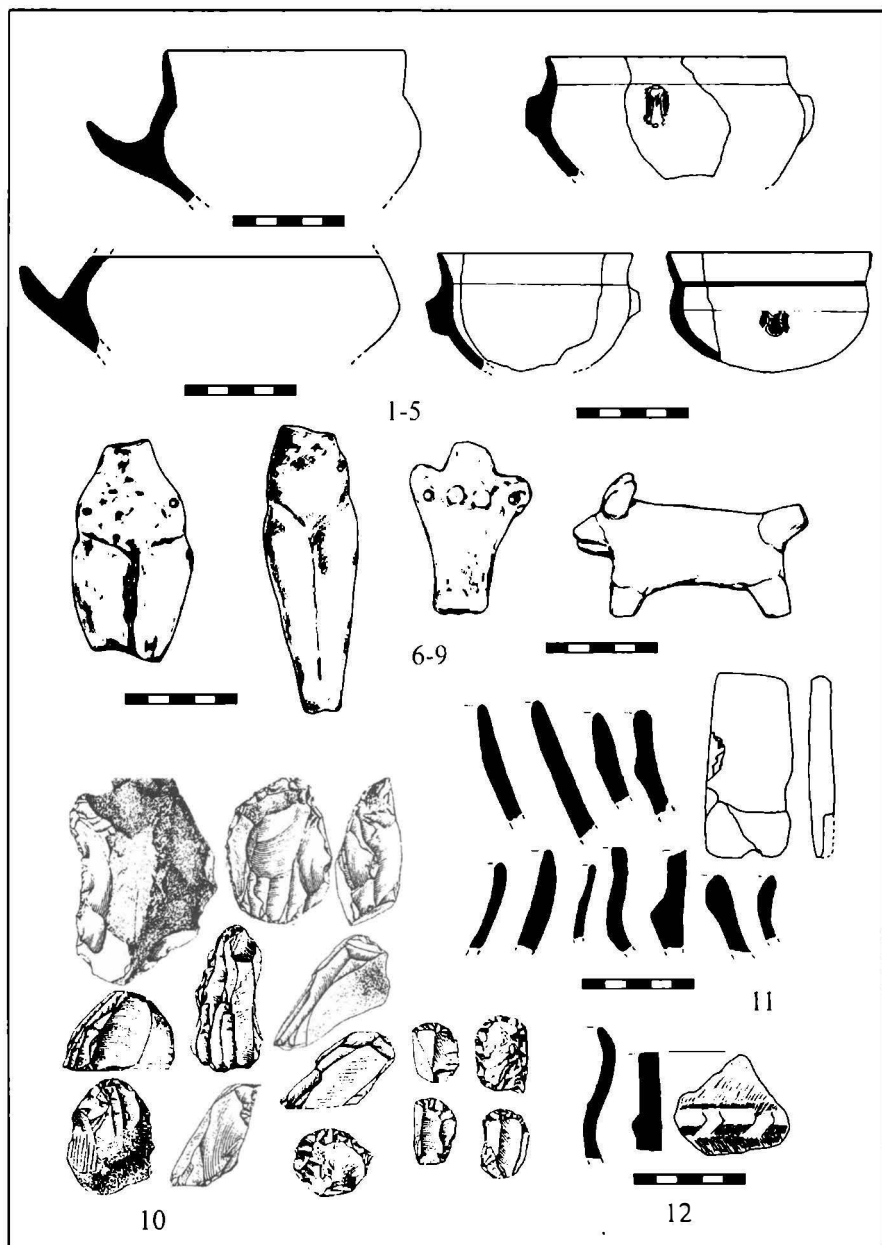
- **Mihăilescu V.**, 1966, *Dealurile și câmpiile României*, București.
- **Mitrea B.**, 1968, *Decouvertes recentes ou plus anciennes de monnaies antiques et byzantines en Roumanie*, în *Dacia*, N. S., XII, p. 445-459;
- **Mitrea B.**, 1968a, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în România*, în *SCIV.*, 19, 1, p. 169-182;
- **Mogoșanu Fl.**, 1960, *Unele aspecte ale paleoliticului de sfârșit din țara noastră*, în *SCIV*, 11, 1, p. 125-129;
- **Mogoșanu Fl.**, 1962, *Șantierul de la Lapoș*, în *Materiale*, VIII, p. 145-152;
- **Mogoșanu Fl.**, 1964, *Paleoliticul și epipaleoliticul de la Lapoș*, în *St.Mat.Ploiești*, II, p. 5-12;
- **Mogoșanu Fl.**, 1964, *Probleme noi în așezarea de la Lapoș*, în *SCIV*, 15, 3, p. 337-350;
- **Mogoșanu Fl.**, 1976, *Lapoș*, în *DIVR* (coord. D. M. Pippidi), p. 366;
- **Mogoșanu Fl.**, 1996, *Lapoș*, în *EIAVR* (coord. C. Preda), II, p. 297-298;
- **Mogoșanu Fl., Bitiri M.**, 1961, *Asupra prezenței campignianului în România*, în *SCIV*, 12, 2, p. 215-224;
- **Moisil C.**, 1911, *Privire asupra antichităților preistorice ale României. Produsele industriei preistorice*, în *BCMI*, IV, p. 83-94;
- **Moisil C.**, 1944, *Les tetradrachmes de Thasos et de la Macedoine I-ere et leur circulation en Dacie*, în *Balkanica*, VII, p. 3-22;
- **Neagu M.**, 2003, *Neoliticul mijlociu la Dunărea de Jos*, *CCDJ*, XX, Călărași;
- **Neicu P.**, *Pereiegeze 1962-1963*, manuscris;
- **Nicolăescu-Plopșor S. C., Moroșan I. N.**, 1959, *Sur le commencement du paleolithique en Roumanie*, în *Dacia*, N. S., III, p. 5-33;
- **Nourăș E.**, 1984, *Aspecte istorico-etnografice ale viticulturii din zona Dealul Mare*, în *AMIAP*, I, p. 203-218;
- **Olteanu Gh.**, 1996, *Privire generală asupra atelierelor de la Lapoș, campaniile 1993-1995*, în *Simpozionul de arheologie, Târgoviște 23-25 noiembrie 1995*, p. 34-35;
- **Palincaș N.**, 1999-2000, *Un topor de bronz găsit în București și câteva observații cu privire la tipul Pădureni*, în *BMTA*, 5-6, p. 263-269;
- **Pandrea S.**, 1999, *Observații referitoare la evoluția culturii Boian în nord-estul Câmpiei Române*, în *Istros*, N. S., IX, p. 13-46;
- **Pandrea S.**, 2000, *Câteva observații referitoare la periodizarea culturii Boian*, în *Istros*, X, p. 35-71;
- **Partnic V.**, 1999, *Catalogul expoziției*, în *Civilizația Boian pe teritoriul României* (coord. Neagu M.), p. 26-36, Călărași;
- **Păunescu Al.**, 1970, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București;
- **Păunescu Al.**, 2000, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul cuprins între Carpați și Dunăre*, București;
- **Păunescu Al.**, 2001, *Paleoliticul și mezoliticul pe teritoriul României*, în *Istoria românilor*, vol. I, p. 67-110;

- **Păunescu Al.**, 2001-2002, *Discuții privind rezultatele cercetărilor din ultimul deceniu de la Lapoș*, în BMTA, 7-8, p. 21-26;
- **Peneș M.**, 1998, *Lista de monumente și situri arheologice*, în Lista monumentelor din județul Prahova, p. 2-10;
- **Poenaru-Bordea Gh., Mitrea B.**, 1993, *Decouvertes monetaires en Roumanie-1992 (XXXVI)*, în Dacia, N. S., XXXVII, p. 307-320;
- **Poenaru-Bordea Gh.**, 2000, *Nucet*, în EAIVR (coord. C. Preda), III, p. 206;
- **Popovici D., Anghelinu M.**, 2006, *Cercetarea pluridisciplinară și arheologia românească, în Cercetarea arheologică pluridisciplinară în România trecut, prezent, perspective*, p. 116-136, Târgoviște;
- **Preda C.**, 1998, *Istoria monedei în Dacia preromană*, București;
- **Răduță M.**, 1970, *Importante descoperiri arheologice (Informații)*, în Flamura Prahovei, seria a II a, XXIII, nr. 5582, 31 ianuarie 1970, p. 2;
- **Răduță-Petrescu M.**, 2001, *Ciorani de la origini la 1945*, Ploiești;
- **Roman P.**, 1976, *Cultura Coțofeni*, București;
- **Simache I. N.**, 1970, *File din trecutul comunei Apostolache*, Ploiești;
- **Simion G., Rențea E., Nițulescu Șt.**, 2003-2004, *Tumul-ul de la Adâncata-jud. Ialomița*, în Ialomița, IV, p. 95-114;
- **Spirescu M.**, 1962, *Anexă cu privire la considerațiile geologice asupra profilului de la Lapoș*, în MCA, VIII, p. 150;
- **Teodorescu V.**, 1961, în Popescu D., Diaconu Gh., Constantinescu N., Teodorescu, 1961, *Șantierul arheologic Tîrgșor*, Materiale, VII, p. 631-644;
- **Teodorescu V.**, 1964, *Despre cultura Ipotești-Cândești în lumina cercetărilor arheologice din nord estul Munteniei (regiunea Ploiești)*, în SCIV, 15, 4, p. 483-503;
- **Teodorescu V.**, 1971, *O nouă cultură arheologică recent precizată în țara noastră: Cultura Ipotești-Cândești (sec. V-VII)*, în SesCȘtMlst, Vol II, p. 104-131;
- **Teodorescu V.**, 1974, *Cele mai vechi izvoare*, în Tradiții de luptă și înfăptuiri socialiste, p. 9-23, Ploiești;
- **Teodorescu V.**, 1981, *La izvoarele istoriei*, în Prahova monografie (Județele patriei), București;
- **Teodorescu V.**, 1996, *Dobrota*, în EAIVR(coord. C. Preda), II, p. 67;
- **Teodorescu V.**, 1996, *Jercălăi*, în EAIVR(coord. C. Preda), II, p. 289;
- **Tocilescu Gr.**, 1878, *Inscripțiile de la Schitul Verbila (Județul Prahova)*, București;
- **Turcu M.**, 1978, *De la densite de l'habitation geto-dace dans la plaine rommanie (repertoire des stations et des decouvertes funeraire)*, în Dacia, N. S., XXII, p. 155-171;
- **Turcu M.**, 1979, *Geto-dacii din Câmpia Munteniei*, București;
- **Zagoritz Al.**, 1913, *Sculpturi din piatră de la biserici muntenesti*, în BCMI, an VI, fasc. 22, p. 65-73;
- **Vulpe Al.**, 1970, *Die Axte und Beile in Rumanien I*, în PFB, IX, 2;
- **Vulpe R., Vulpe E.**, 1924, *Les fouilles de Tinosul*, în Dacia, I, p. 166-223;

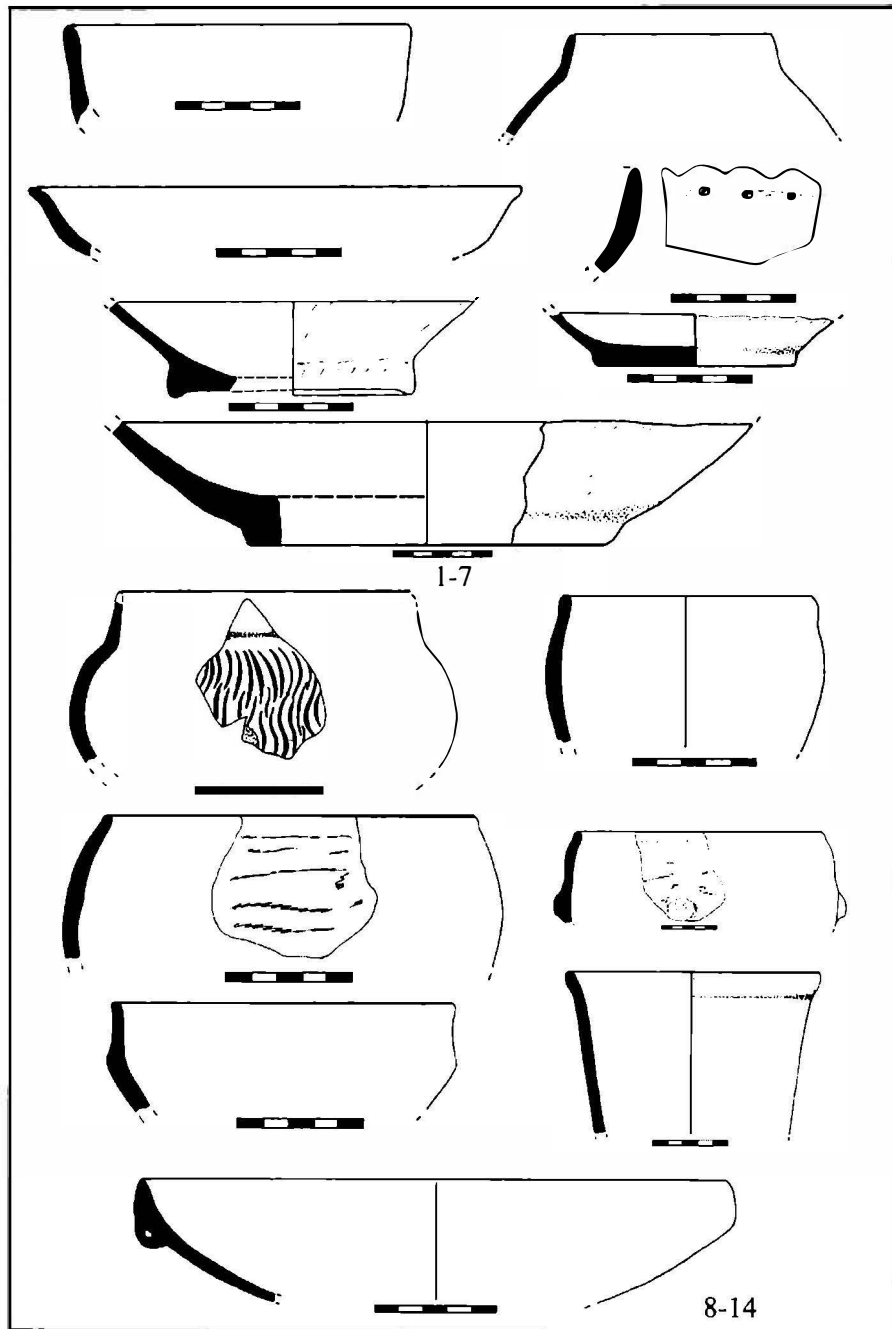
LISTA ILUSTRĂȚILOR:

- Pl. 1.** Bazinul râului Cricovul Sărat; Harta localităților cu descoperiri arheologice
- Pl. 2.** 1-5. Ceramică aspect cultural Stoicani-Aldeni (Apostolache „La Povarnă”)
6-9. Plastică antropomorfă și zoomorfă, aspect cultural Stoicani-Aldeni (Apostolache „La Povarnă”)
10. Unelte litice, epoca paleolitică (Lapoș „Poiana Romană”)
11. Topor piatră șlefuită, ceramică, cultura Gumelnița (Iordăcheanu „Țarna Iordăcheanu”)
12. Ceramică, epoca bronzului (Străoști „Fermă”)
- Pl. 3.** 1-7. Ceramică, cultura Starcevo-Criș (Urlați „La câmp”)
8-14. Ceramică cultura Gumelnița (Urlați „La Câmp”)
- Pl. 4.** 1-2. Depozit de seceri din bronz (Străoști)-după Chicideanu, Lichiardopol 1994;
3-5. Ceramică epoca bronzului (Urlați „La lac la Frâncu”)
6-8. Ceramică, epoca bronzului (Urlați „La Săpunari”)
9-18. Ceramică epoca bronzului, cultura Tei (Urlați „La Câmp”)
- Pl. 5.** 1-3. Ceramică sec. II-III d.Hr.(Urlați „La Autogară”)
4-7. Ceramică Epoca Latene (Mârlogea „Piscu cu cioburi”)
8-10. Ceramică medievală (Urlați „La câmp”)
11. Topor din bronz (Tătaru)
12. Statuetă antropomorfă din piatră (Lapoș „Poiana romană”)
- Pl. 6.** 1-12. Ceramică cultura Dridu (Ciorani);
13. Ceramică cultura Dridu, sec. VIII-X d. Hr. (Urlați „La Mimi Oblu”)
- Pl. 7.** 1-4. Vase cultura Boian (Ciorani)
5. Ceramică epoca eneolitică (Iordăcheanu „Țarna Iordăcheanu”)
6. Topor din piatră, epoca eneolitică (Iordăcheanu „Țarna Iordăcheanu”)
7. Statuetă antropomorfă din piatră (Lapoș „Poiana romană”)
8-10. Unelte din piatră șlefuită, epoca neolitică (Lapoș „Poiana Romană”)
11. Topor, epoca bronzului (Sângeru)
12. Râșniță din piatră, cultura Gumelnița (Urlați „La câmp”)
- Pl. 8.** 1-2. Unelte litice (Tătaru „Ciorteia”)
3. Unealtă din corn, epoca eneolitică (Apostolache „La Povarnă”)
4. Greutate din lut (Tătaru „Ciorteia”)
5. Pandantiv din lut (Ciorani)
6. Unelte din piatră epoca paleolitică (Lapoș „Poiana romană”)
7. Unelte din os, cultura Gumelnița (Urlați „La Câmp”)
- Pl. 9.** 1. Ceramică (Salcia „Țarna Ciocan”)
2-3. Ceramică, cultura Sântana de Mureș (Urlați.-„Cimitir Valea Pietrii”)

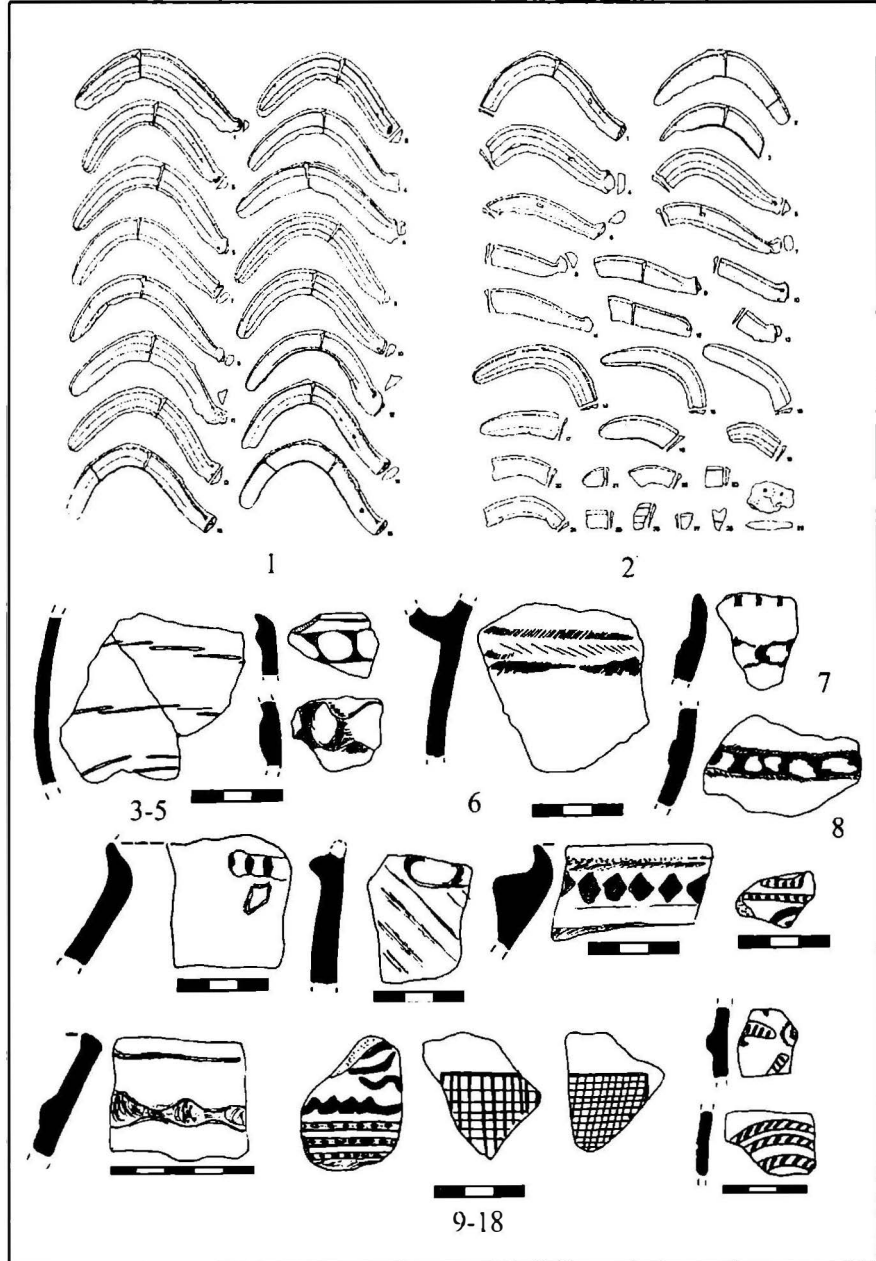
4. Fragment toartă amforă (Vărbila „Lacul Vărbila”)
 5. Ceramică epoca bronzului (Urlați „La Lac la Frâncu”)
 - 6-9. Ceramică, epoca Latene (Urlați „La Ferma Zootehnică”)
 10. Lingură din lut, epoca eneolitică (Apostolache „La Povarnă”)
 11. Rotiță/fusaiolă lut (Urlați „La lac la Frâncu”)
 - 12,15. Topoare din piatră, epoca bronzului (Urlați „La câmp”)
 13. Căpăcel, epoca eneolitică (Apostolache „La Povarnă”)
 14. Verigă bronz (Albești-Paleologu „La Bejan”)
- Pl. 10.** 1-3 Ceramică, vârf de suliță, nucleu din silex (Popești II)
4. Nucleu din silex (Apostolache „La Povarnă”)
 5. Chilii din piatră (Dobrota)

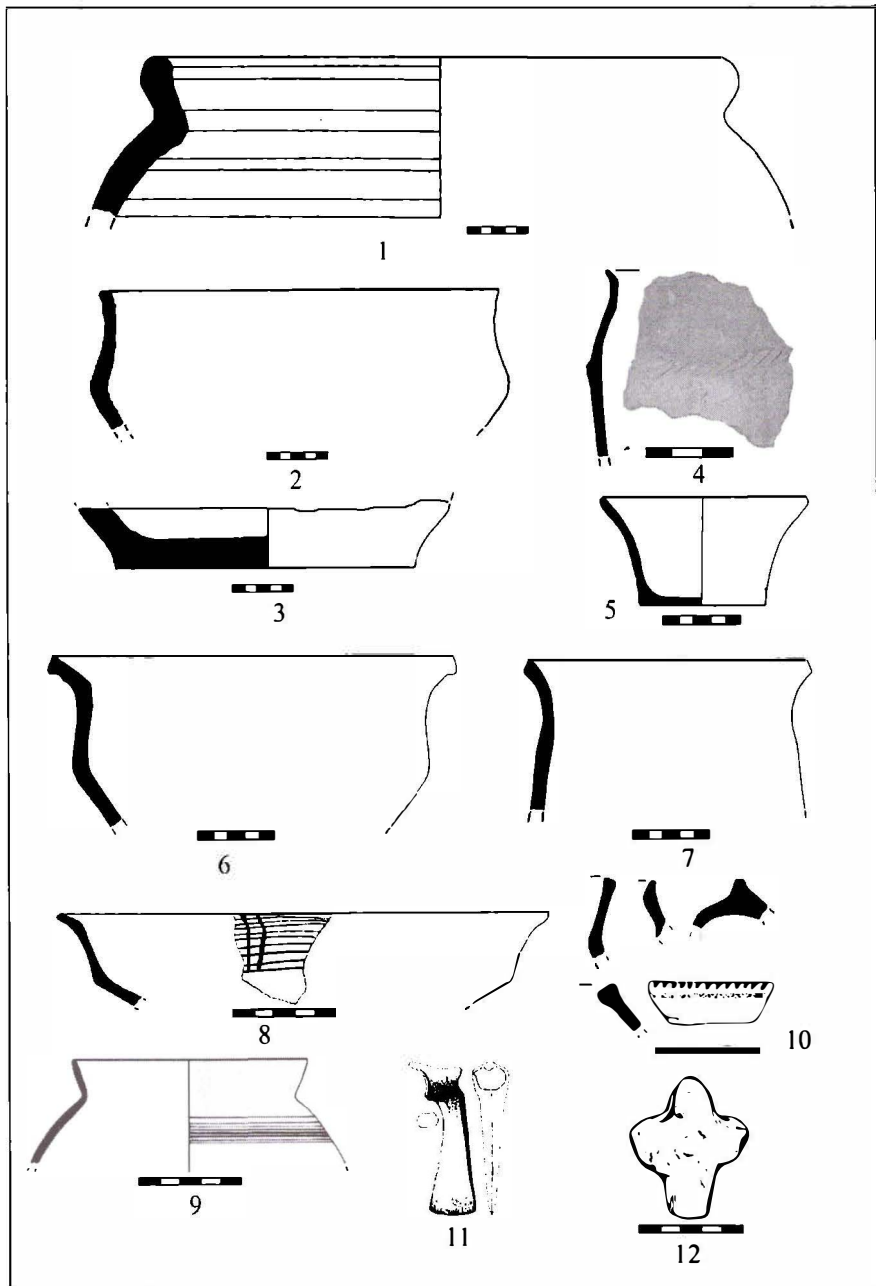
Pl. 2

Pl. 3

Pl. 4

Pl. 5

1-6

7

8

9

10

11

12

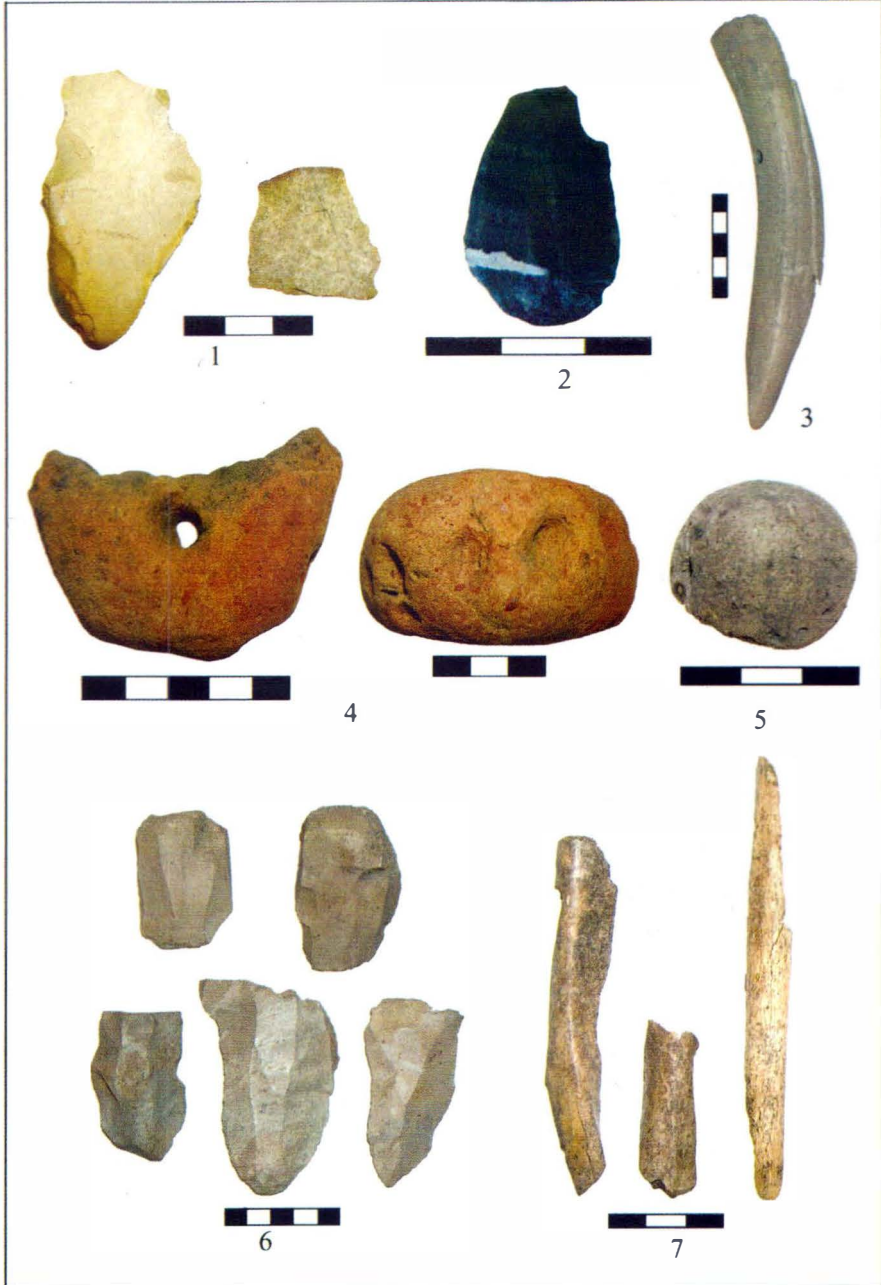

13

Pl. 6

Pl. 7

Pl. 8

Pl. 9

1-3

4

5

Pl. 10

ARHEOLOGIA MILENIULUI I ÎN ARGEȘ. STADIUL ACTUAL ȘI PERSPECTIVELE CERCETĂRII

DRAGOȘ MĂNDESCU

Monumentele arheologice ale mileniului I p.Chr. descoperite în județul Argeș se coagulează în jurul a trei mari componente cultural-cronologice: etapa funcționării limesului transalutan, cultura dacilor liberi din Câmpia Munteniei – Militari-Chilia și cultura Dridu.

Limesul transalutan, una dintre cea mai importante linii fortificate cu caracter militar din provincia Dacia, se întinde pe o lungime de 235 km, între Dunăre (Flămânda, jud. Teleorman) și Carpați (pasul Rucăr-Bran), orientat pe direcția nord-sud, la o distanță ce variază între 10 și 50 km est față de râul Olt¹. Abia dacă mai trebuie amintită importanța pe care o are actualul teritoriu al județului Argeș în studierea limesului și în clarificarea multora dintre necunoscutele sale. Astfel, Argeșul este străbătut în diagonală, de la sud-vest la nord-est de ceva mai mult de jumătate din traseul limesului: nu mai puțin de 125 km. Din totalul de 15 castre de pe întreg limesul, două treimi (zece castre) sunt situate pe teritoriul județului Argeș: Urluieni - două castre, Izbășești, Săpata de Jos - două castre, Albota, Purcăreni, Câmpulung - „Jidova” - două castre, Rucăr - „Scărișoara”.

Seria săpăturilor arheologice la obiectivele romane din zona discutată avea să debuteze încă din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, prin cercetările efectuate în anul 1876 de către D. Butculescu în castrul de la Câmpulung-„Jidova”² (fig. 1). Această campanie arheologică se desfășura la numai șapte ani după ce avuseseră loc primele săpături pe limesul transalutan, și anume cele ale lui C. Bolliac de la Băneasa (jud. Teleorman), din vara anului 1869³.

De-atunci și până acum, în zona argeșeană a limesului numai două castre au rămas necercetate prin săpături arheologice: cel de la Albota și cel de la Purcăreni. Dacă în cazul acestuia din urmă absența săpăturilor arheologice a fost dată de situația obiectivă din teren, castrul fiind, încă de la sfârșitul sec. al XIX-lea⁴, în cea mai mare parte distrus de apele Râului Doamnei (pe al cărui mal drept era amplasat) și de podul construit peste acest

¹ C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae. Contribuție la istoria militară a Daciei romane*, București, 2002, p. 55 și urm.

² D. Măndescu, *StComCâmpulung* 6, 2001, p. 161-164 și fig. 1-2.

³ Idem, *CICSA* 3, 2001, p. 18.

⁴ Gr. Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques en Roumanie*, București, 1900, p. 129 și fig. 72.

râu, pe șoseaua ce leagă Piteștii de Câmpulung, principalul impediment invocat în obstrucționarea cercetării arheologice a castrului de la Albota, situat la numai 1,5 km de marginea sud-estică a Piteștiului, a fost foarte probabila suprapunere a vestigiilor antice de construcțiile contemporane ale unui institut cu profil agrotehnic. Însă planul general al amplasamentului castrului de la Albota, schițat de P. Polonic la fața locului, la sfârșitul secolului al XIX-lea, ne înfățișează o situație oarecum diferită: nu pe terasa unde se află acum respectivul institut se află castrul, ci pe cea din vecinătatea imediată dinspre nord⁵.

Contribuțiile majore aduse de studiul obiectivelor militare romane din zona argeșeană la istoria limesului trasalutan nu au fost deloc puține. În domeniul cronologiei, tezaurul cu emisiuni de la Septimius Severus până la Gordian III, descoperit de către V. Christescu în castrul mare de cărămidă de la Săpata de Jos⁶, a constituit mult timp un reper de referință pentru cronologia întregului sistem defensiv transalutan. În cercetarea actuală se admite existența a mai multor etape în constituirea liniei transalutane, cu origini încă din timpul războaielor dacice ale lui Traian, așa cum lasă să se întrevadă castelele de mici dimensiuni, din pământ, precum cel de la Rucăr⁷, ori castelele mici ce le dublează pe cele mari, așa cum este situația la Câmpulung-„Jidova”⁸. De asemenea, tot studiul castrelor din spațiul argeșean, a oferit date esențiale referitoare la constituirea liniei fortificate romane de limes în epoca Severilor, cel mai probabil în timpul domniei lui Caracalla⁹, precum și la distrugerea și părăsirea sa, eveniment ce se leagă de atacul carpic din timpul lui Filip Arabul¹⁰. Apoi, se cuvine menționată documentarea, prin intermediul cărămizilor și țiglelor ștampilate (Cohors II Flavia Bessorum – la Rucăr¹¹; vexilatio din Legio XI Claudia Pia Fidelis și Cohors I Flavia Commagenorum – la Voinești¹²) sau a graffiti-urilor (Cohors I Flavia Commagenorum – la Câmpulung-„Jidova”¹³), a unora dintre trupele¹⁴ cantonate pe limes, în diverse faze ale existenței sale. Și, nu în ultimul rând, nu trebuie uitat faptul că tot în zona aici discutată se află și singurul castru de pe limesul transalutan, vizitabil în condiții civilizate, și anume castrul de piatră de la Câmpulung-„Jidova”, transformat în muzeu de sit¹⁵.

⁵ *Ibidem*, p. 128 și fig. 71. Manuscrisul Polonic, la <http://www.cimec.ro/Arheologie/ArhivaDigitala>.

⁶ V. Christescu, Istros 1, 1934, p. 73-80.

⁷ I. Bogdan-Cătănciu, *Muntenia în sistemul defensiv al Imperiului Roman*, Alexandria, 1997, p. 45-47, 92 și urm.; C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, p. 23-24.

⁸ C. C. Petolescu, T. Cioflan, *Materiale*, S. N. 1, 1999, p. 215-220.

⁹ C. C. Petolescu, *Auxilia Daciae*, p. 60; Idem, *Argesis* 14, 2005, p. 273-280.

¹⁰ Em. Popescu, C. C. Petolescu, T. Cioflan, *StComCâmpulung* 3, 1984, p. 15-17.

¹¹ I. Bogdan Cătănciu, *SCIVA* 25, 1974, 2, p. 184 și fig. 5.

¹² M. Bădescu, *SCIVA* 32, 1981, 2, p. 291-295.

¹³ C. C. Petolescu, *Inscripții latine din Dacia*, București, 2005, p. 96-97, nr. catalog 164.

¹⁴ Idem, *Auxilia Daciae*, p. 84-85 (Cohors II Flavia Bessorum) și p. 95-97 (Cohors I Flavia Commagenorum).

¹⁵ C. C. Petolescu, T. Cioflan, *RMMMIA* 18, 1988, 2, p. 70-72.

Cele dintâi vestigii Militari-Chilia din zona Argeşului au fost reperate în anul 1957, în timpul unei săpături arheologice efectuate de D. V. Rosetti şi L. Stănculescu, la circa 1 km nord de satul Retevoieşti (com. Pietroşani), pe o terasă de pe malul drept al Râului Doamnei¹⁶. Era vorba de o locuire marcată de fragmente ceramice sporadice.

Urmează săpătura din 1969 efectuată de Alexandrina D. Aexandrescu şi Anca Păunescu la Podul Dâmboviţei (com. Dâmbovicioara), în cadrul căreia este descoperită cea mai nordică aşezare Militari-Chilia nu numai din judeţul Argeş, ci din întregul areal de răspândire al acestui grup cultural. Cu ocazia cercetărilor arheologice din anul 1969 făcute la cetatea medievală Oratea, ce se află deasupra satului Podul Dâmboviţei, pe şoseaua Rucăr-Bran, s-au aflat materiale documentând o locuire din sec. III p. Chr., mai ales prima lui jumătate, pe platoul situat la est de cetate. În partea sudică a platoului s-au descoperit şi două bordeie aşezate la aproximativ 30 m. unul de celălalt, cu inventar destul de modest. Ceramica este lucrată atât la mână cât şi la roată, zgrunţuroasă, cu pietricele şi nisip în pastă, dar şi fină. Au fost descoperite fragmente de amforă din pastă fină cu suprafaţa decorată cu caneluri largi, ca şi un fragment de opaiţ, cute, fragmente de corn de cerb cu urme de prelucrare, poate deşeuuri de la prelucrarea pieptenilor, un mic fragment de vas de sticlă *millefiori*, precum şi o fibulă din bronz de tipul „cu piciorul întors pe dedesubt“, fragmentară. S-a descoperit, de asemenea, şi trei monede romane imperiale: un bronz de la Claudius I şi doi denari, unul de la Marcus Aurelius şi celălalt de la Commodus, ultima monedă fiind foarte uzată¹⁷.

Cu două decenii în urmă, în monografia dedicată de Gh. Bichir culturii geto-dace din Muntenia în epoca romană, pe harta monumentelor Militari-Chilia, zona Argeşului apărea cu şapte puncte cu descoperiri: o singură necropolă (Vrăneşti) şi şase aşezări (Podul Dâmboviţei, Piteşti – probabil descoperirile întâmplătoare din zona cartierului Războieni¹⁸ –, Deagurile, Costeşti-Stârci, Teiu, Leşile)²⁷. În afară de săpăturile de la Podul Dâmboviţei şi de cele (neconfirmate de nici o altă sursă) de la Teiu, toate celelalte puncte erau cunoscute în urma unor cercetări de suprafaţă sau a unor descoperiri întâmplătoare²⁸. Mai poate fi adăugată o aşezare descoperită în 1960, de asemenea, accidental şi necercetată, situată la Berevoieşti²⁹.

O discuţie aparte, dată fiind importanţa lor deosebită, merită nucleul de descoperiri Militari-Chilia, aşezări şi necropole, de pe valea Mozacului, din care fac parte şi ultimele două dintre punctele hărţii publicate de Gh. Bichir, amintite anterior. Siturile de pe valea Mozacului ce pot fi atribuite

¹⁶ D. Popescu, D. V. Rosetti, *Materiale* 6, 1959, p. 708.

¹⁷ A. Alexandrescu, A. Păunescu, *StComPiteşti* 3, 1971, p. 163-174.

¹⁸ I. Nania, *Argesis* 12, 2003, p. 79.

²⁷ Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, Biblioteca de arheologie 43, Bucureşti, 1984, p. 123-124 şi harta de la pl. 1/2, nr. 39-42, 45-46, 54.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ I. C. Hera-Bucur, *Monografia comunei Berevoieşti-Muscel*. Bucureşti, 1996, p. 29 şi pl. 1/3-4.

culturii Militari-Chilia (fig. 2) au fost descoperite în urma periegezelor efectuate de I. Nania în perioada 1956-1970. Materialele arheologice recoltate în acele împrejurări au făcut parte din colecția personală a descoperitorului până în 1995, când au fost achiziționate de Muzeul Județean Argeș³⁰, în patrimoniul căruia se află și în prezent. Cele opt obiective arheologice de factură Militari-Chilia (șase așezări și două necropole) se găsesc pe teritoriul actualelor comune Teiu, Negrași și Mozăceni, întinzându-se pe o distanță de 16-17 km de-a lungul văii.

Primul dintre ele, cel mai nordic, se află situat în nordul comunei Teiu, pe botul de deal format de pârâu și afluentul său din dreapta, Vâlceaua Adâncă. De aici au fost adunate multe fragmente ceramice provenind de la olărie identică celei de pe valea Ciorâca-Chilia³¹, vase lucrate la roată din pastă fină, de culoare cenușie deschis, cu buza răsfrântă orizontal în afară. S-au găsit și două fusaiole, una lucrată din lut ars și alta dintr-un ciob cenușiu, lucrat la roată, fragmente de strecurători, o rășniță întreagă, masivă, cioplită din piatră obișnuită, precum și o daltă de fier³².

La 6 km sud-est de aici, între satele Teiu din Vale și Leșile (com. Teiu), la sud-est de punctul „Fântâna Țiganului”, cu prilejul săpăturilor adânci în vederea plantării viței-de-vie pe terasa stângă a pârâului, a fost distrusă o mică necropolă aparținând culturii Militari-Chilia. La sfârșitul lunii aprilie 1963, locuitorul Bogdan M. Roșioru din satul Leșile a adus la muzeul din Pitești o urnă din această necropolă, în care se găseau oase calcinate și cenușă, împreună cu fragmente ceramice din alte două urne. Cercetările de suprafață, întreprinse de I. Nania, în anii 1967-1970, printre rândurile de vie, au avut ca rezultat găsirea mai multor piese arheologice, dintre care amintim: șase cuțițașe (două întregi și patru fragmentare), o fibulă circulară cu capetele desfăcute și îngroșate (fig. 3/1) și o foarfecă fragmentară (fig. 3/2), toate din fier³³.

Pe terasa din stânga Mozacului, în nordul satului Leșile, în punctul „Capătul Pomoastelor” (la sud de Drumul Sării și la est de Drumul Fântânii Țiganului care merge de la Leșile spre Teiu din Vale), exact acolo unde pârâu își îndreaptă brusc cursul spre vest, pe sub Dealul Purcăriei, au fost descoperite urmele unei noi așezări Militari-Chilia. Pe lângă ceramica tipică, de aici provine un cuțițaș și o fibulă fragmentară „cu piciorul întors pe dedesubt” (fig. 3/4), ambele piese fiind din fier³⁴. Considerăm că aceasta poate fi așezarea corespunzătoare necropolei prezentate anterior, dat fiind mica distanță ce le desparte (aproximativ 1 km).

În apropierea punctului anterior, pe „Lotul Bisericii”, chiar pe terasa înaltă, numită Dealul Purcăriei, precum și pe panta sa vestică, până la

³⁰ Sp. Cristoceă, *Argeș – dicționar de istorici*, Pitești, 2003, p. 187.

³¹ S. Morintz, *Materiale* 7, 1961, p. 441-447; Idem, *Materiale* 8, 1962, p. 513-18.

³² I. Nania, *Mozăceni - o veche așezare din fosta țară Vlașca*, Pitești, 2004, p. 90-91, nr. 11.

³³ *Ibidem*, p. 99, nr. 34 și pl. 14/3.

³⁴ *Ibidem*, p. 101, nr. 39 și pl. 14/4.

drumul ce coboară spre Lacul Nanii, prin spatele casei cetățeanului Dumitru T. Ciocan, a fost adunată, pe lângă mici fragmente de lipitură de perete arsă (chirpici), o foarte mare cantitate de fragmente ceramice specifice culturii Militari-Chilia – buze, funduri de străchini, toarte etc. (fig. 4/4, 7, 9). Fragmentele provin de la vase modelate și cu mâna, dar în cea mai mare parte la roată, ilustrând o ceramică atât din specia grosieră, poroasă și zgrunțuroasă, cât și din specia fină, cu nuanțe variind între brun închis și gri-cenușiu. Tot aici, a fost descoperită o mică bilă de plumb (fig. 3/5), asemeni unei fusaiole, ce putea fi folosită drept greutate³⁵.

În terenul intravilan al satului Leșile, concentrate în zona de nord-vest a acestuia, pe proprietățile particulare ale unor locuitori (Marinache C. Stanciu și Iordan Miculescu), au fost găsite multe fragmente ceramice (fig. 4/5, 8, 10) cenușii, lucrate la roată, și brune, lucrate la mână. Pe lângă ceramică, mai multe materiale au fost descoperite în grădina și curtea casei Șerban B. Nania: o mărgea prismatică din os și câteva piese de fier – un fragment de lanț (fig. 3/6), o cazma de tip „ramă” (fig. 3/6) și un vârf de lance (fig. 3/3)³⁶.

Cea mai sudică locuire Militari-Chilia de pe valea Mozacului se află în zona de confluență cu Dâmbovniciul, pe teritoriul comunei Mozăceni, spre vest de punctul „La Troiță”, și a fost reperată prin cercetări de suprafață – slabe urme de locuire marcate prin fragmente ceramice³⁷.

Pentru a beneficia de o imagine de ansamblu a aspectului acestei microzone, în perioada culturii Militari-Chilia, la cele șase puncte prezentate trebuie adăugată așezarea învecinată de la Negrași, „Fântâna Ilinii”, sondată în anul 2001³⁸. Aceasta se află pe terasa stângă a râului Dâmbovnic, la nord de drumul (denumit de localnici Drumul Pribeagului) ce duce de la Negrași la Leșile, la aproximativ 2 km vest de albia Mozacului. Fragmentele de amfore de import (romane) descoperite în săpătură și un denar de la Publius Septimius Geta (Roma, 199-202), descoperit întâmplător în cuprinsul sitului³⁹, permit datarea așezării de la Negrași, „Fântâna Ilinii”, în sec. III p. Chr. La mică distanță față de limita sudică și sud-estică a acestei așezări, în imediata apropiere a drumului amintit, a fost localizată necropola corespunzătoare locuirii. În tipul periegezelor, în acest punct a fost recoltată o mare cantitate de oase calcinate, fragmente ceramice și capace de urne⁴⁰ (fig. 4/1-2). Însă, arăturile adânci, realizate în anii 1964 și 1967, de către fostul C.A.P. Negrași, au distrus în mare măsură atât necropola cât și o bună parte din arealul sudic al așezării, lăcșuind și un canal de scurgere a apei, săpat la nord de

³⁵ *Ibidem*, p. 103, 106, nr. 42.

³⁶ *Ibidem*, p. 106, nr. 45, 49 și pl. 14/2, 5-6.

³⁷ *Ibidem*, p. 133, nr. 115.

³⁸ D. Măndescu, *Argesis* 11, 2002, p. 39-41.

³⁹ I. Nania, *Mozăceni*, p. 186, nr. 15.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 139, nr. 12.

drum, paralel cu el. La doar 1,5 km est-sud-est de acest punct, trecea, în sec. IV p. Chr., Brazda lui Novac de Nord, al cărei traseu mai este și astăzi vizibil pe alocuri, în ciuda multiplelor lucrări agricole mecanizate desfășurate permanent în zonă începând cu anii '60 ai secolului trecut.

Trecând acum la o succintă prezentare a materialelor descoperite în perieghezele prin care au fost cercetate obiectivele culturii Militari-Chilia de pe valea Mozacului, nu vom stărui decât asupra acelor care sunt apariții mai rare, cu importanță deosebită sau cu relevanță cronologică sporită. Considerăm că nu mai trebuie insistat asupra ceramicii (fig. 4) și a unor piese de uz curent (cuțitașe, fusaiole), comune și absolut specifice culturii dacilor liberi din Muntenia.

Dintre unelte, se remarcă, în primul rând, cazmaua de fier de tip „ramă”, descoperită în curtea lui Șerban B. Nania, din satul Leșile (fig. 3/7). Nu dispunem de analogii în cadrul culturii Militari-Chilia, însă o cazma (hârleț) de acest gen figura printre uneltele de factură romană din depozitul descoperit în așezarea de la Obreja⁴¹.

Foarfece fragmentară de fier, descoperită pe zona necropolei de la Leșile, „Fântâna Țiganului” (fig. 3/2), se înscrie printre rarele exemplare descoperite în aria culturii Militari-Chilia (Mătăsaru și Colonești-Mărunței)⁴². Aceste unelte, uilizate în special la tunsul oilor, au fost descoperite în Dacia romană în *villa rustica* de la Apoldu de Sus⁴³, în depozitul de la Mărculeni⁴⁴, sau în regiunile învecinate sud-dunărene, la Kula (*Castra Martis*)⁴⁵, într-un nivel arheologic de la sfârșitul sec. III p.Chr. De asemeni, foarfece asemănătoare au fost folosite și în Dacia preromană⁴⁶, încât este greu de spus dacă cele întâlnite în cultura Militari-Chilia reprezintă o unealtă adoptată sub influență romană sau fac parte din elementele de tradiție dacică. Ultima variantă pare, totuși, mai probabilă.

Foarfece prezentată aici s-a rupt de la jumătate în timpul utilizării și, dat fiind raritatea și valoarea metalului, nu a fost abandonată, ci utilizată, probabil, drept cuțit, găsindu-și o analogie aproximativă, prin proporția dintre lamă și mâner, într-un cuțit descoperit la Mătăsaru⁴⁷. Tija mânerului a fost îndoită pentru a asigura o mai mare siguranță și control în utilizare. Dacă această piesă a făcut parte, într-adevăr, dintr-un mormânt nu putem afirma cu deplină certitudine, dat fiind aspectul general sărăcăcios al

⁴¹ D. Protase, ActaMN 8, 1971, p. 140 și fig. 8/7; idem, *Autohtonii în Dacia*, București, 1980, p. 60 și fig. 12.

⁴² G. Bichir, *op. cit.*, p. 44 și pl. 9/4, 13.

⁴³ N. Branga, *Italicii și veteranii din Dacia. Mărturii epigrafice și arheologice*, Timișoara, 1986, p. 186 și fig. 46/10; 47.

⁴⁴ I. Glodariu, A. Zrinyi, P. Gyulai, Dacia. N. S. 14, 1970, fig. 13/2.

⁴⁵ I. Atarassova-Georgieva, în *Actes du IXe Congrès International d'Études sur les Frontières Romaines*, Mamaia, 1972, București – Köln – Wien, 1974, p. 170-171 și pl. 39/1.

⁴⁶ I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci*, Cluj-Napoca, 1979, p. 75 și fig. 35/13-23.

⁴⁷ Catalogul expoziției *Muntenia în sec. II-IV p. Chr.*, București, 2001, nr. catalog 60 și fig. 62.

inventarelor mormintelor dacilor liberi din Muntenia⁴⁸. Absența urmelor de trecere prin foc de pe ea nu trebuie să surprindă prea tare, deoarece în cadrul culturii Militari-Chilia se constată în multe cazuri lipsa urmelor de ardere (trecere prin foc) la piesele din inventarul mormintelor de incinerare⁴⁹.

Oricum, trebuie spus că depunerile de foarfece în morminte era o practică relativ frecventă la unele populații contemporane, exemplificând prin piesele (toate fragmentare) din mormintele de incinerare în urnă ale unei comunități rurale din sec. III p. Chr. din cadrul imperiului, în zona alpină a limitei raeto-norice (Aica di Fié, „Kompatscherhof”)⁵⁰.

Lanțul de fier cu zalele în formă de opt, din care făcea parte fragmentul descoperit pe proprietatea Șerban B. Nania (fig. 3/6), face parte din categoria ustensilelor casnice cu întrebuințare curentă. Un lanț din zale asemănătoare, însă cu lucrătură diferită, provine de la Mătăsaru⁵¹. Descoperirea acestui gen de lanț în contexte certe din interiorul provinciei (în depozitul de la Mărculeni⁵² sau în castrul de la Mehadia⁵³) probează originea sa romană.

Din categoria pieselor de port și podoabă fac parte cele două fibule descoperite la Leșile, „Fântâna Țiganului” și „Capătul Pomoastelor”. Prima dintre ele (fig. 3/1), descoperită în cuprinsul unei necropole, se înscrie în tipul fibulelor circulare (*Ringfibeln*). Este din fier, ovală, cu capetele desfăcute și îngroșate la extremitate. Are o foarte exactă analogie la Mătăsaru⁵⁴. Acest tip de fibulă este de factură romană, avându-și originea în prototipurile de epocă imperială timpurie⁵⁵.

Cealaltă fibulă (cea de la „Capătul Pomoastelor”) (fig. 3/4) face parte din grupa celor „cu picior întors pe dedesubt” (*Fibeln mit umgeschlagenem Fuss*), comună culturii Militari-Chilia, datându-se pe parcursul sec. III⁵⁶, probabil la mijlocul și în a doua jumătate a acestuia⁵⁷. Este realizată din fier. Resortul este format din 2+2 spire, cu coardă exterioară. Portagrafa lipsește, ruptă din

⁴⁸ D. Protase, *Riturile funerare la daci și daco-romani*, Biblioteca de Arheologie 16, București, 1971, p. 138, 167; Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 17-18.

⁴⁹ Gh. Bichir, *op. cit.*, p. 18.

⁵⁰ G. Rosada, L. Dal Ri (coord.), *Tires e Aica. Necropoli di epoca romana*, Verona, 1985, p. 218 și pl. 6/6.105; 9/12.226.

⁵¹ G. Bichir, *op. cit.*, p. 54 și pl. 51/4.

⁵² I. Glodariu, A. Zirnyi, P. Gyulai, *op. cit.*, p. 208 și fig. 3/2-4.

⁵³ M. Macrea, N. Gudea, I. Moțu, *Praetorium. Castrul și așezarea romană de la Mehadia*, București, 1993, p. 104 și pl. XXII/5.

⁵⁴ Gh. Bichir, *Geto-dacii din Muntenia în epoca romană*, Biblioteca de Arheologie 43, București, 1984, p. 44 și pl. LI/3.

⁵⁵ L. Lerat, *Les fibules d'Alesia dans le Musées d'Alis-Sainte-Reine*, Bibliotheque Pro Alesia 7, Dijon, 1975, p. 73 și pl. 34/378-9; E. Riha, *Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst*, Forschungen in Augst 3, Augst, 1979, tipul 8/1-2.

⁵⁶ G. Bichir, *op. cit.*, p. 50-51.

⁵⁷ M. Negru, C. Schuster, D. Moise, *Militari-Câmpul Boja. Un sit arheologic pe teritoriul Bucureștilor*, București, 2000, p. 123 (tipul 2).

vechime, însă se mai păstrează legătura capătului piciorului de arc. Lungimea păstrată = 4,2 cm. Prin resortul scurt, coarda exterioară, arcu subțire, se apropie mai mult de varianta panonică a fibulelor cu picior întors pe dedesubt⁵⁸.

Categoria armelor este reprezentată de un vâr de lance din fier (fig. 3/3), foliform, fără nervură mediană, cu manșon pentru fixarea cozii, de certă factură romană⁵⁹. A fost descoperit în așezarea reperată pe proprietatea Șerban B. Nania din satul Leșile.

Iată, așadar, că în obiectivele arheologice aparținând dacilor liberi din microzona Mozacu-Dâmbovnic, importurile din imperiu sunt frecvente: fibulele, lanțul cu zale în formă de opt, vârful de lance, fragmentele de amfore romane, denarul roman imperial. Acestea contribuie la ilustrarea mai clară a acelor bunuri romane vehiculate în Muntenia, despre care s-a afirmat că beneficiau mai ales așezările din fâșia de teren de 50-100 km paralelă cu limesul transalutan⁶⁰. Să nu uităm că zona prezentată aici se află la doar 30 km est de limes. Piese de factură romană, descoperite pe valea Mozacului, îmbogățesc repertoriul numeroaselor importuri romane în cadrul culturii Militari-Chilia (putând căpăta uneori un relevant aspect regionalizat⁶¹), importuri ce au determinat, printre alți factori, gradul înalt de asimilare a civilizației romane de către dacii liberi din Câmpia Munteană⁶².

Lăsând deoparte mica distanță dintre teritoriul muntean împânzit de așezările dacilor liberi și hotarul provinciei, ce se poate constitui prin ea însăși într-un argument forte al iradierii culturale romane în această zonă *extra fines*, puternica influență romană ce s-a manifestat asupra populației dace din partea centrală și de vest a Munteniei a fost explicată (în lipsa, totuși, a izvoarelor ce ar putea permite construirea unor asemenea teorii) prin ipoteza organizării populației autohtone într-un regat clientelar condus de un *rex datus* local, filo-roman⁶³. Astfel, influențele venite dinspre apropiata provincie căpătau în plus, dacă mai era nevoie, și un sprijin de factură politică.

În încercarea de a propune, măcar provizoriu și parțial, o încadrare cronologică a locuirii pe valea Mozacului a comunităților de daci liberi purtători ai culturii Militari-Chilia, de un real ajutor ne sunt cele două fibule descoperite la Leșile „Fântâna Țiganului” și „Capătul Pomoastelor”, precum și denarul de la Geta și fragmentele amforice romane de la Negrași „Fântâna Ilinii”, toate indicând limitele sec. III p.Chr.

⁵⁸ M. Tzony, în *Actes du IIe Congrès International de Thracologie*, București, 1976, vol. 2, București, 1980, p. 314 și fig. 1/8.

⁵⁹ Cr. M. Vlădescu, *Armata romană în Dacia Inferior*, București, 1983, p. 172-174 și fig. 104-110.

⁶⁰ Suzana Dolinescu-Ferche, în *Actes de la XIe Conférence Internationale d'Études Classiques „Eirene”*, Cluj-Napoca, 1972, București – Amsterdam 1975, p. 589.

⁶¹ M. Negru, *Argesis* 11, 2002, p. 114.

⁶² L. Bârzu, *Continuitatea creației materiale și spirituale a poporului român pe teritoriul fostei Dacii*, Biblioteca de Arheologie 37, București, 1979, p. 40.

⁶³ I. Bogdan-Cătănciu, *Muntenia*, p. 139-141; aceeași idee, mai prudent formulată, la I. Ioniță, în *Istoria românilor*, vol. 2, *Daco-romani, romanici, alogeni*, București, 2001, p. 416.

Perioada de timp cuprinsă între culturile Militari-Chilia și Dridu rămâne extrem de puțin mobilată în Argeș. Un singur punct de interes arheologic, atribuit culturii Sântana de Mureș–Cerneahov, era semnalat în extremitatea sud-estică a județului, în sudul satului Glavacioc (com. Ștefan cel Mare), în urma unei periegeze efectuată cu trei decenii în urmă⁶⁴. Până astăzi situația a rămas aceeași, fragmentele ceramice de la Glavacioc fiind singurele mărturii ale prezenței purtătorilor culturii Sântana de Mureș–Cerneahov în județul Argeș⁶⁵.

Pe harta reprezentând răspândirea culturii Dridu, la vremea publicării stațiunii eponime⁶⁶, zona Argeșului era o pată albă. Situația nu s-a schimbat prea mult nici după trecerea a aproape patru decenii, ultima hartă publicată a așezărilor din sec. VIII-XI de pe teritoriul României prezentând în zona Argeșului numai șase puncte: Surdulești, Miroși, Burdea, Mozăcenii, Bârlogu și Curtea de Argeș. Situația așezărilor sporadice a fost explicată prin stadiul actual al cercetării și nicidecum prin reflectarea unei realități istorice obiective⁶⁷.

Cea mai importantă descoperire aparținând culturii Dridu din zona Argeșului rămâne, și în prezent, la patruzeci de ani de la producerea sa, depozitul de unelte și arme de fier de la Bârlogu (com. Negrași). Descoperit întâmplător în anul 1964, din acest depozit, ce număra inițial circa 20 piese – unelte agricole (cuțit și brăzdar pentru plug, săpăligă, seceră), unelte meșteșugărești (scoabă-daltă pentru tâmplărie, baros, nicovală, clește de fierar) și arme (topoare de luptă, vârf de sulită) –, au putut fi recuperate numai nouă piese⁶⁸. Cercetări efectuate ulterior de către I. Nania au stabilit că locul descoperirii depozitului se afla în apropierea unei locuințe-atelier (fig. 5), în cadrul unei așezări mai mari aparținând culturii Dridu, situată pe vâlceaua Berivoia, la vest de Bârlogu, așezare cunoscută, de fapt, încă din 1956⁶⁹. Mai mult, la circa o jumătate de kilometru nord de așezare a fost reperată o necropolă de înhumăție corespunzătoare așezării, distrusă, înainte de a fi cercetată, de plantările de pomi fructiferi și de construirea unui dig pe vâlceaua Berivoia⁷⁰.

După descoperirea întâmplătoare a depozitului, la Bârlogu au loc, începând din 1965, săpături arheologice efectuate de Institutul de Arheologie din București (M. Comșa) în colaborare cu muzeul din Pitești

⁶⁴ G. Trohani, *Al Oancea*, CAMNI 4, 1981, p. 242.

⁶⁵ Fl. Petrescu, *Repertoriul monumentelor arheologice de tip Sântana de Mureș-Cerneahov de pe teritoriul României*, București, 2002, p. 140, nr. 381.

⁶⁶ E. Zaharia, *Săpăturile de la Dridu. Contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, Biblioteca de Arheologie 12, București, 1967.

⁶⁷ Șt. Pascu, Șt. Olteanu, D. Gh. Teodor, O. Iliescu, în *Istoria Românilor*, III, *Genezele românești* (coord. Șt. Pascu, R. Theodorescu), București, 2001, p. 151 și harta de la figura 28, nr. 388-393; Șt. Olteanu, *Societatea carpato-danubiano-pontică în secolele VI-XI. Structuri economice și social-politice*, București, 1997, p. 32 și harta de la fig. 3.

⁶⁸ I. Nania, *StComPitești* 2, 1969, p. 120-122 și fig. 1-4.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 119.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 119, 122.

(I. Nania). Rezultatele respectivelor campanii de săpături nu au fost publicate niciodată. Tot ceea ce se poate afla este că au fost descoperite cinci locuințe – patru bordeie și o locuință de suprafață⁷¹.

A doua și, totodată, ultima așezare Dridu sondată arheologic în județul Argeș, este cea de la Surdulești (com. Miroși), pe Valea Ulmului. Cercetările au fost efectuate în toamna anului 1980 de către T. Cioflan, muzeograf la Muzeul Județean Argeș. Rezultatele săpăturilor rămân în continuare inedite, având la dispoziție numai o semnalare sumară – se menționează descoperirea unui bordei și a unui bogat inventar arheologic: unelte de metal fragmentare, zgură metalică, fragmente ceramice, cărămizi, fragmente de rășniță etc.⁷². O altă așezare fusese anterior semnalată în apropiere, de către Ion Spiru, în urma unor cercetări de teren, acesta publicând un topor de luptă din fier și un fier de plug descoperite întâmplător în punctul „Bălăcel”, pe vâlceaua cu același nume⁷³.

Majoritatea punctelor cu descoperiri Dridu din județul Argeș reprezintă însă piese izolate, ce nu întotdeauna pot fi puse în legătură cu o așezare. De la Ștefănești provine un topor de fier (fig. 6/5) descoperit întâmplător⁷⁴. Alt topor (fig. 6/4) a fost descoperit întâmplător în anul 1959, împreună cu câteva fragmente ceramice de sec. X, pe dealul Drangonia de la Leșile (com. Teiu), iar un altul (fig. 6/3) provine de la Mozacu (com. Negrași)⁷⁵. Încă două topoare de luptă din fier (fig. 6/1-2) au fost descoperite împreună cu alte materiale ce pot marca o așezare din sec. IX-X, la limita dintre satele Mozacu (com. Negrași) și Zidurile (com. Mozăceni)⁷⁶. Piese asemănătoare au fost descoperite în contexte databile în sec. X⁷⁷, însă forma respectivă de topor se întâlnește și ulterior, în sec. XI-XII⁷⁸. Pe râul Dâmbovnic, în punctul „Coasta Țiganului”, pe hotarul dintre comunele Negrași și Mozăceni, a fost semnalată de I. Nania, în urma unor cercetări de suprafață, o întinsă așezare Dridu, marcată de o mare cantitate de fragmente ceramice (fig. 6/6-8) specifice secolelor VIII-XI⁷⁹. Fragmente ceramice Dridu au fost descoperite la Râncăciova (com. Călinești)⁸⁰. Ceramică fragmentară a fost semnalată și pe teritoriul orașului Pitești, la intersecția

⁷¹ D. Popescu, *Dacia*, N. S. 10, 1966, p. 397; I. Nania, *StComPitești* 2, 1969, p. 119.

⁷² D. Cioflan, *Argeș* 15, nr. 4 (122), decembrie 1980, p. 4.

⁷³ I. Spiru, *Materiale* 5, 1959, p. 701-702 și fig. 6/5; 7.

⁷⁴ Amintit de I. Nania, *StComPitești* 2, 1969, p. 127.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 117-118; Idem, *Mozăceni*, p. 101, 122, nr. 38, 91 și pl. 11/1; 15/2.

⁷⁶ Idem, *Mozăceni*, p. 122, nr. 92.

⁷⁷ V. Spinei, în vol. *Spațiul nord-est carpatic în mileniul întunecat*, Bibliotheca Historica 15, Iași, 1997, p. 160 și fig. 20/2.

⁷⁸ A. Ioniță, *SCIVA* 46, 1995, 3-4, p. 277-280.

⁷⁹ I. Nania, *Mozăceni*, p. 141-143.

⁸⁰ Fragmente ceramice aflate în colecția prof. Paul Dicu (Pitești), căruia îi mulțumim pentru bunăvoința cu care ni le-a pus la dispoziție pentru studiul de față.

străzilor Calea București cu I. C. Brătianu⁸¹. Informația e greu, dacă nu imposibil, de verificat⁸².

În sfârșit, mai trebuie amintită seria de semne și simboluri dăltuite pe suprafața câtorva stânci masive din situl de la Cetățeni, pe malul stâng al Dâmboviței, la poalele monticolului „Cetățuia lui Negru-Vodă”, de-a lungul drumului antic și medieval: combinații și intersectări de linii drepte sau curbe, o zvastică compusă, o siluetă antropomorfă etc.⁸³ (fig. 7/1-2).

Semne asemănătoare au fost descoperite în mai multe puncte din arealul extra- și intracarpatic: la Slon (jud. Prahova), astfel de semne erau incizate pe pietre și pe cărămizile fortificației⁸⁴, fiind semnalate, încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (1869 și 1871), de către C. Bolliac⁸⁵; în așezarea de la Bucov (jud. Prahova), semne asemănătoare erau incizate pe peretele din chirpici al unui atelier de fierărie⁸⁶; în Transilvania, pe Mureșul superior, la Ditrău, lângă Gheorghieni (jud. Harghita), incizate pe mai mulți monoliți⁸⁷. Inscriptiile de acest gen pot fi puse în legătură cu momentul întinderii autorității primului țarat protobulgar la nord de Dunăre, în secolele IX-X. Cele mai apropiate analogii pentru semnele runice protoliterate de la nord de Dunăre le aflăm în Bulgaria, datând din sec. IX dar și X sau XI, deci și după creștinarea bulgarilor și adoptarea alfabetelor glagolitic și chirilic, întâlnite - în complexe laice sau ecleziastice - în reședința de la Pliska⁸⁸, apoi în cea de la Preslav⁸⁹ dar și în zone din apropierea acesteia, la Vinița⁹⁰ de exemplu, în regiunea actuală a Șumenului, la Novi Pazar⁹¹, precum și mai departe în nord-estul Bulgariei, la Carali⁹² (lângă Dobrič), la Razdelna⁹³ ori la Brestak⁹⁴. Un alt argument, ce pare a întări justetea atribuirii acestor semne protobulgarilor, sunt armele cu care este reprezentată silueta de luptător dăltuită în stâncă la baza monticolului „Cetățuia” de la Cetățeni: în mâna dreaptă are o sabie cu lama ușor curbata⁹⁵, iar în mâna stângă ține un bici de luptă (fig. 7/3), armă utilizată în evul mediu timpuriu în special de călăreții türccici⁹⁶.

⁸¹ P. Dicu, în P. Popa, P. Dicu, S. Voinescu, *Pitești. Pagini de istorie*, Pitești, 1986, p. 33.

⁸² I. Nania, *Argesis* 12, 2003, p. 76 susține că fragmentele ceramice descoperite în anii 1962-1963 în locația precizată erau Glina și nicidecum Dridu.

⁸³ D. V. Rosetti, *SCIV* 11, 1960, 2, fig. 2; Idem, *Materiale* 8, 1962, p. 73 și fig. 1/1-2; D. Măndescu, *ACIBrătianu* 6, 2004, p. 79-82.

⁸⁴ M. Comșa, *Dacia*, N. S. 4, 1960, p. 401 și urm. și fig. b/3-4.

⁸⁵ C. Bolliac, *Arheologia*, în „Trompeta Carpaților”, anul IX, 1971, nr. 939.

⁸⁶ M. Comșa, *op. cit.*, p. 414, Abb. 5; Eadem, în vol. *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, București, 1960, p. 78.

⁸⁷ G. Bakó, *SCIV* 13, 1962, 2, p. 462-463.

⁸⁸ K. Mijatev, *IzvestijaSofia* 14, 1940-1942, p. 80 și fig. 146/17.

⁸⁹ Y. Čangova, *IzvestijaSofia* 21, 1957, p. 246-247 și fig. 15.

⁹⁰ St. Stancev, *IzvestijaSofia* 18, 1952, p. 305-328 și fig. 303, 307-308.

⁹¹ Idem, *Nekropolât do Novi Pazar*, Sofia, 1957, pl. 21/7.

⁹² M. Comșa, *SCIV* 13, 1962, 1, p. 179 și urm. și fig. 3/4-6.

⁹³ D. Dimitrov, *IzvestijaVarna* 14 (29), 1978, p. 124 și fig. 1.

⁹⁴ Idem, *IzvestijaVarna* 5 (20), 1969, p. 129 și fig. 14.

⁹⁵ Deosebit de interesantă pare a fi descoperirea la Cetățeni, în punctul „La Cruce”, în anul 1897 sau 1898, a unui mormânt de înhumăție orientat nord-sud, conținând osemintele unui „cavalier din timpuri

Cel de-al doilea element ce trebuie amintit în acest context este călărețul dăltuit pe peretele dinspre nord al stâncii în care este săpată biserița rupestră de pe monticolul „Cetățuia” de la Cetățeni (fig. 7/4), imagine pe care înclinăm să o punem în legătură cu reprezentările ce simbolizau victoriile și autoritatea hanilor protobulgari, grup din care se distinge net celebrul călăreț de la Madara, la doar 10 km distanță de prima capitală protobulgară de la Pliska, dăltuit în stâncă, în altorelief, cândva în secolul al IX-lea, pentru a glorifica victoriile hanului Krum (803-814)⁹⁷. Călărețul de la Cetățeni este dăltuit tot în stâncă, precum cel de la Madara, tot la mare înălțime – fără îndoială aceasta având o valoare simbolică – și redat în aceeași atitudine, ceea ce ne îndeamnă să-l punem în legătură cu semnele protobulgare dăltuite pe stâncile din vale și să-i stabilim aceeași datare cu a acestora, și anume secolele IX-X.

Nu este întâmplătoare prezența semnelor runice protobulgare la Cetățeni, Slon și Ditrău, practic, acestea indicând importante trecători (pasuri) montane străbătute de rute strategice și comerciale ce leagă teritoriile extracarpătice de Transilvania: Rucăr-Bran, Bratocea și Tabla Buții, respectiv Ghimeș și Bicaz. Cu siguranță, teritoriile de peste Carpați au constituit întotdeauna un punct de interes (și nu numai economic), mai ales după prăbușirea kaghanatului avar sub loviturile francilor lui Carol cel Mare în ultimii ani ai sec. al VIII-lea, datorită prezenței din abundență a sării, atât de prețuită în evul mediu⁹⁸. Imense teritorii nord-dunărene, altădată sub supremație avară, au rămas afara mărcii panonice carolingiene și este puțin probabil ca protobulgarii, tocmai într-o perioadă de deplină afirmare politico-militară, să nu fi profitat de această împrejurare spre a-și întinde controlul dincolo de Dunăre, până în Transilvania⁹⁹. Semnele runice protoliterate de pe stâncile de la Cetățeni pot fi considerate încă o mărturie a controlului exercitat în secolele IX-X de către hani primului stat bulgar asupra punctelor strategice care erau trecătorile peste Carpați spre Transilvania, prin Țara Bârsei. Zona Cetățeniului pare să fi avut același rol pentru pasul Rucăr-Bran, pe care l-au avut avanposturile protobulgare de la Slon pentru supravegherea rutei de pe valea Teleajenului spre Transilvania.

medievale” înarmat cu sabie, alături de care „s-a găsit și calul îngropat”. Mormântul, descoperit întâmplător, este descris sumar de I. N. Panaitescu, *Mormintele vechi de la Cetățeni din Deal*, în „Muscelul Nostru”, 2, 1930, noiembrie-august, p. 19-21, precum și de D. Băjan, *Mormântul antic de la Cetățeni*, în „Muscelul Nostru”, 2, 1930, noiembrie, nr. 9.

⁹⁶ Gh. Ștefan, I. Barnea, M. Comșa, E. Comșa, *Dinogetia I. Așezarea feudală timpurie de la Biserița-Garvăr*, București. 1967, p. 340-341.

⁹⁷ K. Mijatev, *Izvestija Sofia* 5, 1928-1929, p. 90-126; *** *Istorijska Bălgarija*, 11, *Părva Bălgarska Dăržava*, Sofia, 1981, p. 130 și urm., cu o bună fotografie la p. 131.

⁹⁸ *Călători străini despre Țările Române*, I, București, 1968, p. 109; G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor*, I, București, 1934, p. 95; *Scriptores rerum Hungaricarum*, II, Budapesta, 1938, p. 490. *Monumenta Germaniae Historicae, Scriptores*, I, Hanovra, 1891, p. 403.

⁹⁹ A. Madgearu, *ActaMN* 39-40 / II, 2002-2003 (2005), p. 41-61.

Concluzionând, se poate lesne observa faptul că progresele majore în studierea mileniului I în zona Argeșului au fost obținute în domeniul epocii romane, prin intermediul unor cercetări legate direct de monumentele de factură militară (castrele de pe limesul transalutan) sau de cele ale culturii geților liberi din Muntenia (cultura Militari-Chilia). Rămân ca direcții principale pentru cercetările viitoare documentarea unor eventuale așezări ale populației civile din preajma castrelor, ca și fructificarea printr-o săpătură sistematică a informațiilor promițătoare obținute în urma cercetărilor de suprafață într-o zonă cu o mare densitate a siturilor Militari-Chilia, precum interfluviul Mozac – Dâmbovnic. Aceleași considerații finale se impun și în cazul cercetării vestigiilor de tip Dridu, prioritatea fiind în acest caz publicarea și diseminarea informației obținute în săpăturile anterioare, precum și sporirea cercetărilor de suprafață mai ales în jumătatea de sud a județului (zonă ce s-a dovedit a fi mai bogată în descoperiri întâmplătoare), având ca principal obiectiv descoperirea și localizarea unor noi situri din această perioadă. Totodată, nu trebuie exclusă cu totul nici posibilitatea reluării într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat a cercetărilor sistematice într-o stațiune arheologică extrem de importantă și inițial atât de promițătoare, precum cea de la Bârlogu.

Résumé

Les monuments archéologiques du premier millénaire ap. J. Chr. découverts dans le département d'Argeș se coagulent autour de trois grandes composantes culturelles - archéologiques: l'étape de fonctionnement du limes trans-alutanus, la culture des Daces libres de la Plaine de Muntenia – Militari-Chilia et la culture Dridu.

Les objectifs archéologiques d'époque romane en Arges sont directement liés à la période de fonctionnement du limes trans-alutanus. Du total de 15 castres de l'entier limes, deux tiers (dix castres) sont situés sur le territoire du département d'Argeș: Urluieni – deux castres, Izbășești, Săpata de Jos–deux castres, Albota, Purcăreni, Câmpulung-„Jidova”–deux castres, Rucăr-„Scărișoara”. A l'exception de deux (Albota et Purcăreni), tous les autres castres ont été explorés du point de vue archéologique, à partir de la deuxième moitié du XIX-ème siècle. La majorité de ces constructions militaires datent depuis la première moitié du III-ème siècle ap. J. Chr., à l'exception des petits castella construits en terre, situés au nord du département, à Rucăr, Voinești et Câmpulung, qui datent depuis le II-ème siècle ap. J. Chr., de l'époque des guerres daces de Trajan.

Les sites sur la vallée du ruisseau Mozacu qui peuvent être attribués à la culture Militari – Chilia, présentés dans ce matériel, ont été découverts suite aux recherches de surface effectuées pendant la période 1956–1970. Seulement dans

l'un d'entre eux a été effectué un sondage restreint. Les huit objectifs archéologiques de facture Militari–Chilia (six habitations et deux nécropoles) se trouvent sur le territoire des actuelles communes Teiu, Negrași et Mozăceni (département d'Argeș), s'éteignant sur une surface de 16-17 km au long de la vallée. La zone recherchée se trouve à seulement 30 km distance de limes transalutanus.

La céramique découverte est typique pour la culture des Daces libres de Valachie pendant l'époque romaine, en prédominant celle travaillée à la roue, de couleur cendrée (grisâtre), bien brûlée. Parmi les outils et les ustensiles domestiques découverts, on compte une bêche en fer de type cadre, des canifs, des fusaiöles. Les importations de l'empire sont bien représentées: des fibules (les types Ringfibeln et Fibeln mit umgeschlagenem Fuss), chaîne avec des mailles en forme de huit, pointe de lance, des fragments d'amphores romaines, un dénar romain impérial de Geta. La période pendant laquelle les Daces libres ont habité la vallée du Mozacu peut être établie à l'aide des importations, en lignes générales, dans les limites du IIIe siècle ap. J. Chr.

La plus importante découverte appartenant à la culture Dridu dans la zone d'Argeș reste à présent aussi, à quarante ans depuis sa production, le dépôt d'outils et d'armes en fer de Bârlogu (com. Negrași). Découvert par hasard en 1964, de ce dépôt qui comptait initialement environ 20 pièces – outils agricoles, outils artisanaux et armes –, seulement 9 pièces ont pu être récupérées. La majorité des points avec des découvertes Dridu du département d'Argeș représentent pourtant des pièces isolées, qu'on ne peut pas toujours mettre en liaison avec un habitat. A la fin est rappelée la série de signes et de symboles gravés sur la surface de quelques rochers massifs du site de Cetățeni, sur la rive gauche de Dâmbovița, aux pieds du monticule „Cetățuia lui Negru-Vodă”(„La forteresse de Negru Voda”), au long du chemin antique et médiéval, mis en liaison avec l'extension de l'autorité politique proto-bulgare au nord Danube, pendant le IX^eème siècle.

Explication des figures:

Fig. 1. Les recherches de Dimitrie Butculescu au castrum roman de Câmpulung-„Jidova”, septembre 1876. 1 page de manuscrit; 2 plan du castrum; 3 cruche romaine découverte dans les fouilles.

Fig. 2. Sites de la culture Militari–Chilia sur la vallée du Mozacu (département d'Argeș).

Fig. 3. Matériaux archéologiques des sites de la culture Militari–Chilia sur la vallée du Mozacu. A Photo; B Dessin. 1 *Ringfibel*, 2, ciseaux, 3 pointe de lance, 4 *Fibel mit umgeschlagenem Fuss*, 5 poids, 6 chaîne, 7 bêche. 1-2 Leșile, „Fântâna Țiganului”; 3, 6-7 Leșile, la propriété de Șerban B. Nania; 4 Leșile, „Capătul Pomoastelor”; 5 Leșile, Lotul Bisericii”. 5-plomb, reste fer.

Fig. 4. 1-2 Couvertures d'urnes funéraires de Negrași, „Fântâna Ilinii”; 3-4, 7, 9 Fragments céramiques de Leșile, „Lotul Bisericii”; 5, 8, 10 Fragments

ceramiques de Leșile, la propriété M. C. Stanciu; 6 Tesson à décor de Leșile, „Fântâna Țiganului”. 1-4, 9-10 à main; 5-8 à roue.

Fig. 5. Bârlogu. Les matériels archéologiques du logement atelier auprès desquels a été découvert le dépôt d’outils et d’armes en fer. 1 vase; 2 brique; 3 tuile d’égout.

Fig. 6. Haches en fer et fragments céramiques des siècles VIII-XI, découverts dans le département s’Arges. 1-3 Mozacu; 4 Leșile; 5 Ștefănești; 6-8 Negrași-„Coasta Țiganului”.

Fig. 7. Cetățeni. 1-2 signes sur les rochers auprès du chemin antique et médiéval; 3 silhouette de guerrier avec sabre et fouet de lutte, sur l’un des rochers; 4 le chevalier au sommet du rocher sur le monticule „Cetățuia”.

LISTA ABREVIERILOR

ACIBrătianu	Analele Cercului de Istorie „Gheorghe Brătianu”, Câmpulung-Muscel.
ActaMN	Acta Musei Napocensis, Cluj-Napoca.
Argesis	Argesis. Muzeul Județean Argeș, Pitești.
Argeș	Argeș. Revistă de cultură. Pitești.
CAMNI	Cercetări Arheologice. Muzeul Național de Istorie a României, București.
CICSA	Buletinul Centrului de Istorie Comparată a Societăților Antice, Facultatea de Istorie, București.
Dacia (N. S.)	Dacia. (Nouvelle serie), București.
Istros	Istros, București.
IzvestijaSofia	Izvestija na Arheologičeskija Institut, Sofia.
IzvestijaVarna	Izvestija na Narodnija Muzej, Varna.
Materiale, (S. N.)	Materiale și Cercetări Arheologice (Serie nouă), București.
RMMMIA	Revista Muzeelor și Monumente. Monumente Istorice și de Artă, București.
SCIV(A)	Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie, București.
StComCâmpulung	Studii și Comunicări, Câmpulung-Muscel.
StCom.Pitești	Studii și Comunicări, Pitești.

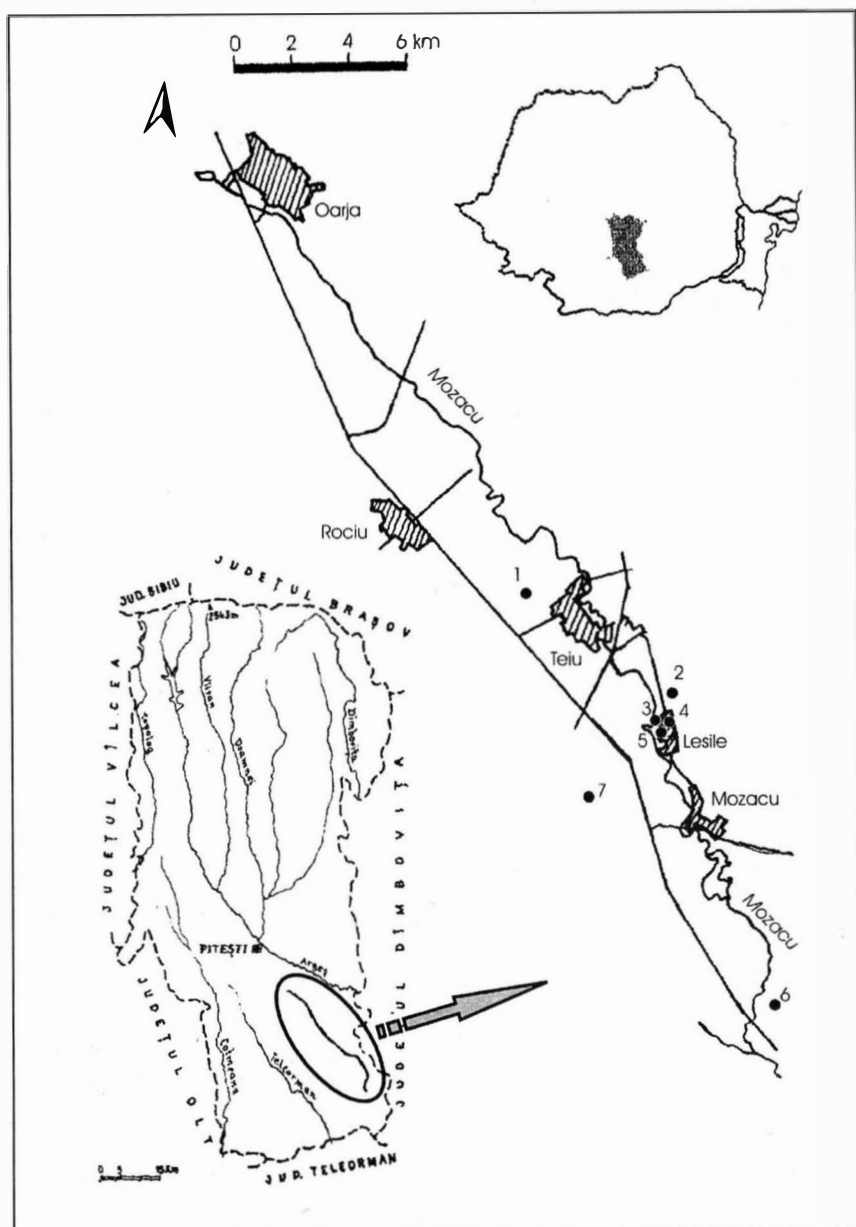

Figura 2. Siturile aparținând culturii Militari-Chilia de pe valea Mozaului (jud. Argeș). 1 Teiu, „Vâlceaua Adâncă”; 2 Leșile, „Fântâna Țiganului”; 3 Leșile, „Capătul Pomoastelor”; 4 Leșile, „Lotul Bisericii”, 5 Leșile, proprietăți particulare; 6 Mozașeni, „Troită”; 7 Neagrași „Fântâna Iliniei”.

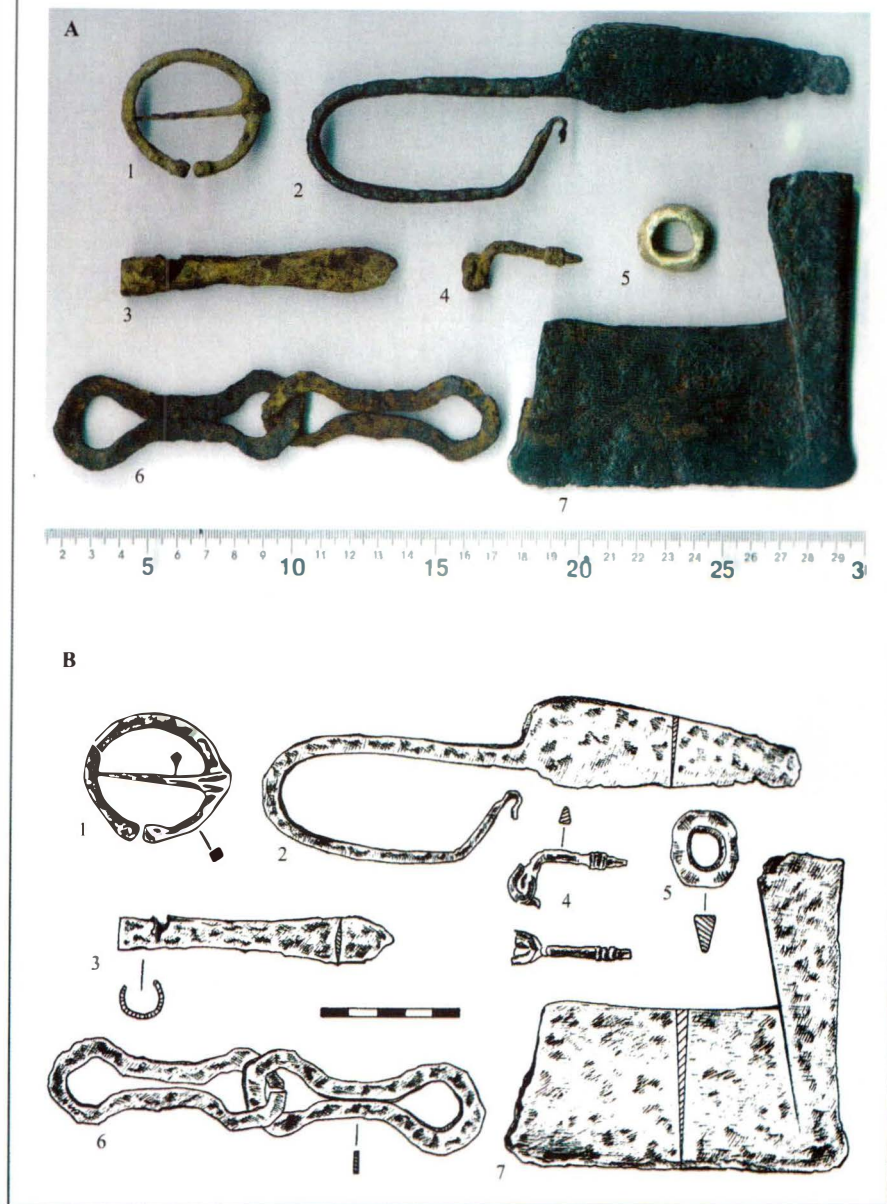

Figura 3. Materiale arheologice descoperite în siturile culturii Militari-Chilia de pe valea Mozacului. A Foto; B Desen. 1 fibulă circulară; 2 foarfece; 3 vârf de lance; 4 fibulă cu piciorul întors pe dedesubt; 5 greutate; 6 lanț; 7 cazna. 5 plumb, restul fier. 1-2 Leșile, „Fântâna Țiganului”; 3, 6-7 Leșile, proprietatea Șerban B. Nania; 4 Leșile, „Capătul Pomoastelor”; 5 Leșile, „Lotul Bisericii”.

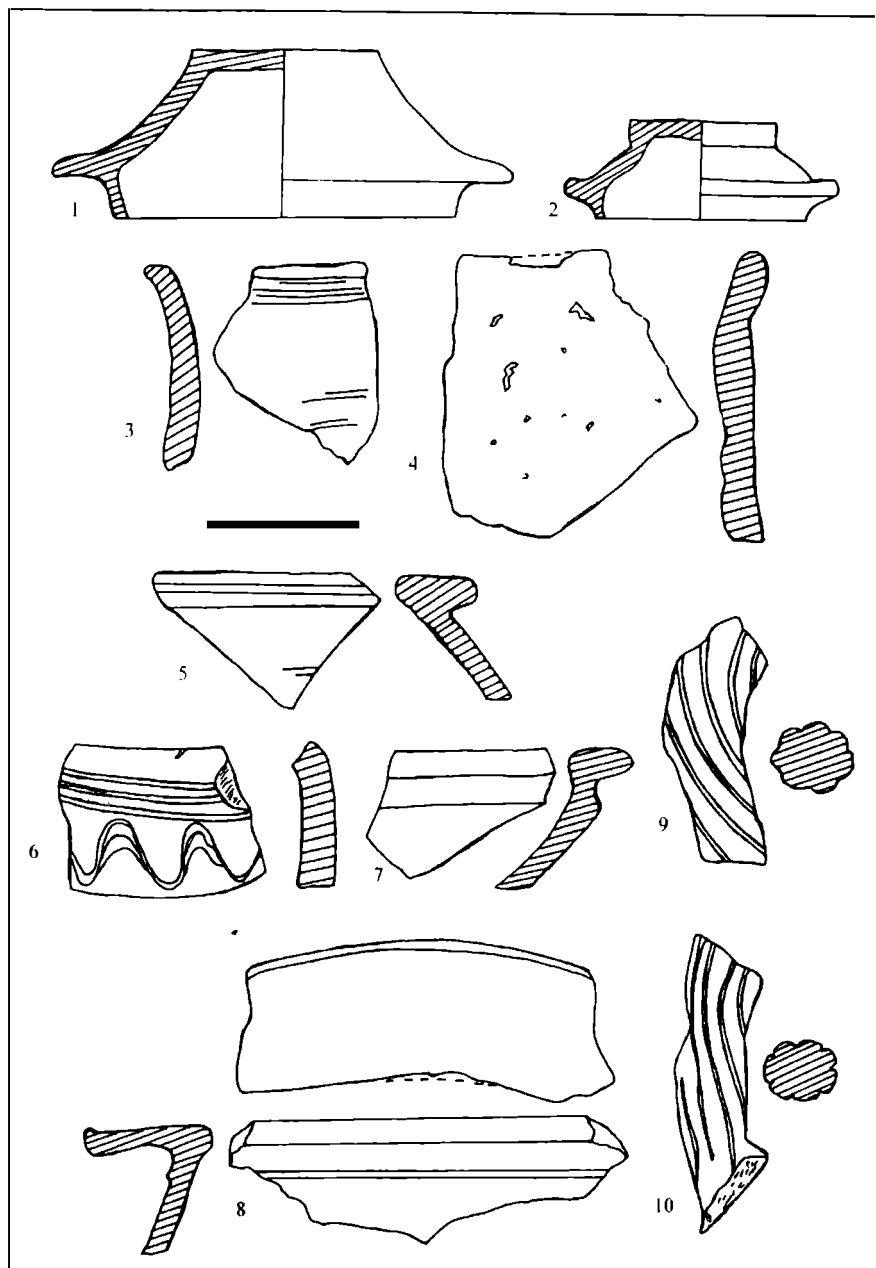

Figura 4. 1-2 capace de urne de la Negrași, „Fântâna Ilinii”; 3-4, 9, 7 fragmente ceramice de la Leșile, „Lotul Bisericii”; 5, 8, 10 fragmente ceramice de la Leșile, proprietatea Marinache C. Stanciu. 6 fragment ceramic cu decor de la Negrași, „Fântâna Ilinii”; 1-4, 9-10 la mână; 5-8 la roată.

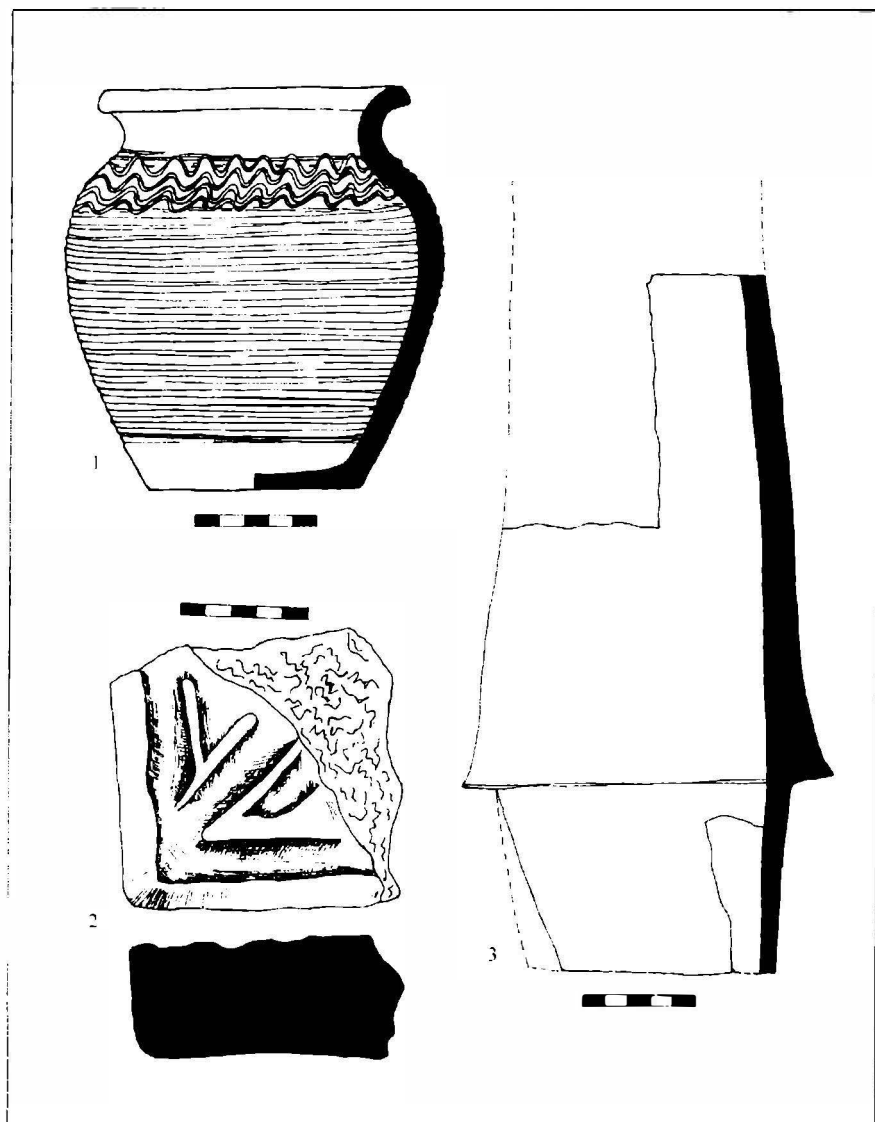

Figura 5. Bârlogu. Materiale arheologice din locuința-atelier lângă care a fost descoperit depozitul de unelte și arme din fier. 1 vas; 2 cărămidă; 3 olan.

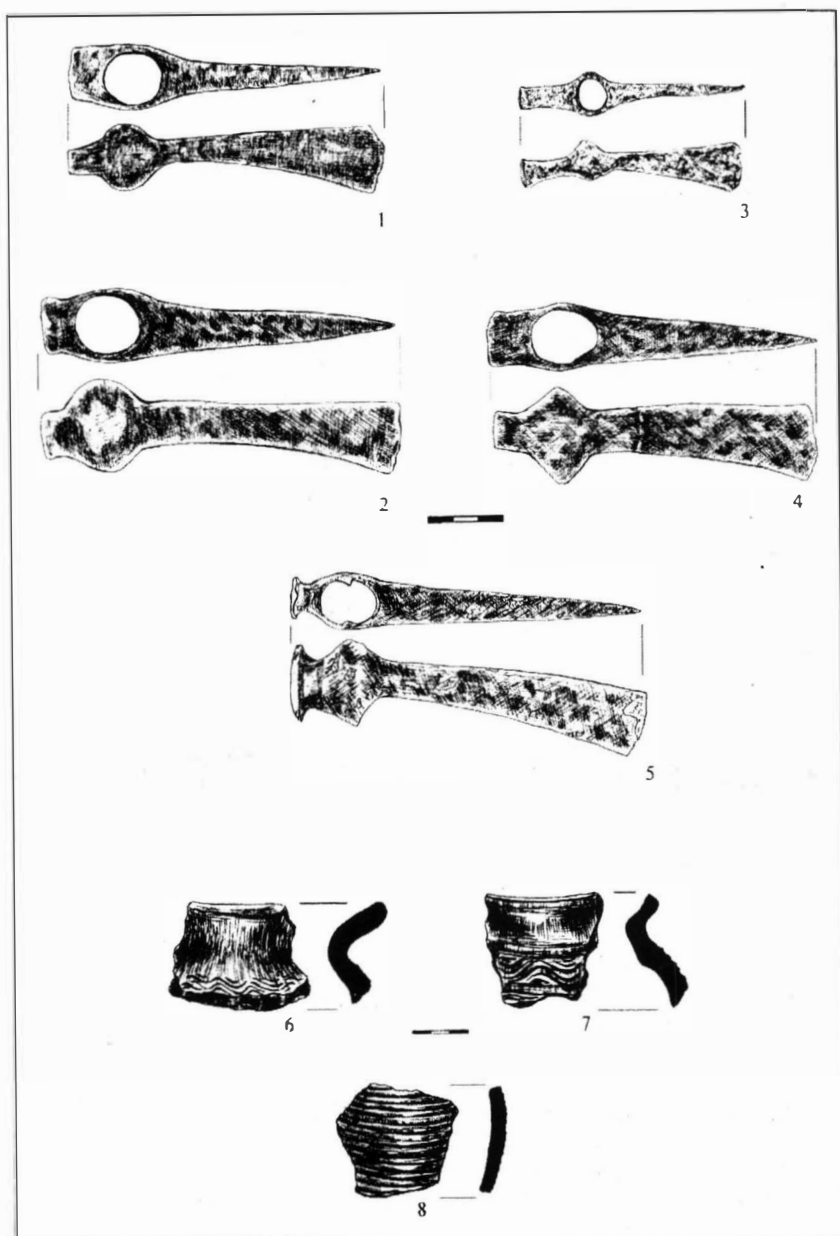

Figura 6. Topoare din fier și fragmente ceramice din sec. VIII-XI, descoperite în județul Argeș.
1-3 Mozacu; 4 Lcșile; 5 Ștefănești; 6-8 Negrași-„Coasta Țiganului”.

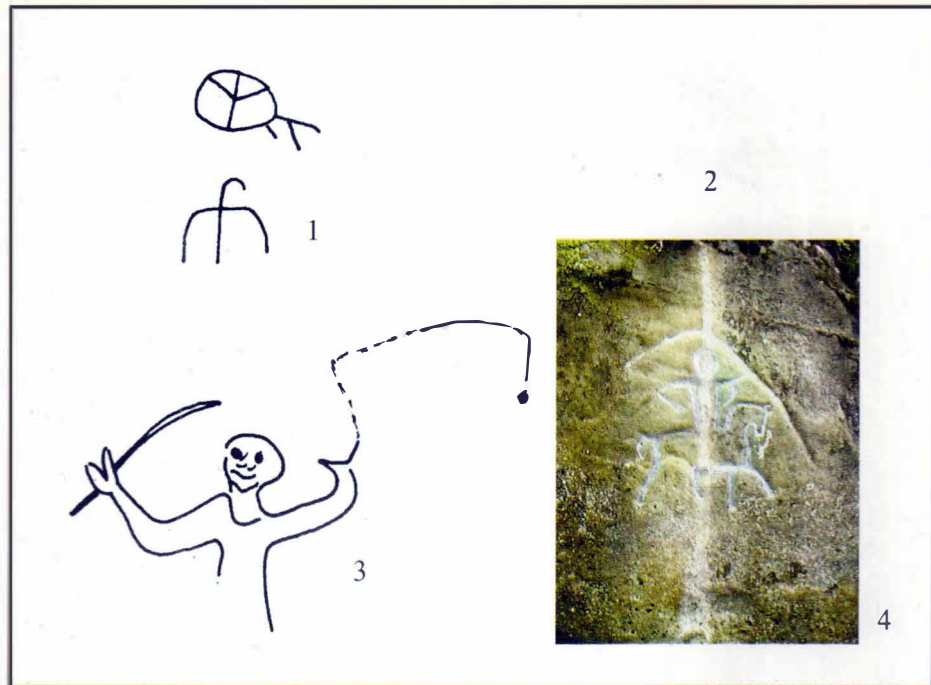

Figura 7. Cetățeni. 1-2 semne de pe stâncile de lângă drumul antic și medieval; 3 silueta de războinic cu sabie și bici de luptă, pe una dintre stânci; 4 cavalerul de pe vârful stâncii monticolului „Cetățuia”.

CULTURA SÂNTANA DE MUREȘ PE TERITORIUL JUDEȚULUI NEAMȚ

GEORGE DAN HÂNCEANU

Cultura din secolul al IV-lea d.Hr, în componența căreia intră elemente gotice, taifalice, sarmatice, romane, dacice este cunoscută pe teritoriul țării noastre sub denumirea de *Sântana de Mureș*, datorită primei descoperiri de acest gen din stațiunea eponimă. Întrucât este eterogenă, din punct de vedere al apartenenței etnice, specialiștii nu au atribuit-o, în mod cert, uneia dintre populațiile participante la apariția și evoluția sa. Cu toate acestea, cunoaștem că ea provine din regiunile bazinului superior al Nistrului, unde se formează la mijlocul și-n a doua jumătate a secolului al III-lea d.Hr și s-a răspândit, prin intermediul purtătorilor ei, în spațiul dintre Carpați și Dunăre¹.

Părerile specialiștilor sunt împărțite în legătură cu ponderea însemnată a unuia dintre grupurile de populații ce au contribuit la crearea acestei culturi materiale; cum ar fi cazul goților, cu rol prioritar, socotiți „ca principali purtători” în opinia lui Gh. Diaconu², dar și ipoteza dacilor liberi, ai căror meșteri olari au imprimat un caracter tradițional autohton ceramicii lucrate la roată, conform teoriei lui V. Palade³.

Disputele interminabile asupra acestei culturi nu diminuează cu nimic remarcabila contribuție adusă patrimoniului nostru cultural, ca urmare a descoperirilor de excepție din spațiul românesc, în siturile arheologice de la: Târgșor (jud. Prahova), Bârlad – Valea Seacă (jud. Vaslui), Miorcani (jud. Botoșani), Gherăseni (jud. Buzău), Mogoșani (jud. Dâmbovița), Spanțov (jud. Ilfov), etc.

În rândul celor enumerate și alături de multe altele existente, dar nemenționate datorită spațiului limitat, le amintim și pe cele din județul Neamț (Planșa I), ce își aduc contribuția la întregul complex cultural Sântana de Mureș: necropolele de la Izvoare (com. Dumbrava), Săbăoani (com. Săbăoani) și Doina (com. Girov). Rezultatele lor sunt cunoscute prin intermediul publicațiilor (monografie, articole, cataloage), însă ele nu au fost strânse sub forma unei succinte sinteze, motiv pentru care am dorit să recurgem la această metodă. Am avut în vedere să respectă numerotarea mormintelor, utilizată în timp de autorul cercetărilor, trimerile la numerele figurilor din textul original și note la ipotezele specialiștilor, pe care le-am

¹ Gh. Diaconu, *Târgșor, necropola din secolele III-IV e.n.*, București, 1965, p. 123-124.

² Idem, *Noi contribuții la cunoașterea culturii Sântana de Mureș-Cerneahov*, în *SCIV*, t.19, nr.3, 1968, p.445.

³ V. Palade, *Cultura Sântana de Mureș. Concept și cronologie*, în *MemAntiq*, IX-XI (1977-1979), 1985, p.522

acceptat sau nu, prin argumente, fără a urmări să ne însușim teoriile acestora. Planșele grupează obiectele pe morminte, motiv pentru care, datorită aranjării în pagină, numerele figurile nu respectă o ordine crescătoare⁴.

Cercetările de la Izvoare (com. Dumbrava), începute încă din 1936 de Radu Vulpe, împreună cu părintele Constantin Matasă, s-au finalizat în 1948, după 12 ani de săpături sistematice și colaborări multiple (Ecaterina Vulpe, Vlad Zirra, Anton Nițu), ce au condus la dezvelirea mai multor vestigii, din perioade diferite, printre care și 8 morminte (M I – M VIII), de tip Sântana. Muzeul de Istorie din Piatra – Neamț a reluat cu succes cercetarea stațiunii de la Izvoare, rezultatele cunoscându-se în anii 1972 (M IX), 1984 (M X, M XI) și 1987 (M XII), fapt ce a permis întregirea imaginii generale asupra acestei necropole.

Ritul înhumăției a fost cel practicat la Izvoare, iar cele 12 morminte, descoperite în intervalul 1936 – 1987, erau la adâncimi diferite, între 0,65 – 2,20 m. Starea de conservare a scheletelor este precară, fiind de cele mai multe ori deranjate de mormintele medievale, sau alteori, ele au atins locuințe cucuteniene (M X, M XI). Din totalul scheletelor de adulți, din secolul IV, doar celor din M II, M V, M IX și M XI nu le-a fost identificată orientarea (datorită deranjării oaselor din poziția anatomică sau lipsa lor), restul defuncțiilor fiind plasați pe linia N (capul) – S (picioarele), majoritatea întinși pe spate, cu mâinile pe lângă corp.

Cu excepția M III (inventar complet distrus), toate celelalte morminte dispuneau de multe și variate vase de lut și sticlă, obiecte de podoabă, toaletă și de port: câni, castroane, străchini, pahare, mărgelile de sticlă, chihlimbar, piepteni, aplici, fibule și catarama, din bronz și argint. Unde n-au fost deranjate, obiectele și-au păstrat locul din antichitate: pieptenii la cap; mărgelile pe torace, abdomen, coapse; fibulele în zona umerilor; catarama pe abdomen; vasele în jurul scheletelor, grupate de regulă lângă cap și la picioare, doar când erau numeroase se aflau de-o parte și de alta a defunctului (preferându-se partea stângă).

Interesant este obiceiul sarmatic (I. Ioniță, Gh. Diaconu) de a depune un vas mai mic (ceașcă, pahar) într-un alt recipient (castron cu trei torți), prezent în mormintele de la Izvoare (M IV, M V, M X)⁵.

Mormântul VIII este cel mai bogat, fiind constituit din 17 vase de lut, un pahar de sticlă (similitudini cu cel găsit la Dumeștii Vechi – jud. Vaslui, de cercetătorul I. Ioniță⁶), 33 de mărgelile, din sticlă și chihlimbar, fibule, catarama, un piepten, ouă de găscă (două aflate în vase diferite, ce denotă obiceiul așezării alimentelor la capul defunctului), totalul pieselor luate la bucată fiind de 62.

⁴ Doresc să mulțumesc desenatorului muzeului nostru, Dan Spătaru, care în ciuda sănătății precare, a reușit să realizeze cu deosebită acuratețe cele șase planșe, ce însoțesc articolul de față.

⁵ M. Alexianu, L. Ellis, *Date noi asupra necropolei de tip Sântana de Mureș de la Izvoare – Piatra Neamț*, în *Mem.Antiq.*, XV-XVII (1983-1985), 1987, p.129.

⁶ Publicat în volumul omagial *Adevărul Omeneste Posibil*, apărut la Oradea.

Urmează M X, cu 24 de obiecte, între care 12 vase lut, un vas de sticlă, catarama, fibule, un pandantiv, etc. Inventarul din celelalte morminte conține de la unul la zece vase, minim o cataramă sau o fibulă. Toate vasele erau lucrate la roată: multe aparțin categoriei ceramicii de tehnică superioară, de culoare cenușie și cele poroase, zgrunțuroase. Astfel, se desprind două tipuri de vase frecvent utilizate în această stațiune arheologică, care au mai multe variante, motiv pentru care am optat pentru cele mai întâlnite: oala sferoidală cu buza răsfrântă, iar fundul simplu și strachina cu buza groasă. Alături de aceste tipuri de recipiente mai apar: paterele, castroanele cu trei torți, ulcioarele bitronconice cu gâtul cilindric și cu o singură toartă.

Întrucât există multe morminte cu inventar bogat, în situl de la Izvoare, am ales doar câteva mai importante, din care am selectat obiectele reprezentative: o fibulă din bronz, de tipul cu piciorul înfășurat pe dedesubt (Pl.II: fig.1-în original fig. 328/3-M I), un ulcior cenușiu cu gâtul cilindric, lustruit, cu toartă și corp bitronconic, ornamentat cu hașuri oblice lucioase; un castron cenușiu cu trei torți, o strachină cenușie (Pl.III: fig.1, 2, 3-în original fig. 306/2, 304, 297-M IV), o oală sferoidală simplă, poroasă (Pl.III: fig.4-în original fig. 286/1-M V), un pieptene din os cu nituri de bronz (Pl. II: fig.2-în original fig. 318/2-M V), o ceașcă cilindrică, aflată într-un castron negru cu reflexe metalice, decorată cu grupuri de unghiuri formate din zig-zaguri lucioase, un pahar de *terra nigra*, de formă conoidală, de execuție fină cu decor format din motive variate ștampilate și două străchini cenușii (Pl.III: fig. 5, 6, 7, 8-în original fig. 303/1, 3, 299-M VI), un ulcior bitronconic cenușiu, cu gâtul cilindric și cu toartă (Pl. III: fig.9-în original fi. 306/1-M VII), o ceașcă de formă simplă, din categoria *terra nigra*, cu corpul cilindric și fundul tronconic, decorul fiind format din motive geometrice ștampilate (Pl.III: fig.10-în original fig. 303/2-M VIII); un pahar din sticlă, de culoare transparentă, de formă conică și fund discoidal, fiind decorat cu o serie de trei linii elipsoidale, în relief (Pl.II: fig.3-în original fig. 319/320-M VIII); oală cenușie cu buza orizontală, fundul redus și ornată cu zig-zaguri lucioase (Pl.II: fig.4-în original fig. 300/2-M VIII) pieptene din os cu nituri de bronz (Pl.II: fig.5-în original fig. 318/3-M VIII); ou de găscă cu perforație antică, realizată cu acul pentru eliminarea conținutului (Pl.II: fig.6-în original fig. 325-M VIII); două fibule din argint cu arc semicircular, placă pentagonală deasupra piciorului și cu placă semicirculară deasupra resortului (Pl.II: fig.7, 8-în original fig. 327/1, 2-M VIII), o cataramă bronz (Pl.II: fig.10-în original 328/4- M VIII),o perlă din sticlă multicoloră, cu zig-zag-uri încrustate alternativ, galbene, albe, roșii (Pl.II: fig.9-în original fig.321/10-M VIII); o strachină de formă tronconică, cu gura largă, buza răsfrântă în exterior, fundul inelar, cu o nervură pe gât (Pl.II: fig.11-în original fig.5-M X); vas sticlă cu luciu metalic în interior (Pl.II: fig.12-în original fig.7-M X), pahar tronconic, buza ușor pronunțată și fundul pe inel (Pl. II: fig.13-în original fig.3-M X); oală sferoidală cu umerii ridicați, gâtul

scund, fundul drept, buza dreaptă, răsrântă în afară (Pl.II: fig.14-în original fig.2-M X), o fibulă de tipul *Zwiebelknopffibel* (capul în formă de bulbi de ceapă), realizată din două categorii de bronz diferențiate cromatic (Pl.II: fig.15-în original fig.5-M X) și cataramă din bronz (Pl.II: fig. 16-în original fig.6/1, 2, 3-M X). Exemplele de mai sus își găsesc analogii în inventariile altor necropole din secolele IV – început de V d.Hr, ca cele de la Bârlad – Valea Seacă⁷, Săbăoani⁸, Târgșor⁹.

În 1966 au debutat săpăturile în punctul *La Izvoare*, Săbăoani (com. Săbăoani), unde au continuat, cu pauze, până în 2003. Momentan, dispunem de situația rezultatelor din anii 1966, 1990 și 1991, monografia fiind în pregătire¹⁰. În cele trei campanii au fost dezvelite 11 morminte de înhumatie, dintr-o necropolă de peste o sută, dintre care 5 erau de copii (M2, M6, M8, M9, M11), și 6 de adulți (M3 distrus parțial). Orientarea defuncțiilor este VSV – ENE și NNV – SSE. Adâncimea mormintelor variază între 0,75 (M6) – 1,52 (M10). Conservarea scheletelor este precară.

Din totalul mormintelor, doar trei morminte au inventar (M1, M7 și M11). Predomină ceramica lucrată la roată, de culoare cenușie, cu forme variate: câni (Pl.IV: fig.1, 2-în original fig.4, 10-M11), castroane cu trei torți (Pl.IV: fig.3-în original fig.13-M 11) cupe (Pl.IV: fig.4-în original fig.9/1-M 11), vase-borcan (Pl.IV: fig.5, 6-în original fig.12, 9/2-M11), străchini (Pl.V: fig.1, 2-în original fig.11/1,2-M11). Inventarele dispun și de obiecte de podoabă și vestimentare: un pieptene (Pl.IV: fig.7-în original fig.8/5-M7), două mărgelă (Pl.V: fig.3, 4-în original fig.8/3,4-M11) și două cataramă (Pl.IV: fig. 8, 9-în original fig. 8/1,2-M7). Din tot materialul arheologic se remarcă pieptenele din plăci de os, cu decor format din trei linii adâncite orizontale; cele două mărgelă din sticlă, cu decoruri diferite: unul constituit dintr-o linie roșcată ondulată pe corp, iar altul ce redă trei rânduri de ghirlande în relief; un castron cu trei torți, lucrat la roată, din pastă negricioasă, cu decor pe umăr, din linii oblice, în „căpriori”, realizat cu roțița dințată și cu un alt decor șampilat, ce cuprinde 6–8 puncte. Materialul dispune de certe similitudini cu piese aflate în necropolele de tip Sântana, de la Izvoare¹¹, Târgșor¹², Bârlad – Valea Seacă¹³, care indică cronologia secolelor IV – început de V d.Hr.

⁷ V. Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad – Valea Seacă (secolele III-V)*, Editura ARC 2000, București, p.247-678.

⁸ V. Ursachi, *Necropola din secolul IVd.Hr. descoperită la Săbăoani, județul Neamț*, în Mem.Antiq., XIX, 1994, p.267-277.

⁹ Gh. Diaconu, *Târgșor, necropola din secolele III-IV e.n.*, București, 1965, p 143-162; Idem, *Târgșor – un sit milenar. Studii de istorie și arheologie*, Ploiești, 2003, p.27-380.

¹⁰ Cercetătorul V. Ursachi s-a ocupat de săpăturile de la Săbăoani, iar acum pregătește valorificarea lor. Cu deosebit respect doresc să-i mulțumesc pentru materialul pus la dispoziție și sfaturile acordate.

¹¹ Radu Vulpe, *Izvoare. Săpăturile din 1936 – 1948*, Editura Academiei, București, 1957, p.276-332.

¹² Gh. Diaconu, *op.cit.*

¹³ V. Palade, *op.cit.*

Acum, la finalizarea cercetărilor din situl arheologic de la Săbăoani, putem confirma prezența unui numeros material arheologic, ce include pe lângă ceramică și deosebite piese de podoabă și vestimentare: piepteni din os; coliere de mărgelă din sticlă, cornalină, calcedoniu, o brățară din os, un ac din bronz, fibule și cataramă¹⁴.

Necropola de la Doina (com. Girov) rămâne o „provocare” pentru arheologi, întrucât dispunem doar de două morminte, fapt care impune și posibilitatea existenței unor morminte izolate¹⁵. Cele două schelete de adulți, bine conservate, erau orientate N (capul) – S (picioarele). Adâncimea mormintelor între 1,20 – 1,50 m. Inventarul cuprinde în principal ceramică: 17 vase, dintre care 14 lucrate la roată, din pastă cenușie fină, ornamentate cu linii lustruite, paralele, cu forme variate – amforete (Pl.V: fig.9-în original fig.4/3-M2) câni (Pl.V: fig.10-în original fig.4/5-M2), oale (Pl.V: fig.11-în original fig.5/5-M2), pahare (Pl.V: fig. 12,13-în original fig.5/1,2-M2) și trei din pastă zgrunțuroasă (oalele ovoidale cu fundul plat). Completează lista obiectele de podoabă și vestimentație: un ghioc (Pl.V: fig.14-în original fig.5/4-M2) și o fibulă (Pl.V: fig.15-în original fig.5/3-M2).

La prima vedere, credem că avem de-a face cu un inventar săracăcios, însă dacă îl raportăm la numărul de morminte, doar două, cantitatea de obiecte nu ni se mai pare atât de mică ca la început. Analogii găsim printre piesele descoperite la Izvoare (Neamț)¹⁶, Miorcani (Botoșani)¹⁷, specifice secolului IV.

Dacă privim în paralel cele trei necropole descrise putem constata câteva asemănări și deosebiri: toate sunt de înhumatie, diferă orientarea defuncțiilor (VSV-ENE și NNW-SSE pentru defuncții din cimitirul de la Săbăoani și N – S pentru scheletele din celelalte două zone). Conservarea este precară, excepție doar în cazul descoperirilor de la Doina – Girov, iar adâncimea este mai mare în cazul stațiunii de la Izvoare. Se deosebește situl de la Săbăoani, care „adăpostește” cinci copii, nu doar adulți. Morminte fără inventar și uneori cu sau fără oseminte (regulă încălcată de inventarul cimitirului de la Doina – Girov). Diferă prezența obiceiului sarmatic și a alimentelor, consemnată doar pentru complexul arheologic de la Izvoare. Cele mai multe similitudini apar în cazul materialelor arheologice aflate în inventarele cimitirelor: recipiente, obiecte de podoabă și vestimentare, aproape identice, la care diferă, uneori, doar decorul (câni, ulcioare, castroane cu trei torți, pahare din sticlă, piepteni, mărgelă, cataramă, fibule).

Pe lângă cele trei necropole, cercetările sistematice au surprins la Tămășeni (com. Tămășeni), într-o așezare locuită încă din epoca bronzului

¹⁴ A se vedea catalogul *Obiceiuri de port în aria culturii Sântana de Mureș*, ASA, București, 2005. Pe lângă piesele descoperite la Săbăoani, include și pe cele din necropolele de la Izvoare și Doina – Girov.

¹⁵ Aurel Buzilă, Petronius Hălăucescu, *Două morminte din secolul al IV-lea e.n. de la Doina – Girov, județul Neamț*, în *Carpica*, V, 1972, p.99-103.

¹⁶ Radu Vulpe, *op. cit.*

¹⁷ I. Ioniță, *Necropola de la Miorcani*, în *Cercetări Istorice*, V, 1974, p. 86-91.

până în evul mediu (sec. XIV – XV), un nivel de secol IV d.Hr. Așadar, săpăturile din punctul „La Siliște” (1987) au confirmat existența unei locuiri intense în perioada secolelor II – IV d.Hr, semnalate încă din anii anteriori¹⁸. Stratul corespunzător veacului IV este evidențiat prin prezența recipientelor specifice, din pastă ciment: câni (Pl.V: fig.5 - în original pl.XVI/1), străchini (Pl.V: fig.6-în original pl.XVI/2) și vase - borcan (Pl.V: fig.7-în original pl.XVI/5), făcute la roată, păstrate doar fragmentar. Singurul obiect întreg este o fibulă cu piciorul înfășurat (Pl.V: fig.8 - în original pl.XVI/7) Alăturăm aceste mărturii la celelalte existente în inventarele cimitirelor descrise. Analogii cu obiectele din așezarea de la Bârlad – Valea Seacă¹⁹.

Activitatea arheologică de teren a cuprins și cercetări de suprafață, pe raze foarte întinse ale județului Neamț, dezvăluind prezența numeroaselor puncte (așezări și necropole), din aria culturii Sântana de Mureș, dintre care am selectat câteva mai reprezentative: Borșeni (com. Războieni; planșa VI: fig.1, 2, 3, 4, 5), Urecheni (com. Urecheni; planșa VI: fig.6,7), Ștefan cel Mare (com. Ștefan cel Mare), Valea Ursului (com. Valea Ursului), Izvoare (com. Bahna), Mastacăn (comuna Dragomirești), Tolici (com. Petricani), Șoimărești (com. Brusturi), Târgu-Neamț (jud. Neamț; planșa VI: fig.8), Piatra-Neamț (jud. Neamț)²⁰, Bălușești (com. Girov), Luțca (com. Gâdiniți), Cordon (com. Cordon), Roman (jud. Neamț)²⁰.

Pentru final am păstrat încercarea de a face o scurtă paralelă între cultura Sântana de Mureș și cultura tumulilor carpatici (CTC), răspândite pe teritoriul județului Neamț, în secolul IV d.Hr. Purtătorii CTC sunt în esență populații dacice, din bazinul Tisei Superioare, unde se naște această cultură, la sfârșitul secolului al III-lea și de unde se răspândește, doar în zona de podiș, de-a lungul arcului carpatic, pe parcursul secolului al IV-lea, fiind contemporană Sântanei.²¹

Caracteristica specială a CTC este ritul și ritualul funerar, păstrat pe întreg parcursul evoluției sale, dovada constituind-o descoperirile din secolul IV, rezultate în urma periegezelor și cercetărilor sistematice, din zona Neamțului (Oglinzi – com. Răucești, Târzia – com. Brusturi, Braniște și Gura Secului – com. Vânători) ce denotă un conservatorism accentuat²². Spre deosebire de cultura Sântana, în cadrul CTC nu s-au identificat așezări,

¹⁸ V. Ursachi, *Cercetările arheologice de la Tămășeni - „La Siliște”, jud. Neamț*, în *Mem.Antiq.*, XXII, 2001, p. 219-289.

¹⁹ V. Palade, *op. cit.*

²⁰ Gh. Dumitroaia, *Materiale și cercetări arheologice din nord-estul județului Neamț*, în *Mem.Antiq.*, XVIII, 1992, p.63-143.

²⁰ V.Ursachi, D. Hordilă, M. Alexianu, Gh. Dumitroaia, D. Monah, *Cercetări arheologice de suprafață pe valea Siretului, la nord de municipiul Roman*, în *Mem.Antiq.*, XVIII, 1992, p. 145-172.

²¹ Mircea Ignat, *Dacii liberi din Moldova. Contribuții arheologice. Necropolele de la Podeni și Zvorâște*, Editura Helios, Iași, 1999, p. 19.

²² *Ibidem*.

ci doar necropole tumulare. Unii specialiști consideră că așezările acestei culturi nu au fost încă găsite, sau dimpotrivă n-au fost recunoscute ca atare²³.

În legătură cu stabilirea purtătorilor celor două culturi se observă că, în zonele locuite de dacii liberi, vestigiile culturii Sântana sunt mai rare, variantă valabilă și-n sens invers. În Câmpia Moldovei cca. 700 de puncte ale culturii Sântana, față de doar 61 ale dacilor liberi; raport care se schimbă în favoarea ultimilor, când vine vorba de valea Bistriței și zona Bacăului actual. Cauza ar putea fi preferința pentru anumite locuri, în funcție de necesități, ori datorită unui surplus demografic²⁴.

Până în 1997, situația în cimitirele tumulare ale județului Neamț era următoarea: 21 de tumuli cercetați la Braniște, iar restul până la 34 fiind distruși; 11 din 16 cercetați la Târzia, ceilalți distruși, doar la Gura Secului toți 9 tumulii au fost săpați, în timp ce Oglinzi – Răucești este abia la nivelul periegezei. Spre deosebire de cele trei necropole de tip Sântana, în cazul CTC s-a preferat ritul incinerării, dar cu practici diferite: rugul în afara necropolei (ustrinum); oasele arse (uneori curățate) depuse în urne (nearse secundar); resturi osteologice în gropi (arse sau nu), ori depuse pe suprafețe purificate prin foc. Întotdeauna practicile funerare au fost însoțite de sacrificii și ofrande, găsite în oale și castroane, nearse secundar, ce fac parte din categoria *terra nigra* (Pl.VI: fig.9-în original fig.12/4.). Așadar, dacă ritul CTC era omogen, nu același lucru putem spune de ritual²⁵.

Din inventarele cimitirelor tumulare se remarcă ceramica, locală și de import, lucrată la mână sau la roată, fină, zgrunțuroasă, cu sau fără decor. În categoria ceramicii fine, lucrată la roată, de culoare cenușie, asemeni celei de tip Sântana, doar că diferă pasta ce este mai aspră, datorită nisipului din compoziție, intră vasele, *terra nigra*, cu decor format din incizii, caneluri, rețele de linii lustruite, benzi de linii realizate prin impresiuni, nervuri în relief, imprimare (Pl.VI: fig. 9-în original fig.12/4-tumulul 1 de la Braniște; fig. 12, 13-în original fig.11/2, 6-tumulul 8 de la Braniște; fig.14 în original fig.11/4-tumulul 5 de la Târzia). Ceramica zgrunțuroasă este gălbuie, dar și gri, cu aspect zgrunțuros la exterior (Pl.VI: fig. 10-în original fig.12/3-tumulul 1 de la Braniște), iar dintre obiectele de podoabă menționăm un splendid pandantiv-căldărușă din fier, descoperit în tumulul nr.1 de la Braniște (Pl.VI: fig.11-în original fig. 13/7-tumulul 1 de la Braniște).

Desfășurate în paralel pe teritoriul zonei Neamțului, cele două culturi, Sântana de Mureș și CTC s-au completat reciproc și au contribuit decisiv la îmbogățirea patrimoniului material, prin piesele de excepție, ce au confirmat că văile Siretului și Bistriței nu fost evitate, întrucât ofereau condiții prielnice locuirii.

²³ V. M. Bârliba, *Noi date privind cultura tumulilor carpatici în România*, în *SCIVA*, t.48, nr.4, 1997, p.310.

²⁴ M. Ignat, *op. cit.*

²⁵ V. M. Bârliba, *op. cit.*, p.314.

Les nécropoles du type Sântana de Mureș de la territoire du département de Neamț sont dans les localités: Izvoare–Dumbrava, Săbăoani, Doina–Girov (Planche I). Les stations archéologique comprend des récipients céramiques (les cheveux, les soupières, les terrines, les marmites – planche III), des pièces de vêtements (boucles de ceinture, fibules – planche II), des objets de ornement (les perles, les peignes, les coquillages – planche II). Dans parallèle avec la culture Sântana de Mureș (IV–ème siècle ap. Ch.), sur le territoire du département Neamț évolué et la culture tumulaires carpatiques (CTC). Cette culture comprend les cimetières tumulaire, avec les objets similaires ou différents des objets du type Sântana de Mureș (Planche VI), mais de la même période.

Explication des planches

PLANCHE I : La carte du dép. de Neamț – la diffusion les culture Sântana de Mureș et la présence des culture tumulaires carpatiques dans IV–ème siècle ap.Ch;

PLANCHE II: Les objets de la station de Izvoare – Dumbrava;

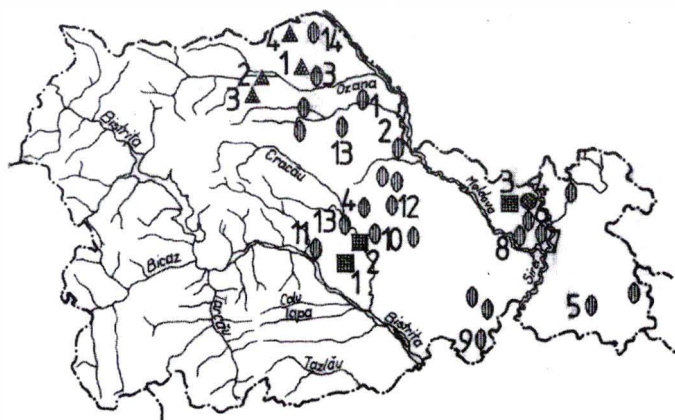
PLANCHE III: Les objets de la station de Izvoare – Dumbrava;

PLANCHE IV: Les objets de la station de Săbăoani;

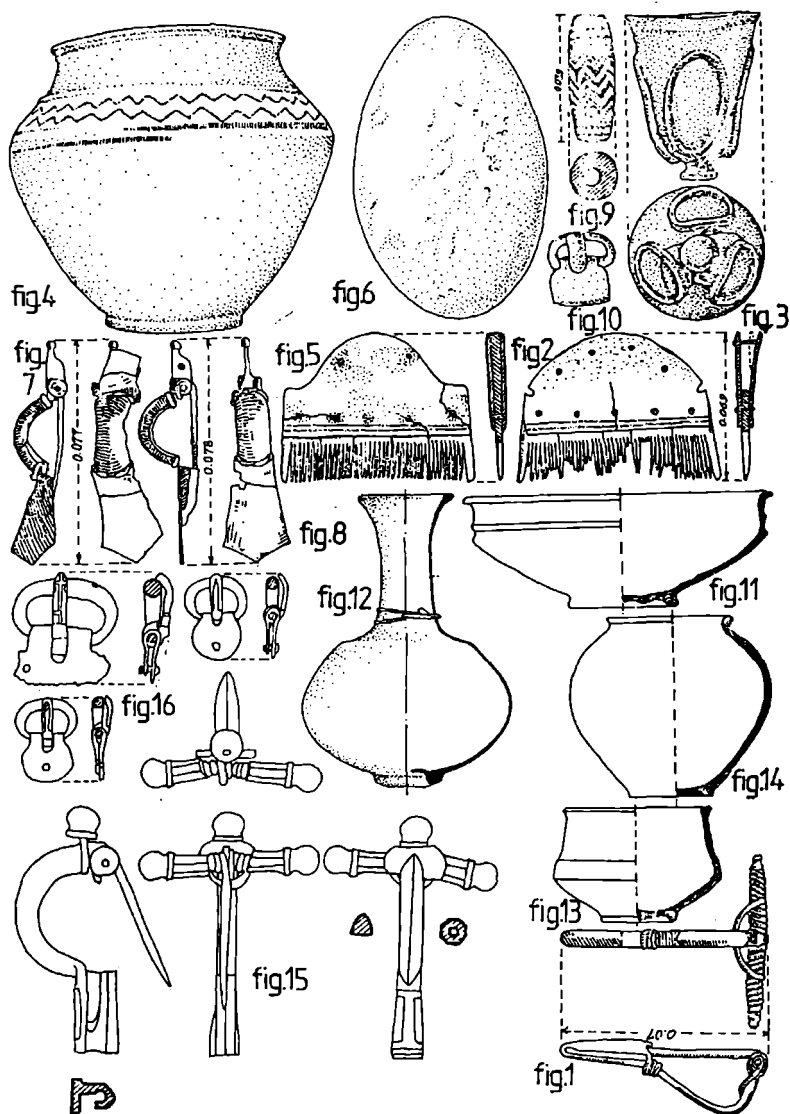
PLANCHE V: Les objets de la stations de Săbăoani, Tămășeni et Doina – Girov;

PLANCHE VI: Les objets de la stations de Borșeni – Războieni, Urecheni, Tg. Neamț, Braniște – Vânători, Târzia – Brusturi.

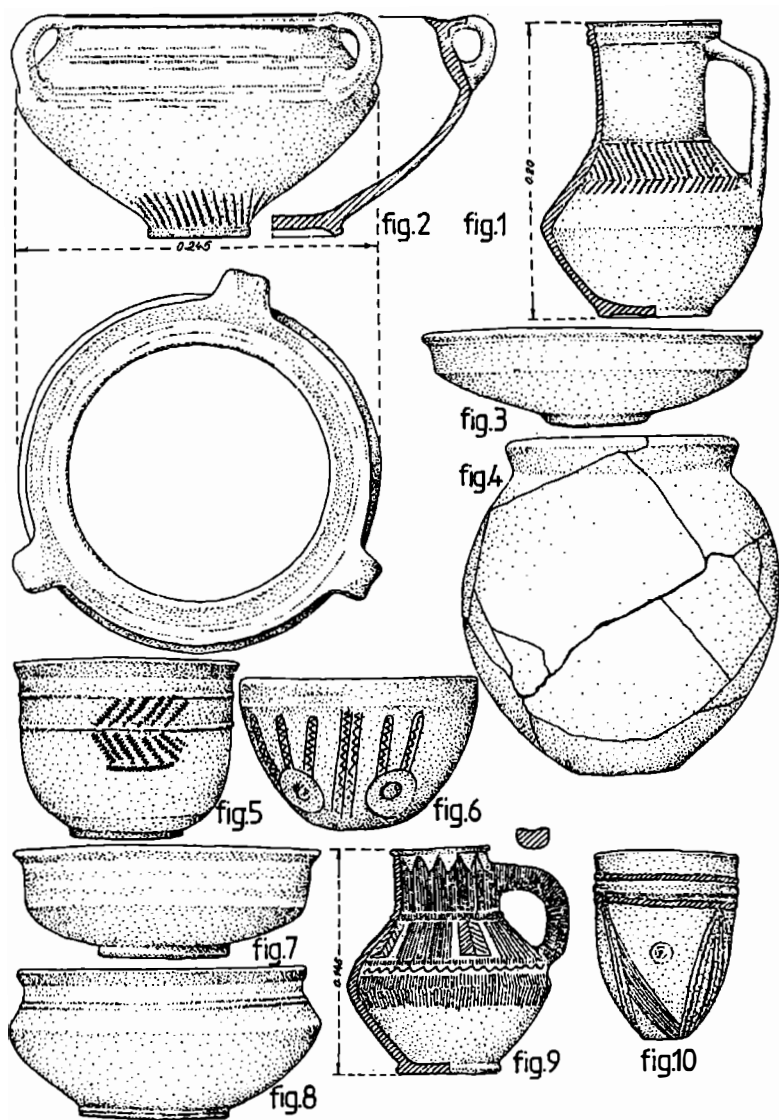
ARIA DE RASPÂNDIRE A CULTURII SÂNTANA DE MUREȘ
ȘI PREZENȚA TUMULILOR CARPATICI (CTC) în secolul
IV-d.H., pe teritoriul județului NEAMȚ (PLANȘA I)

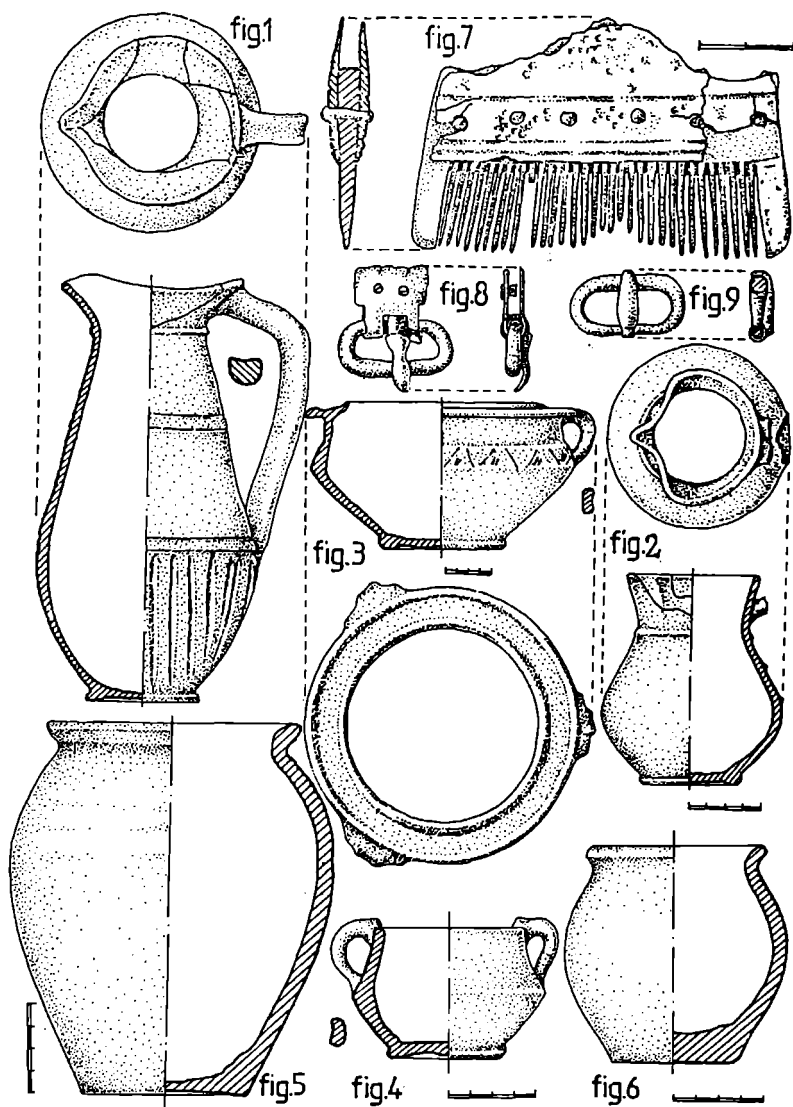
- așezări și necropole de tip Sântana de Mureș
(cercetări sistematice)
 - 1. Izvoare-Dumbrava
 - 2. Doina-Girov
 - 3. Săbăoani
 - 4. Tămășeni
- ▲ tumuli aparținând Culturii Tumulilor Carpatici
(cercetări de suprafață și sistematice)
 - 1. Oglinzi-Răucești
 - 2. Braniște-Vânători
 - 3. Gura Secului-Vânători
 - 4. Târzia-Brusturi
- așezări și necropole de tip Sântana de Mureș (periegheză)
 - 1. Urecheni
 - 2. Borșeni-Războieni
 - 3. Târgu-Neamț
 - 4. Ștefan cel Mare
 - 5. Valea Ursului
 - 6. Roman
 - 7. Luțca-Gâdini
 - 8. Cordun
 - 9. Izvoare-Bahna
 - 10. Bălușești-Girov
 - 11. Piatra-Neamț
 - 12. Mastacăn-Dragomirești
 - 13. Tolici-Petricani
 - 14. Șoimărești-Brusturi

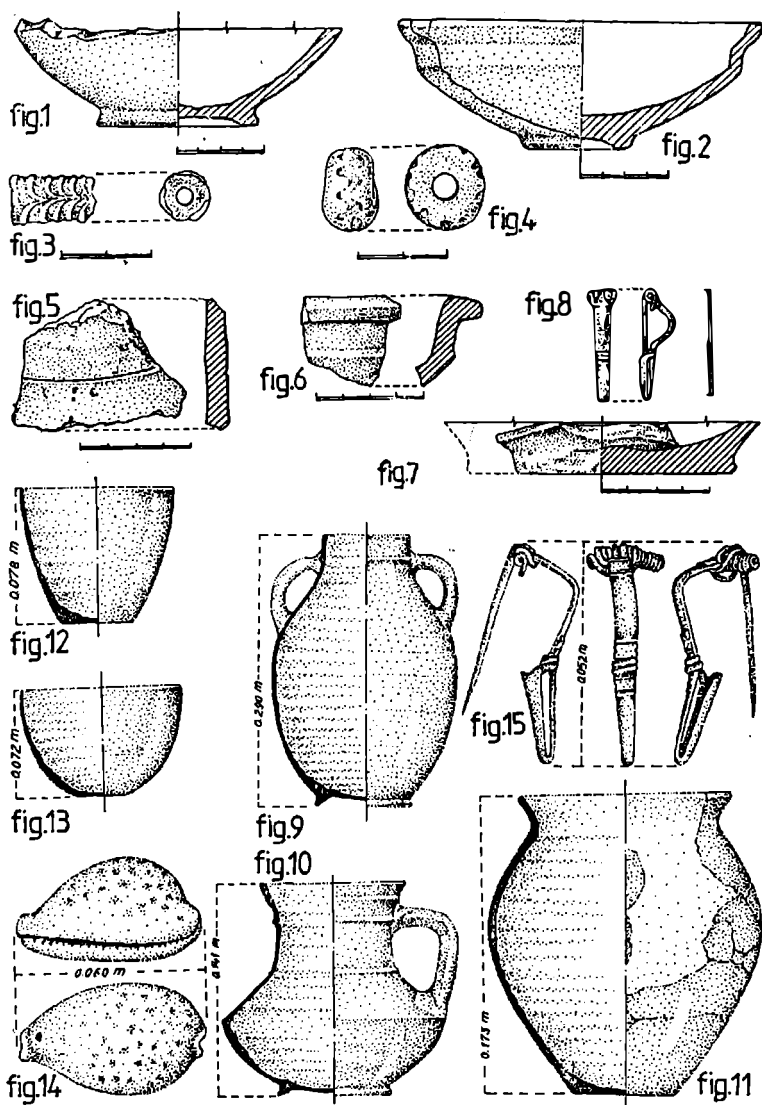
PLANȘA II: IZVOARE – COM. DUMBRAVA: M I (fig. 1), M V (fig. 2), M VIII (fig. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10), M X (fig. 11, 12, 13, 14, 15, 16)

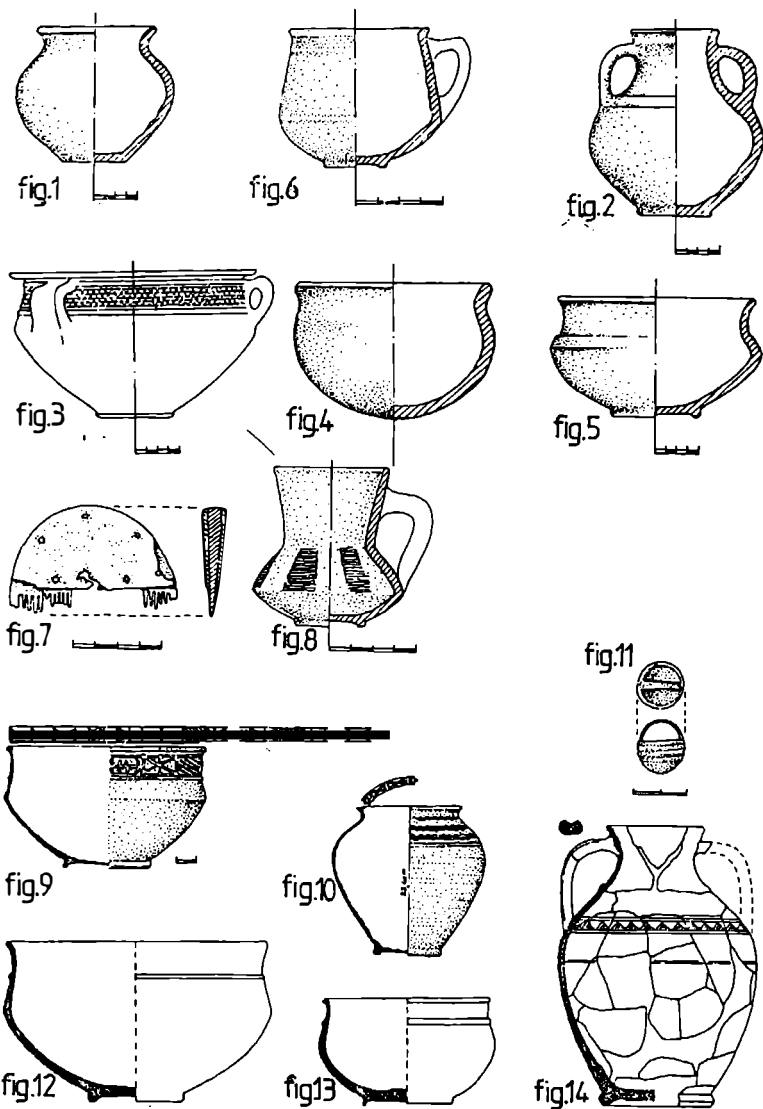
PLANȘA III: IZVOARE – COM. DUMBRAVA: M IV (fig. 1, 2, 3), M V (fig. 4), M VI (fig. 5, 6, 7, 8), M VII (fig. 9), M VIII (fig. 10).

PLANȘA IV: SĂBĂOANI – COM. SĂBĂOANI: M11 (fig. 1, 2, 3, 4, 5, 6), M17 (fig. 7, 8, 9).

PLANȘA V: SĂBĂOANI – COM. SĂBĂOANI: M11 (fig. 1, 2, 3, 4);
 TĂMĂȘENI – COM. TĂMĂȘENI: fig. 5, 6, 7, 8;
 DOINA – COM. GIROV: M2 (fig. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15).

PLANȘA VI: BORȘENI – COM. RĂZBOIENI: fig. 1, 2, 3, 4, 5;
 URECHENI – COM. URECHENI: fig. 6, 7;
 TG. NEAMȚ – JUD. NEAMȚ: fig. 8;
 BRANIȘTE – COM. VÂNĂTORI: fig. 9, 10, 11, 12, 13;
 TÂRZIA – COM. BRUSTURI: fig. 14.

TERITORIUL NORD – DUNĂREAN ÎN STRATEGIA ECONOMICĂ ȘI POLITICĂ A IMPERIULUI ROMANO – BIZANTIN ÎN SECOLUL AL VI-LEA P. CHR.

BOGDAN CIUPERCĂ

Secolul al VI-lea a fost pentru istoria Balcanilor și a sud-estului european, un moment de răscruce, de reconfigurare a raportului de forțe din zonă, cu consecințe profunde asupra evenimentelor ce s-au derulat în secolele următoare. Această perioadă, adesea legată de numele lui Iustinian I (527 - 565), reprezintă ultimul episod, de proporții, în încercarea Imperiului Roman de a-și consolida frontiera de la Dunărea de Jos, încheiat cu un eșec de proporții care a configurat harta etnică a Balcanilor. Marea realizare a epocii lui Iustinian I, nu poate fi scoasă din contextul istoriei romane târzii, fiindcă reconstrucția strategică a liniei Dunării nu s-ar fi putut realiza fără o reconsiderare a puterii centrale și o activitate economică înfloritoare începând cu domniile lui Zenon (474-491) și Anastasius I (491 - 518), în ultima parte a secolului al V-lea și primele decenii ale secolului următor. Din punct de vedere cronologic, atunci când ne referim la secolul al VI-lea nu avem în vedere limite cronologice stricte pentru această perioadă. Evenimentele ce jalonează istoria secolului al VI-lea, sunt pregătite de evoluții anterioare din cadrul secolului al V-lea, iar efectele lor sunt resimțite puternic până în secolul al VII-lea. Pentru teritoriul nord dunărean, termenul de „secol VI”, ce se sprijină în principal pe reconquista bizantină, declanșată de Anastasius I și amplificată de Iustinian I, are în opinia noastră o accepțiune mai largă, bazată pe evenimente ce pot oferi criterii cronologice mai stabile. Schimbarea majoră a raportului de forțe din această zonă s-a produs odată cu prăbușirea puterii hunice în anul 453¹. După această dată se observă o intensificare a raporturilor populației nord-dunărene cu provinciile imperiale aflate la sudul fluviului, care a fost argumentată arheologic prin creșterea numărului de obiecte ce pot fi incluse în seria importurilor de proveniență bizantină. Anul 453 definește un eveniment ce și-a împins efectele pe o perioadă lungă de timp.

Arheologic, au fost identificate complexe de locuire ce-și încep existența în a doua jumătate a secolului al V-lea sau spre sfârșitul acestuia și care se dezvoltă până către mijlocul secolului al VI-lea când unele își încetează existența, locul lor fiind luat de altele noi. Această realitate nu

¹ Despre sursele literare ale prezenței hunice vezi Chiriac C. 1998, p. 192-197

trebuie pusă neapărat pe seama pătrunderii triburilor slave, care se stabilesc aici, probabil către anul 580, deplasarea unora dintre așezări putând fi cauzată de intensificarea acțiunilor militare în zonă și de o creștere a frecvenței raidurilor migratorilor către imperiu. Nu trebuie exclusă definitiv nici ipoteza unor confruntări între migratori și autohtoni, cu toate că la o primă analiză acest fapt este infirmat de lipsa unor așezări care să-și înceteze existența în mod violent, printr-un incendiu. Un al doilea orizont arheologic este constituit din așezări care, cronologic, își încep existența în a doua jumătate a secolului al VI-lea și durează până în prima parte a secolului al VII-lea (primele două-trei decenii). În acest context arheologic au fost documentate și obiecte de factură sau influență slavă, dovadă a contactelor dintre autohtoni și triburile slave, fie că aceștia s-au stabilit sau nu în aceleași așezări cu populația autohtonă. Primele decenii ale secolului al VII-lea pot fi considerate limita superioară a problematicii secolului al VI-lea. În această perioadă cea mai mare parte a masei slave se deplasează dincolo de Dunăre, așezându-se temeinic în spațiul balcanic, întrerupând, dacă nu definitiv cel puțin pentru o perioadă, legăturile dintre populația nord-dunăreană și Imperiul bizantin. Astfel, ceea ce generic numim „secolul al VI-lea” se întinde, de fapt, pe o perioadă mai mare, de aproximativ 160-170 de ani, care începe la sfârșitul secolului al V-lea și se încheie la începutul celui de-al VII-lea secol.

Situația politică din zona Dunării de Jos, începând cu ultima parte a secolului al V-lea și până la căderea limesului dunărean, la începutul secolului al VII-lea, este dominată de numeroase confruntări militare între Imperiul Bizantin și populațiile migratoare, „barbare”, care pătrund în spațiul carpato-dunărean. Această confruntare militară, aproape permanentă, a afectat, în egală măsură, atât regiunile sud-dunărene ale imperiului, dar și evoluția populației din nordul Dunării. Pornindu-se de la baza economică asigurată de Anastasius I și consolidată de succesorii săi, în prima jumătate a secolului al VI-lea, sub conducerea lui Iustinian I, are loc refacerea deplină a puterii imperiale la Dunărea de Jos. Reconstruirea orașelor-cetăți mai vechi, de pe malul stâng al fluviului, la care au fost adăugate noi fortificații, consolidarea unor zone rurale în jurul acestor așezări, ca și crearea unor diocese episcopale cu prelungiri la nordul Dunării, evidențiază atenția acordată acestei zone de către conducerea politică de la Constantinopol. Însă cunoașterea amănunțită a istoriei frământate din această perioadă, a spațiului nord-dunărean, este limitată într-o oarecare măsură de insuficiențele informații furnizate de către izvoarelor scrise pe care le avem la dispoziție. O posibilă explicație a acestei „tăceri” a izvoarelor față de evenimentele ce s-au derulat la nordul Dunării o întâlnim la cronicarul bizantin Procopius din Caesarea care scria că *„nu a fost chip să înfățișăm mai în amănunțime ținuturile din jurul Pontului Euxin, care se întindea de la Bizanț până la mlaștina Meotică deoarece barbarii de dincolo de fluviul Istru, numit și Dunăre, făc ca romanii să nu fie în stare să*

ajungă pe țărmul din părțile acelea”². Chiar dacă acest paragraf se referă cu predilecție la teritoriile aflate la nord de gurile Dunării, el poate fi socotit ca reflectând și situația din alte zone situate la nordul fluviului. Putem considera că nu indiferența autorităților bizantine ne-a lipsit de informații mai substanțiale referitoare la evenimentele desfășurate în acest teritoriu, ci situația conflictuală, uneori permanentă, existentă în acest spațiu. În același timp, informațiile transmise prin intermediul surselor literare bizantine trebuie abordate cu unele rezerve, deoarece în unele situații ar putea fi vorba de un curent propagandistic prin care se încerca revigorarea valorilor tradiționale romane, utilizându-se modelul „*bunului barbar*”, nereflectând fidel realitățile epocii. Totodată, nu putem să nu recunoaștem că locuitorii imperiului trebuie să fi cunoscut, poate cel mai bine realitățile din spațiul nord-dunărean, datorită contactelor pe care le aveau cu această zonă, fie datorită campaniilor militare, fie datorită schimburilor comerciale. Accesul surselor literare la informații trebuie să fi fost inegal, avantajati fiind aceia care făceau parte din aparatul administrativ al statului bizantin sau proveneau din familiile aristocratice influente ale imperiului, ocupând funcții de mai mică sau de mai mare importanță. Unul dintre acești funcționari imperiali a fost și Procopius din Caesarea care prin poziția sa de *illustrios*, *patrikios* și posibil de *praefectus urbi* (în anul 562)³, a putut cunoaște în detaliu desfășurarea evenimentelor din spațiul Dunării de Jos și nu numai, dar și culisele palatului imperial locul unde se luau deciziile cele mai importante cu privire la întreg teritoriul bizantin și unde putea veni în contact cu cele mai sigure informații referitoare la desfășurarea evenimentelor dintr-un colț sau altul al imperiului.

Învățând din greșelile trecutului, mai ales că acum centrul de greutate al imperiului se mutase în Peninsula Balcanică, unde se afla și capitala statului, Constantinopol, împăratul Iustinian I, a acordat o mare atenție zonei limesului dunărean; fluviul reprezentând o importantă axă de comunicație și o zonă de demarcație între imperiu și teritoriile aflate sub autoritatea triburilor de migratori. Activitatea constructivă a epocii lui Iustinian I este bine relatată de către Procopius din Caesarea, care datorită demnităților pe care le-a deținut a fost în contact direct cu evenimentele: „*vrând să facă din Istru cea mai puternică apărătoare a noastră și a întregii Europe, împăratul (Iustinian I) a acoperit țărmul fluviului cu întărituri dese...și a așezat pretutindeni pe țărm străji de oșteni, pentru a opri cu strășnicie trecerea barbarilor din părțile acelea.*”⁴ În acțiunea sa, Iustinian I, a beneficiat de experiența „*împăraților romani de odinioară care au acoperit tot țărmul acestui fluviu (Dunăre) cu fortificații, nu numai în dreapta fluviului ci au zidit pe alocuri și în partea opusă orașele întărite și cetăți. Dar aceste întărituri nu*

² Procopius din Caesarea, F.H.D.R., II, 1970, p. 435

³ F.H.D.R., II, 1970, p. 433

⁴ Procopius din Caesarea, F.H.D.R., II, 1970, p. 461

fuseseră făcute în așa fel încât să poată rezista vreunui atac ci numai ca să nu rămână țărnul fluviului fără apărători, pentru că barbarii de prin acele părți nu știau să ia cu asalt ziduri”⁵. Situația se schimbase însă odată cu apariția hunilor conduși de Attila care, în mai multe rânduri (441-443, 447-448), „năvăli cu oaste multă, el dărâmând aceste întărituri până la pământ, fără nici o greutate și pustii cea mai mare parte a teritoriului roman fără să întâmpine vreo împotrivire”⁶. De aceea, Iustinian I atunci când și-a pus în practică planul de consolidare a limesului dunărean, nu numai că a ridicat și reparat fortificații puternice, dar le-a înzestrat și cu numeroase trupe. O altă măsură, a fost de a numi la comanda trupelor staționate în Tracia și pe linia Dunării generali capabili să se descurce în cele mai grele situații. Sistemul de fortificații și trupele de la granița nordică a imperiului nu erau destinate numai pentru a împiedica o eventuală trecere a fluviului de către barbari, ci pentru a controla un teritoriu ce putea fi mai întins sau nu, situat la stânga Dunării, sau chiar să prevină concentrări mari de trupe în apropierea posesiunilor bizantine.

Paralel cu construirea de fortificații în zona Dunării și creșterea capacității combative a trupelor bizantine, Iustinian I a încercat să profite de neînțelegerile ce apăreau între diverșii șefi barbari, așa cum observa și Ioan din Antiohia în scrierile sale: „Iustinian a găsit mai nimerit să-i învrăjbească pe șefii barbarilor cu câteva daruri neînsemnate și să-i ridice pe unii împotriva celorlalți spre a nu mai face atâtea cheltuieli cu armata, chinuindu-se s-o trimită la dâșii, ci să-și pricinuiască ei înșiși pieirea”⁷. Această politică, ce urmărea să limiteze pierderile bizantine, a fost o sabie cu două tăișuri pentru că, uneori, plata unor subsidii își atingea scopul, oprind pătrunderea barbarilor în teritoriile bizantine sau declanșarea de conflicte între diferiți șefi locali. Dar, au existat și cazuri în care, după ce au primit sume mari de bani și s-au declarat aliați – „foederati” - ai imperiului, grupuri de migratori, ce nu și-au respectat jurământul au atacat în continuare teritoriile bizantine.

Legăturile dintre Imperiul Bizantin și spațiul nord dunărean au constituit și subiectul mai multor măsuri legislative, atât din partea lui Iustinian I, dar și a altor împărați care l-au precedat. Astfel, în „*Corpus Iuris Civilis*” se face referire la o prevedere mai veche, ce este menținută în vigoare, și care avea următorul enunț: „Ulpian în cartea a patra, la legea Iulia și Papia. Fiul născut la dușmani, dacă se întoarce la vatră, are drepturile fiului (legitim), că are acest drept după întoarcerea la vatra părintească nu există nici o îndoială după rescriptul împăratului Antoninus și al divinului său tată către Ovinus Tertullus guvernator al provinciei

⁵ Ibidem , p. 461-463

⁶ Ibidem, p. 463

⁷ Ioan din Antiohia, F.H.D.R., II, p. 357

Moesia Inferioară”⁸. Includerea acestei prevederi în codul de legi, alcătuit din porunca împăratului Iustinian I, la mijlocul secolului al VI-lea, este justificată de amploarea pe care a luat-o transferul de prizonieri proveniți din teritoriile imperiului spre spațiul nord dunărean, realizat în urma numeroaselor acțiuni de pradă ale triburilor barbare. Prin această măsură se dorea încurajarea reîntoarcerii, măcar a unei părți dintre cei ce ajungeau din diferite motive în stânga Dunării, știindu-se că existau locuitori din imperiu ce treceau de bunăvoie în teritoriile barbarilor pentru a scăpa de plata grelelor impozite către statul bizantin.

În același codice de legi, întâlnim și reglementări privind comerțul cu teritoriile aflate la nordul Dunării, în mare parte fiind hotărâri mai vechi, care își mențin valabilitatea și în această epocă. Astfel, întâlnim o reglementare emisă în anii 370-375, de către împărații Valentinianus (364-375), Valens (364-378) și Gratian (367-383) care specifica că „*nimeni să nu aibă dreptul de a transporta în ținuturile barbarilor vin, ulei și băuturi nici măcar de gust sau măcar pentru destinații comerciale*”⁹. O altă interdicție comercială, datând din perioada 455-457, dar care se referă în special la comerțul cu arme și fier, emisă de împăratul Marcianus (450-457), prevedea că „*barbarilor din afară, de orice neam, care vin în această preasfântă cetate (Constantinopol), în chip de soli sau în oricare altă misiune, ori în deosebite alte orașe și locuri, nimeni să nu cuteze a le vinde zale, scuturi, arcuri, săgeți, săbii sau orice alt soi de arme și nici un fel de proiectile și să nu fie înstrăinată de către cineva nici măcar o bucată de fier, lucrat sau încă nelucrat, căci e lucru vătămător pentru împărăția romanilor și foarte vecin cu trădarea ca să înzestrăm pe barbari cu arme, de care se cade, să ducă lipsă, spre a-i face mai puternici*”¹⁰. De asemenea, sunt prevăzute pedepse drastice în caz de nerespectare a acestor reglementări: „*dacă va vinde cineva în orice loc un anumit soi de arme barbarilor străini, de orice neam ar fi, împotriva poruncilor pietății noastre, hotărâm să-i fie confiscate imediat toate bunurile și să fie date fiscului, iar el însuși să fie supus pedepsei capitale*”¹¹. Aceste hotărâri au apărut ca urmare a deselor acțiuni ale diverselor populații migratoare în teritoriile imperiului, dorindu-se ca prin acest „embargou” să se limiteze consecințele devastatoare ale acestor raiduri și a diminua capacitatea combativă a dușmanilor prin lipsirea acestora de armamentul de bună calitate fabricat în imperiu. Întrebarea care se desprinde din cele relatate mai sus, este dacă și cum au afectat aceste legi legăturile dintre provinciile dunărene ale imperiului și spațiul de la nordul fluviului? După opinia unora dintre cercetătorii care s-au aplecat asupra acestei probleme aceste prevederi nu au fost puse în practică sau au fost

⁸ *Corpus Iuris Civilis*, F.H.D.R., p. 371

⁹ *Ibidem*, p. 373

¹⁰ *Ibidem*

¹¹ *Ibidem*

încălcate în mod repetat de către populația din apropierea Dunării, mai ales în perioadele de gravă criză alimentară din imperiu. Ca principal argument, a fost adusă prezența în siturile arheologice cercetate a importurilor provenite din Imperiul Bizantin, care sunt dintre cele mai diverse, de la ceramică, piese de port și podoabă și până la monede, izolate sau tezaurizate. Din punctul nostru de vedere, credem că problema trebuie puțin nuanțată, și anume existența acestor prevederi în legislația epocii lui Iustinian I, arată că situația schimburilor cu spațiul nord-dunărean, preocupa conducerea imperiului și că relațiile dintre nordul și sudul Dunării existau fiind poate foarte intense. Nu se poate nega însă aplicarea acestor prevederi cel puțin în timpul perioadelor de criză, generate de stări conflictuale, când comercializarea unor arme sau a lupelor de metal puteau fi ușor asimilate unor acte de trădare. O parte a obiectelor descoperite în urma săpăturilor arheologice, mai ales în ceea ce privește piesele de port și podoabă sau tezaurele monetare, puteau proveni în urma acțiunilor de jaf, ca pradă de război sau chiar din subsidii. După cum ceramica de uz comun, în special amforele care erau folosite pentru transportul unor produse (vin, ulei, etc.), provin mai mult ca sigur în urma unor schimburi comerciale. Chiar și în timpul conflictelor militare trebuie să fi existat filiere de „traficanti” care să eludeze legea, urmărind obținerea unor câștiguri cât mai mari. Problema importurilor bizantine din spațiul nord-dunărean ar putea fi parțial rezolvată prin publicarea în totalitate a descoperirilor arheologice de până acum și prin încercarea de a se stabili procentual a câta parte din totalul materialului arheologic descoperit într-o așezare este de proveniență bizantină, eventual chiar prin depistarea unor căi comerciale sau de difuziune a obiectelor de proveniență romano-bizantină și a unor zone care concentrează o mai mare cantitate de astfel de materiale arheologice.

O altă măsură legislativă, adoptată de către împăratul Iustinian I, a fost „Novella a XI-a”, care constituie actul de fundație al arhiepiscopiei Iustiniana Prima și reprezintă un interes deosebit pentru spațiul nostru. În această novellă se menționează că „*statul s-a mărit în așa măsură încât ambele maluri ale Dunării sunt acum pline de civitates bizantine*”¹². Trebuie menționat că autoritatea arhiepiscopului de Iustiniana Prima se întindea și asupra creștinilor de la nord de fluviu, fapt foarte important care atestă existența unor legături cu locuitorii din acest spațiu. Faptul că o parte a teritoriului din stânga fluviului, cel puțin o fâșie mai îngustă sau mai largă de-a lungul Dunării era sub controlul Imperiului Bizantin care îl utiliza pentru a proteja limesul este confirmat de „Edictul al XIII-lea” al lui Iustinian I, din anii 538-539, adresat lui Ioannes „*prea slăvitul eparh al sfintelor comandamente militare din Orient*” în care se menționează că „*unitatea militară în întregul ei va fi strămutată (ca pedeapsă) din țară și așezată în locurile de dincolo de fluviul Istru sau Dunăre, spre a sta*

¹² Ștefan, Gh. 1974, p. 66

de pază la hotarele de acolo”¹³. Chiar dacă este vorba de o măsură punitivă la adresa unor unități care au încălcat ordinele imperiale, edictul atestă prezența, la mijlocul secolului al VI-lea, a unor trupe bizantine la nordul Dunării cu scopul de a apăra frontiera nordică a imperiului.

Pentru zona Dunării de Jos, zdrobirea puterii hunice în anul 454 în lupta de pe râul Nedov, în Panonia, și destrămarea confederației hunice a reprezentat un eveniment de însemnătate majoră, permițând imperiului romano-bizantin să-și redreseze forțele și să-și consolideze poziția în această zonă. Legăturile teritoriului nord-dunărean cu imperiul, mai slabe sau chiar întrerupte în timpul dominației hunice sunt reluate, ajungându-se la o intensificare a schimburilor comerciale. Această perioadă de liniște și relativ calm, ce s-a instalat după anul 454, este întreruptă în prima parte a secolului al VI-lea, când slavii dar și alte populații nomade venite din stepele nord-pontice amenință din nou liniștea imperiului. Prima incursiune de pradă a unei populații slave, probabil anți, în imperiu are loc la sfârșitul domniei împăratului Anastasius, în anul 517¹⁴. O altă incursiune a anților are loc la începutul domniei lui Iustin I (518-527) și este respinsă de către nepotul împăratului Germanus, după cum relatează Procopius din Caesarea: „când Iustinian, unchiul lui Germanus, se suise pe tron (518), anții, care locuiesc aproape de sclavini, trecuseră Istrul cu oaste multă și cotropiseră teritoriul roman”¹⁵.

Un rol important în respingerea acestor atacuri l-a avut și numirea în fruntea trupelor staționate pe Dunăre a unor comandanți militari bine pregătiți și cu inițiativă așa cum a fost Chilbudios care timp de mai bine de trei ani s-a acoperit de glorie în confruntările cu dușmanii imperiului. Istoricul bizantin Procopius din Caesarea relatează astfel acest episod: „pe acest Chilbudios, împăratul în al patrulea an al domniei sale (530) îl pusese comandant militar peste Tracia și-l însărcinase cu paza fluviului Istru, poruncindu-i să vegheze ca barbarii de acolo să nu mai treacă fluviul pentru că hunii, anții și sclavinii îl trecuseră de mai multe ori și pricinuiseră romanilor pagube de nesuferit. Chilbudios ajunsese atât de temut de barbari, încât timp de trei ani cât a stat acolo în acea dregătorie, nimeni nu fu în stare să treacă Istrul împotriva romanilor, ci de multe ori treceau romanii pe țărmul dimpotrivă, sub conducerea lui Chilbudios și ucideau și luau sclavi pe barbarii de acolo”¹⁶. Uciderea în luptă a acestui comandant militar bizantin a permis populațiilor migratoare să-și reia atacurile de jaf la sudul Dunării, determinându-l pe istoricul bizantin să

¹³ *Ibidem*, p. 68-69

¹⁴ Stein, E. 1949, p. 105; Comșa, M. 1974, p. 301

¹⁵ Procopius din Caesarea, F.H.D.R., II, 1970, p. 451

¹⁶ *Ibidem*, p. 439

remarce cu amărăciune că „...toată împărăția romană nu fu în stare să tragă în cumpănă, în această împrejurare, cât vrednicia unui singur om”¹⁷.

Confruntările dintre bizantini și barbari, atât la nordul cât și la sudul Dunării, cunosc la mijlocul secolului al VI-lea o dinamică care i-a impresionat și pe contemporani, fapt ce reiese și din relatările izvoarelor, destul de numeroase. Astfel, sunt amintite atacurile violente ale sclavinilor în anii 546¹⁸, 548¹⁹, 550²⁰, 551-552²¹, dar și ale hunilor (de fapt bulgarii turanici, aflați în stepele de la est de Prut) desfășurate în anii 528²², 535²³, 539²⁴, 540²⁵, 550²⁶, 549²⁷ și 560²⁸. Aceste expediții de pradă i-au surprins de cele mai multe ori pe bizantini nepregătiți, cu trupe puține, fie datorită scăderii efectivelor armatei imperiale, fie datorită concentrării efortului militar pe alte fronturi, după cum aflăm de la Ioan din Antiohia care în „Cronica” sa scria că „înainte de dânsul (Iustinian I) oștirea împăraților avea până la 645.000 de bărbați luptători, dar Iustinian n-a trecut de 150.000, încât abia mai putea face față amenințărilor ivite în țara lazilor, în Armenia, în Libia, în părțile stăpânite de goți și în Italia”²⁹. Dispersarea efortului militar pe mai multe fronturi a fost principala cauză a penetrării limesului dunărean de către migratori, instaurându-se chiar o stare de nesiguranță pentru populația din apropierea fluviului: „au pus stăpânire pe avuții (barbarii), au luat cu dânsii 120.000 de prizonieri și s-au întors cu toții acasă fără să întâlnească nici o împotrivire din partea cuiva (în 539). Mai târziu s-au mai întors de multe ori în aceste locuri și au pricinuit romanilor suferințe fără margini”³⁰. În timpul expediției de pradă, desfășurată la începutul anului 548 „o armată de sclavini trecu fluviul Istru și săvârși lucruri îngrozitoare...omorând și luând în sclavie pe toți tinerii care le cădeau în mână și prădând avuțiile...”³¹.

După cum am mai amintit mai sus, împărății romano-bizantini au încercat să stabilizeze situația la Dunărea de Jos și prin mijloace pașnice, diplomatice, menite a preîntâmpina acțiunile triburilor migratoare și a reduce astfel pierderile imperiului, considerându-se că este mai eficientă apărarea

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ *Ibidem*, p. 445

²⁰ *Ibidem*, p. 447-449

²¹ *Ibidem*, p. 450-453

²² *Ibidem*, p. 503

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 433, p. 599

²⁵ *Ibidem*, p. 505, p. 601

²⁶ *Ibidem*, p. 439

²⁷ Ioan din Antiohia, F.H.D.R., II, 1970, p. 357

²⁸ Victor din Tunun, F.H.D.R., II, 1970, p. 397

²⁹ Ioan din Antiohia, F.H.D.R., II, 1970, p. 357

³⁰ Procopius din Caesarea, F.H.D.R., II, 1970, p. 433

³¹ *Ibidem*, p. 445; Chiriac, C. 1998, p. 208-209

limesului cu ajutorul unora dintre barbari³². Printre alte acțiuni, împăratul Iustinian I a încercat să-i sedentarizeze pe anți, oferindu-le cetatea Turris și teritoriul înconjurător, după cum aflăm din scrierile lui Procopius din Caesarea: „*împăratul Iustinian trimise o solie la acei barbari (anți) cerându-le să se așeze cu toții într-o cetate veche, cu numele Turris*³³, *care se află dincolo de Istru și fusese zidită pe vremuri de împăratul roman Traian, dar rămăsese părăsită de mult timp, căci o pustiiseră barbarii localnici. Iustinian făgăduise că le va dărui cetatea, împreună cu teritoriul din jurul ei... că va face tot ce-i va sta în putință să-i adune laolaltă și să le mai dea și o sumă de bani numai să-i fie de acum înainte aliați și să-i împiedice pentru totdeauna pe huni de a mai cotropi împărăția romană*”³⁴. Această politică inteligentă a imperiului, de a crea o zonă de tampon prin sedentarizarea unora dintre populațiile nomade și de a le atrage ca aliați ai Bizanțului prin acordarea de pământuri și subsidii, nu a dat, din păcate, rezultatele așteptate. Atacuri ale hunilor și anților sunt semnalate și după această solie, ceea ce înseamnă fie că înțelegerea nu a fost finalizată sau că a fost încălcată de către barbari. O alianță care se pare că și-a atins scopul a fost cea cu triburile utrigurilor, îndreptată împotriva kutrigurilor, încheiată după invazia acestora din urmă din anul 551. Sursa care relatează această alianță este tot un text al demnitarului bizantin Procopius din Caesarea: „*împăratul Iustinian caută să scape de incursiunile kutrigurilor încheind o alianță împotriva lor cu utrigurii, care se aflau la est de Marea de Azov*”³⁵. Dacă în iarna anului 559, kutrigurii trec din nou Dunărea sub conducerea lui Zabergan³⁶, în anii 561-562 este semnalat ultimul atac al kutrigurilor de către izvoarele scrise³⁷. Interesantă este și o altă relatare a lui Procopius, care nota că, în sprijinul armatei lui Belizarie, în timpul conflictului bizantino-ostrogot, din iulie 557, a venit un corp de oaste alcătuit în mare parte din aliați barbari din nordul Dunării: „*douăzeci de zile după căderea cetății Portus, a orașului și a portului, sosiră Martinus și Valerianus, aducând 1.600 de soldați călări. Cei mulți dintre ei erau huni, sclavini și anți, care își au sălașurile dincolo de fluviul Istru, nu departe de țarm. Belisarius se bucură de venirea lor și socoti că de acum vor lupta împotriva dușmanilor*”³⁸. Acest pasaj demonstrează că în unele cazuri, când se reușea cointeresarea triburilor barbare, acestea participau, alături de armata bizantină, la campaniile militare în calitate de aliați – „*foederati*”.

³² Madgearu, Al. 1997, p. 14

³³ Despre localizarea cetății Turris vezi Comșa, M. 1974, p. 302; Teodor, D. Gh., 1981, p. 19, Madgearu, Al. 1997, p. 14

³⁴ Procopius din Caesarea, F.H.D.R., II, 1970, p. 443

³⁵ *Ibidem*, p. 455

³⁶ Ioan din Antiohia, p. 357; Comșa, M. 1974, p. 303

³⁷ Stein, E. 1949, p. 54!

³⁸ Procopius din Caesarea, F.H.D.R., II, 1970, p. 437

Un alt episod semnificativ al relațiilor imperiului Bizantin cu triburile migratoare așezate la nordul Dunării, este cel al colaborării cu hanul avar Baian. Într-o primă fază acesta este aliat al imperiului, care, profitând de neînțelegerile dintre avari și sclavini, îl încurajează pe hanul avar să-i atace pe aceștia din urmă printr-o neașteptată operațiune. Astfel, Ioanes, guvernator peste orașele din Illyria „...a sosit în Peonia și a strămutat pe Baian și trupele avarilor în pământul roman, transportând (peste fluviu) mulțimile barbare în corăbii mari. Se zice că au trecut pe pământul roman aproape 60.000 de călăreți bine înarmați. De aici i-a dus mai departe prin ținutul illyrilor și a ajuns iarăși pe pământul sciților (Dobrogea). Acolo s-a pregătit să-i treacă din nou peste Istru în așa numitele corăbii cu cârne de jur împrejur. După ce a trecut pe malul celălalt al râului (Baian) a năvălit pe neașteptate în satele sclavinilor...”³⁹. Această ingenioasă mișcare strategică, ce a asigurat surprinderea adversarului și implicit succesul operațiunii, scoate în evidență logistica de care beneficia încă la acea dată flota fluvială bizantină care a fost capabilă să treacă de două ori peste Dunăre o armată impresionantă de aproximativ 60.000 de oameni. De asemenea, trebuie remarcată forța de manevră de care putea beneficia hanul avar în timpul unei campanii. Acțiunea hanului Baian a fost cauzată de mai mulți factori: „că n-au dat ascultare (sclavinii) poruncilor sale și i-au pricinuit o mulțime de suferințe (au ucis solii avarilor), apoi mai voia să facă pe placul împăratului și era încredințat că va găsi în țara lor multe bogății, deoarece ținuturile romanilor fuseseră pustiite în multe rânduri de sclavini pe când pământul lor nu fusese călcat niciodată de alte neamuri”⁴⁰.

Totuși, în nenumărate rânduri s-a dovedit că șefii barbari nu sunt niște aliați siguri. Cazul hanului avar Baian este relevant, după ce a luptat împotriva sclavinilor din ordinul împăratului bizantin și a primit de la acesta importante subsidii, va ajunge să atace imperiul devenind un dușman periculos: „Baian...l-a trimis la împărat pe Torgitios pentru a ridica tributul rânduit între ei, în valoare de 80.000 de monezi pe an. După ce s-a întors cu tributul și cu mărfurile cumpărate și i-a adus aur, Baian a rupt deodată cu nerușinare și ca un barbar, tratatele încheiate cu împăratul Tiberius la începutul domniei sale, apoi a pornit cu toată armata și a ajuns la râul Saos...”⁴¹. Acțiunea duplicitară a unora dintre șefii barbari, ca și slăbiciunea armatei imperiale, tot mai accentuate, care plătea tribut anilor de ofensivă pe mai multe fronturi din timpul lui Iustinian I, a determinat deteriorarea raportului de forțe în zona Dunării de Jos. Din păcate bunele intenții ale împăraților nu mai puteau fi susținute de un mecanism statal care dădea semne de oboseală și se îndrepta spre o inevitabilă perioadă de criză. Dezintegrarea limesului dunărean la începutul secolului al VII-lea s-a

³⁹ Menander Protector, F.H.D.R., II, 1970, p. 519

⁴⁰ *Ibidem*

⁴¹ *Ibidem*.

realizat ca rezultat al unei ofensive aproape continue din partea populațiilor nomade ce se accentuează în ultima parte a secolului al VI-lea.

În perioada anilor 588-594, Imperiul Bizantin își va concentra cea mai mare parte a forțelor pentru a se reface atât pe plan economic, cât și militar, acțiune ce va permite o scurtă redresare a situației de la Dunărea de Jos. În anul 592, ofensiva bizantină împotriva slavilor a fost reluată de către generalul Priscus: „în acest an, împăratul Mauricius îl trimise pe Priscus împreună cu toate oștile romane la Istru spre a împiedica neamurile sclavinilor să treacă fluviul... Aflând Priscus că Ardagast răsfirase mulțimile sclavinilor pentru a prăda, pe neașteptate trecu Istru la miezul nopții și se încăieră cu Ardagast”⁴². Această nouă ofensivă bizantină în spațiul carpato-dunărean, se desfășoară cu oscilații de o parte și de alta; de altfel, pentru o scurtă perioadă, comanda armatei bizantine este încredințată generalului Petrus care este învins însă lângă râul Ilivakia (Ilivakia) și Priscus reprimește comanda: „și toată armata (romană) s-ar fi prăpădit, dacă un barbar oarecare nu le-ar fi arătat râul Ilivakia (Ialomîța), care se afla la o depărtare de patru parasange (20 km)... romanii fiind prin urmare biruiți s-au retras în fugă. Petrus fiind cu totul învins în luptă de barbari, Priscus a fost numit comandant (al armatei)”⁴³. În timpul acestor campanii, cel puțin o dată, armata imperială a iernat în teritoriul nord-dunărean cu scopul de a supraveghea acțiunile sclavinilor din ordinul împăratului: „împăratul a trimis pe Tatimer la Priscus și a poruncit ca romanii să petreacă iarna acolo. Aflând acest lucru romanii se împotriveau, deoarece nu era cu putință să se facă așa ceva din pricina mulțimii barbarilor, dușmăniei locuitorilor și a frigului de nesuportat. Priscus i-a îndemnat cu cuvinte măgulitoare și i-a înduplecat să ierneze acolo și să îndeplinească porunca împăratului”⁴⁴. După opinia arheologului D.Gh.Teodor, luptele cu Ardagast și Musokios s-au desfășurat în regiunea Argeșului, în cazul primului, și în preajma Buzăului, în cazul celui de-al doilea.⁴⁵

Principala cauză a dezintegrării dispozitivului defensiv bizantin de pe linia Dunării, care poate fi socotită ca fiind „picătura care a umplut paharul”, a fost revolta trupelor ce apărau granița nordică a imperiului. La baza acestui conflict s-a aflat dorința împăratului Mauricius (582-602), ca trupele conduse de generalul Petrus să ierneze și în iarna anului 602 la nordul fluviului în teritoriul sclavinilor. Teofilact Simocata relatează astfel izbucnirea revoltei: „la sosirea toamnei, fiindcă împăratul Mauricius pricinuia supărare lui Petrus cu privire la reținerea trupelor romane în ținuturile sclavinilor pe vremea iernii, iar romanii erau nemulțumiți atât pentru puțină pradă de aici cât și pentru numărul mic de cai și pentru că mulțimea

⁴² Theofanes Confesor, F.H.D.R., II, p. 605.

⁴³ Teofilact Simocata, F.H.D.R., II, p. 543; Theofanes Confesor, F.H.D.R., II, p. 609.

⁴⁴ Theofanes Confesor, F.H.D.R., II, p. 607.

⁴⁵ Teodor, D. Gh. 1981, p. 21.

de barbari înconjurau regiunea de dincolo de Istru, iar comandantul punea totul pe seama poruncii împăratului, se nascu o revoltă foarte mare în armate”⁴⁶. În urma acestei revolte, în fruntea armatelor de la Dunăre a ajuns un centurion pe nume Phocas care se va îndrepta cu aceste trupe spre capitală pentru a-l detrona pe împăratul Mauricius: „făcându-se în ziua următoare altă adunare, mulțimea își puse în frunte exarh pe centurionul Phocas ...tirantul ...ucise pe Maricius în portul zis al lui Eutropius”⁴⁷. Datorită revoltei armatelor imperiale din anul 602, sub comanda lui Phocas (602-610), granița dunăreană a imperiului, lipsită un timp de susținerea militară s-a prăbușit în urma acțiunilor comune de mare amploare ale avarilor și slavilor, permițând astfel revărsarea masivă a slavilor în Peninsula Balcanică. De altfel, ajuns împărat Phocas va încheia în 604 un tratat cu avarii prin care granița a fost restabilită pe linia Dunării, tratat ce a fost respectat pe toată durata domniei sale. Dar prin această înțelegere împăratul bizantin renunțase la teritoriile de dincolo de Dunăre și implicit la cetățile de pe malul stâng al fluviului, fapt ce a slăbit foarte mult apărarea limesului nordic⁴⁸. Prăbușirea frontierei dunărene a Imperiului Bizantin, sub presiunea triburilor slave, are loc după sfârșitul domniei lui Phocas, ultimul împărat care a reușit să mențină granița pe linia fluviului⁴⁹.

Secolul al VI-lea și-a pus amprenta într-un mod decisiv asupra spațiului Dunării de Jos, constituind un punct de reper al evoluțiilor politico-militare ulterioare din această zonă. Teritoriile dunărene s-au aflat în permanenta atenție a statului romano-bizantin, constituind o zonă de influență a acestuia, dar și o zonă „tampon” între teritoriile imperiale și valurile de migratori. Relațiile dintre locuitorii nord-dunăreni și spațiul bizantin, mai strânse în vreme de liniște și mai instabile în timpuri tulburi, se înscriu în efortul întreprins de împărații bizantini de refacere a teritoriului vechiului imperiu roman și a prestigiului „șifonat” în confruntările cu primele valuri de migratori.

În contextul evenimentelor politico-militare ce s-au succedat în spațiul carpato-dunărean în intervalul cuprins între a doua jumătate a secolului al V-lea și primele decenii ale secolului al VII-lea, relațiile dintre Imperiul Bizantin și populația aflată la nordul fluviului reprezintă cheia necesară înțelegerii evoluției raportului de forțe din acest spațiu. În virtutea unor tradiții mai vechi, încă de pe vremea domniei lui Constantin cel Mare, puternicul imperiu răsăritean a urmărit să-și asigure controlul și asupra teritoriului situat la nordul Dunării de Jos, ce reprezenta un „spațiu vital” de maximă importanță în strategia politică și militară a acestuia, mai ales în

⁴⁶ Teofilact Simocata, F.H.D.R., II, 1970, p. 551.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Sâmpetru, M. 1971, p. 228; Madgearu, Al. 1997, p. 24.

⁴⁹ Comșa, M. 1974, p. 222-223; Velkov, V. 1987, p. 141-169; Popovic, Vl. 1975, p.502-504, Chiriac, C. 1998, p.212-213

contextul deplasării aproape permanente a populațiilor aflate în migrație spre „centrul universului” cum era considerat Constantinopolul. Confruntarea dintre Imperiul Bizantin și populațiile migratoare, desfășurate în spațiul Dunării de Jos, a influențat și evoluția populației aflate la nordul fluviului. Această populație, mai mult sau mai puțin romanizată, constituită dintr-o mixtură de elemente etnice, uneori foarte diferite, aflată la periferia lumii bizantine, de care o legau relații și interese ce s-au cristalizat în decursul timpului, a trebuit să se adapteze permanent situațiilor politico-militare ale timpului. Beneficiind de legături comerciale și umane cu spațiul bizantin, mult mai intense în timp de pace, ei au trebuit să conviețuiască cu populații noi, ce aveau credințe și o organizare diferite.

Summary

The VIth century was from the Balkans and East-Europe points of view, the moment when the balance of power start to change, having profound consequences over the events from next centuries. This epoch, usually related to Justinian I (527 - 565), know the final attempt of the Roman Empire to consolidate the Lower Danube limes, a huge fail that reconfigure the ethnic map of the Balkans.

From the chronologic point of view, when we think to the VIth century, we do not have in mind only the strict time limits. The main events of the VIth century are the results of what happened in the Vth century and their consequences will be strongly felt in the VIth century.

For the North Danube region, the “VIth century” has, in our opinion, a larger meaning. So, what we called generically the “VIth century” is in fact an epoch that covers 160 – 170 years, from the end of the Vth century (after the fall of the Huns Empire), till the beginning of the VIth century (when Slavs invaded the Balkans).

The VIth century marked the political evolution of the Lower Danube. This region was always in the attention of the Empire, having an important role, being a tampon area between barbarians and the main hinterland.

Relations involving the populations from both sides of the Danube, tight in the peaceful times and unstable in times of stress, are enrolled to the efforts done by roman emperors to regain the former glory and to repair the prestige, rumpled in the confrontations with first waves of barbarians.

Source: *Niculescu Alexandru, Die sarmatische Kultur im Zusammenhang der kaiserzeitlichen archäologischen Funde aus Muntenien-unter besonderer Berücksichtigung der Funde von Tîrgșor, Kontakt-Kooperation-Konflikt. Germanen und Sarmaten zwischen dem 1. und dem 4. Jahrhundert nach Christus, Marburg, 2003*

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

- Barnea, I. 1993 - *Le Danube, Voie de communication byzantine, Hepikoinonia eto Byzantion*, Athena, p. 577-595
- Bănescu, N. 1921-1922 – *Cele mai vechi știri bizantine asupra românilor de la Dunăre de Jos*, A. I. I. N., I, p.138-160
- Bănescu, N. 1938 – *Bizanțul și romanitatea de la Dunărea de Jos*, București
- Cihodaru, C. 1972 - *Oștirea bizantină în Câmpia Munteană la sfârșitul secolului al VI-lea și topomastica*, A. S. U. - Iași, XVIII, 1, p.2-7
- Chiriac, C. 1998 – *Certaines observations concernant les informations historico-litteraires byzantines a l'egard de la region du Bas Danube pendant les Ve-X^e siecles*, *Cercetări Istorice*, XVII/1, p. 185-226
- Comșa, M. 1958 - *Slavii de răsărit pe teritoriul R.P.R. și pătrunderea elementului romanic în Moldova pe baza datelor arheologice*, S.C.I.V., IX, 1, p. 73-89
- Comșa, M. 1959 – *Slavii pe teritoriul R.P.R. în secolele VI-IX în lumina cercetărilor arheologice*, S.C.I.V., X, 1, p. 49-80.
- Comșa, M. 1960 – *Discuții în legătură cu pătrunderea și așezarea slavilor pe teritoriul R.P.R.*, S.C.I.V., XI, 1, p. 159-166
- Comșa, M. 1968 - *Sur l'origine et l'evolutions de la civilization de la population romane et ensuit protoromaine aux VIe X^e siecles*, *Dacia*, NS, XII, p.355-380
- Comșa, M. 1971 – *Quelques donnees concernant les raport des teritoires nord danubiens avec Byzance au VIe-VIIIe siecles*, *R.E.S.E.*, X , 3,p. 377-390
- Comșa, M. 1972 – *Directions et etapes de la penetration des slaves vers la peninsule balcaniques aux VIe-VIIe siecles*, *Balcanoslavica*, I, p. 9-12
- Comșa, M. 1974 – *Unele considerații privind situația de la Dunărea de Jos în secolele VI-VII*, *Apulum*, XII, p. 300-318
- Constantiniu, M. 1966 - *Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei în secolele VI-VII e. n.*, S.C.I.V., XVII, 4,p. 665-678
- Curta, F. 2001 – *The Making of slavs*, Cambridge
- Diehl, Ch. 1901 – *Iustinien et la civilization byzantin au VIe siecles*, Paris
- Diehl, Ch. 1940 - *Bizanț-mărire și decădere*, București
- Lemerle, P. 1954 – *Invasions et migrations dans les Balkans depuis la fin de l'epoque romain jusqu'au VIIIe-siecles*, *REVUE HISTORIQUE*, 211, p. 265-273

- Madgearu, Al. 1997 – *Continuitate și discontinuitate culturală la Dunărea de Jos în secolele VII-VIII*, București
- Nestor, I. 1957 – *La necropole slave d'époque ancienne de Sărata Monteoru, Dacia*, NS, I, p.289-295.
- Nestor, I. 1959 – *Slavii pe teritoriul R.P.R. în lumina documentelor arheologice*, S.C.I.V., X, 1, p. 7-48
- Nestor, I. 1961 – *L'établissement des slaves en Roumanie à la lumière de quelque découvertes archéologique recentes*, Dacia, NS, V, p. 429-448
- Nestor, I. 1962 – *Arheologia perioadei de trecere la feudalism pe teritoriul R.P.R.*, Studii, XV, p.1425-1438
- Nestor, I. 1964 – *Les donnees archéologiques et le probleme de la formation du peuple roumain*, R.R.H., III, 3, p.383-423
- Popovic, Vl. 1975 – *Les temoins archéologiques des invasions avaro-slaves dans l'Illyricum byzantin*, M.E.F.R.A., 87, 1, p. 445-504
- Procopius din Caesarea, 1972 – *Historia Arcana*, Ed. H. Mihăiescu, București
- Sâmpetru, M. 1971 – *Situația Imperiului romano-bizantin la Dunărea de Jos la sfârșitul secolului al VI-lea și începutul secolului al VII-lea*, S.C.I.V., XXII, 2, p. 217 - 245
- Stein, E. 1949 – *Histoire du Bas Empire, II, De la disparation de l'empire d'occident la mort de Justinian (476-565)*, Paris
- Ștefan, Gh. 1974 – *Justiniana Prima și stăpânirea bizantină la Dunărea de Jos în secolul al VI-lea*, Drobeta, p. 65-70
- Teodor, D. Gh. 1978 – *Teritoriul est carpatic în veacurile V-XI e.n. contribuții arheologice și istorice la problema formării poporului român*, Iași
- Teodor, D. Gh. 1981 – *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V-XI e.n.*, Iași
- Teodor, D. Gh. 1995 – *Quelques considerations sur la population daco-romain et ancienne roumaine au nord du Bas-Danube aux IVe-X^e siecles*, Dacia, NS, XXXVIII-XXXIX(1994-1995) p.357-363
- Velkov, V. 1987 – *Die Volker Sudosteuropas in 6. Bis 8. Jahrhundert*, Sudosteuropa Jahrbuchh, Band, Berlin, p. 141-169

LISTA ABREVIERILOR

- A.I.I.A.I.** = ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE SI ARHEOLOGIE , IASI
A.I.I.N. = ANUARUL INSTITUTULUI DE ISTORIE NATIONALA, CLUJ
APULUM = APULUM ACTA MUSEI APULENSIS, ALBA IULIA
ARH. MOLD = ARHEOLOGIA MOLDOVEI, IASI - BUCURESTI
A.S.U. -IASI = ANALELE STINTIFICE ALE UNIVERSITATII, IASI
BALCANOSLAVICA = BALCANOSLAVICA, PRILEP - BEOGRAD
B.S.N.R. = BULETINUL SOCIETATII NUMISMATICE ROMANE, BUCURESTI
BUCURESTI= BUCURESTI.MATERIALE DE ISTORIE SI MUZEOGRAFIE
BUCURESTI.
C.A.B. = CERCETARI ARHEOLOGICE IN BUCURESTI, BUCURESTI
CARPICA = CARPICA. MUZEUL JUDETEAN DE ISTORIE SI ARTA, BACAU
DACIA = DACIA. RECHERCHES ET DECOUVERTES ARCHEOLOGIQUES EN
ROUMANIE, BUCURESTI, seria noua (N.S.): DACIA. REVUE
D'ARCHEOLOGIE ET D'HISOIRE ANCIENNE, BUCURESTI
DROBETA = DROBETA. MUZEUL „PORTILE DE FIER“ ,DROBETA - TURNU
SEVERIN
F.H.D.R. 1970 = FONTES HISTORIAE DACO - ROMANAE , vol. II, BUCURESTI, 1970
HIERASUS = HIERASUS. MUZEUL JUDETEAN, BOTOSANI
ISTROS = ISTROS. BULETINUL MUZEULUI BRAILEI, BRAILA
M.C.A. = MATERIALE SI CERCETARI ARHEOLOGICE, BUCURESTI
M.E.F.R.A. = MELANGES DE L'ECOLE FRACAISE DE ROME, ANTIQUITE,
PARIS - ROMA.
MEM. ANTIQ. = MEMORIA ANTIQUITATIS, PIATRA NEAMT
M.N. = MUZEUL NATIONAL, BUCURESTI
R.E.S.E.E. = REVUE DES ETUDES SUD-EST EUROPEENNES, BUCURESTI
R.I. = REVISTA ISTORICA, BUCURESTI
R.R.H. = REVUE ROMAINE D'HISTOIRE, BUCURESTI
S.A.A. = STUDIA ANTIQUA ET ARHEOLOGICA, IASI
S.C.I.V.(A) = STUDII SI CERCETARI DE ISTORIE (SI ARHEOLOGIE)
S.C.N. = STUDII SI CERCETARI NUMISMATICE, BUCURESTI
SPIRITUALITATE SI ISTORIE = SPIRITUALITATE SI ISTORIE LA
INTORSURA CARPATILOR, BUZAU
STUDII = STUDII. REVISTA DE ISTORIE, BUCURESTI
STUDII SI MATERIALE-PRAHOVA = STUDII SI MATERIALE PRIVIND
TRECUTUL ISTORICE JUDETULUI
PRAHOVA, PLOIESTI

În vara anului 1998, în urma unei viituri puternice, malul înalt al râului Teleajen, aflat la cca 500 m sud-vest de satul Palanca, comuna Râfov, jud. Prahova, s-a prăbușit dezvelind unul dintre capetele unei ambarcațiuni de tip monoxilă. Locul descoperiri se află la cca. 1 km nord de confluența râurilor Prahova și Teleajen, pe malul vestic, acolo unde albia râului face un meandru pronunțat spre vest-sud-vest. Curentul puternic al apei, lovind în mal, a provocat o cotlonire cu un perete înalt de 6-7 m.

A fost întreprinsă aici o intervenție de salvare în vederea prelevării piesei în condiții cât mai apropiate de starea bună de conservare în care se afla. După analiza situației am realizat dificultățile majore pe care trebuia să le depășim:

1. Monoxila nu zăcea orizontal, ci era înfiptă cu unul din capete în albia râului, sub un unghi de cca. 35 grade și, cum s-a putut constata mai târziu, intra cu 1-1,5 m sub nivelul prundului.

2. Malul înalt de 6-7 m amenința în orice moment să se darâme și, în acest sens, se impuneau măsuri urgente.

3. Orice intervenție era considerabil îngreunată de curentul puternic al râului, în orice caz, așa cum se va vedea, mai puternic decât am estimat inițial.

Prelevarea piesei, aflată într-o stare bună de conservare, impunea săparea de jur împrejurul ei, lucrare imposibil de executat la cca 1 m sub apă. Am încercat amenajarea unui doc uscat prin construirea unui dig din pari, împletitură de nuiele și saci cu nisip. Ceea ce am reușit, scoțând apa din interiorul bazinului creat, a fost să constatăm că peste capătul monoxilei se aflau alți bușteni cu dimensiuni de 0,50-0,60 m diametru și câțiva metrii lungime. La mai puțin de 1/2 oră de la evacuarea apei din interiorul bazinului creat de dig, curentul foarte puternic a săpat la baza acestuia și apa a început să se infiltreze, anihilând toate eforturile noastre. Am încercat atunci ca, folosind pompe de mare putere, să echilibrăm infiltrarea cu evacuarea apei. A fost numai o rezolvare parțială a problemei, care a permis localizarea și evacuarea buștenilor aflați peste capătul dinspre NV al monoxilei cu ajutorul unor macarale. De săpat în jurul ei însă nu a fost posibil deoarece debitul infiltrărilor era mult prea mare și prea rapid. Soluția a fost intervenția unui utilaj greu șenilat care, instalat în albia râului, a săpat la cca 1,5- 2 m distanță, coborând fundul acesteia cu peste 1,50 m. Piesa a rămas pe un fel de treaptă, după demontarea căreia a fost posibilă prelevarea ei.

În stadiul actual monoxila, făcută dintr-un trunchi de stejar, al cărui diametru inițial poate fi apreciat la cca 1 m., are lungimea de 10,35 m. și lățimi de 0,60 – 0,63 m. în zona centrală și 0,35-0,45 m. către capete. Grosimea bordului variază între 3,5 - 4 cm. la copastie (ceea ce numesc marinarii opera moartă, partea care iese din apă) și 9–10 cm în zona fundului. Cele două extremități, cioplite în aceeași manieră, ceea ce ne lasă să considerăm că piesa nu avea provă și pupă cioplite în maniere deosebite, au grosimi asemănătoare cu cele ale fundului, probabil în ideea creării unei zone cu rezistență sporită, capabilă să preia șocurile provocate de contactele cu corpuri dure.

Înălțimea bordului este de cca. 0,50-0,55 m., iar fundul ușor albiat, mai plat în zona centrală și rotunjit spre extremități. Extremitățile sunt cioplite arcuit prelung, diferența de nivel între orizontala fundului și vârful extremității este de 0,70 m.

Se remarcă prezența a două orificii în marginea superioară a bordului, plasate la cca. 1,50 m de unul din capete, probabil pentru fixarea vâslei-cârmă. Alt detaliu care trebuie menționat, dar căruia nu i-am găsit încă o explicație, este prezența unor cuie-dopuri de lemn, cu diametrul de 1,5- 2,0 cm., în fundul ambarcațiunii, plasate două câte două, la distanțe variabile; între ele de la 24 la 38 cm., iar cele patru dublete sunt plasate la distanțe variind între 1,25 - 1,50 m. Este sesizabilă o reparație la unul din borduri, prin adăugarea unei bucăți rupte, prinsă cu cuie de lemn. La unul dintre capetele monoxilei, probabil cel de la baza trunchiului, sunt vizibile inelele de creștere ale arborelui.

Mai ales în interiorul ambarcațiunii sunt vizibile urmele uneltelor cu care a fost lucrată, probabil barda și tesla, sub forma unor creștături late de 6-8 cm, care ar putea indica și dimensiunile tăișului uneltei și pe cele ale așchiilor desprinse dintr-o singură lovitură. Ele sunt subțiri și ferme, ceea ce indică, dacă avem în vedere și esența tare asupra căreia au acționat, unelte făcute dintr-un metal destul de rezistent, care ținea bine tăișul. Creștăturile sunt direcționate în lungul fibrei, fie spre o extremitate, fie spre cealaltă. La exterior aceste urme de cioplire sunt foarte vag vizibile. Probabil că ele au existat, dar frecarea le-a estompat.

Forma ambarcațiunii, capabilă să preia valul la ambele capete, nu este una nefirească, mai ales dacă avem în vedere câteva observații pe care le-am putut face chiar pe malul Teleajenului și detalii de construcție:

1. Chiar și în locul unde a fost descoperită, pe cursul inferior al râului, aproape de confluența cu Prahova, curentul apei este foarte puternic și dacă avem în vedere că ea era făcută să circule în susul și în josul râului, în amonte era și mai puternic. Ținând cont de masa ambarcațiunii (deplasamentul, în termeni marinărești, care este de circa 0,6-0,8 tone, conform formulei de calcul folosită pentru calculul deplasamentului năvelor moderne), nu era posibilă

deplasarea ei în amonte cu ajutorul vâslelor, mai ales atunci când era încărcată, în condițiile existenței unui curent și mai puternic în vremea în care malurile nefiind despădurite, ca astăzi, albia era mai îngustă. De aceea considerăm că în amonte era dusă la edec, cu ajutorul animalelor de povară.

2. Observațiile făcute în susul și în josul râului ne-au indicat o lățime a albiei care nu depășește astăzi 10-12 m, iar în anumite porțiuni lățimea scade sub 10 m, acolo unde râul trece prin zone împădurite. Adâncimea apei, chiar în perioade fără precipitații, nu scade, pe talveg, sub 1,20 m, dar spre maluri nu depășește 20-30 cm. Dacă avem în vedere pescajul sau opera vie (partea adâncită în apă) a ambarcațiunii și lățimea râului, dificultatea manevrei atunci când era pusă pe latul cursului, în condițiile unui curent puternic, devine evidentă necesitatea ca monoxila să se poată deplasa în ambele direcții (în susul și în josul râului) fără a fi întoarsă. Construirea ambarcațiunii în acesată manieră era o necesitate în condițiile în care albia Teleajenului, care traversa, până în urmă cu numai 2-300 de ani, vestii codrii ai Vlăsiei, trebuie să fi fost mai îngustă decât astăzi și evident mai adâncă, despăduririle provocând ruperea malurilor, soldată cu lărgirea cursului și scăderea adâncimii. Pentru această interpretare pledează și existența celor două orificii existente la partea superioară a bordului, sub marginea acestuia, plasate la cca 1,5 m de capete, în vederea fixării ramei – cârmă, după caz, la un capăt sau la celălalt al ambarcațiunii.

Existența ambarcațiunilor de tip monoxilă nu este o noutate pentru locuitorii de la nord de Dunăre, chiar dacă ne referim la perioade mult redate în timp. Autorii antici le amintesc în scrierile lor. Herodot, vorbind despre expediția lui Darius la nord de Dunăre, la sfârșitul secolului al VI-lea a.Chr., le menționează ca fiind folosite de geții nord-dunăreni. Arrian, relatând cele transmise de un martor ocular – Ptolemeu din Lagos - afirmă că marele rege Alexandru a folosit în expediția sa din anul 335 a. Chr., pentru a-și trece falanga peste Dunăre, în țara geților, ambarcațiuni rechiziționate de la localnici, făcute dintr-un trunchi de copac, aflate în număr mare acolo - μονοξύλα πολλοία εκ της χωρας (multe luntii dintr-un singur lemn, din ținut)¹, transmitându-ne astfel și denumirea tipului de ambarcațiune - monoxila. Termenul s-a format prin însumarea a două cuvinte grecești: μονος, η, ο - unul, singur; ξυλον,ο - lemn, și denumește o ambarcațiune primitivă făcută dintr-un trunchi de copac scobit, în limba română din franțuzescul monoxyle². Ele sunt apoi prezente în multe dintre documentele medievale. Amintim mențiunea cronicarului apusean Walerand de Wawrin care, relatând despre expediția pe Dunăre întreprinsă de Iancu de Hunedoara și Vlad Dracul (tatăl lui Vlad Țepeș) împotriva turcilor la 1445, vorbește despre astfel de

¹ Arrian. I 3, 6 la V. Pârvan *Getica - o preistorie a Daciei*, 1982, 35.

² v. DEX. s.v. monoxilă.

ambarcațiuni scobite într-un singur trunchi de copac³, dând detalii care ne sunt familiare dacă avem în vedere exemplarul nostru.

Ambarcațiuni de tipul monoxilă de mari dimensiuni au fost descoperite în țara noastră la Berindan- Satu Mare⁴, un exemplar lung de 13,20 m, lat de 0,80 m la un capăt și 0,90 m la celălalt, aflată în malul Someșului, cca. 7 m adâncime; la Crasna, pe valea Crișului⁵ sau la Tecuș-Sighet, pe malul Tisei⁶.

Fragmente dintr-o monoxilă care poate fi încadrată în categoria celor de mari dimensiuni au fost descoperite și la Tătărăi- Prahova⁷.

Exemplare de dimensiuni mai reduse sunt semnalate la Cărășeu- Satu Mare⁸, pe Someș, de 3,5 m; la Timișoara un exemplar de 4,5 m lungime, surpris în malul Begăi⁹; la Galu -Valea Bistriței, un alt exemplar de 4,75 m¹⁰

Dacă luntrea monoxilă de mici dimensiuni (3-5 m), numită și ciobacă, era folosită pentru pescuit sau trecerea apelor de către un grup restrâns de persoane (3-4), cele de dimensiuni mai mari (cca. 10 m) și cu un deplasament apreciabil erau folosite precumpănitor pentru transportul de mărfuri și persoane pe distanțe mai mari, cu scopuri comercial-economice sau chiar militare.

Având în vedere dimensiunile, cea mai apropiată analogie pentru monoxila de la Palanca-Râfov pare a fi cea descoperită la Berindan-Satu Mare, datată în secolele XIII-XIV și considerată ca fiind utilizată pentru transportul pe apele Someșului, cu precădere, a sării exploatare la Ocnele Dejului.

Monoxila de la Palanca-Râfov a fost descoperită în malul înalt de 6-7 m al râului Teleajen, într-o cotlonire accentuată provocată de eroziunea apelor, astfel că nu au putut fi observate arheologic date care să permită încadrarea sa cronologică. Smulsă probabil din locul în care a fost priponită, undeva în amonte, apele au purtat-o până în cotlonul amintit, peste ea surpându-se malul înalt.

Având în vedere analogiile amintite, precum și faptul că locul descoperirii se află în apropierea confluenței râurilor Teleajen și Prahova, nu departe de marele târg al Gherghiței, localitate a cărei înflorire economică cunoaște apogeul în secolul XV, avansăm ipoteza că piesa în discuție poate fi datată în secolele XIV –XV. Scopul pentru care a fost construită a fost acela de a se utiliza calea lesnicioasă de transport oferită de apele râurilor Prahova și Teleajen, în vederea deplasării spre sau dinspre târgul de la Gherghița a membrilor comunităților aflate în apropierea malurilor celor două râuri. Cu o

³ 3. Walerand de Wawrin, 109.

⁴ I. Iurașciuc *O monoxilă neobișnuită*, în Revista muzeelor, 1, IV. 1967, 57-58.

⁵ Ibidem, 58.

⁶ Ibidem, 58.

⁷ Fragmentele monoxilei de la Tătărăi, scobite într-un trunchi de stejar, sunt prezentate în expoziția M.I.A. Prahova.

⁸ I. Iurașciuc, 1967. 57-58.

⁹ I. Chelcea *Luntrele monoxile la noi*, în Revista muzeelor, 4, V, 1968, 363.

¹⁰ Ibidem, fig. 2.

astfel de ambarcațiune, al cărui deplasament (capacitate) era de cca. 0,6 - 0,8 tone, puteau fi transportate mărfuri și/sau persoane la târgul Gherghiței, evitându-se căile terestre, nesigure, care treversau codrii Vlăsiei.

Summary

A monoxilon – type boat, made of an oak tree trunk, was discovered on the high bank of the Teleajen river, near the village Palanca- Râfov, Prahova country. Entirely preserved, the monoxilon is 10,35 m long and 0,63 m wide.

The author of the discovery dates the boat back to the 14 th- 15 – th centuries and considers it was used for merchandise and people transport down the Teleajen and Prahova rivers towards the medieval small town of Gherghița, situated not far from the junction point of the two rivers.

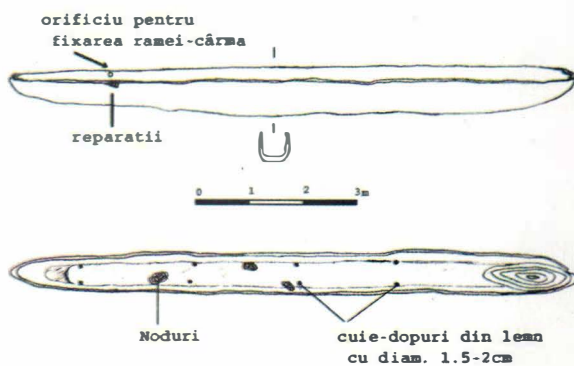

Fig. 1. Monoxila de la Palanca-Rifov

SCAUNUL DE JUDECATĂ DE LA GHERGHIȚA-PRAHOVA DIN SECOLUL AL XVI-LEA, ÎN LUMINA IZVOARELOR SCRISE ȘI ARHEOLOGICE

NINA GRIGORE
ȘTEFAN OLTEANU

Domnia intinerantă a constituit, precum se cunoaște, o caracteristică instituțională a puterii centrale medievale, pretutindenii acolo unde a existat o asemenea societate, fecundată de contradicția dintre necesitatea aplicării atribuțiilor jurisdicționale, în principal, legate de mersul proprietății (vânzări și cumpărări de ocine, rezolvări de litigii dintre săteni, fixarea hotarelor obștilor rurale teritoriale etc.), pe de o parte, și imposibilitatea deplasării celor împricinați în capitalele de reședință domnească medievală pentru a-și rezolva problemele. În această situație, puterea centrală, în cazul țărilor române, domnia, împreună cu organele judiciare (sfatul domnesc), trebuiau să se deplaseze în centrele jurisdicționale, care puteau fi orașele țărilor respective și, în cazuri mai speciale, unele mănăstiri mai importante sau chiar sate mai dezvoltate, unde organele judiciare corespunzătoare judecau diversele pricini și emiteau actele cu deciziile luate. Așa se explică de ce documentele noastre medievale indică locul sau localitatea unde a avut loc judecata și unde s-a emis actul respectiv. Ceea ce nu se cunoaște, deocamdată, este unde anume și dacă exista un local în care se desfășura întreg ritualul proceselor de judecată. Dacă în cazul principalelor centre de reședință domnească, de pildă București și Târgoviște, locul de desfășurare a proceselor erau curțile domnești, ale căror ruine relative conservate până astăzi, și, de asemenea, în cazul unor mănăstiri ca Mănăstirea Argeș, Tismana etc. unde exista așa numita casă domnească, în cazul celorlalte orașe și mai ales al satelor de unde s-au emis acte domnești, locul de desfășurare a proceselor, este total necunoscut.

În cercetările arheologice efectuate recent la Gherghița-Prahova s-a descoperit o construcție din piatră care deconectează, față de locuințele din aceeași vreme descoperite până acum în oraș, acestea fiind făcute din paianță, cărămida fiind folosită numai la construcția sobelor de încălzire din importantul oraș medieval al Țării Românești.

După cum au demonstrat cercetările efectuate, aşezarea de la Gherghiţa datează din secolul al XIV-lea, constituit ca aşezare rurală, pe un plan format din terasa superioară a râului Prahova, nu departe de confluenţa cu apa Teleajenului. La finele secolului al XIV-lea, aşezarea rurală capătă atribuţii urbane, astfel că ea devine oraş, după cum o demonstrează locuinţele descoperite în inventarul păstrat parţial, specific lumii medievale urbane. De altfel, prima menţiune documentară, în această privinţă, datează din 1431.

Cercetările din ultimile trei campanii arheologice de la Gherghiţa au scos la iveală, în curtea Şcolii Generale din localitate, un complex de construcţie în piatră legată cu mortar, dezvelită parţial, în care s-au delimitat laturile unei construcţii rectangulare cu dimensiunile de 6x5 m, şi din care se păstrează şanţul de fundaţie cu resturi ale zidului iniţial, cu o lăţime de 0,50 m, adâncimea fiind de 0,60 m, faţă de nivelul de calcare medieval. Probabilitatea ca această construcţie să se fi prelungit pe latura sudică rămâne doar prezumtivă, datorită construcţiilor moderne de aici, care au distrus urmele unei eventuale continuări în acea zonă a altor încăperi din complex.¹

Din elevaţia construită, s-au descoperit numeroase cărămizi întregi şi fragmentare provenind, se pare, de la pereţii interiori ai construcţiei şi poate chiar din elevaţia propriu-zisă.

Din punct de vedere al datării complexului, s-a constatat că zidul construcţiei se fundează la o adâncime de circa 0,60 m faţă de nivelul medieval, suprapunând, fără al deranja, un mormânt de copil din secolul al XV-lea; aceeaşi fundaţie a mai deranjat şi alte două morminte de indivizi maturi, unul orientat V-E, celălalt fiind deranjat total de fundaţia zidului construcţiei, ambele morminte datându-se, de asemenea, în secolul al XV-lea. Este posibil să avem de-a face cu o necropolă anterioară construcţiei. În cursul celei de a doua jumătăţi a secolului al XVI-lea, mai probabil la finele lui, pe suprafaţa exterioară a construcţiei s-a amenajat o placă de mortar realizându-se un fel de „verandă”, ca anexă la construcţia amintită (circa 200 m²), în care s-a găsit încastrat o jumătate de vas ceramic din vremea amintită.

La începutul secolului al XVII-lea, construcţia a fost demolată, din ea păstrându-se pe alocuri resturi ale fundaţiei. În secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, construcţiile moderne (castelul regal) au amplificat distrugerea construcţiei medievale.

¹ Vezi rapoartele de cercetări arheologice din anii 2000-2002, ale căror rezultate au fost publicate în *Cronica cercetărilor arheologice din România: pe anii 1999-2002*, Bucureşti, 2000-2002.

Ce ne spun documentele scrise în această privință? Începând din 1431, ele arată că în orașul Gherghița s-a desfășurat o anumită activitate jurisdicțională, implicați fiind domnia, sfatul domnesc și împricinații: boieri, săteni, cler, în legătură cu judecarea diferitelor procese civile și penale pentru aria jurisdicțională care aparține de Gherghița.

Primul act de cancelarie cunoscut, emis în Gherghița, datează din 2 august 1453, de la voievodul Vladislav al II-lea, în care se arată că acest document a fost scris în Gherghița (în limba slavonă) fără nici o altă localizare². Urmează, în continuare, o serie de 9 acte scrise în Gherghița aparținând voievozilor Radu cel Frumos, Basarab cel Bătrân și Basarab cel Tânăr din secolul al XV-lea, și de la Vlad cel Tânăr și Vladislav al II-lea din secolul al XVI-lea până la domnia lui Pătrașcu Vodă, tatăl lui Mihai Viteazul. Domnia lui Pătrașcu Vodă marchează un moment important în evoluția orașului Gherghița, din punctul de vedere al organizării judiciare. Dacă până la anul 1554, documentele consemnează simplu că scrierea actului judiciar s-a făcut în Gherghița (în slavonă), sau în orașul Gheorghita (de asemenea în slavonă), la 17 iulie 1554, Pătrașcu Vodă emite un act de judecată, în care se arată că a fost scris în Scaunul Gherghiței (въ стол у Гьргита), funcția de scaun presupunând atât creșterea în importanță a orașului, cât și în ceea ce privește atribuțiile de judecată pentru aria jurisdicțională foarte întinsă, după cum se constată din documente³. Totodată, în această perioadă apare pentru prima oară funcția de județ cu cei 12 pârgari din Gherghița, semnul organizării conducerii urbane (1560, octombrie 10, este data menționării județului Gherghița cu cei 12 pârgari nominalizați)⁴. Dacă luăm în considerare faptul că Pătrașcu Vodă, împreună cu sfatul domnesc, este prezent foarte des la Gherghița (între 1554 și 1556 el emite din Scaunul de la Gherghița șapte acte), comparativ cu situația anterioară când, într-un secol și jumătate, se emit doar 9 acte, aceste două elemente: ridicarea la rangul de Scaun al orașului Gherghița și organizarea conducerii orașului prin menționarea județului și pârgarilor, exprimă evoluția la cote superioare a orașului și o lărgire a atribuțiilor lor juridice, ceea ce presupune, din partea domniei și a organelor judiciare, o oarecare permanență în oraș. În aceste împrejurări, s-a luat măsura de construire în Gherghița a unei clădiri necesare realizării actului de justiție. După cum am

² Documente privind istoria României, veac XIII, XIV, XV, B, Țara Românească, București, 1953, p.125-126.

³ Documente privind istoria României, veac XV, B, Țara Românească, vol.III, p.24.

⁴ Documente privind istoria României, vol.XVI, B, Țara Românească, vol.III, p.141

văzut mai sus, cercetările arheologice sunt în concordanță cu o asemenea construcție din piatră la Gherghița, ele neputând însă preciza cu exactitate data construirii.

În perioada următoare, după Pătrașcu Vodă, cel care dă strălucire Gherghiței este autorul primei uniri politice a românilor. În cursul anilor 1595 și 1596 sunt emise din Gherghița 27 de acte cu mențiunea în *Scaunul orașului domniei mele* (ѣ стол град Gherghița)⁵.

Este de remarcat faptul că în cursul anului 1596, Mihai este prezent, împreună cu sfatul domnesc, nu numai lună de lună, dar, în mai multe cazuri, zi de zi: ianuarie - 6 și 7; februarie - 16 și 19; aprilie - 10, 14, 16; mai - 4, 14, 15, 27, 28; iunie - 3, 15, 19, 20, 23; iulie - 18, 19, 24 etc. Această prezență masivă a marelui voievod și a organelor judiciare respective presupun, fără îndoială, existența unei clădiri spațioase servind drept sediu administrativ, unde se desfășurau activitățile judiciare și administrative, în general, și unde erau adăpostite organele corespunzătoare, pe timpul prezenței lor în localitate. Despre o cetate la Gherghița, cum s-a spus de unii istorici ai orașului, nu poate fi vorba; traducerea din secolul al XVIII-lea a termenului slavon „ГРАД”, cum apare în documente în secolul al XVI-lea, cu cel românesc de cetate, este neadecvat; termenul slavon „ГРАД” se traduce prin oraș, așa încât, orice discuție, în acest sens, este inutilă.

Facem precizarea că cercetările arheologice un ne-au putut demonstra, până acum, că această construcție descoperită servea atribuțiilor judiciare ale domniei, ca sediu temporar al acesteia. Aceasta reiese însă din faptul că, așa cum am amintit mai sus, construcția din piatră descoperită este singulară pentru epoca respectivă, locuințele descoperite până acum în diferite puncte ale așezării actuale fiind toate construite din paiantă, ca mai în toate așezările urbane medievale din câmpie, unde s-au făcut cercetările de rigoare. Pe de altă parte, o asemenea activitate judiciară a forurilor legislative care se deplasau în localitatea respectivă, pentru zile în șir, după cum reiese din documente, presupune, neîndoielnic, existența unui spațiu constructiv care să adăpostească organele judiciare centrale precum domnia și sfatul domnesc.

După Mihai Viteazul, strălucirea Gherghiței, ca scaun judiciar, pălește; cele două acte de la începutul secolului al XVIII-lea și cele șase

⁵ Documenta Romăniae Historica. B, Țara Românească. vol.XI, doc nr.10, veac XVI, B, Țara Românească, vol.XI, doc nr.10, 137, 145, 147, 148, 151, 153, 154, 158, 159, 161, 162, 164, 165, 167, 169-171, 173, 176-179, 182-185, 203, 205, 327.

scrise în Gherghița reprezintă mai degrabă un ecou întârziat al prețuirii orașului de către noua domnie. Cum s-a constatat în cercetările arheologice, construcția este demolată, piatra scoasă până la fundație, poate ca urmare a reacției unor categorii sociale în frunte cu noul domn Simion Movilă, nemulțumite de politica internă a fostului voievod al Unirii. Radu Șerban, care a urmat la Domnia Țării Românești după Simion Movilă, inițiază, în 1605, lucrările de fortificare de la Cuciul. Este vorba de o palancă, situată în susul Gherghiței, pentru apărarea orașenilor. Cu excepția celor câteva acte scrise încă în Gherghița, mai sus evocate, nu se mai emite nici un act din Gherghița, ceea ce înseamnă dispariția funcției de Scaun de judecată jurisdicțională al Gherghiței. De altfel, secolul al XVII-lea aduce, totodată, și începutul decăderii orașului la nivelul așezării rurale, așa cum îl vom cunoaște din documentele secolelor XVIII- XX. Dacă la această decadere a contribuit și pierderea funcției mai sus amintite, adică pierderea sprijinului autorității centrale, rămâne o problemă de rezolvat în viitor.

Cert este că structurile noi, care încep să se producă încă din secolul al XVII-lea în cadrul societății medievale românești, afectează și sistemul domniei intinerante, capitalele Țării Românești preluând aproape întreaga activitate de elaborare a actului de justiție ca loc de desfășurare, desigur cu oarecare excepții ale vechiului sistem care mai persistă încă o bucată de vreme.

În încheiere, dorim să remarcăm această corespondență dintre documentul scris și cel arheologic în descifrarea unor enigme, cum a fost cea a rezidenței temporare a domniei Țării Românești în unele localități în care s-au constituit Scaune de judecată, realitate surprinsă în cercetarea arheologică de la Gherghița, confirmată din plin de documentele scrise.

Summary

The archaeological reserch performed in the Gherghita village of the Prahova Country, corroborated by written sources, have evidenced the temporary (itinerant) residence of Wallachia's voievode on this site in the 16th century, where causes were judged, the rulers Patrascu cel Bun and Mihai Viteazul being present within this mediaeval structure.

**ISTORIE ȘI
ISTORIA CULTURII**

**HISTORY AND
HISTORY OF CULTURE**

**HISTOIRE ET
L'HISTOIRE DE LA CULTURE**

Tăbăcăriile moderne din Ploiești erau situate în partea de est a orașului, pe strada Carpenului nr. 4, nu departe de actualul stadion „Ilie Oană” (fost „Petrolul”). În această zonă s-au așezat tăbăcarii încă de la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului al XIX-lea.

Conform cutumelor vremii și cerințelor legate de practicarea meseriei tăbăcăriile trebuiau să fie așezate lângă o apă curgătoare (în cazul nostru pârâul Dâmbu) și la marginea orașului, deoarece practicarea acestui meșteșug producea mirosuri greu de suportat, mai ales în anotimpul călduros. Porniți, în marea lor majoritate, de la sate, meseriașii au ocupat treptat alături de neguțători, un loc important în comunitatea ploieșteană. Ei au intrat în legătură cu producătorii de la care și-au procurat materiile prime și le-au transformat în mărfuri fabricate. Înmulțindu-se, meseriașii s-au organizat și ei în bresle, după felul meseriei ce o exercitau¹.

În Transilvania breslele se întâlnesc încă din secolul al XIV-lea, iar în Țara Românească și Moldova ele apar abia în secolul al XVII-lea. Delimitarea exactă între diferitele ocupații meșteșugărești sau negustorești în Țara Românească s-a făcut în cursul secolelor al XVII-lea, al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea.

În secolul al XVIII-lea, în Țara Românească, breasla devenise o instituție orășenească care, în mod autonom, organiza și reglementa producția mărfurilor și organiza desfacerea acestora în cadrul pieței interne².

În epoca regulamentară, ca și în cele anterioare, conducerea breslei era încredințată unor organe alese din rândul breslașilor: starostele, care era ajutat în conducere de către epitropi. Alegerea lor se făcea pentru o perioadă de doi ani. Starostele era ales întotdeauna dintre meseriașii mai bătrâni, cu autoritate profesională³.

Îndatoririle și drepturile breslelor și breslașilor erau stipulate în hrisoave speciale, emise de către domnie. Un astfel de hrisov a primit și breasla tabacilor din Ploiești, în luna ianuarie 1826, din partea lui Ioan Grigorie Dimitrie Ghica Voievod.

¹ M. Sevastos, *Monografia orașului Ploiești*, Ed. Tiparul „Cartea Românească”, București, 1937, p. 652.

² Vladimir Diculescu, *Bresle, negustori și meseriași în Țara Românească (1830-1848)*, Ed. Academiei, București, 1973, p. 62.

³ *Ibidem*, p. 85.

„ am întocmit și orânduiala breslii lor ce au avut, precum sunt și alte bresle ca să păzească dreptatea și între ei la treaba meșteșugului lor:

1. Breasla să aibă un proistos care se numește vătaf, pe care vătaf să-l aleagă breasla, apoi vătaful iarăși cu breasla împreună să aleagă patru ipitropi din ei, care să vor socoti mai vrednici și cu frica lui Dumnezeu, care și împreună cu vătaful să caute pricinile ce vor avea tabacii cu tabacii pentru de meșteșugului lor, ... și pentru altele orice pricini dă ale meșteșugului lor să-i judece și să-i îndrepteze și celui vinovat să-i facă dojană, îndatorându-l a da și la cutie ... după măsura învinovățirii.

2. Să fie breasla cutie cum țin toate breslele și să puie pe săptămână meșterii doi lei, sau cât îi va lăsa inima, iar calfa să puie câte o para.

3. Breasla să fie condică de toți meșterii unde sa fie scriși și călfile ...

4. Cutia breslii să pecetluiască dă vătaf și dă acei patru ipitropi și să fie supt îngrijirea vătafului ... din care cutie să cheltuiască la lucruri suflotești, a ajuta pe cei săraci, bolnavi a face poduri, a astupa noroaie și altele asemenea.

... hrisovul breslii i altor sineturi, să fie în păstrarea vătafului, să fie vătaful și în condică dă toți meșterii și dă călfii și ucenici și dă tocmelilor lor ...

5. Câți din cei streini, care nu sunt tabaci și au meșteșug la vopsit dă piei și la lucru, aceia să nu fie popriți din lucrul lor, dar să fie uniți cu breasla tabacilor și să dea și la cutie câte o para pă săptămână

6. Nimeni din alte rufeturi să nu se amestece în meșteșugul lor, dar nici ei să nu amestece în meșteșugul altora ...Și să se păzească aceasta, cu nestrămutare am adevărit hrisovul acesta cu însuși credința Domniei mele, Ioan Grigorie Dimitrie Ghica Voievod ... ”⁴.

Fiecare breaslă avea un sfânt din calendarul ortodox, drept patron. În ziua când se sărbătorea sfântul care era patronul breslei, toți membri erau obligați să meargă la o anumită biserică din orașul lor, căreia îi dădea danii în făclii de ceară, untdelemn pentru candelă, tămâie și altele. În afară de această obligație, breasla ajuta cu sume de bani din cutia ei întreținerea bisericii. Sfântul Ilie era patronul tăbăcarilor, cojocarilor și blănarilor⁵.

Tăbăcarii din Ploiești, buni creștini, și-au construit, în anul 1848, propria biserică, sub patronajul Sfântului Mare Proroc Ilie Tesviteanu (această biserică a fost construită pe strada Domnească, astăzi Carpenului).

O perioadă îndelungată (1879-1937), Biserica „Sf. Ilie” a fost filială a Bisericii „Sf. Nicolae Vechi”⁶. Până în 1944, biserica a cunoscut mai multe îmbunătățiri, atât la partea construită, cât și la arhitectură și dotări. Întrucât

⁴ Idem, *Viața cotidiană a Țării Românești în documente 1800-1848*, Ed. Dacia Cluj, 1970, p. 152-154.

⁵ Idem, *Bresle, negustori și meseriași în Țara Românească (1830-1848)*, Ed. Academiei, București, 1973, p. 62.

⁶ M. Sevastos, *op. cit.*, p. 755.

în timpul primului război mondial clopotele au fost jefuite de armata germană de ocupație, în 1920 au fost cumpărate altele noi, care există și astăzi. Toate îmbunătățirile dintre 1924-1937 se datoresc muncii preotului paroh Alexandru Popescu-Strejnicu.

În ziua de 5 aprilie 1944, bombele au distrus din temelii Biserica „Sf. Ilie”. Fără a se lăsa doborâți, tăbăcarii și ceilalți credincioși au turnat, în anul 1945, o nouă fundație, hotărâți să-și reconstruiască biserica. Însă datorită încercărilor deosebite prin care aveau să treacă, proiectul lor a rămas în acest stadiu până în anul 1997. În acest an, un grup de credincioși sub îndrumarea noului paroh, preot Adrian Marinescu, a trecut la construirea noii biserici „Sf. Ilie”, pe locul celei vechi⁷.

Actuala Biserică „Sf. Ilie” este situată pe strada Carpenului nr. 17-19 din Ploiești.

Tabacii ploieșteni de-a lungul secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului XX

Pe baza materialelor documentare, putem distinge mai multe etape în evoluția tabacilor ploieșteni de-a lungul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului XX, și anume:

- **1810** – s-a întocmit catagrafia Mitropolitului Ignatie, din ordinul guvernatorului rus. Această statistică, printre altele, făcea cunoscută întinderea orașului Ploiești. În 1810 târgul Ploieștilor avea nouă mahalale, corespunzător la nouă parohii, și întinderea lui era cuprinsă în marginile definite de următoarele puncte de orientare: „în răsăritul târgului, marginea era la grădinile de pe malul Dâmbului, în mahalaua Tabacilor (I) din jurul Bisericii „Sf. Apostoli Petru și Pavel”. De acolo, cobora spre sud, de-a lungul gârlii Tabacilor, prin mahalaua Abagiilor, spre est, marginea târgului ocolea crângul și mlaștinile Dâmbului și ajungea iarăși în mahalaua Tabacilor.”

- **1826 – ianuarie**, este acordat Hrisovul breslei tăbăcarilor din Ploiești (amintit mai sus).

- **1831 – iulie**, intră în vigoare noua lege de organizare a statului - Regulamentul Organic. Conform Catagrafiei întocmite în 1831, orașul Ploiești era împărțit în patru despărțăminte, fiecare cuprinzând trei până la patru mahalale, stabilite după enoria bisericilor respective.

Despărțământul al III-lea, *Vopseaua Roșie*, se compunea din mahalalele „Sf. Vineri”, „Sf. Nicolae Nou”, „Sf. Ilie” („Tabaci”) și „Biserica Domnească”, și avea 160 de familii.

⁷ C. Trestioreanu, Gh. Marinică, *Bisericile din Ploiești, vol. I. Bisericile Ortodoxe. Monografie*, Ed. Ploiești – Mileniul II, Ploiești, 2003, p. 65-66.

⁸ Debie C. Nicolae, *Începuturile urbanismului în Ploiești. Contribuții la cunoașterea istoriei orașului*, în Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al Județului Prahova, II, Ploiești, 1969, p. 84.

Tot din anul 1831, datează o catagrafie a diferitelor bresle de meseriași. Aceasta era alcătuită pe mahalale nu pe despărțăminte și a fost întocmită de Ștefan Ghiorgiu, starostele Corporației Meseriașilor. Conform Catagrafiei breslelor de meseriași din 1831, numărul meseriașilor era de 230 de familii, din care nouă de tabacii⁹.

Regulamentul Organic fixează drepturile pe care le au cetățenii precum și obligațiile de zeciuială. Măsurile de ordine au fost acceptate de bunăvoie de ploieșteni, dar, cu o anumită măsură fiscală sortită să sprijine dezvoltarea edilitară, nu au fost de acord; cu alte cuvinte, pentru fațada casei și a curții. Ploieștenii au murmurat, la 2 noiembrie 1831, când măsurătorii însoțiți de dorobanți au început să umble din casă în casă și să măsoare cu sforile cu peceti lungimea fațadelor și au încercat să se împotrivescă¹⁰.

Preotul Constandin a luat atitudine, în anii 1831-1832, în fruntea tăbăcarilor, împotriva hotărârii adoptate de autorități de măsurare a fațadelor, în vederea creșterii impunerilor fiscale¹¹. Gâlceava s-a întins repede și în alte mahalale și așa numita „*daraveră cu sforile*” avea să se stingă de-abia peste un an¹².

După 1831, meșteșugarii și negustorii devin patentari și au starosti, iar cei care nu au patentă nu pot face parte din nici o breaslă.

• **1837** – Este alcătuită o nouă Catagrafie, mai explicită, a orașului Ploiești. Numărul mahalalelor se înmulțește cu una, fiind cinci despărțăminte, cu un număr de 3.090 oameni. Despărțământul al V-lea, *Vopseaua Verde*, avea următoarele mahalale: „Sf. Vineri”, „Biserica Domnească”, „Sf. Nicolae Nou”, „Sf. Nicolae Vechiu”, „Sf. Ilie” („Tabaci”) și a „Boldeschi”, cu 647 familii¹³.

Pentru anul 1837, găsim și o Catagrafie a corporațiilor, alta a patentarilor și a treia a sudiților. Erau 41 de corporații printre care și Corporația Tabacilor, cu 15 familii¹⁴.

• **1847** – Mahalalele existente în acel an erau în număr de 14, iar printre ele se afla și Mahalaua Tabacilor cu Biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel”¹⁵.

• **1848** – Tăbăcarii din Ploiești ridică Biserica „Sf. Ilie”. Biserica a fost construită pe mica înălțime de lângă „*Cotul Gârlei Tabacilor, care tocmai o*

⁹ M. Sevastos, *op. cit.*, p. 363.

¹⁰ Debie C. Nicolae, *Începuturile urbanismului în Ploiești. Contribuții la cunoașterea istoriei orașului*, în Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al Județului Prahova, II, Ploiești, 1969, p. 93.

¹¹ C. Trestioareanu, Gh. Marinică, *Bisericele din Ploiești, vol. I. Bisericele Ortodoxe. Monografie*, Ed. Ploiești – Mileniul III, Ploiești, 2003, p. 65-66.

¹² Debie C. Nicolae, *Începuturile urbanismului în Ploiești. Contribuții la cunoașterea istoriei orașului*, în Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al Județului Prahova, II, Ploiești, 1969, p. 93.

¹³ M. Sevastos, *op. cit.*, p. 364.

¹⁴ *Ibidem*, p. 368.

¹⁵ Debie C. Nicolae, *Începuturile urbanismului în Ploiești. Contribuții la cunoașterea istoriei orașului*, în Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al Județului Prahova, II, Ploiești, 1969, p. 85.

apuca spre răsărit spre a se vărsa în râul Dâmbu”. Din rândul tăbăcarilor au fost mai mulți ctitori care, așa cum era obiceiul vremii, apăreau fie în pisanie, fie în pomelnicele păstrate la Proscomidie. Cum însă toate au dispărut (o dată cu distrugerea vechii biserici, în aprilie 1944), ne raportăm la informațiile rămase.

În altarul noii biserici „Sf. Ilie” se află icoana *Cina cea de taină* de la vechea Catapeteasmă și o icoană a „Sf. Nicolae”, înconjurat de opt medalioane cu sfinți, adevărată capodoperă a pictorului Nicolae Costescu, care a fost realizată „*cu cheltuiala isnafului tabacilor din această urbă Ploiești*”, în anul 1875, cum preciza inscripția¹⁶.

• **1850-1860** - Tabacii locuiau pe următoarele ulițe:

- **Ulița Domnească** (azi str. Carpenului) are un caracter de drum de sat. Gârla Tabacilor curge prin mijlocul uliței de unde se alimentează cu apă dubele tabacilor. Casele sunt mici și puține. Împreună cu trei ulițe laterale scurte - Sf. Ilie, Pielari și Tabaci - cu care închipuiește suburbia Sf. Ilie, numără 59 de case, din care 30 nu au decât o singură încăpere. În acest grup de ulițe, cei mai mulți dintre locuitori sunt tabaci (tăbăcari), având dubele și tobele necesare în curtea proprie. Sunt și tabaci mai avuți, cu instalații rotative: Petre Ion Suditu, de asemenea Gheorghe Ghimbășanu, Nicolae Prodan.

- **Ulița Sf. Ilie** (azi strada Războieni), uliță laterală a precedentei, legând-o pe aceasta de paralela ei uliță, „Sf. Apostoli”. Este slab populată și are curți mari de plugari și tabaci. La confluența ei cu Ulița Domnească, se află Biserica „Sf. Ilie”; Biserica propriu-zisă a fost dărâmată de bombardamentele aeriene din aprilie 1944, rămânând din ea doar clopotnița și casa parohială.

- **Ulița Pielarilor** (strada Machedoni), ulicioară scurtă, lângă Ulița Domnească, era locuită de câțiva tabaci.

- **Ulița Gârliței** (strada Cantemir), este cea care unește ulița Sf. Nicolae Abagii (azi Mihai Bravu) cu ulița Matei Basarab; este de fapt un vad al Gârlii Fântânilor, înainte de unirea acesteia cu Gârla Tabacilor. Lângă această gârliță își avea dubele tabacul cel mare, Stan Bute – starostele și Ion Barcu (Bărbulescu) – Tabacu.

- **Ulița Tabacilor** (strada Tabaci) era artera principală a breslei tabacilor. Fiecare casă de pe această uliță era o tăbăcărie, iar meșteșugul lor era cel mai căutat în acest mijloc de veac (sec. XIX). Pe această uliță erau tăbăcăriile lui Stoian Păun Tabacul, Ivan Năstase și Ilie¹⁷.

• **1880** – Erau în Ploiești 119 tăbăcării. După 1880 s-a dezvoltat puternic industria românească a tăbăcăriei¹⁸.

¹⁶ C. Trestioreanu, Gh. Marinică, *op. cit.*, p. 65-66.

¹⁷ Debie C. Nicolae, *Macheta orașului Ploiești la mijlocul sec. al XIX-lea, Ghid istoric, Ploiești, 1972*, p. 47-48.

¹⁸ M. Sevastos, *op. cit.*, p. 655.

• **1881** – Până în acest an în Ploiești străzile nu au nume fixate. Fiecare uliță avea câte un fel de neguțător sau meseriaș. De aceea și străzile purtau nume ca acestea: Căldărari, Șelari, Tabaci, Șepcari ș.a.¹⁹.

• **1927** – În Ploiești erau 45 de tăbăcării²⁰.

• **1929-1933** - Datorită crizei economice multe dintre tăbăcării își închid activitatea²¹.

• **1930** – Erau 28 de tăbăcării²², în care lucrau aproximativ 150 de oameni.

• **1934-1937** – În această perioadă au loc lucrări de pavare ale străzilor. Acestea s-au extins, mai ales, asupra părților periferice ale municipiului, deoarece situația din aceste părți cerea o asanare grabnică. Concomitent cu pavarea străzilor s-a făcut și canalizarea lor. În 1934 străzile Tabaci, Domnească (azi Carpenului) sunt asfaltate trotoarele cu asfalt cald. În 1935, în zona Bisericii „Sf. Ilie” și pe Strada Războieni sunt asfaltate trotuarele. Pavaje cu piatră cubică sunt executate pe străzile Domnească, Tabaci, Războieni în anii 1934-1935²³.

În anul 1936, sub îndrumarea Ministerului Industriei și Comerțului, a fost tipărit „*Indicatorul Industriei românești*”, lucrare ce prezintă în mod succint cea mai mare parte a unităților industriale din țară. În Ploiești erau semnalate mai multe întreprinderi de prelucrare a pieilor, și anume: *Albulescu I. Th.*, pe strada Domnească, nr. 33; *Bradul*, a lui Constantin Dobrescu, pe strada Domnească, nr. 46; *Elefant*, *La Dumitrescu*, pe strada Domnească, nr. 16; *Hristodorescu Hristodor*, pe strada Domnească, nr. 3; *Hristodorescu Nae și Succ*, pe strada Domnească; *Record*, a lui Popescu Traian, strada Domnească, nr. 19; *Regele Carol*, a lui Avramescu C., pe strada Tunari, nr. 21; *Tăbăcăria Românească*, a lui Kevork Fergian, pe strada Matei Basarab, nr. 1; *Taninul*, a lui Ionescu Nicu, pe strada Domnească, nr. 12 și *Velicu Iancu și Radu*, pe strada Domnească, nr. 9²⁴.

După perioada mării crize economice (1929-1933), industria de pielărie din Ploiești a cunoscut o puternică revigorare, pentru ca apoi, în timpul celui de-al doilea război mondial, să suporte distrugerii majore, datorită mai cu seamă bombardamentelor din vara anului 1944. Momentul naționalizării a găsit industria de pielărie din Ploiești într-o accentuată stare de dezorganizare. Imediat după naționalizare, toate fabricile și atelierele de tăbăcărie au fost grupate și sistematizate tehnologic în cadrul întreprinderii

¹⁹ *Ibidem*, p. 652.

²⁰ *Ibidem*, p. 656.

²¹ M., Deselnicu, Ș. Olteanu, V. Teodorescu, *Istoria prelucrării pieilor pe teritoriul României*, București, 1984, p. 222.

²² M. Sevastos, *op. cit.*, p. 682.

²³ *Ibidem*, p. 585.

²⁴ M., Deselnicu, Ș. Olteanu, V. Teodorescu, *Istoria prelucrării pieilor pe teritoriul României*, București, 1984, p. 119.

Poporul, pe două amplasamente și anume: fosta tăbăcărie - *Hristodor Hristodorescu* (sediul principal) și tăbăcăria *Bădulescu*. Profilul de producție al unității a fost stabilit la prelucrarea pieilor de oi, în diferite sortimente. În anii de după naționalizare, întreprinderea a beneficiat de importante fonduri pentru renovare, reorganizare și dotare²⁵. După 1989, întreprinderea a intrat în declin apoi, a fost desființată total, în anul 2004. La începutul anului 2006, clădirile în care a funcționat întreprinderea de prelucrare a pieilor, situată pe strada Carpenului, nr. 8, au fost demolate, pe terenul ocupat de acestea urmând a se construi un ansamblu de locuințe.

Mult timp Ploieștiul a fost un oraș numai de comerț și de meserii. Vechile denumiri ale străzilor arătând care au fost ocupațiile și repartizarea locuitorilor.

Străzile Ploieștiului se numeau în trecut: Căruțași, Pielari, Tăbăcari, Căldărari, Lipscani etc²⁶.

După cum am observat din documentele prezentate mai sus, bisericile erau puncte importante de reper în alcătuirea orașului. În zona Tăbăcărie – Mihai Bravu există și astăzi așezăminte religioase importante, atât prin arhitectură, cât și prin trecutul lor istoric (Biserica Sf. Ilie, Biserica Domnească, Biserica Nicolae Vechi, biserica Sf. Nicolae Nou).

Zona în care au funcționat tăbăcăriile este una foarte importantă, din punct de vedere istoric și arheologic. Aici își au începuturile localitatea Ploiești (în zonă au fost descoperite urme arheologice ce datează de la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea.

Summary

The tanners established in the East part of Ploiești from the end of the XVIII century and the beginning of the XIX century. Modern tanning houses were on Carpen St No 4, not far away from „Ilie Oană” stadium (ex Oil).

In accordance with the time requirements for profession practicing, the tanning houses were wear a running water (in our situation Dâmbu brook) and on the border of the city.

Guilds appear in Wallachia during the XVII century, but their duties and rights were written in special documents, from the reign emitted. In January 1826, the guild of the tanners from Ploiești received a similar document from Ioan Grigorie Dimitrie Ghica Voievode.

²⁵ *Ibidem*, p. 222.

²⁶ Sevastos, *op. cit.*, p. 654.

The patron of the tanners was St Ilie and in 1848 the tanners from Ploiești built their church. During the second world war, on 5 April 1944, the bombs destroyed completely St Ilie church.

During XIX century corresponding to the time catalogings (from 1810, 1831, 1837) the tanners from Ploiești belonged to St Ilie Suburbs (Tabaci).

The leather industry from Ploiești impresses after the years of crisis (1929-1933), but suffered major destruction, because of the bombing from the summer of the year 1944. All factories and tanner workshop after nationalization were grouped as part of „People” Enterprise, abolished in 2004.

The area in which were the tanning houses is important from historical and archeological point of view. Here is the beginning of Ploiești town.

BIBLIOGRAFIE

1. Debie, C. Nicolae – Începuturile urbanismului în Ploiești. Contribuții la cunoașterea istoriei orașului, în „Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al județului Prahova”, II, Ploiești, 1969.
2. Debie, C. Nicolae – Macheta orașului Ploiești la mijlocul sec. al XIX-lea, Ghid Istoric, Ploiești, 1972.
3. Deselnicu, M.; Olteanu, Ș.; Teodorescu, V. – Istoria prelucrării pieilor pe teritoriul României, Editura Tehnică, București, 1984.
4. Diculescu, Vladimir – Bresle, negustori și meseriași în Țara Românească (1830 – 1848), București, Editura Academiei, 1937.
5. Diculescu, Vladimir – Viața cotidiană a Țării Românești în documente 1800 – 1848, Editura Dacia Cluj, 1970.
6. Sevastos, Mihai – Monografia orașului Ploiești, București, Editura Tiparul „Cartea Românească”, 1937.
7. Trestioreanu, C.; Marinică, Gh. – Bisericile din Ploiești, vol. I Bisericile Ortodoxe. Monografie, Ploiești, Editura Ploiești – Mileniul III, 2003.

CÂMPINA SECOLULUI XIX

PAGINI MONOGRAFICE

Răzvan Radu

Aspecte din viața cotidiană a Câmpinei; viața școlară și personalitățile de seamă ale orașului, sec. XVIII-XIX

Cetățenii Câmpinei nu au fost preocupați numai de petrol și de industrie în general; au existat numeroase preocupări cu caracter instructiv, cultural-artistic și sportiv.

Învățământul

Dragostea de instruire, de învățatură a câmpinenilor s-a manifestat încă din secolul XVIII. Probabil că, datorită traficului comercial intens de pe Valea Prahovei, a vămii care a funcționat aici, a comerțului care se înfiripase, se simțea nevoia de cât mai mulți știutori de carte. Desigur că, atât vătaful de plai, cât și vameșii, cunoșteau litera cărții, căci altfel nu ar fi putut desluși hrisoavele venite de la domnie și evident întocmeau documentele traficului comercial ca și al încasărilor de taxe vamale.

Toate acestea au determinat ca prima școală publică (Domnească) să se întemeieze în Târgul Câmpinei încă din perioada primei domnii a lui Alexandru Ipsilanti (1744-1782), dar care din păcate nu va dura prea mult.¹ Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, boierul Constantin Lupoianu angajează, în 1793, pe un anume dascăl Rizea, cu scopul de a învăța carte pe copiii săi. Tot ca dascăl particular, îl întâlnim, prin anii 1789-1793, la Câmpina, și pe învățatul Naum Râmniceanu, originar din Transilvania. Între anii 1835-1837, Ion Câmpineanu, angajează, pentru instruirea copiilor săi, un dascăl de limba franceză.²

În perioada domniei lui Vodă Caragea (1812-1818), după ce trecuse epidemia vestitei ciume, se va întemeia, din nou, în Târgul Câmpinei, o școală, la care învățau buchea cărții 60 de elevi în „rumânește” și 30 în limba greacă. Prin „nizamul” din 1817, se stabilea salariul fiecărui dascăl, menționându-se că, în cazul orașelor Ploiești și Câmpina, „plata va fi mai puțină”, suma fiind

¹ C. Boncu, *Școala Prahoveană*, Editura didactică și Pedagogică, București, 1976, p. 54.

² Nicolae Iorga, *Istoria românilor prin călători*, Editura „Eminescu”, 1981

majorată „prin contribuția unora din șezători acolo”.³ Posibilitatea, oferită locuitorilor din Ploiești și Câmpina, de a contribui la salariul cuvenit dascălului de „Rumânește”, ne indică situația materială mai bună de care dispuneau localnicii, dar și de prețuirea pe care aceștia o acordau învățământului. Tot în Târgul Câmpinei vor fi copiate cu mîgălă și răbdare diferite lucrări cu caracter laic și religios de către „știutori de carte”, documentele vremii consemnând pe Mihalache Vătaful de Plaiul Câmpinii între anii 1782-1798, care a copiat 457 de file „el fiind șezătoriu la Câmpina”.⁴

În chiliile Bisericii „Adormirea” exista o școală datorită Mariei Bujoreanu, ce va dona o parte din moșie Mănăstirii Cernica, cu obligația de a întreține această școală ce funcționa aici încă din anul 1827.

La un interval de opt ani, în 1835, funcționau în localitate un număr de patru școli particulare, demonstrându-se în acest fel interesul crescut al câmpinenilor pentru școlarizare. Prima este școala menționată anterior, de la Biserică, întreținută de Mănăstirea Cernica, care funcționa cu doi dascăli; cea de-a doua și cea de-a treia erau școli întreținute de părinții elevilor. În fine, ultima funcționa datorită inițiativei și generozității unui vechi boier câmpinean, participant al revoluției de la 1848, polcovnicul Ion Câmpineanu. Cât de necesare erau aceste școli câmpinene, se poate constata și prin faptul că erau frecventate de un număr de 117 elevi, efectiv ce întrecea numărul de copii ce urmau cursurile la alte școli din diferite localități prahovene.

Odată cu Unirea Principatelor Române (1859), va funcționa, la Câmpina, în continuare, școala de la Biserică, unde predau după arhaice metode, dascălii Barbu și Ghiță. Localnicii își exprimă nemulțumirea lor, iar în urma unui examen, cei doi pseudoprofesori vor fi eliminați.

Începând cu anul 1861, se va înființa o școală comunală cu clasele I-IV, dar în același timp localnicii solicitau Prefecturii de Prahova, aprobarea de a înființa și un pension.⁵

Intensitatea dorinței de instruire a câmpinenilor nu se va diminua deoarece dintr-o statistică din anul 1895 suntem informați că, din cei 2600 de locuitori, peste 1000 erau știutori de carte.⁶

În continuare vor fi prezentate activitățile a doi dascăli ce au funcționat în orașul Câmpina, și care, prin munca lor de pionieri și promotori ai instrucției publice, ai culturii, s-au făcut cunoscuți și apreciați la timpul lor de către cetățenii orașului. Ne referim la cei doi institutori Athanasie și Maria

³ C. Boncu, *op.cit.*, p. 20.

⁴ C. Boncu, *op.cit.*, p. 22.

⁵ C. Boncu, *op.cit.*, p. 128; Arhivele Naționale Prahova, Prefectura Prahova, dosar 9/1861, f. 34.

⁶ P. Brătescu și I. Moruzi, *Dicționarul geografic al județului Prahova*, Târgoviște, 1895, p. 105.

Scripca, care au funcționat zeci de ani la Școala de băieți nr. 1, existentă în centrul orașului, la intersecția străzilor Carol I și Calea Doftanei.

Din pasiunea și inițiativa acestor doi corifei ai culturii câmpinene, a luat naștere, chiar în localul școlii, în anul 1906, **biblioteca publică**, ce purta numele ilustrului om de știință, **dr. Constantin Istrati**. Dotată la început modest, cu un inventar de numai 6.000 de volume, se va îmbogăți considerabil în decursul anilor, datorită subvențiilor și donațiilor. Ea a contribuit, de-a lungul timpului, la instruirea și la lărgirea orizontului de cunoaștere a multor cetățeni ai orașului.

În aceeași perioadă a începutului de secol, mai exact în anul 1909, s-a întemeiat, din aceeași inițiativă, o altă instituție de popularizare a științei și culturii, „Ateneul Popular”, având drept exemplu instituția cu același nume din București, de faimă europeană și nu numai.

La acest Ateneu au conferențiat, de-a lungul timpului, oameni de o vastă cultură, al căror prestigiu depășeau granițele țării: B.P. Hașdeu, N. Iorga, Tudor Vianu, Jean-Bart – autorul romanului „Europolis” și alții.⁷

Rămânând în același domeniu, al culturii și instrucției publice, vom menționa și „Casa Poporului”, întemeiată la 1908, care, spre cinstirea muncitorimii câmpinene, a constituit – prin grija sindicatelor locale – și un lăcaș de instruire a maselor dornice de cultură și de cunoaștere, organizându-se atât conferințe cu caracter politic dar și cultural-educativ.

Tot la inițiativa lui Atanasie Scripca, au existat școli serale pentru instruirea tinerilor muncitori. Astfel că, încă din anul 1907, s-a înființat „Școala Industrială de Ucenici”, întemeiată cu scopul de a instrui și îmbogății cunoștințele tinerilor lucrători români, care, cu timpul, să înlocuiască în industrie muncitorii străini, ce existau aici în număr foarte mare. De asemenea în urbea Câmpinei a luat ființă „Școala de Maiștri Sondori și Rafinori”, înființată în anul 1904, prima școală din lume de acest fel. Această școală va fi vizitată, în septembrie 1907, de către membrii Congresului al III-lea Internațional de Petrol, ce s-a desfășurat la București. Impresia oaspeților străini referitoare la programa școlară și gradul de instruire al elevilor, a fost evident la superlativ.

Totodată, și în domeniul muzicii, Câmpina are vechi tradiții. Astfel, se întemeia, încă din anul 1908, o formație corală, ce purta numele lui Gavril Muzicescu, figură marcantă a muzicii românești.

Personalități câmpinene

Istoricul localității, poziția și condițiile climatice, au atras diferite personalități, precum și anonimi, proveniți din țară și străinătate. Există

⁷ Dare de seamă asupra activităților culturale extrașcolare a casei Școalelor, 1927, p. 116-117.

indicii sigure că au locuit aici, pentru scurte perioade, de timp, personalități ale culturii românești, cum au fost: Ion Heliade Rădulescu (între 1862-1867), Cezar Boliac, George Barițiu, Dimitrie Bolintineanu, Alexandru Vlahuță și George Coșbuc.

Astfel, în lucrarea intitulată „Itinerariu”, scriitorul Cezar Boliac, sosit în vizită și găzduit în vara anului 1836, la conacul cunoscutului boier progresist Ion Câmpineanu, ne descrie locul din centrul orașului, într-o poezie intitulată „O dimineață pe malul lacului”.

În anul 1862, un alt scriitor va fi și el inspirat de Câmpina și împrejurimile sale. Este vorba de Dimitrie Bolintineanu, care, în romanul intitulat „Elena”, își plimba eroii romanului la ocele de la Telega, La Brebu, ca apoi să-i readucă la Câmpina. În drum spre Poiana, el va descrie lacul Curiacl și ambianța acestuia.

„La marginea dinspre munți a Burgului, pe muchea unui mal înalt se face o cale, sub acest mal zace un lac limpede și liniștit, închis între două dealuri. Se crede că este de o adâncime foarte mare, suprafața lacului se află la câțiva stânjeni mai sus de Patul Prahovei, ce se desparte de lac printr-o bară de pământ ridicat”.⁸

Nu putem trece cu vederea data de 4 iunie 1895, când se va celebra, la Biserica de la Lac, căsătoria poetului George Coșbuc cu Elena Sfetea, sora editorului revistei „Vatra”.

Tot la Câmpina, el va scrie volumul intitulat „Din Țara Basarabilor” (1901).

În viața orașului însă, se mai remarcă prezența a trei personalități române ale culturii, artei și științei. Fiecare dintre aceștia trei, a strălucit în domeniul său de creație și activitate: pictorul Nicolae Grigorescu, filologul și scriitorul B. P. Hașdeu și savantul chimist dr. Constantin Istrati.

Explicația care apare în toate biografiile acestor personalități, pentru a justifica alegerea Câmpinei ca loc de creație și de odihnă, sunt cele menționate anterior: clima și poziția pitorească a localității. Este semnificativ faptul că toți trei au cumpărat terenuri și au construit case în zona cea mai frumoasă a orașului, Cartierul Câmpinița.

De altfel, pentru a argumenta acest lucru, vom reda un fragment din amintirile scriitorului Alexandru Vlahuță, vechiul prieten al pictorului Nicolae Grigorescu, în care expune motivele pentru care acesta a ales Câmpina, socotind-o ca un loc ideal de odihnă și creație. „După expoziția din anul 1891, pictorul își construiește o casă-atelier la Câmpina, orașel de depresiune submontan între Ploiești și Sinaia, și se așează acolo definitiv”.

„E liniște și curat, pământul își ține închise încă bogățiile de petrol; sondele încă nu au început să strice peisajele; nici fumul gros al fabricilor

⁸ Dimitrie Bolintineanu, *Elena*, Editura Minerva, București, 1988, p. 210.

să-i acopere cerul. Strada e retrasă. Un zaplaz închide de jur împrejur acest cuibușor de pace și de muncă, unde nimic din marele zgomot al lumii nu străbate. Pictorul se simte acum pentru prima oară îngrădit în adăpostul lui, singur, în liniștea lui.”⁹

Cel care a fost marele pictor Nicolae Grigorescu (1838-1907), a locuit, după afirmațiile prietenului său dr. Constantin Istrati la Câmpina, cu întreruperi, încă din anul 1871.

Devine locuitor stabil al Câmpinei (după ce câțiva ani optează pentru Posada - prin anii 1888-1890); anterior locuind cu chirie la o veche familie câmpineană, numită Ghenoiu. Aici, în curtea aceasta, își construiește un atelier cu pereții dublii între care se introdusesse rumeguș, pentru o mai bună izolație, artistul acuzând probleme de sănătate. Datorită farmacistului E. Kessler (primul farmacist din Câmpina și primar al orașului în acei ani), prieten comun al celor doi (Grigorescu și Istrati), pictorul și-a cumpărat un teren de casă (cel actual) pe care a ridicat, în stil pur românesc de munte, după planurile sale, actualul muzeu. Casa va fi construită de către frații Irimia, zidari cunoscuți, din comuna vecină, Cornu.¹⁰

Trupul său subțire, urmat de băiatul de șevalet, cel care avea să devină talentatul sculptor câmpinean Nae Goage, putea fi văzut de departe pe dealurile Câmpinei, dar mai ales în zona Voilei, mult îndrăgită de artist. Pe pajiștile Voilei, întors cu spatele la drum, acoperit cu o umbrelă albă, lucrând în tihnă, „Robinsonul de la Câmpina” - cum fusese supranumit -, nu dădea atenție nimănui, văzându-și mulțumit de lucru. Iată ce relatea Alexandru Vlahuță despre opera lui Grigorescu, inspirată adesea de pitorescul împrejurimilor Câmpinei: „... În ce lumină fermecătoare ni se arată frumusețile țării, pe pânzele acestui maestru... pe văi departe sclipesc râuri de argint, căsuțe albe, vesele, se ivesc printre copaci, de pe colnici coboară alene boi înjugați la care încărcate cu fân, o lume sănătoasă în care trăiesc, un colțișor de pajiște, o tufă subțire și albă de mesteacăn, o gingașă floare de câmp, ori de privesc din tablou îți surâd, îți vorbesc cu drag, și ce lucruri frumoase-ți spun de țara ta”.¹¹

În timpul scurtei perioade, cât va locui în noua sa casă (1904-1907), el va fi vizitat de mari personalități ale culturii românești și chiar de peste hotare, criticul de artă elvețian William Ritte, sau scriitorul italian Angelo de Gubernatis, aduși de „calul de foc”, cum îl denumea dr. Istrati – trenul Câmpina-Telega; soseau pentru scurte vizite la Câmpina: I. L. Caragiale, Al. Vlahuță, B. Șt. Delavrancea ori N. Iorga și alții.

⁹ Alexandru Vlahuță, *Scrieri alese*, vol. III, Editura pentru literatură, București, 1964, p. 413.

¹⁰ C. Istrati, *Doi luceferi*, Calendarul Editurii Minerva, 1908, p. 116.

¹¹ Alexandru Vlahuță, *România pitorească*, Editura Albatros București, 1972, p. 112.

Nicolae Grigorescu nu s-a putut bucura prea mult timp de „bordeiul său” - cum îl numea el - deoarece în luna iulie a anului 1907, a decedat. A fost purtat pe ultimul drum, spre cimitirul Câmpinei de pe strada Bobâlna, după dorința sa, de un car tras de patru boi, carul și sicriul fiind împodobite cu flori de câmp și crengi de brad, culese de dr. Constantin Istrati din parcul de pe proprietatea sa (fostul parc situat în vecinătatea Castelului „Iulia Hașdeu” – Câmpinița, actualmente sediul Școlii de Subofițeri Poliție „Vasile Lascăr”).

Cel ce pictase „Atacul de la Smârdan”, ori zugrăvisese, cu atâta măiestrie, scene din viața țăranilor români, vestitele sale care cu boi, atât de expresive, închisese ochii pentru totdeauna.

Aflând de această dureroasă dispariție, istoricul Nicolae Iorga va consemna: „Una din cel mai mari și mai curate glorii ale neamului nostru, un mare erou modest al artei, un uriaș lucrător, un intim al naturii care vorbea de-a dreptul fără tălmăci, un suflet românesc de o energie și lumină genială a dispărut.”¹²

La dorința expresă a soției sale, la mormântul situat în cimitirul orașului, au fost plantați câțiva mesteceni, copaci mult iubiți de artist.

Casa sa, a fost distrusă de un incendiu, în anul 1918, în timpul ocupației germane. Vor trece zeci de ani, pentru ca, în 1954, să fie refăcută, după fotografii și vechi planuri, din inițiativa autorităților locale, devenind muzeu memorial, o mândrie a câmpinenilor, ca și a întregului popor român.

Ca rezultat al prieteniei strânse dintre artist și scriitorul Vlahuță, fiul său Gheorghe se va căsători cu Ana, fiica bunului său prieten. Din această căsnicie vor rezulta patru copii, dintre care și o fată, viitoarea profesoară de arte plastice de la Școala Centrală din Câmpina.

Strălucitul filolog și scriitor, Bogdan Petriceicu Hașdeu (1838-1907), a trăit și a creat în urbea Câmpinei, fiind contemporan cu pictorul Nicolae Grigorescu. Intenția de a se stabili la Câmpina s-a datorat unei pure întâmplări. Fiind invitat de către prietenul său, dr. Constantin Istrati, să petreacă câteva zile la proprietatea acestuia din Câmpinița, renumită în acei ani ca stațiune balneo-climaterică, o îndrăgește foarte mult.

Sosind la Câmpina, în vara anului 1893, el va fi încântat de localitate și împrejurimi, încât Iulia Hașdeu, soția sa, se hotărăște definitiv să cumpere un teren învecinat cu cel al doctorului Constantin Istrati. Afectat puternic de moartea fiicei sale, survenită în 1888, renumită în epocă ca o ființă genială, absolventă a celebrei Sorbone la numai 17 ani, scriitorul și filologul Bogdan Petriceicu Hașdeu își va construi, între anii 1893-1896, un castel cu aspect medieval scoțian, construcție devenită, și ea, muzeu memorial. Cel care a fost în activitatea sa atât de prolific, abordând aproape toate genurile

¹² Nicolae Iorga, *Pagini alese*, Editura pentru literatură, București, 1965, p. 202.

literare, și de la care tezaurul culturii s-a îmbogățit fabulos, pentru a nu cita decât vestita Enciclopedie „Etymologicum Magnum Romaniae”, rămasă, din păcate, neîncheiată la cuvântul „bărbat”, trece în neființă, vegheat în ultimele clipe de viață de bunul său prieten, dr. Constantin Istrati, în luna august 1907, la o lună numai după dispariția lui N. Grigorescu.

Iată ce afirma despre Hașdeu cunoscutul critic și istoric George Călinescu: „Hașdeu a fost un geniu universal și se poate afirma că, a izbutit peste tot. La vremea lui știa tot și era la curent cu toate”.¹³

Savant de talie internațională, Hașdeu, în afara faptului că a fost membru al Academiei Române, a mai fost ales și membru al Academiei din Paris, St. Petersburg, New-York, Belgrad și Sofia.

Mai puțin cunoscut de marele public, ca și de localnicii zilelor noastre, a fost, nu mai puțin strălucitul savant chimist și medic, dr. Constantin Istrati (1850-1918). Acestuia, îi datorează Câmpina, printre altele, trecerea numelui său în categoria orașelor „Stațiune balneară și climaterică” prin anul 1890. Atras și el de peisajul ambiental al Câmpinei, ca și de puritatea aerului (echivalentă cu cea de la Savos – Elveția), își va cumpăra un teren pe același platou al Câmpiniției, unde va construi, în anul 1890, o mică casă în stil românesc. Tot el este acela care amenajează un parc plantat cu conifere și fagi, pe terenul din jurul reședinței sale. Dr. Istrati a fost un adevărat cărturar, un om de știință foarte apreciat la vremea sa. El va înființa, de exemplu, catedra de chimie organică a Universității București. Autor a mai multor volume, el expune cercetările sale asupra petrolului, sării sau azocheritei, mult apreciate de oamenii de știință ai timpului.

Animator al răspândirii științei în rândul maselor largi, a fost ales președinte al Academiei Române, pentru calitățile și lucrările sale științifice. Tot pentru meritele științifice, este ales, în 1912, membru al Societății Regale de Chimie din Londra, precum și membru al altor Universități. Dr. Constantin Istrati a studiat „derivații halogenați ai benzenului”; a descoperit o nouă clasă de coloranți, pe care i-a numit „francine”. De asemenea a izolat din plută o substanță nouă, numită „fridolina”. Nu trebuie uitat faptul că, încă din 1900, marele savant, într-o cuvântare privitoare la caracteristicile secolului XX, prevedea folosirea tehnicii în toate domeniile, inclusiv invenția televiziunii: „Cine știe, dacă nu chiar unii dintre noi, peste 20 de ani, infirmi prin vârstă și oboșiți prin munca vieții, nu vom găsi totuși neînchipte momente de fericire, ca schimbând numai o fise la capătul patului nostru și cu un mic ecran în față, să auzim din locuința în care vom fi retrași pe colinele vesele ale

¹³ George Călinescu, *Istoria Literaturii Române*, Editura fundațiilor. 1941, București, p. 324.

Carpaților, comunicările făcute la ședințe de către succesorii noștri, să luăm parte la reprezentații teatrale sau ale Operei”.¹⁴

Savantul universitar și academicianul doctor Constantin Istrati, moare departe de țară, la Paris, în anul 1918.

Donățiile din vasta sa bibliotecă, făcute după primul război mondial, de către fiica sa, orașului Câmpina, vor forma baza primei Biblioteci Publice, care i-a purtat cu respect numele.

Prezentare sumară a muzeelor memoriale câmpinene

Muzeul memorial „Nicolae Grigorescu” este situat în cartierul Câmpinița, în apropierea „Iacului Bisericii”. La parter, în holul de intrare, se pot admira o serie de obiecte, dintre care remarcăm: o călimară, o poartă țărănească în miniatură, sculptate de talentatul artist din Câmpina, Nae Goage, precum și suveniruri aduse de pictor din timpul călătoriilor efectuate la Istanbul (ceainice, arme orientale cu intarsii, narghilea, veșminte, o pendulă). În același hol de intrare, sunt etalate tablouri celebre: „Santinela”, „La fântână”, „Bragagiul”, „Convoi de prizonieri”, inspirate din perioada anului 1877 – Războiul de Independență. Atelierul pictorului este situat în stânga holului de intrare, decorat cu piese de patrimoniu având valoare artistică, istorică și memorială: două scrinuri de lemn, o oglindă, o lampă cu abajur din porțelan, două șevalete, trusa de pensule, precum și o colecție de ochelari purtați de artist. În expunere se află lucrări cunoscute: „Carul cu boi”, „Ciobănaș”, „Păstorite”, peisaje. Pe un șevalet, ultima lucrare a artistului, nefinalizată, intitulată „La izvor”.

În celelalte încăperi de la parter se mai găsesc: o bibliotecă – formată din circa 200 de volume, precum și o frumoasă colecție de farfurii germane și franceze.

Urcând la etaj, întâlnim lucrări de grafică expuse în fostul atelier al fiului său Gheorghe Grigorescu, decedat în 1955. Din pridvorul etajului se poate admira o frumoasă priveliște a orașului Câmpina, spre zona de sud-est și vest.

Situat în imediata apropiere se afla *Castelul „Iulia Hasdeu”* construcție inedită în zona Văii Prahovei, cu influențe decorative scoțiene. Reprezintă ultima locuință a familiei Hasdeu, cunoscut în țară sub denumirea de „Castel Spiritist”. O descriere completă a acestui edificiu a realizat-o scriitorul I.L. Caragiale: „Am fost ieri la Castelul Iulia Hasdeu de la Câmpina, unde am petrecut o zi nespus de încântătoare ospătat de domnul și doamna Hasdeu... Castelul Templu, are de jur împrejur, la fiecare rând,

¹⁴ I. Jianu și C. Vasiliu, *Doctorul Constantin Istrati*, Editura Științifică, 1964, p. 217.

terase largi, împrejmuite toate cu stâlpi scurți de granit acoperite cu table de aceeași piatră, în stil druidic. Fațada este tot de granit cioplit, fără lustru.”¹⁵

Pe ușa de la intrare, executată din granit masiv, care se rotește pe un ax central, sunt inscripționate pe două eșarfe devizele: E pur sinuove și Pro fide et patria (Și totuși se mișcă; Pentru credință și patrie).

Genealogia familiei Hasdeu ne conduce în timpuri istorice cu însemnătate, respectiv la domnitorul Moldovei Ștefan Petriceicu sau Pârcălabul cetății Hotinului. În încăperile castelului se pot admira portretele familiei Hasdeu, mobilier de epocă, documente, fotografii, manuscrise în limba franceză, ziare și reviste din timpul vieții savantului B.P.Hasdeu. Sunt expuse o parte din lucrări celebre, precum: monografia istorică „Ioan Vodă cel Cumplit”, drama „Răzvan și Vidra” (intitulată inițial „Răzvan Vodă”), sau studii de istorie literară: „Istoria critică a Românilor”, precum și capodopera „Etymologicum Magnum Romaniae”; ediții princeps. Edificiul se afla amplasat în mijlocul unui parc, oferind o ambianță deosebit de plăcută pentru cei ce sosesc să viziteze misterioasa construcție din secolul al XIX-lea.

Monumente religioase câmpinene, sec. XIX

O referire la istoria lăcașurilor ortodoxe pe meleagurile câmpinene, ne va conduce la o cunoaștere atentă a arhitecturii ecleziastice din această urbe, începuturile și evoluția acesteia de-a lungul timpului.

Din pisaniile celor trei biserici existente pe teritoriul Câmpinei, toate răspunzând aceluiași stil arhitectural – planul în cruce greacă, cu două turle - vom constata următoarele:

- Biserica cea Bătrână sau „Cea de la Lac”, cu hramul de la început și până astăzi „Sfinții Voievozi Mihail și Gavril” are înscris anul 1827.
- Biserica din centru, „De lângă Târg”, cu hramul „Sf. Treime”, poartă anul 1828.
- Biserica de la Han sau „Biserica cu Brazi”, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, are înscris anul 1833.

În documentele vremii se mai citează și o altă biserică, purtând hramul „Sfinții mari mucenici Gheorghe și Dimitrie”; notațiile din ruinele existente cuprind anii 1810, 1811, 1818, 1825.

Biserica „Sfinții Mihail și Gavril”, cunoscută în popor „Biserica bătrână sau de la Lac” este integrată de fapt sec. XVIII. Profesorul Stoica Teodorescu menționează că, la anul 1747 Biserica exista, iar Constantin vel logofăt și Grigore Serdaru nu construiau, propriu-zis, o biserică la acea dată,

¹⁵ I. L. Caragiale, *O vizită la castelul Iulia Hasdeu*, în „Epoca”, 27 iunie 1897, opere, vol. IV.

ci o renovau. Biserica este construită din piatră și cărămidă în formă de cruce greacă, având grosimea zidurilor de 0,80 m, acoperită cu tablă, decorată cu două turle: una în partea centrală, servind drept clopotniță și, a doua, dispusă simetric. Din cuprinsul pisaniei anului 1897, reiese că biserica a fost renovată cu concursul Consiliului Comunal al Câmpinei, pictată din nou în stil neo-bizantin de pictorul Toma Vasilescu, sub păstorirea preotului Constantin Provincianu. Biserica dispune de obiecte cu valoare artistică și istorică, mobilier din lemn de stejar sculptat, icoana Maicii Domnului pictată pe pânză cu o vechime de peste 300 de ani și icoane praznicale pictate pe lemn, cu o vechime de aproximativ 200 de ani; de asemenea icoana Maicii Domnului și a Sf. Nicolae din metal argintat, datate 1810. De asemenea, deține un clopot în greutate de 50 kg, din anul 1790.

Colecția bibliofilă este remarcabilă: Octoiul din anul 1793, Sfânta Evanghelie – 1821, cărți de slujbă bisericească cu litere chirilice, tipărite între anii 1830-1856. Dintre slujitorii bisericii îi amintim pe: Dumitru – menționat în actul din 1740 ca preot al Târgului Câmpina și vătaful Apostol; în 1762, preotul Radu, iar la 1793 preotul Teodor, ce este menționat în însemnarea de pe Octoiul din 1793, blestemând pe cel care va înstrăina cartea din sfânta Biserică a cărei pisanie este: *„Această Sfântă și Dumnezeiască Biserică ce se prăznuiește cu hramul sfinților voievozi Mihail și Gavril ridicatu-s-au din temelie și clopotnița și zidul, prin cheltuiala dumnealor Vel Logofăt Constantin Câmpineanu și prin epistastica și ajutorul Serdaru Negru, în zilele înaltului Domn Io Grigore Dimitriu Ghica Voievod; leat 1827 august 5”*.

Biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, este situată la intersecția străzii Golești cu strada Carol I, în partea de apus a orașului. Biserica a fost prevăzută cu două turle din lemn, din care una a format clopotnița, fiind învelită cu tablă plumbuită. Biserica dispune de 9 ferestre mari și 5 mici, o ușă dublă la intrare și ușile împărătești la sfântul altar, având porticul deschis. Pisania situată în exterior, pe fațada de vest, ne dezvăluie că biserica a fost construită din temelie în anul 1833; totuși, se pare că anul construcției este mai vechi, conform tradiției locale.

Iată ce se spune despre zidirea acestui lăcaș de cult:

În anul 1729, moșia Câmpina era stăpânită de două familii: Câmpinenii și Lupoienii. Familia Lupoienilor, potrivit vechilor obiceiuri boieresti, s-a îngrijit să aibă o biserică. În 1810 se menționează în documente două biserici: una cu hramul «Sf. Mucenici Grigore și Dimitrie», ce nu poate fi decât ctitoria pe care o întâlnim în anul 1819 cu numele „Mănăstirea Lupoienilor”. Așa se explică pentru ce mormântul Lupoienilor, respectiv boierul Constantin Lupoianu, se află în interiorul bisericii, iar pe

piatra mormântului stă scris: „*Sub această piatră odihnește robul lui Dumnezeu Constantin Lupoianu și Vel Stolnic, la leat 1808, februarie 27*”.

Astfel, în anul 1808, când este înhumat acolo stolnicul amintit, ființa această biserică. În sprijinul acestei idei vin și foarte multe însemnări de pe cărțile vechi de slujbă care astăzi se păstrează, o parte, în această biserică, iar altă parte la Mănăstirea Sinaia, constituind fonduri de tipărituri, cu valoare de patrimoniu național.

În anul 1825 trăiau din familia boierilor Lupoieni, trei frați și o soră, Maria, care se căsătorește cu Grigore Bujoreanu. Cei trei frați își vând partea de avere la licitație, iar Maria, care nu avea urmași, își scrie testamentul în 1827, februarie 20, prin care lasă o parte din averea sa Mănăstirii Cernica, iar o alta pentru zidirea bisericii „Sfânta Treime”, care se ridică la 1828. Tot în testament se spune că a lăsat bani și pentru școala de lângă Biserica de la Han, unde părinții ei fuseseră ctitori. Cu certitudine, în 1827 exista Biserica de la Han „Adormirea Maicii Domnului” de azi, cu hramul Sf. Gheorghe și Dumitru, care dispunea alături de o școală, unde învățau românește și grecește 60 de copii.

Această instituție școlară funcționa în chiliile călugărilor, existente și în 1868, după informațiile preotului Irimia Ionescu din Breaza. Aici învățase și Costache dascălul, fiul preotului Ioan, care slujește la această Biserică înainte de 1865, urmând după el preoții Stoica și Stan.

Pisania bisericii cuprinde următorul text: „*Această Sfântă și Dumnezeiască biserică-s-a zidit din temelie și s-au înfrumusețat așa cum se vede întru cinstea Adormirii Născătoarei de Dumnezeu și a sf. Ierarh Nicolaie, prin Sfințirea sa părintele Calinic, cu cheltuiala dumnealui răposat Grigore Căminaru Bujoreanu, soția dumnealui Marica, fiindcă acești fericiți ctitori a patra parte din moșia Câmpinei, au hărăzit-o sfintei mănăstiri Cernica, în zilele bine credinciosului Împărat a toată Rusia Nicolaie Pavlovici și Mitropolit al Ungrovlahiei Chiru Grigore, anul 1833 octombrie 14, ajutând și Chir Ștefan în Albul de aici, epistășind cu osteneala Dionisie Schimonahul Cernicanul și dumnealui Vistierul Radu Ploianu.*”

Biserica „Sfânta Treime” sau biserica de la Târg, se construiește în anul 1828 iulie 15 din zid gros de cărămidă. Pisania scrisă cu litere chirilice este următoarea: „*Această sfântă și Dumnezeiască Biserică ce prăznuiește hramul Sfânta Treime, este ridicată din temelie cu tot ce se vede împrejur, cu toată cheltuiala dumnealui Căminaru Grigore Bujoreanu și prin Epistasia și ajutorul dumnealui vistierul Radu Ploeanu, în zilele rușilor, când se afla măriia sa Grigore Ghica Vodă pribeag aici în Câmpina, leat 1828, iulie 15*”.

A fost pusă apoi sub oblăduirea sfintei Mănăstiri Cernica, mai concret a starețului acesteia Sfântul Calinic, care o chivernisește și o îmbunătățește.

Biserica este prevăzută cu două turle, prima dintre ele servind drept clopotniță; ulterior s-a construit și turnul clopotniță prevăzut cu două camere laterale, iar în partea de nord s-a realizat un cămin pentru bătrâni, care a funcționat până în anul 1903. În locul lui s-a înființat o școală primară, edificiul fiind recondiționat conform noilor cerințe. Biserica, în anul 1874 a suferit un incendiu, fiind refăcută cu cheltuiala și dorința enoriașilor, prin aceste noi intervenții mărindu-se lățimea zidurilor, vechile ferestre fiind închise și realizate altele noi. Pictura este refăcută în 1900 și este restaurată între anii 1914-1916, de către pictorii Toma Vintilescu și Gheorghe Vintilescu”¹⁶

Frumoasele Biserici câmpinene fac parte din istoria localității, a locuitorilor ei, reprezentând simboluri religioase ortodoxe de-a lungul timpului. De amintirea lor se leagă apariția primelor clase de învățatură pentru copiii urbei, focare de cultură și răspândire a științei; constituie repere spirituale ale târgului și ulterior orașului Câmpina, integrându-se cu totul în viața cotidiană a locuitorilor ei. Este de neconceput a vorbi despre Câmpina fără a aminti de aceste edificii ecleziastice, ce împodobesc aspectul edilitar al orașului și, de ce nu, constituie o mândrie pentru trecutul acestuia.

Summary

Speaking about the town Câmpina and its history, this town developed in three periods. The first period begining with the XVIth till XIXth – 1840; Câmpina in that time was a customer. After that was a period when nothing special happend; in this time, in the town, the people were made local trade.

Begining with the year 1880, will be the second period of its developement, awing to the modern extraction of petrol; the time that will be finished at the end of the second world war.

This periode had a petrolium name, and it was very important for the industrialization of the town.

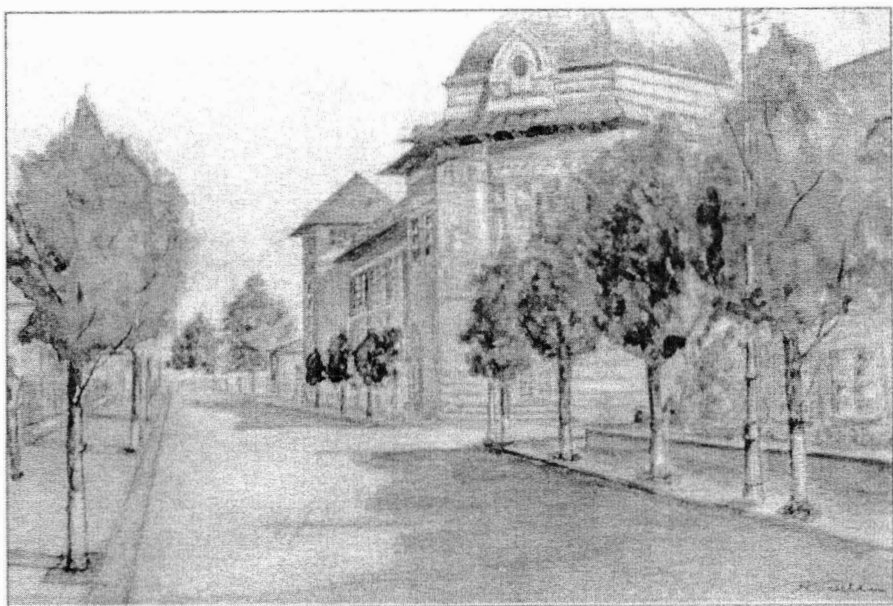
Finally it was the third periode named the contemporary time.

In this history articol I intend to present the begining of cultural – artistic – religious life of Câmpina town. All these had a great influence of social developement life of people.

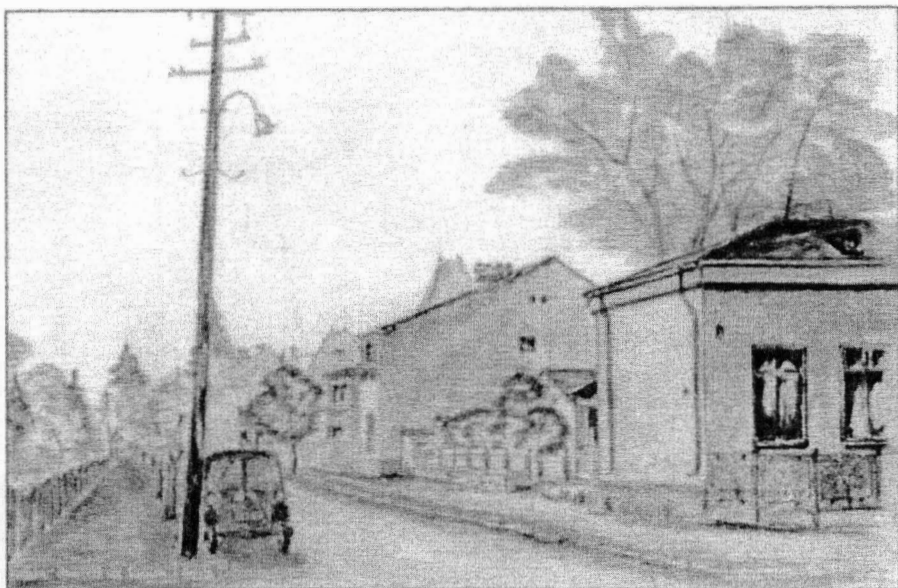
In the second half century, important people lived at Câmpina Such as: the painter Nicolae Grigorescu, historycal research B.P.Hasdeu and the dr. In chemistry Constantin Istrati. In the town there are two museum in their memory.

In XVIII and XIX centuryes, were built four cherches, wich had the role of schools Câmpina has a rich history, as I sad, begining with the XVI century, and now it is a beautiful town in Prahova valley.

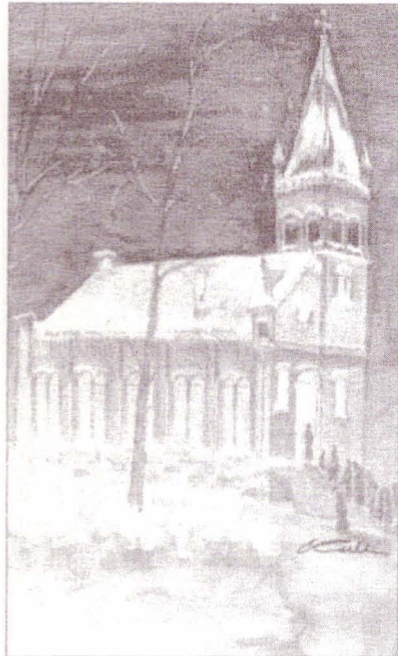
¹⁶ Zank Theodor, *Meleaguri Câmpinene*, Editura Royal, Ploiești, 1998, p. 90-98.

Liceul de băieți „Dumitru Barbu Știrbei”

Strada Plevnei, colț cu strada Ionel I. C. Brătianu

Biserica Romano-catolică

Biserica „lu' Hernea”

MENTALITĂȚI PLOIEȘTENE (1918-1923)

EMILIA LUCHIAN, CARMEN BĂJENARU

VIAȚA COTIDIANĂ A PLOIEȘTENILOR DE LA RĂZBOI LA PACE

Județul Prahova cuprindea cel mai mare număr de orașe și de comune. Sigur că cel mai important, mai mare și mai cunoscut era și este orașul Ploiești. Locuitorii acestei urbe au iubit-o sau au hulit-o, dar la unison au considerat că trebuie să-i acorde importanța cuvenită. De ce? Ne răspunde scriitorul Ioan Grigorescu: „Pe oriunde ne-ar purta viața, trăind pe acest pământ ne legăm obârșia de un loc anume, unic pentru fiecare, cel în care am văzut lumina zilei. Locul de naștere și părinții nu ni-i putem alege, deși viața nu este fundamental marcată de aceste două apartenențe”¹.

Impresia generală era că Ploieștiul avea un aspect industrial, ceea ce era partea nouă a orașului: case moderne în cărămidă aparentă, îngrămădite în jurul fabricilor, o gară măreață, sistematică și încăpătoare, unică în vechiul regat. Alături, era lumea veche, „semnul liniștei pastorale, gata să apună”², o bisericuță scundă care se ascundea în mulțimea caselor de lucrători.

Orașul nu a fost salvat de invazie în 1916, fiind ocupat de către trupele germane la 23 noiembrie/6 decembrie, în aceeași zi cu Bucureștiul³. „Era o zi de toamnă mohorâtă cu ceață și ploaie. În zare sondele ardeau spre miez-noapte și spre apus, iar coloanele de fum se ridicau până la cer. Trupele românești în retragere, pe drumurile pline de noroi - scria un cunoscut monograf al orașului - se uitau în urmă spre focul și fumul în care se mistuia munca ploieștenilor. După Ploiești fumul se întindea pe câmpie - compact și sumbru. Era parcă un balaur apocaliptic care se culcase pe șes”⁴.

În zilele următoare, întregul județ cădea în mâinile ocupanților, care, printr-o comportare brutală, au cauzat locuitorilor numeroase suferințe.

Una din preocupările majore ale administrației militare a fost exploatarea sistematică a economiei românești. Acest lucru reiese din

¹ Grigorescu Ioan, *Afirm* reportaje, București, Editura Albatros, 1974, p. 47.

² Simionescu I. *Orașe din România*, Editura „Cartea Românească”, 1929, p. 219.

³ Arhivele Naționale Prahova, Fond Prefectura Prahova, Dosar 1/1917, f. 29.

⁴ Sevastos M., *Monografia orașului Ploiești*, Tiparul Cartea Românească, București, 1937, p. 73.

ordinul 26280/1917, emis de mareșalul Von Mackensen, în care se arăta: „Problema principală a Administrației în România constă în utilizarea economică maximă a teritoriului administrat în profitul Germaniei”⁵.

Una din bogățiile intens exploatate a fost petrolul, care se găsea din belșug în Prahova - de fapt 85% din producția țării. Odată cu ocuparea zonei, germanii au adus un număr mare de specialiști pentru a repune în funcțiune sondele și rafinăriile. Pentru asigurarea mâinii de lucru, autoritățile românești au luat o serie de măsuri coercitive. Cu toate acestea cazurile de părăsire a locului de muncă s-au înmulțit, fapt ce i-a determinat pe ocupanți să interzică aceasta fără aprobarea comandantului de etapă. Lucrătorii erau obligați să muncească 12-14 ore pe zi, fără a beneficia de protecția muncii. Aceasta a favorizat producerea unor accidente grave la rafinării și la schelele de extracție. Numai în intervalul cuprins între 1 aprilie 1917 și 31 martie 1918 s-au înregistrat 37 de accidente grave la rafinării și 83 la schelele de extracție a țițeiului⁶.

Extracția petrolului s-a extins treptat de la 14 sonde care produceau zilnic 4-24 de vagoane de țiței, în februarie 1917, la 492 de sonde, care produceau zilnic 351 vagoane de țiței în septembrie 1918⁷. Potrivit datelor statistice oficiale, în cei doi ani de ocupație s-au realizat circa 1.585.000 tone de țiței provenind de la schelele din județele Prahova, Dâmbovița, Buzău și Vâlcea⁸. Problema rafinărilor era acută. Dintre ele, ocupanții au găsit în stare de relativă funcționare „Standard” și „Vega”. „Vega” și „Steaua”, grupate într-o societate comună, prelucrau întreaga cantitate de petrol provenită de la Comandatura petrolieră Câmpina. Nevoia stringentă de petrol a făcut ca 73% din producție să fie trimisă peste graniță. Pentru a accelera aceasta, a fost construită conducta Ploiești - Giurgiu. Lucrările au început în octombrie 1917, iar materialul utilizat provenea de la vechea conductă românească Ploiești - Cernavodă. În vederea executării lucrărilor, Statul Major Administrativ cerea Prefecturii Prahova să recruteze forțat 500 de locuitori civili: „Locuitorii vor primi arvună de 40 lei dacă se vor obliga a lucra trei luni în altă localitate decât domiciliul lor”. Autoritățile germane recomandau recrutarea locuitorilor din rândul populației orașenești, deoarece cea rurală era ocupată cu executarea lucrărilor agricole⁹. Punerea în exploatare a întregii conducte Câmpina-Giurgiu s-a realizat în aprilie 1918 și a adus un mare beneficiu Puterilor Centrale în continuarea războiului.

⁵ Răcilă Emil, *Contribuții privind lupta românilor pentru apărarea patriei în primul război mondial, 1916-1918*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 117.

⁶ Ionescu Vasile G., *Mișcarea muncitorească din Valea Prahovei (1880-1921)*, Editura Politică, București, 1971, p. 99-101.

⁷ *Idem*, p. 100-101.

⁸ Răcilă Emil, *op. cit.*, p. 129.

⁹ Arhivele Naționale Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 8/1917, f. 54.

În acest timp, pentru consum intern, cotele de petrol lampant și de benzină au fost reduse la minimum. Populația a fost nevoită să se întoarcă la strămoșeasca „feștilă”. Din lipsa benzinei, mai multe mori din județ nu puteau funcționa, iar unele instituții nu-și puteau desfășura programul în condiții normale. „Petrolul lampant - se arată într-un document - a devenit foarte rar în comerț, așa că se mai poate găsi pe alocurea și cu prețuri exagerate”¹⁰. Numeroase cereri adresate de locuitori Prefecturii Prahova demonstrează lipsa de interes a ocupanților față de situația populației românești, care se zbătea în nevoi și suferințe.

Nu trebuie să ignorăm nici distrugerile provocate de germani la sfârșitul anului 1918, cu prilejul retragerii lor. Pentru propriile nevoi, dar și pentru a produce dereglări în sectorul românesc, ei au luat numeroase vagoane cisternă. Este cazul Societății „Steaua Română”, care solicita, în martie 1921, despăgubiri pentru cele „295 vagoane-cisternă luate cu ocazia evacuării din noiembrie 1918, care se mai află în Germania”¹¹.

Abuzurile se ținuseră lanț. Numai în iulie 1917, după o jumătate de an de ocupație, Societatea Anonimă pentru Distribuția Produselor Petroliere avea de primit de la nemți suma de 69.979,70 lei¹². Sub presiunea armatei de ocupație, Primăria a fost nevoită să dea S.A.D.P.P. suma de 50.272,50 lei, ceea ce a dus ulterior (1919-1920) la un proces, societatea fiind învinsă de „rea credință” (sau poate de colaborare), pentru că aceste cheltuieli nu trebuiau achitate de Primărie - „fără ca să fie îndreptățiți la aceasta de nici o lege sau regulament românesc de rechiziție și nici de vreo dispoziție de drept internațional”. Prețurile pe care le-a stabilit S.A.D.P.P., la 25 septembrie 1919 erau foarte mari, toate calculate la 100 kg.: motorina - 40 de lei, petrol - 40 lei, ulei mineral distilat - 180 lei, ulei mineral cilindric - 340 lei, păcură - 50 lei, benzină ușoară - 80 lei¹³. Să fie acesta efectul situației anterioare?

Pe lângă petrol, atenția ocupanților s-a îndreptat și spre extragerea cărbunelui, sării, pietrei de var și a pietrei de construcție.

În planul general de exploatare a economiei românești, autoritățile de ocupație au acordat o atenție deosebită resurselor agricole. Chiar în prima ordonanță se precizează că vor fi ridicate toate proviziile pentru export, locuitorilor rămânându-le doar strictul necesar¹⁴. În timp ce supușii străini erau exceptați de la măsurile de raționalizare excesivă a produselor

¹⁰ *Idem*, f. 46.

¹¹ Răcilă Emil, *op. cit.*, p. 135.

¹² Arhivele Naționale Prahova, fond Primăria Ploiești, dosar 56/1919, f. 28.

¹³ *Idem*, ff. 1, 3, 8, 13-14 și dosar 31/1920.

¹⁴ Pherkyde Grigore, *Colecțiunea ordonanțelor pentru populația României în cuprinsul administrațiunii militare*, București, 1918, Ordonanța 1/1916.

alimentare, populația românească a fost supusă unui regim de viață plin de privațiuni. Prin numeroase ordonanțe s-a introdus prohibirea exportului de cereale, alimente, animale, vinuri, băuturi spirtoase, furaje și s-a interzis comercializarea acestora pe piața internă fără aprobarea autorităților militare¹⁵. S-a interzis sacrificarea animalelor, mieilor și a păsărilor¹⁶. Vânzarea fructelor și fabricarea țuicii nu mai erau permise¹⁷. Pâinea, alimentul de bază, nu mai putea fi procurată fără cartelă¹⁸, iar grăsimile, zahărul și ouăle erau aproape eliminate din compoziția prăjiturilor¹⁹, introducându-se substanțe îndulcitoare, ca glucoza, zaharina și „dulcinii”, la prepararea alimentelor și băuturilor în cofetării, drogherii și farmacii (siropuri). Ulterior, în septembrie 1919, aceste produse vor fi interzise de către Direcția Sanitară din capitală²⁰. Preparatele cu carne au fost interzise în localurile publice în zilele de luni, miercuri și vineri (zile de post), iar laptele nu putea fi consumat decât între orele 7 - 9²¹.

Măsuri restrictive s-au introdus în domeniul tranzacțiilor imobiliare, vânzarea și cumpărarea de averi fiind suspendate²². Persoanele care nu-și lucrau pământul erau pasibile de amendă, închisoare sau pierderea libertății de a-l cultiva²³.

Era o mare nevoie de forță de muncă. Județul beneficia de un număr de locuitori care ar fi făcut față situației: la începutul lui 1917, din totalul de 328.631 de locuitori apti de muncă erau 49.708 bărbați și 92.568 femei (16.355 erau copii și bătrâni de peste 60 de ani) - să nu-i uităm pe mobilizați²⁴.

Mobilizarea forțată la muncile agricole și la efectuarea unor corvezi impuse de ocupanți s-a realizat pe baza numeroaselor ordonanțe. Sub amenințarea cu închisoarea și amendarea, locuitorii cu vârsta cuprinsă între 14 - 60 de ani erau datori să îndeplinească „obligățiile de lucru ce li se vor impune de către un serviciu al Puterilor Aliate”²⁵. Iată câteva exemple concludente ce reies din documentele anului 1918. La cererea administrației militare germane din 23 ianuarie de a primi 50 de femei pentru a lucra la fabrica „Dorobanțul”, s-au găsit doar 36, iar în ziua de 7 februarie, mai puțin

¹⁵ *Idem*, ordonanțele 50, 59, 93, 134, 320/1917.

¹⁶ *Ibidem*, ordonanțele 58/1917, 485, 503, 514/1918.

¹⁷ *Ibidem*, 123/1917.

¹⁸ *Ibidem*, 146/1917.

¹⁹ *Ibidem*, 74/1917.

²⁰ Arhivele Naționale Prahova, fond Primăria Ploiești, dosar 17/1919, ff.6, 7, 8.

²¹ Pherekvde Gr., *op. cit.*, ordonanța 418/1918.

²² *Idem*, ordonanța 5/1917.

²³ *Ibidem*, ordonanța 2/1917.

²⁴ Răcilă Emil, *op. cit.*, p. 148-149.

²⁵ Pherekvde, *op. cit.*, ordonanțele 85, 180, 224/1917 și 462/1918.

de 30 de lucrătoare²⁶. În ziua de 19 februarie, din toți „chirigiii” convocați la pădure pentru a transporta lemne în folosul ocupanților, 14 nu s-au prezentat²⁷. Frânghierii sunt chemați să lucreze pentru Kriegsrohstaffstelle în ziua de 7 martie, cei mai mulți provenind de la fabrica de frânghii Buculescu de pe str. Cantacuzino²⁸. Primăria era obligată să găsească 20 de femei sau fete pentru a despica papura necesară fabricării rogojinilor²⁹. Pentru fabrica „Aquila” (Aquila Franco-Română) se cer muncitori cu vârsta cuprinsă între 16 - 30 de ani, având unelte proprii de muncă, „topoare și lopeți” pentru ziua de 12 februarie 1918. Cererea se repetă peste câteva zile, ceea ce demonstrează că nu s-au prezentat nici ca număr, nici ca vârstă³⁰. Întrucât germanii au angajat toți lucrătorii turnători din oraș, Primăria nu mai putea satisface alte cereri, dar nici nevoile locale³¹.

Comandantul Corpului de agenți, Nicolae Popescu, transmite Primăriei o bogată listă de necesități venită din partea Comandamentului militar german, care însuma circa 500 de lucrători pentru Gara de Sud, rafinării, fabrici și ateliere, precum și pentru muncile la câmp. Neșazul, ajuns la ordinea zilei, era că nu găsea suficienți oameni, trebuind să apeleze și la ȣiganii din cartierul Mimiș, care însă, „fie tineri sau bătrâni, au căutat întotdeauna să se ascundă, să dosească, stau fugiți cu zilele prin gropile și satele de prin prejur, numai și numai să nu fie scoși la lucru și la alte munci”³². Pe de altă parte, trei ȣigani vârstnici din același cartier cer să fie mai rar chemați, pentru că au familii de întreținut, „corvezile sunt grele” și se prelungeau o săptămână, iar agenții „îi maltratau” ca să lucreze. Bunăvoința Primăriei a fost vizibilă: s-a hotărât ca ȣiganii bătrâni „să mai fie iertați”³³.

Prin aceleași metode dure, ocupanții urmăreau să exploateze integral terenul arabil. Suprafața însămnântată în județ era de 146.860 ha, din care 24.587 ha cu grâu și 51.908 ha cu porumb³⁴. Pe aceste terenuri s-a indicat să se cultive, pe lângă cele de mai sus, plante uleioase, floarea soarelui, orz, ovăz, cartofi, dovlecei, mei și mazăre. Populația era amenințată că „se face poprire asupra produselor obținute din recolta anului 1917 și asupra produselor obținute din ele”³⁵.

²⁶ Arhivele Naționale Prahova, fond Primăria Ploiești, dosar 12/1918. ff. 46, 52, 64.

²⁷ *Idem*, f. 87.

²⁸ *Ibidem*, f. 130.

²⁹ *Ibidem*, f. 65.

³⁰ *Ibidem*, ff. 70, 73.

³¹ *Ibidem*, f. 36.

³² *Ibidem*, f. 164.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Răcilă Emil, *op. cit.*, p. 152-153.

³⁵ Pherekyde Gr., *op. cit.*, ordonanța 173/1917

Aplicând sistemul rechizițiilor forțate, autoritățile germane au ridicat de la locuitori întreaga cantitate de grâu și cea mai mare parte din restul produselor agricole. La 30 noiembrie, aceeași comandatură ordonă sechestrarea tuturor proviziilor de cartofi și de fasole. Cetățenilor li se aduce la cunoștință că, dacă vor vinde din alimente, urmau a fi pedepsiți cu o amendă de până la 3.000 de lei sau cu închisoarea până la 6 luni, iar produsele urmau a fi confiscate fără plată³⁶. Nu se facea deosebire de starea materială, fiecare era dator să dea produse. Astfel, lui Pandele Negulescu din Ploiești i s-a rechiziționat, de la conacul moșiei sale din Ghighiu, cantitatea de 28.875 kg grâu, fără vreun bon doveditor³⁷.

Pe lângă cereale au mai fost ridicate, în totalitate, inul, cânepa și chiar tutunul³⁸. Recolta de fructe și legume a fost sechestrată și valorificată în folosul ocupantului, iar comercializarea și folosirea de către locuitori au fost interzise. Majoritatea fructelor erau fie uscate și exportate, fie folosite la fabricarea marmeladei. O asemenea fabrică de marmeladă a fost înființată de autoritățile de ocupație în curtea Mănăstirii Ghighiu, unde mai funcționa și o presă pentru unt. În curtea școlii din Scăieni a fost construit un cuptor pentru uscat prune³⁹. Se poate observa că, în timpul ocupației, au trecut sub administrație forțată și au fost intens exploatate unitățile industriei alimentare care rămăseseră în stare de funcțiune, lângă ele adăugându-se altele noi conform nevoilor de război.

Autoritățile germane au confiscat vinurile aflate în diferite depozite, precum și recolta de struguri. Sub amenințarea unor pedepse severe, locuitorii erau obligați să predea nuci, alune, sămburi de pepeni și de dovleac, jir, ghindă și castane sălbatice⁴⁰.

Sectorul zootehnic a avut aceeași soartă. Pentru exploatarea lui, ocupanții au folosit două modalități: rechiziționarea animalelor și rechiziționarea sau confiscarea produselor animaliere. Notăm cazul lui Tudor Nicolae din Bărcănești, care relatează că pe 8 martie 1917, în timp ce căruța sa, cu care transportase lemne la depozit, se afla pe strada București sub paza unui copil de-al său, doi soldați germani i-au dejugat și luat boii⁴¹.

Guvernanții germani au încheiat tranzacții comerciale cu alte state, cum a fost cea realizată cu Austro-Ungaria, din 13 aprilie 1918. Aceasta prevedea exportul de animale și, ca urmare, s-au rechiziționat multe animale de la locuitori. Numai din Ploiești s-au ridicat 14.000 de oi și 7.000 de porci.

³⁶ Deac Augustin, Toacă Ion, *Lupta poporului român împotriva coteropitorilor (1916 - 1918)*, Editura Militară, București, 1978.

³⁷ Arhivele Naționale Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 10/1917, f. 23.

³⁸ *Idem*, fond Primăria Ploiești, dosar 12/1918, f. 84.

³⁹ *Ibidem*, fond Prefectura Prahova, dosar 3/1917, ff. 55, 54.

⁴⁰ Pherekyde G., *op. cit.*, ordonanța 223/1917.

⁴¹ Arhivele Naționale Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 1/1917, f. 28.

Ca urmare a exploatării neraționale a sectorului zootehnic, numărul de animale s-a redus cu repeziciune. În 1919 se înregistrau 163.651 animale, față de 391.181 câte erau în 1916. La cifrele menționate, care cuprind bovine, ovine și porcine, se mai adaugă un număr mare de păsări, care de asemenea au fost ridicate de la locuitori. De multe ori, ploieștenii au încercat să se sustragă de la recensăminte sau rechiziții. Unii se plâng Primăriei că „vitele lor n-au putut fi prezentate la înfierat din diferite cauze”⁴².

Interesele ocupanților s-au îndreptat și spre produsele de origine animală impunând cote mari, pe care le obțineau recurgând la bătăi și amenzi. În baza ordonanțelor, comandatura pe etapă 263 germană, cu o meticulozitate caracteristică, a dat ordinul din 14 martie 1917, prin care urma să se colecteze de la ploieșteni 10.000 de ouă provenite de la cele 29.000 de găini existente conform recensământului. Fusesse întocmit un tabel meticulos în acest sens. Dacă nu se realiza cota, amenda era de 20 de bani de ou, deși prețul de rechiziție era de 10 bani⁴³.

O problemă serioasă pentru locuitori a fost rechiziționarea cailor, trăsurilor și a căruțelor. Cetățenii sunt somați, de nenumărate ori în cei doi ani de ocupație, să se prezinte la Obor, în caz contrar primeau amendă d 1.000 de lei, închisoare o lună și li se confisca atelajul. Șeful Poliției trebuia să fie alături de comandamentul etapei 263! Trăsurile rechiziționate și destinate orașului, trebuiau să poarte un număr curent scris cu vopsea albă pe un cerc cu diametrul de 20 cm, care cuprindea și numărul ausweis-ului⁴⁴. Ordine nemțească! Astfel de înștiințări au primit Nissim Haim Avram din str. Romană nr. 43, d-na L. Candiano din str. Alexandru al II-lea. Ion Dumitru și Nicolae Teodoricu de pe strada Buna Vestire⁴⁵.

Administrația militară și Siatul Major Administrativ au dat ordinul 1.600 din 1918 să se tundă coarșele și cozile tuturor cailor din oraș, în zilele de 24, 25 și 26 ianuarie, părul fiind cântărit și prețuit de o comisie specială⁴⁶. Ordinul cuprindea următoarele specificații: trebuia întocmită o listă cu toți posesorii de cai, părul trebuia uscat la soare, sortat pe culori, alb, negru și pestriț, predat la Oficiul de materii prime de război, prețul stabilit la 4 lei/kg pentru cel lung și 0,60 lei pentru părul scurt și mai trebuia ca Poliția să pregătească foarfecele necesare, precum și o mașină de tuns⁴⁷. O situație similară s-a pregătit oilor și ele trebuind tunse în ziua hotărâtă prin ordonanță, 6 august 1918⁴⁸.

⁴² *Idem*, fond Primăria Ploiești, dosar 12/1918, f. 77.

⁴³ *Ibidem* f. 141.

⁴⁴ *Ibidem*, ff.2, 7, 15.

⁴⁵ *Ibidem* ff. 9, 10, 19, 21.

⁴⁶ *Ibidem*, ff. 42, 48.

⁴⁷ *Ibidem*, dosar 34/1918, f. 1.

⁴⁸ *Ibidem*, dosar 12/1918, f. 276.

Nici sectorul forestier nu a fost uitat, exploatarea fiind nemiloasă. În timp ce imense cantități de material lemnos luau drumul străinătății, populația românească nu putea să-și procure nici măcar lemnele pentru foc.

Forțele de ocupație și-au extins sfera lor de acțiune și spre alte sectoare de activitate. Pentru satisfacerea nevoilor frontului, au fost repuse în folosință multe fabrici. Prin ordonanțele emise de Mackensen, a trecut sub administrație forțată, la 10 februarie 1917, Societatea Română de Electricitate Ploiești, lichidată printr-o altă ordonanță peste un an, la 16 febr. 1918⁴⁹. Alte întreprinderi au avut mari pierderi, ajungând într-o stare jalnică. Este cazul Uzinelor Metalurgice Ploiești - 5 milioane de lei, iar „Ferum” Ploiești a suferit pierderi de 2.478.701 lei⁵⁰.

Deosebit de importantă din punct de vedere strategic a fost exploatarea liniei ferate Ploiești - Văleni. La evacuarea armatei române din 1916, era în exploatare doar pe distanța Ploiești - Homorâciu. Porțiunea Homorâciu - Măneciu era în construcție și a fost pusă în funcțiune de către armatele germane la finele anului 1917 și începutul lui 1918. Dotarea garilor nu interesa prea mult, fapt pentru care, dacă nevoile erau altele, se acționa în consecință. Este cazul ceasurilor de pe peron, care au fost demontate pentru a fi folosite în diferite instituții germane. Ulterior, C.F.R.-ul a solicitat, pe cât posibil, revenirea lor în gări⁵¹.

Greu lovit de ocupația străină a fost sectorul financiar românesc. Din cele 135 de bănci populare existente în 1916, peste un an erau în funcțiune doar 35, 65 urmau să reintre în activitate, iar 35 rămăneau închise din lipsă de personal sau distrugeri de arhive și registre. Obștiile de arendare, în număr de 30 în 1916, continuau să funcționeze, în afară de câteva care se aflau în stare de lichidare⁵².

La puțin timp de la instalarea ocupației, administrația germană a introdus pedepse foarte aspre pentru nerespectarea cursului monetar. Locuitorii erau obligați să primească ca mijloc de plată bani germani, austro-ungari, turcești sau bulgărești, fie în monede, fie în bancnote. Cursul monetar era stabilit la 1 leu – 0,80 mărci⁵³. Concomitent, Banca Generală Română emitea „note de câte 1.000 lei, 20 lei, 1 leu și 25 bani ca mijloc de plată legal în teritoriul ocupat și, ca atare, trebuie să fie primite ca plată de către fiecare locuitor în deplina lor valoare nominală⁵⁴. În aceste condiții, lefurile funcționarilor publici erau reduse la 9/10 din

⁴⁹ Pherekyde Gr., *op. cit.*, ordonanțele 54 și 330/1917 și 410/1918.

⁵⁰ Răcilă Emil, *op. cit.*, p. 190.

⁵¹ Arhivele Naționale Prahova, fond Primăria Ploiești, dosar 27/1921, f. 20.

⁵² *Idem*, fond Prefectura Prahova, dosar 3/1917, f. 43.

⁵³ Pherekyde Gr., *op. cit.*, ordonanța 4/1917.

⁵⁴ *Idem*, ordonanța 10/II 1917.

munca anterioară începând cu data de 1 aprilie 1917⁵⁵. Primăria a fost nevoită să facă plăți imediate către administrația militară germană, pentru care nu avea nici buget și nici credite aprobate. Ca urmare se va adresa Ministerului de Interne pentru a obține credite suplimentare și extraordinare⁵⁶. Tot din fondurile Primăriei urma să se plătească curentul electric furnizat celor 1914 imobile preluate de ocupanți. Cheltuielile pricinuite de lagărul de prizonieri organizat de germani au revenit tot instituției din fruntea orașului, iar sumele erau destul de mari față de fonduri: 19.686 lei; 1.435 lei pentru întreținerea deținuților (suma se dovedește a fi mică în acest domeniu) și 4.873 lei pentru transportul cu trăsura (!!), deși „orașul nu e obligat să presteze quartir”⁵⁷.

Întrucât cheltuielile cauzate de Administrația militară și de armata de ocupație au fost trecute pe seama populației din teritoriu, s-a ales ca modalitate de rezolvare a acestei probleme calea împrumuturilor impuse locuitorilor. La primul mare împrumut de 250 mil. lei din 5 mai 1917, județului Prahova îi revenea suma de 18 mil. lei. La al doilea împrumut de 344 mil. lei, impus la 14 martie 1918, județul avea de suportat suma de 28 mil. lei⁵⁸.

În anii ocupației s-a desfășurat și o vastă campanie de colectare a metalelor. Atenția s-a oprit în primul rând asupra clopotelor bisericilor. „Clopotele de la toate bisericile - impunea o ordonanță militară – se sechestrează pentru scopuri de război”⁵⁹. Astfel, clopotul cel mare, de pe vremuri, cumpărat de ploieșteni în 1870, al Catedralei „Sf. Ioan Botezătorul” (1.400 kg), a fost ridicat, împreună cu alte trei clopote mai mici, de către germani⁶⁰. La fel i s-a întâmplat și Bisericii „Sf. Vasile”. Pentru confecționarea armelor, obuzelor și gloanțelor, germanii aveau nevoie de alamă, aramă și bronz, fapt pentru care, în afară de clopote, au mai fost confiscate ivărele și clanțele de la uși și porți, tabla de aramă de pe case.

Interesați să exploateze orice sursă de venituri, ocupanții au rechiziționat mașini și unelte agricole, obiecte de cupru și alamă - vase, cazane, deșeuri de lână și de bumbac, albituri din gospodării, cauciuc etc. Comisia de evaluare a pagubelor, creată încă din noiembrie 1918, imediat după retragerea germanilor și mai înaintea hotărârii Ministerului de Interne (21 dec. 1918), a strâns numeroase declarații de la cetățenii care au avut de suferit în timpul ocupației și procesele verbale de constatare cuprinzând rechizițiile forțate făcute de armată, din momentul intrării în Ploiești, până la

⁵⁵ *Ibidem*, ordonanța 21/8 III 1918.

⁵⁶ Arhivele Naționale Prahova, fond Primăria Ploiești, dosar 19/1918, f. 24.

⁵⁷ *Idem*, dosar 23/1918, f. 3.

⁵⁸ Pherekyde Gr., *op. cit.*, ordonanțele 94, 95/5V 1917 și 431/18 III 1918.

⁵⁹ *Idem*, ordonanța 99/24 IV 1917.

⁶⁰ Sevastos M., *op. cit.*, p. 752.

plecare: saci cu porumb, orz, cartofi, lână, lemne, caii și vacile luate din curtea gospodariilor, căruțe pentru transport. Se adaugă listele cu bunurile distruse: pomi fructiferi, viță de vie, ulucile din garduri ș.a.m.d.⁶¹ Este absolut necesar să cunoaștem durerea oamenilor care au pierdut „lucrușoarele” făcute cu multă trudă, cu multă dragoste, agoniseala de o viață, casa moștenită de la părinți și nu putem să exclamăm doar „așa este în război”! Gheorghe Costache declara că ocupanții i-au luat fasole, porci, țuică, vin, cabrioleta, tigăi, farfurii, furculițe, cuțite⁶². Din această enumerare amestecată, vedem că orice era necesar să se ia, iar păgubitul nu avea vreo putere să se opună, oprind măcar fasolea pentru hrana familiei sale. Cele mai necăjite erau femeile, cu soții mobilizați pe front sau decedați în timpul luptelor, având copii mici, pe care cu greu îi puteau întreține. Elena Constantinescu cerea despăgubiri pentru distrugerile provocate casei sale când „a fost bombardat orașul de Arioplane”⁶³. Chiriachița Popescu și Ecaterina Marinescu reclamau articole de lenjerie, prosoape, așternuturi, „șervete naționale”, „șorțuri naționale” chiar și albia de rufe, toate luate cu forță⁶⁴. Făcând parte din lumea de mijloc a orașului, având și o casă mai arătoasă, Maria Vasilescu estimează pagubele ce i s-au adus la suma de 10.660 lei (salariul unui profesor era de câteva sute de lei). În ziua când trupele germane intrau în oraș, ea se afla la înmormântarea soțului său, iar la întoarcerea de la cimitir și-a găsit casa ocupată, fiind nevoită să-și caute un adăpost printre rude sau vecini. Abia pe 12 decembrie i s-a permis să intre în propria casă și i s-au dat două camere de locuit. În restul casei s-a instalat poșta austriacă, care a rămas acolo până în mai 1917⁶⁵. Mulți locuitori refugiați sau mobilizați și-au găsit casele devastate la întoarcere. Este cazul sublocotenentului D. Danielopol, mobilizat în Regimentul 9 Roșiori, față de casa căruia Primăria ar fi trebuit să aibă mai multă atenție⁶⁶.

Anteprenorii și proprietarii hotelurilor din oraș, care au încartiruit armata de ocupație notează pagube de zeci de mii de lei cauzate de distrugerea mobilierului și de devastări. D. Țancovici, conștient că Hotelul Murgulescu, „fiind mai mult un han, cu curte mare, a fost întotdeauna ocupat de unități mari” a primit și de data aceasta trupe, în perioada decembrie 1916 - decembrie 1917, numai că ele au lăsat în urmă pagube în valoare de 18.494,45 lei: mobilier distrus, neplata personalului de serviciu⁶⁷.

⁶¹ Arhivele Naționale Prahova, fond Primăria Ploiești, dosar44/1918, f. 48 și dosar 12/1918, ff.166-175, 195-196.

⁶² *Idem*, dosar44/1918, f. 20.

⁶³ *Ibidem*, f. 7.

⁶⁴ *Ibidem*, ff.19, 294, 295, 320.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 119.

⁶⁶ *Ibidem*, f. 21.

⁶⁷ *Ibidem*, f. 2.

Pagube similare au înregistrat hotelurile Europa,⁶⁸ Splendid, precum și restaurantul Universal⁶⁸. David Siegler, anteprenorul Hotelului Europa, a înregistrat pagube de peste 11.000 lei în perioada 7 dec.1916 - sfârșitul lui oct. 1917, când a încartiruit trupe germane în 2.300 de paturi⁶⁹.

Școlile au avut și ele de suferit, deși localurile lor au fost folosite ca spitale sau adăposturi pentru trupe. Școala nr. 1 mixtă, de pe str. Popa Farcaș nr. 35, a fost devastată de către armata austro-ungară, pagubele fiind evaluate la circa 20.000 lei⁷⁰. Directoarea Școlii nr. 2 de fete de pe str. Elena Doamna 53, Maria Dușescu, declara că au fost distruse ulucile curții, anexele gospodăriei ei (grajd, spălătorie, cotețe, grădina de zarzavat), mobilierul școlii, plantația de trandafiri și ridicate păsările și porcii, estimând totul la 9.000 lei. Necazurile s-au ținut lanț: trupele de ocupație au intrat în locuința sa, în timpul armistițiului, au furat soba și apoi au devastat. A fost stricată instalația electrică, au fost scoase scoabele de fier din acoperișul școlii, au luat din pivniță un stânjen de lemne și colaci de sârmă⁷¹.

Mulți locuitori au pierdut mijloacele de întreținere și încercau, după război să le recapete, în ori ce stare s-ar afla. Frații Mihail și A.C.Apostol cer să fie scutiți de impozitul pe automobilul care le-a fost rechiziționat de nemți în perioada 1917-1918⁷². Nici nu putem comenta sentimentele pe care proprietarul unui cal le avea față de animalul care muncise pentru el. Este vorba de George Neagu, care cere Primăriei să-i înapoieze calul rechiziționat și care, folosit excesiv, era foarte bolnav („boală gravă de cord”) și slab, încât nu mai putea munci în folosul comunei⁷³. Suferințele oamenilor ne trezește compasiunea prin modestia arătată în față situației generale: sărăcia. Meșterul tâmplar Niță Toma, mobilizat, soldat în Regimentul trei Tren, roagă Primăria să i se dea ca despăgubire „măcar o vacă cu lapte” pentru a-și hrăni familia, deși nemții îi luaseră tot avutul: patru dulapuri cu unelte, patru teighele de lucru, obiecte casnice, porcul și vaca⁷⁴.

O situație dramatică este relatată de Maria Alexandru I. Răducanu, din Berceni, comuna suburbană Corlătești, care avea soțul pe front de 11 luni, pierduse puținul avut luat de ocupanți și rămăsese cu „patru copilași micuți și mame bătrâne ce ședeau amorțiți în casă de frig, lihniți de foame, goi, dezbrăcați, fără vreun ajutor”. Disperată, ea solicita prefectului un ajutor de lemne, alimente, îmbrăcăminte și scutirea de plata birului pe câine, fiind femeie saracă și neavând de unde procura suma respectivă⁷⁵.

⁶⁸ *Ibidem*, f. 22, dosar 61/1919, f. 24.

⁶⁹ *Ibidem*, dosar 44/1918, f. 14.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 122.

⁷¹ *Ibidem*, f. 1 și fond Prefectura Prahova, dosar 14/1919, ff. 42, 60.

⁷² *Ibidem*, dosar 52/1918, f. 2.

⁷³ *Ibidem*, ff. 3, 4.

⁷⁴ *Ibidem*, dosar 60/1919, f. 17.

⁷⁵ *Ibidem*, fond Prefectura Prahova, dosar 10/1917, ff. 16, 17.

Calvarul oamenilor și al instituțiilor era de neimaginat. Fiecare clipă și fiecare zgomet provoca temeri, nesiguranță, pierderi. Fiecare om și instituție a suferit într-un fel. Sediul Poliției a fost mutat pentru a face loc poștei și serviciilor de ajutorare a supușilor austro-ungari (iunie 1917)⁷⁶. Ale cui interese erau servite? Cât putea această instituție să ajute pe localnici? Bulevardul cu castani, mândria urbei, cui oferea relaxare? Circulația era interzisă de multe ori, în special căruțelor, pentru a nu periclita buna desfășurare a serbărilor germane⁷⁷.

Toate casele și prăvăliile refugiaților au fost devastate. Au fost ridicate mobilierul, pianele, lucrările de artă. La Școala nr. 6 au fost distruse arhiva și biblioteca, zeci de cărți, aflate în podul școlii au ars. Au fost jefuite 22 de bănci. În clădirile evacuate cu forța au fost organizate 6 spitale pentru răniții germani, austrieci și chiar români aflați în armata Austro-Ungariei. Unul se afla în Casa Șişmann, din strada Seimeni nr. 2⁷⁸, iar altul la Școala nr. 7 de fete, unde trupele germane în retragere (20-21 noiembrie) au distrus și ars paturile și mobilierul⁷⁹. În multe case sunt încartiruiți forțat soldați și ofițeri inamici, proprietarii fiind nevoiți să le ofere „casă de locuit și lemne de încălzit”⁸⁰. Locuințele mai arătoase sunt transformate în cazinouri, cum funcționa unul pe strada D.C.Brătianu⁸¹.

Toate tăbăcăriile au fost rechiziționate cu pieile care se găseau în ele. Câinii și pisicile au fost împușcați, grăsimea lor transformată în săpun, iar din piei s-au confecționat mănuși⁸². Din ordinul ocupanților s-au întocmit, în martie 1918, liste cu posesorii de câini (mai mulți de unul), pe cartiere, străzi, înregistrându-se peste 400 de animale⁸³.

Un alt mijloc de exploatare financiară a populației românești a fost utilizarea pe scară largă a amenzilor aplicate atât persoanelor civile, cât și autorităților românești. Pentru că „nu erau timpuri normale”, orice neglijență sau neexecutare de ordine se pedepsea cu amenzi, suspendare din salariu sau mutarea la servicii mai grele⁸⁴. Este greu de definit cu exactitate cauzele absențelor sau a refuzului de a îndeplini anumite sarcini: insubordonare, nevoi personale (poate munci agricole) sau atitudine tipic prahoveano-românească. Camerierul Coman Niculae a absentat 15 zile de

⁷⁶ *Ibidem* fond Primăria Ploiești, dosar 4/1918, f. 21.

⁷⁷ *Ibidem*, dosar 34/1918, f. 175.

⁷⁸ *Ibidem*, f. 173.

⁷⁹ *Ibidem*, dosar 44/1918, f. 27.

⁸⁰ *Ibidem*, dosar 12/1918, f. 11.

⁸¹ *Ibidem*, dosar 34/1918, f. 249.

⁸² Jercan I., *Lupta prahovenilor împotriva ocupației străine*, în „Muzeul Național”, vol. V, București, 1981, p.63

⁸³ Arhivele Naționale Prahova, fond Primăria Ploiești, dosar 12/1918, ff. 136-140.

⁸⁴ *Idem*, dosar 8/1918, f. 167.

la serviciul pe care-l avea în Primărie pentru „a-și vedea de interesele sale particulare pe care le pune mai presus de datorie” și ca urmare este învinovățit de „incapacitate și rea voință,... insubordonanță și... neglijență”⁸⁵. Lucrătorii de la Cariera de pietriș, pavaie, reparații de trotuare, asfalt și bazalt și de la sera de flori nu erau de găsit la ora 18, deși serviciul lor se întindea între 7-20 („ora germană”)⁸⁶. Amendați cu salariul pe o zi au fost doi vizitii, care au refuzat să facă o deplasare la satele din jurul orașului după furaje, în ziua de 3 aprilie 1918, pentru că aveau nevoie de hrană și timp de odihnă între curse⁸⁷. Amendați au mai fost electricienii Primăriei, cantonierul Florea Dumitru, contabilul Percepției și mulți alții pentru aceeași vină: „lipsă la serviciu”⁸⁸.

Perceptorul comunal, zealous August Gr. Sorescu, cerea mutarea disciplinară a agentului cl. I, Stela Teodorescu, pentru că „sugerează în scris” diferitelor cunoștințe să nu plătească taxa pe câini „pe considerentul că se va anula”. Să credem că este vorba de o premoniție: iminenta și dorita înfrângere a Puterilor Centrale, urmată de retragerea trupelor lor din zonă⁸⁹.

Jaful sistematic, dublat de severitatea administrației au speriat și nemulțumit pe locuitorii orașului. Fiecare a acționat în felul său, după educația primită, fricile proprii sau legate de situația familiei, convingeri, curaj etc. Este greu, și chiar nedrept în unele cazuri, să-i judecăm, să-i acuzăm sau să-i iertăm. Unii au rămas demni, tăcuți, îndeplinind cât au putut ordinele, alții au ajutat și colaborat cu ocupantul, alții au fost prinși între ciocan și nicovală, ajutându-și compatrioții, iar alții s-au opus pe față, plătind din greu răzvrătirea.

Conform deciziei Ministerului de Interne, nr.73244/20 decembrie 1918, Prefectul județului a emis o „Publicațiune” pentru instituirea unei comisii județene în vederea cercetării „atitudinii și acțiunii tuturor funcționarilor din administrație, poliție și alte servicii ale Ministerului de Interne”, pe care le-au avut în timpul ocupației inamice, depunându-se plângeri, dacă este cazul⁹⁰. Mulți funcționari, atât înainte cât și după retragerea germană, au fost retrogradați sau demiși („trăgăniți”)⁹¹. Din ordinul căpitanului Pall, comisar regal, s-au făcut cercetări, în martie 1919, pe lângă „persoane demne de încredere ca fiind anti-germane”, în privința

⁸⁵ *Ibidem*, f. 152.

⁸⁶ *Ibidem*, f. 161.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 165.

⁸⁸ *Ibidem*, dosar 27/1918, ff. I, 15, 42.

⁸⁹ *Ibidem*, dosar 8/1918, f. 314.

⁹⁰ *Ibidem*, dosar 16/1919, f. 3.

⁹¹ *Ibidem*, dosar 60/1919, f. 10

lui Herman Bercoff (str.Cantacuzino 26) pentru a se ști „ce rău și ce bine a făcut diferitelor persoane române ce se aflau sub nemți”⁹².

Situația confuză din ultima perioadă de război a scos la suprafață deprinderi mai puțin onorabile pe care le aveau unii ploieșteni certați cu ordinea și cu corectitudinea. Agentul Cârjan a fost suspendat din funcție pe 31 ianuarie 1918 pentru fapte reprobabile săvârșite la finele anului anterior: a luat de la modesta familie Marghiolescu (soțul era fierar, iar soția menajeră) suma de 22,50 lei, cât valora prestația dându-le o chitanță în valoare de 7,50 lei. Aflând ulterior că a fost reclamat, a înapoiat familiei 15 lei⁹³. Același percepitor August Sorescu, despre care am mai discutat, constată că lipsa unui controlor cl. a II-a la Piață și Obor, existent din 1915, post desființat acum, aduce prejudicii orașului, mulți sustrăgându-se plății taxelor. Iată în câteva expresii situația adevărată pe care el o găsește pe teren: „mulți scapă fără a da comunei taxa cuvenită”, „unii ocupă locul altora”, „alții nu plătesc nici o taxă știindu-se asigurați că nu au nici un control riguros”, cum se făcea altă dată, iar cu lustragii „nici nu poci să le mai dai de socoteală”⁹⁴. Alți percepitori, demobilizați și reintrați în funcții, găsesc la controalele din suburbii „mulți neplatnici - mobilizați și refugiați”⁹⁵. Nici la cimitirul Rudu nu era ordine. Animalele pășteau libere printre morminte, iar intendentul lipsea⁹⁶.

Îngrijorați, primarul și consilierii cer în repetate rânduri funcționarilor să depună „o muncă încordată de mai multe zile” pentru ca toate lucrările „să fie aduse la curent” și să manifeste corectitudine⁹⁷.

Perioada de doi ani și 15 zile de ocupație a fost una de privațiuni și de încălcare a drepturilor și libertăților cetățenești. A fost interzisă circulația după ora 8 seara. Numeroși funcționari, preoți, oameni politici și chiar unii polițiști au fost luați ostateci și deportați în Bulgaria sau arestați. Considerăm necesar să dăm câteva exemple în acest sens. Silzerstein Albert, chimist din Ploiești, a fost arestat 45 de zile pentru că a executat ordinul de incendiere din 1916. Profesorul Cristescu Jeanne a stat în arest 215 zile pentru atitudine antigermană. La 9 februarie 1917 au fost arestați 38 de fruntași și deportați la Săveni, în județul Ialomița. În dreptul fiecăruia era notată apartenența politică de genul „brătienist”, „takist” sau „filipescan”. După ce au stat 245 de zile la Săveni, 15 dintre ei sunt duși la Troian, în Bulgaria. Trei institutori au avut o soartă mai dură - detenție îndelungată.

⁹² *Ibidem*, ff. 11-14.

⁹³ *Ibidem*, dosar 8/1918, ff. 9-10, 33.

⁹⁴ *Ibidem*, f. 26.

⁹⁵ *Ibidem*, ff. 374-375.

⁹⁶ *Ibidem*, dosar 27/1918, f. 14.

⁹⁷ *Ibidem*, dosar 8/1918, f. 26.

Dem. Glodeanu, a stat în Bulgaria 70 din cele 312 zile de arest, iar B.Grădeanu și Anastase Munteanu au avut un tratament asemănător⁹⁸.

În ultimul an de război, când s-au întărit duritățile ocupantului, au avut loc acțiuni de rezistență mai numeroase și chiar îndemnuri la revoltă. La 4 ianuarie 1918, profesorii din Ploiești au refuzat să predea lecții în limba română personalului german de la stațiile C.F.R. Elevul Moldoveanu Alexandru, absolvent al Școlii de meserii din Ploiești, a fost arestat și reținut timp de 6 luni într-un lagăr din Austria, fiind acuzat de spionaj.

Un exemplu mult mai grăitor despre ceea ce se întâmpla este cel al manifestelor. În ultimele luni de ocupație, atunci când administrația germană a răspândit afișe în care locuitorii erau îndemnați să sprijine un guvern filo-german la cârma țării, au apărut manifeste scrise de mână, aruncate prin curți, prin care populația era îndemnată să rămână credincioasă conducerii de la Iași și să aibă încredere într-o apropiată eliberare. A fost bănuită Eufrosina Rădulescu că le-ar fi scris, ea fiind cunoscută pentru că ajuta răniții și familiile acestora. Expertiza grafologică realizată la Prefectura de Poliție nu a confirmat bănuiala care plana asupra ei. În final, „afacerea” a fost mușamalizată cu sprijinul tacit al poliției locale, chiar dacă aceasta se afla în subordinea ocupantului⁹⁹.

Pentru a înfricoșa populația, Comandatura de ocupație a înăsprit regimul de teroare, a mărit valoarea amenzilor și a înmulțit numărul zilelor de închisoare pentru cele mai mici acte de nesupunere. Pentru refuzul de a nu se prezenta la rechiziții de cai și trăsură, 18 persoane au fost amendate cu 50-100 de lei, pentru că au ascuns trăsură, 6 persoane au primit amendă de 200 lei. Având aceeași vină, un birjar și un moșier au fost amendați cu 300 și respectiv 500 lei⁽¹⁰⁾. Lista exemplurilor poate continua.

A sosit acel noiembrie 1918, când, după o efemeră dar grea ocupație, trupele germane s-au retras în goana cailor, luând ce mai puteau, distrugând ce nu puteau lua. Serviciul Administrativ Central trimite, la data de 16/27 nov, o înștiințare Arhitectului Șef al Serviciului Tehnic Comunal Ploiești, pentru a începe cercetările, pe bază de acte, cu privire la devastări, rechiziții sau „orice vătămări ar fi adus bunurilor publice și private de către armatele germane în retragere, începând cu 30 oct./12 nov., ora 11”, din momentul aplicării clauzelor armistițiului⁽¹⁰¹⁾. La rândul său, Ministrul de Interne G. Georgescu, a luat hotărârea din 21 decembrie de a se plăti despăgubiri celor ce au avut pagube prin „bombardarea aeroplanelor, vexațiuni și imixtiuni

⁹⁸ *Ibidem* fond Primăria Ploiești, dosar 44/1918, f. 60.

⁹⁹ Jercan I., *op.cit.*, p. 63.

⁽¹⁰⁾ *Idem*

⁽¹⁰¹⁾ Arhivele Naționale Prahova, fond Primăria Ploiești, dosar 4/1918, f. 38.

încercate sau suferite, rechiziții, crime, violuri, silnicii, impunerea de dări, amenzi și pagube de pe urma armatei rusești”¹⁰².

Pagubele cauzate județului Prahova au fost enorme. Prefectura le-a estimat, la 18 ianuarie 1919, la suma de 6.162.000 lei, iar Primăria Ploiești a estimat rechizițiile și daunele aduse orașului și locuitorilor lui la 9.823.386 (24 ian. 1919)¹⁰³. Numai pagubele aduse clădirilor, pavajelor și mobilierului se cifrau la 2 mil. lei, iar sumele achitate de Primărie din ordinul armatei de ocupație s-au ridicat la 8.404.916 lei¹⁰⁴. Raportul Comisiei de constatare a abuzurilor inamicului în Ploiești, datat la 7 martie 1919, a ajuns la o concluzie înfricoșătoare, deși lipseau multe probe (mori, refugiați care nu reveniseră, izolați, bolnavi): 21.423.386 lei¹⁰⁵.

Calvarul românilor nu se desfășura numai pe front sau pe teritoriul ocupat, ci și în zonele libere ale Moldovei, acolo unde se răspândea cu repeziciune virusul comunismului. Eram prinși între linia de luptă și armată rusească ce ne înconjură. Era o atmosferă de haos și dezordine provocată de grupuri de dezertori care jefuiau, organizau pogromuri și silnicii. Tânăra Republică Moldovenească era amenințată de invazie. Am descoperit în arhivele ploieștene documente care vorbesc despre fapte zguduitoare, deloc unice în istoria momentului, dar care n-au atras suficient atenția. Iată succint întâmplările pe care le-au trăit ploieșteni și prahoveni. Câteva trenuri românești au plecat din gara Socola (Iași) spre Basarabia, în seara zilei de 5 ianuarie 1918, ultimul dintre ele fiind atacat pe 7 ianuarie, în gara Călărași - Bucovăț, lângă Străușani, pe pământul românesc de peste Prut. Printre morți s-a numărat sublocotenentul Dem. Gh. Rădulescu, din Regimentul de marș al Diviziei a II-a, Batalionul de Ardeleni. Moartea eroului a fost povestită cu o imensă durere și cu simplitate de sublt. Nicolae Pârvulescu. Sunt suficiente ultimele sale cuvinte ca să înțelegem tragedia care a avut loc: „... am auzit că sublt. Rădulescu Gh. Dem a fost găsit de bolșevici așa cum era (împușcat în piept, căzut sub roțile trenului și cu un picior retezat) și tăiat bucată cu bucată văzându-l că este ofițer român. Am mai trecut pe acolo și am văzut oase, dar mormânt sau cruce nu, probabil că nu a fost îngropat, câinii încă rodeau oase”¹⁰⁶.

După un an, camarazii și familia doresc să-i repună în drepturi numele și faptele: să i se acorde străzii pe care s-a născut și a trăit, Pușcași, numele eroului, lucru care se va împlini în vara anului 1921.

¹⁰² *Idem*, dosar 31/1918, f. 6.

¹⁰³ *Ibidem*, dosar 31/1918, f. 18.

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 14.

¹⁰⁵ *Ibidem*, dosar 60/1919, f. 10.

¹⁰⁶ *Ibidem*, dosar 45/1921, ff. 9-10.

Confirmarea recunoștinței ploieștenilor pentru cei căzuți la datorie, pe câmpul de luptă în Războiul Reîntregirii Neamului nu este singulară. Multe alte străzi le-au purtat numele: str. Diligenței devine str. Lt. Veniamin Vasiliu din Regimentul 7 Prahova, mort în 1916, în lupta de la Priscaia¹⁰⁷; str. Golești devine str. Căpitan Romulus Nicolescu - Bazar, din Regimentul 32 Mircea, mort în lupta de la Doaga, din 1917; str. Oilor urma să primească numele generalului Dragalina ș.a.m.d.¹⁰⁸. În anul 1924 erau deja schimbate aproape 300 de denumiri ale străzilor din Ploiești. În același context, se înscriu activitățile societăților „Mărășești”, „Mormintele Eroilor”, „Apărătorii Patriei” ș.a. Ziua de 20 mai, începând cu anul 1920, a devenit Sărbătoarea Eroilor - „zi națională... expresia cea mai desăvârșită a sufletului nostru național”¹⁰⁹. Au fost acordate decorații și medalii, a fost sărbătorită cu tot fastul reîntoarcerea unităților în garnizoane (un exemplu ar fi, pe lângă primirea frumoasă și banchetul organizat de Primărie, pe 30 oct. 1919, în sala Eduard Martinescu din Pasajul Cooperativa, cu 150 de invitați, în cinstea „Eroicei Divizii a 7-tea” din Ploiești), s-a construit Catedrala „Sf. Ioan Botezătorul” - Catedrala Eroilor Reîntregirii și multe alte manifestații ale recunoștinței locuitorilor acestor meleaguri.

Din păcate urmările războiului s-au văzut până târziu, în perioada interbelică. Starea de normalitate s-a reinstalat greu, ruinele au lăsat răni adânci, durerile nu au dispărut, amintirile au dăinuit.

Ceva trebuia făcut pentru a ușura viața urmașilor luptătorilor din 1916-1918, fie din partea Casei Regale și a guvernelor, fie pe plan local, de către societăți, asociații, fundații, chiar persoane particulare. Este lăudabilă această solitudine a prahovenilor de a-i ajuta pe cei mai nenorociți și mai fără speranță. Din multitudinea de acțiuni, să subliniem câteva.

După modelul Consiliului Central al „Societății de ocrotire a orfanilor de război”, condus de d-na Olga Sturdza, s-a creat un comitet județean care a urmărit să elaboreze întâi o statistică a orfanilor, stabilind ulterior sumele necesare întreținerii lor¹¹⁰. Primăria a găsit o soluție inedită pentru a asigura o parte din fondurile necesare: confiscarea mărfurilor cu care se facea speculă pe piața orașului. În septembrie 1919, s-a putut obține de la speculanți 270 lei de la zarzavaturi, 70 lei de la pește sărat și 134,25 lei de la o cantitate de 29 kg de pește proaspăt, 136,25 lei de la fructe și pește și 500 lei de la 3.460 kg de pepeni verzi¹¹¹. Prin aceste metode și prin altele, în anul

¹⁰⁷ *Ibidem*, dosar 33/1922, f. 3.

¹⁰⁸ *Ibidem*, dosar 33, 34, 60/1922.

¹⁰⁹ *Ibidem*, dosar 73/1919, f. 9, 10.

¹¹⁰ *Ibidem*, dosar 18/1919, ff. 3, 20.

¹¹¹ *Ibidem*, ff. 36-44.

1919/1920, Primăria a oferit 10.000 lei societății „Ocrotirea orfanilor de război”. Aceeași sursă de fonduri avea și Casa „Familia Luptătorilor”¹¹².

„Cercul de recrutare Prahova” (condus de coloneii Capeleanu și Constantinescu, ultimul fiind și Comandant Militar de Prahova) se ocupa de problema asigurării pensiilor și a ajutoarelor pentru invalizii de război (numai în Ploiești erau 127¹¹³), orfani și văduve¹¹⁴.

Un gest omenos, cum erau multe atunci, să dai din puținul sau multul pe care-l ai celor mai nenorociți decât tine, a avut loc în Sala cea Mare a Școlii de Comerț din Ploiești, în ziua de 20 martie 1919. Din donații și ofrande, s-au oferit ajutoare, constând în obiecte de îmbrăcăminte și alimente, văduvelor și orfanilor de război¹¹⁵.

În multe cazuri, fondurile sunt minime, dar acordate cu toată compasiunea. Câteva sute de lei (100-200) erau date de Primărie toamna sau iarna, pentru ca oamenii să poată ieși „din greul” anotimpurilor: un supliment de pensie, un ajutor de lemne, o pensioară lunară. Au beneficiat văduve ale căror soți au murit „pentru patrie și România Mare”¹¹⁶, nevoiașii și familiile funcționarilor mobilizați. În ultimul caz este de subliniat că din Primărie erau 22 de persoane mobilizate, pentru care familiile au primit 1.544 lei în 1918, adică sume cuprinse între 25 și 165 lei¹¹⁷.

Sunt și cazuri când birocrăția frânează faptele umanitare. Maria Marinescu, din strada Izvoare 22, al cărei soț, mobilizat în Regimentul 46 Mihai Viteazul, mort în Spitalul de boli infecțioase nr. 1 din Bârlad în mai 1917, este trimisă să se adreseze Companiei 1 Sanitare Craiova, pentru că numele soțului ei nu apărea în registrele de Stare Civilă¹¹⁸. Până la aflarea răspunsului, sărmana femeie și copiii săi urmau să se descurce cu foarte multă greutate.

În schimb, patronul restaurantului „Universal”, Petre Dumitrescu, a reușit doar în trei luni (ianuarie - martie 1919) să obțină, prin Ministerul de Interne, suma de 2.448 lei, pe care o cheltuiuse cu „câteva mese” oferite ofițerilor veniți la Ploiești, cu ocazia „dezarmării trupelor germane”¹¹⁹. În aceeași perioadă de timp, azilul de copii găsiți a primit doar suma de 887 lei¹²⁰!

Prefectura a avut și ea atribuții în sprijinirea refugiaților. A oferit suma de 15.000 lei pentru a ușura „repatrierea” dobrogenilor nevoiași, pe care evenimentele războiului i-au adus pe meleaguri prahovene în speranța

¹¹² *Ibidem*, f. 19.

¹¹³ *Ibidem*, f. 62.

¹¹⁴ *Ibidem*, f. 7.

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 17.

¹¹⁶ *Ibidem*, dosar 13/1921, f. 112.

¹¹⁷ *Ibidem*, dosar 17/1918, f. 17.

¹¹⁸ *Ibidem*, dosar 18/1919, ff. 46-47.

¹¹⁹ *Ibidem*, dosar 19/1918, f. 121.

¹²⁰ *Ibidem*, f. 126.

salvării în fața ocupanților. Se făcea un gest frumos, dar se micșora și presiunea dictată de nevoile județului¹²¹.

Sărăcia s-a făcut simțită mult timp. Lipseau alimentele, în special pâinea, lemnele, obiectele de tot felul. Cu dificultate s-au obținut, prin Casa pădurilor, lemnele pentru cele 26 de cantine care funcționau pe lângă școlile primare din oraș¹²². Foarte greu s-au descurcat leagănele de copii „Domnița Elena” și „Gh. Constantinescu” care era spital - azil pentru copii. Zeci de cereri erau trimise Primăriei pentru a înlesni primirea copiilor găsiți, dar și a celor pe care părinții nu-i puteau întreține. Multe mame disperate sunt dispuse să-și dea copiii, sau măcar pe cel mai mic, la leagăn. Motivele sunt dureroase: „sunt bolnavă și absolut lipsită de mijloace ca să-mi hrănesc copilul”¹²³; tatăl celor 5 copii era mobilizat, mama refugiată din județul Putna, în Magula, comuna Tomșani, moare la naștere: copil provenit din „siluirea de către soldații germani aflați în cantonament la Scăieni, în timpul invaziei războiului” este adus de moașă la Primărie cerând ajutor¹²⁴. Iată un exemplu emoționant: tatăl era pe front, iar mama moare lăsând 4 copii, cel mai mic de un an și jumătate, o fetiță pe nume Zamfira. Aceasta ar fi trebuit să fie încredințată azilului pentru ca sora mai mare, Silvia, de 15 ani, să poată munci întreținându-și frații. Silvia cere însă să i se încredințeze surioara spre a o crește¹²⁵.

Câte tragedii au avut loc, câte au fost știute, câte s-au pierdut în anonimatul vremurilor de după!

Ploieștiul a continuat să trăiască, oamenii erau hotărâți să-l reconstruiască, să-și refacă gospodăriile și viața. Cu greu se intra „în timp de normalitate” pentru a deveni „un oraș civilizat”¹²⁶, în care se visa din nou la amenajări, prosperitate, modernizare. Parafrazându-l pe Ion Simionescu, putem spune că acest oraș concretizează „belșugul țării noastre”, avea nevoie de o administrație de calitate și de conducători care, „mai presus de viața de toate zilele, cu greutățile ei inerente, să mai aibă și preocupări sufletești, de multe ori lecuitoare”¹²⁷ ale rănilor lăsate de războaie. Se vorbea de viața patriarhală a locuitorilor, de gospodării tihnite, înconjurate de grădini largi, dar să nu uităm de clocotul negustoresc și în special de cel al rafinărilor de petrol. Orașul „găzarilor”, al meșteșugarilor va fi un model pentru altele, muncind din greu pentru a arăta ca Bucureștiul central, canalizat, curat, pavat, modern.

¹²¹ *Ibidem*, dosar 18/1919, f. 2.

¹²² *Ibidem*, f. 26.

¹²³ *Ibidem*, dosar 21/1918, f. 40.

¹²⁴ *Ibidem*, f. 106.

¹²⁵ *Ibidem*, f. 52.

¹²⁶ *Ibidem*, dosar 4/1918, f. 53.

¹²⁷ Simionescu I., *Orașe din România*, Ed.2, București, Cartea Românească, 1929, p.219-221, în A. Lambru, M. Chirulescu, M. Necula, *Ploieștiul în literatură* Antologie selectivă de texte, Editura Premier, Ploiești, 2000, p.158-160.

Summary

The First World War did not avoid Ploiesti. The fact that the city and Prahova county were under total control caused great sufferings to the citizens. The exploitation of the land riches and of people's labour is doubled by the distructions caused by the Germans at the end of 1918, in the context of their withdrawe. Being interested in exploiting any source of income, the occupants requisitioned anything: cereals, petrol, animals, machines and agricultural tools, metal objects, cloth, wood, cotton and wool wastes, carts, horses, furniture from houses and schools.

People's and institutions misery was ummaginable. Each second and every noise caused fear, uncertainty, loeses. The houses and stores of the refugees have been devastated. The settling of the occupation troops was followed by abuses and unreturned spendings. Fees and imprisonment were an every day matter.

Systematic robbery doubled by the severity of the administration scared and displeased the citizens. Each of the acted in his way, according to his own education, his own fears or those in relation with their family situation, beliefs, courage etc. Some remained dignified, quiet following, as much as they could, the orders, others helped and collaborated with the occupant: some were caught in the middle but they helped their fellow countrymen and others opposed directly, paying hard for their disobedience.

Everything came back to normal with great difficulties. The ruins left deep wounds, the pain did not disappear, the memories lasted. Poverty and needs have been a social problem for a long time.

Ploiesti continued to live, people were decided to reconstruct it, to remake their life and their homes.

STATUTUL FUNCȚIONARILOR PUBLICI, 1923

dr. GHEORGHE CALCAN

În anul 1923 s-a adoptat Legea pentru Statutul funcționarilor publici. Această lege a fost promulgată de regele Ferdinand la 15 iunie 1923 și a fost publicată în „Monitorul Oficial” nr. 60 din 19 iunie 1923¹. Ea a fost votată de Senat la 30 mai, cu 79 de voturi pentru și un vot împotrivă. Adunarea Deputaților a adoptat legea la 8 iunie, cu 114 voturi pentru, și patru voturi contra. Statutul are 71 de articole distribuite în două părți. Fiecare parte are câte șapte capitole.

Partea I cuprinde dispoziții aplicabile tuturor funcționarilor publici. Capitolul I era rezervat Dispozițiilor generale. Articolul 1 definea categoria funcționarilor publici. Aceștia erau cetățeni români, fără deosebire de sex, care îndeplineau un serviciu public permanent (civil sau ecleziastic) în instituțiile statului, județului, comunei sau la acele instituții care aveau buget aprobat de parlament, guvern ori consiliile județene și comunale.

Articolul 2 enumera excepțiile. Astfel, nu intrau în categoria funcționarilor publici: a) funcțiile politice și cele electivă. Funcționarii de carieră care ar fi fost desemnați vremelnic să îndeplinească o funcție politică, la încetarea mandatului își reiau de drept funcția anterioară cu respectarea drepturilor de vechime; b) mitropoliții și episcopii; c) funcționarii Parlamentului. Aceștia își desfășurau activitatea după un statut propriu; d) specialiștii străini care căpătau vremelnic o funcție publică; e) lucrătorii sau personalul angajat pe un timp determinat sau pentru o anumită lucrare. În privința personalului de serviciu permanent, un regulament special urma să reglementeze drepturile și obligațiile acestuia.

Statutul preciza că nici o funcție nu putea fi creată sau desființată decât prin lege (art.3). Funcționarii care își aveau reglementată activitatea prin legi speciale, își desfășurau activitatea în conformitate cu prevederile acestora.

Capitolul al II-lea preciza, în două articole, condițiile de admisibilitate în funcție. Funcționarii publici trebuiau să fie români, să aibă cel puțin 21 de ani împliniți, să fie apți din punct de vedere al sănătății „și să nu fi suferit vreo condamnare infamantă”. Nu se făceau discriminări de sex. Bărbații trebuiau „să fi satisfăcut legea recrutării și să se bucure de toate drepturile

¹ *Lege pentru Statutul funcționarilor publici*, „Monitorul Oficial”, Nr. 60, 19 iunie 1923, p. 1793-1799.

civile și politice” (art. 5). Funcționarii publici aveau obligația de a depune jurământ de credință față de rege și față de lege.

Capitolul al III-lea se referea la stabilitatea funcționarilor și era alcătuit dintr-un singur articol (art. 7). Funcționarii publici se bucurau de stabilitate în funcțiune. Făceau excepție cazurile speciale prevăzute de Constituție și de legile care confereau inamovibilitatea. Funcționarii publici „nu puteau fi transferați, pedepsiți, înlocuiți decât în anumite condiții prevăzute în legile speciale”.

Cel de al IV-lea capitol se referea la îndatoririle și răspunderile funcționarilor publici. Acei funcționari care desfășurau muncă de birou aveau obligația de a lucra cel puțin 7 ore pe zi. Celelalte categorii de funcționari aveau regimul de muncă stabilit prin regulamente proprii. Articolul 9 reglementa numărul zilelor de sărbători legale. Acestea erau zilele de duminică, 24 de zile de sărbători religioase², la care se adăugau zilele Unirii Principatelor și a tuturor românilor și ziua Regalității, 10 mai. Dintre sărbătorile religioase se detașau Paștele care se sărbătorea 5 zile și Crăciunul care se sărbătorea 4 zile.

Funcționarii erau obligați să locuiască în localitatea în care se afla funcția pe care o ocupau. Articolul 11 cerea funcționarilor un comportament responsabil: „Funcționarii sunt obligați ca prin actele vieții lor publice sau private să nu compromită funcția sau corpul din care fac parte”. În caz de demisie, funcționarii nu puteau părăsi funcția dacă nu primeau aprobarea necesară. Aceasta urma să se pronunțe în termen de cel mult 15 zile de la data solicitării. Părăsirea serviciului fără așteptarea aprobării respective era sancționată disciplinar. Atunci când un funcționar săvârșea un fapt „prin depășirea limitelor mandatului sau a sferei atribuțiilor legale, sau prin abuz de putere”, care aducea prejudicii particularilor, el răspundea financiar. De notat că în text aceste precizări erau subliniate. Legea avea însă grijă să cuprindă și reversul: „Funcționarul în contra căruia s-a făcut o reclamație nefundată sau temerară, va avea dreptul a cere în justiție daune inverse”(art.13).

Capitolul al V-lea era rezervat incompatibilităților. Funcționarii publici nu aveau voie să ocupe în același timp două funcții. Excepțiile erau prevăzute prin legea cumulului. Ei nu aveau voie să facă comerț, să ia terenuri în arendă, „nu pot lua întreprinderi de lucrări”, nu puteau lucra în alte administrații fără aprobare. Funcționarii publici nu puteau gira afaceri private dacă acestea aveau tangență cu funcția îndeplinită. Ei nu puteau

² Aceste sărbători religioase erau următoarele: „Sf. Vasile, Botezul Domnului [...], Întâmpinarea Domnului, Buna-Vestire, [...] Paști[le], Sf. Gheorghe, Înălțarea Domnului, Sf. Treime, [...] Sf. Constantin și Elena, Sf. Petru și Pavel, Adormirea și nașterea Maicii Domnului, Înălțarea Sf. Cruci, Sf. Dumitru, Sf. Mihail și Gavril, Sf. Nicolae, [...] Crăciun[ul]” (art.9).

participa la conducerea, administrarea sau controlul vreunei societăți cu caracter economic fără avizul organelor abilitate. Abaterile erau supuse comisiilor de disciplină. Funcționarii publici nu puteau fi aleși deputați sau senatori cu excepția cazurilor prevăzute de legea electorală.

Capitolul al VI-lea se referea la salarii, indemnizații, pensii și concedii. Salariul funcționarilor publici era în concordanță cu gradul și funcția pe care le ocupau. În același timp funcționarii mai aveau dreptul „la o indemnizație de chirie variind după starea civilă și localitatea unde își au reședința” (art. 16). Acest ajutor era acordat tuturor funcționarilor, chiar „dacă ambii soți sunt funcționari, primesc fiecare indemnizație ca și cum ar fi necăsătoriti” (subl.în text).

De sporul de chirie nu beneficiau acei funcționari care locuiau într-un local public. Funcționarii care aveau copii se bucurau și de „un adaos, ca ajutor de familie”

În cazul familiilor în care ambii soți erau funcționari și aveau copii, sporul de chirie și ajutorul de familie se acorda numai unuia din dintre soți. În mod excepțional „până la intrarea în normal” se mai acorda funcționarilor un spor pentru scumpirea traiului „proporțional cu salariul la care le da drept funcțiunea și în raport cu scumpetea lucrurilor de primă necesitate”.

Funcționarii care aveau două sau mai multe funcții nu aveau dreptul la alocație de chirie decât pentru o singură funcție. Pentru celelalte funcții primeau numai salariul de bază (art.17).

Acei funcționari care aveau reședința într-o altă localitate și se deplasau la serviciu primeau o diurnă. Această diurnă se stabilea în funcție de salariul fiecăruia și era egală pentru toți funcționarii cu același grad. În cuantumul diurnei nu erau incluse cheltuielile de transport, care erau cuantizate separat. Diurnele erau fixate anual prin Jurnal al Consiliului de Miniștri. Funcționarii care prin natura funcției lor erau obligați la cheltuieli extraordinare, aveau dreptul să primească sume pentru „cheltuieli de reprezentare” (art. 18).

Funcționarii care erau detașați pentru îndeplinirea unei funcții administrative puteau opta „fie pentru salariul gradului ce au în specialitatea lor, fie pentru acela al funcțiunii ce ocupă” (art. 19).

Articolul al 20-lea fixa concediul de odihnă la o lună de zile în timpul unui an calendaristic. Concedii mai mari erau acordate numai „în caz de boală bine constatată”. Dacă acest concediu depășea trei luni, salariul se reducea la jumătate. În cazul în care, din motive de sănătate, concediul unui funcționar depășea un an, el „va fi lăsat în disponibilitate”. Funcționarul putea fi reîncadrat, după însănătoșire, numai dacă postul respectiv era vacant. Diminuarea perioadei de muncă și a cuantumului salarial se reflectau proporțional în cuantumul pensiei.

Pensionarea funcționarilor se realiza la 60 de ani. În cazul în care la împlinirea acestei vârste nu se împlinea vechimea cerută de lege pentru pensionare, funcționarul respectiv putea beneficia de o prelungire a activității de un an, însă numai cu acordul unei comisii speciale. Funcționarii care deveneau inapți sau improprii serviciului erau considerați din oficiu, „în retragere” după avizul comisiei de disciplină „dat pe baza raportului comisiei medicale”.

Capitolul al VII-lea se referea la „Asociațiile de funcționari”. Articolul 24 preciza că funcționarii publici se puteau asocia „pentru scopuri publice, economice sau slujirea intereselor profesionale”. Legea permitea ca asociațiile profesionale să se poată uni „mai multe între ele, sau chiar toate la un loc” cu condiția de a păstra caracterul profesional, cultural sau economic. Asociațiile puteau căpăta personalitate juridică.

Articolul 26 preciza expres că aceste asociații nu puteau lua în discuție ori adopta rezoluții asupra problemelor cu caracter politic. Ele puteau discuta „orice chestiune care este în legătură cu profesiunea lor”. Fondurile asociațiilor proveneau din cotizații, serbări, donații etc.

Asociațiile care se abăteau de la aceste prevederi erau dizolvate. Hotărârea de dizolvare se adopta printr-un Jurnal al Consiliului de Miniștri dacă asociația în cauză nu avea personalitate juridică. În ambele situații era necesar avizul Consiliului Superior Administrativ.

În rândul asociațiilor se puteau înscrie atât funcționarii în serviciu cât și pensionarii.

Articolele 30-32 însciau pedepsele care se aplicau acelor funcționari care instigau la grevă ori prin acțiunile lor periclita buna funcționare a serviciului. Pedepsele erau dure. Astfel, părăsirea serviciului, parțială sau totală, „după o înțelegere prealabilă” (subl.în text – n.ns. Gh.C.), demisiile colective sau individuale „la aceeași epocă sau la epoci apropiate” (subl.în text – n.ns. Gh.C.) care puteau să periclitizeze interesele publice generale, și care puteau fi interpretate ca o „desertațiune de la datorie” (subl. în text-n.ns.Gh.C.) erau sancționate cu demiterea persoanei ori a persoanelor respective (art.30).

Persoanele care se dovedeau a fi vinovate de instigare și organizare a grevelor, pe lângă destituire puteau fi sancționate prin amenzi care mergeau de la 1000 până la 10.000 de lei sau chiar prin închisoare de la 3 luni până la 2 ani (art. 31). În situația în care în asemenea cazuri se demonstra implicarea unei asociații a funcționarilor, aceasta era dizolvată „uneltorii urmăriți și pedepsiți conform art. precedent” (art. 32), iar fondurile asociației erau „confiscate în folosul asociațiunilor de binefacere din localitate”.

Partea a II-a, și ultima, a Statutului era intitulată *Dispoziții speciale*. Articolul 33 preciza faptul că dispozițiile care urmau a fi prezentate se

aplicau tuturor funcționarilor publici cu excepția magistraților, membrii corpurilor diplomatic, didactic, ecleziastic, celor cu caracter tehnic, cărora li se aplicau prevederile propriilor regulamente. Excepția cuprindea și funcționarii Corpurilor legiuitoare care dispuneau de propriul statut.

Articolul 34 preciza că administrația publică se diviza în administrație publică centrală și locală. Cea centrală avea și serviciile ei exterioare iar, cea locală era județeană și comunală. Concomitent erau definite funcțiile „după grad” din administrația publică centrală: „director general, subdirector general, director, subdirector, șef de serviciu, subșef de birou, impiegat și impiegat stagiar”³.

Denumirea funcțiilor din serviciile exterioare ale administrației publice centrale și cele ale administrației locale urmau a fi definite prin legile proprii de organizare a fiecărei autorități administrative „adoptându-se denumirile și echivalându-se, pe cât posibil, cu cele fixate pentru administrațiile centrale”.

Alte funcții, definite de lege: „însărcinările cu caracter special”, ca de exemplu cea de bibliotecar, registrator, arhivar etc. urmau a se realiza prin delegație dată de șeful ierarhic superior al autorității administrative respective până la gradul de șef de serviciu, inclusiv de acesta.

Capitolul al II-lea al celei de a doua părți era definit *Condiții de admisibilitate* și cuprindea un singur articol (art. 36). În afara condițiilor generale prevăzute anterior (art. 5), statutul prevedea obligativitatea pentru persoanele care ocupau funcții superioare celei de subșef de birou, de a poseda o diplomă universitară sau o diplomă echivalentă a unei școli superioare. Pentru celelalte funcții se cerea diploma de liceu sau a unei școli echivalente.

Pentru serviciile exterioare ale administrației publice centrale sau ale administrației publice locale se puteau admite, „în lipsă de candidați cu titluri universitare”, absolvenți ai studiilor liceale, pentru funcțiile superioare celei de subșef de birou iar, pentru funcțiile inferioare, puteau fi încadrați absolvenți ai „cursului secundar inferior”. Lipsa candidaților cu studii corespunzătoare era constatată printr-un proces verbal realizat după 15 zile de la publicarea postului vacant.

Cel de al III-lea capitol, se referea la numiri și înaintări în funcție. Articolul 37 preciza că nici o persoană nu putea fi numită într-o funcție publică decât în urma „unui examen de capacitate”. Odată admiși funcționarii erau considerați un an de zile stagiați. „După acest termen acei care vor fi găsiți destoinici de către Comisia pentru propuneri de numiri și

³ Aceste funcții se puteau împărți în clase, în conformitate cu legile speciale ale organelor administrative: „Funcțiile de inspector general, de inspector și de subinspector se vor clasa și echivala prin legile de organizare” (art. 34).

înaintări vor fi declarați definitiv”. Respectiva comisie urma să se pronunțe pe baza aprecierilor șefilor ierarhici ai funcționarului stagiar.

Funcționarii stagiaari care nu primeau recomandarea de a fi încadrați definitiv li se mai acorda șansa încă a unui an de stagiu. Dacă nici după parcurgerea celui de al doilea an de stagiu ei nu primeau avizul favorabil de încadrare definitivă, erau înlăturați din funcție. Numirea ca stagiaari ori ca funcționari definitiv se făcea „în ordinea clasificărilor și pe măsura vacanțelor”.

Legea fixa și excepții de la numirea în funcție fără examen, în cazurile de „interes de serviciu bine motivat și numai cu avizul conform al Comisiei pentru propuneri de numiri și înaintări” (art.38). Aceste numiri se puteau face pentru posturile vacante până la gradul de subdirector (inclusiv), sau al gradelor echivalente din rândul specialiștilor recunoscuți care îndeplineau celelalte condiții legale. După trecerea unui an de la numire Comisia pentru numiri și înaintări se pronunța pe baza recomandărilor șefilor ierarhici dacă putea să acorde definitivarea funcționarului respectiv.

Toate numirile în funcție sau înaintările în grad se făceau cu avizul unor comisii care se înființau special în acest sens. În cazul administrației publice centrale, comisiile se constituiau pe ministere, iar în structurile dependente ale acestora se constituiau pe direcție și erau alcătuite din directorii generali și din directori, sub conducerea secretarului general. În cazul administrației publice locale comisiile respective erau alcătuite din trei persoane și anume: directorul Prefecturii, secretarul Consiliului județean și un delegat al Delegației permanente căruia îi revenea președinția în cazul comunelor urbane nereședințe de județ și al comunelor rurale. Pentru comunele urbane reședință de județ comisia avea următoarea componență: secretarul comunei, șeful de serviciu cu vechimea și gradul cel mai înalt și un delegat al Consiliului comunal, desemnat chiar de acesta, „care va prezida de drept comisia”.

Articolul 41 preciza că înaintarea de la o clasă la alta se putea realiza numai după parcurgerea unui an de stagiu, iar înaintările în grad se realizau după minim doi ani de activitate. Înaintările se puteau realiza „la vechime și la alegere”. Până la funcția de șef de birou, inclusiv, înaintările se făceau în funcție de vechime cu condiția ca proporția celor avansați pe criteriul vechimii să nu fie mai mică decât jumătatea tuturor celor avansați. Înaintările în grad pentru funcțiile mai mari de șef de birou se realizau „numai la alegere” (art. 42).

În administrația publică centrală, propunerile de înaintare se realizau de către directori, iar în serviciile exterioare ale acesteia, de către șefii serviciilor respective. În cazul directorilor generali, directorilor sau conducătorilor de servicii, înaintarea se realiza de către șeful

departamentului respectiv, cu avizul Comisiei pentru propuneri și înaintări. Funcționarii din cadrul administrației publice locale puteau înainta la propunerea șefilor de servicii.

Propunerile de înaintare trebuiau să fie bine motivate, însoțite de o foaie calificativă și să fie înaintate comisiei abilitate până la cel târziu 1 iunie a fiecărui an. După parcurgerea acestei etape, comisiile respective luând în considerație documentația aferentă, și orice investigație „va găsi de cuviință să facă”, realizau în fiecare an, tabloul de avansare pentru toți funcționarii din serviciile exterioare ministerelor și pentru cei care îndeplineau gradul de subdirector, inclusiv, din cadrul serviciilor administrației publice centrale. Tablourile de înaintare erau publice și erau publicate în buletinele administrației și în „Monitorul Oficial”. Funcționarii nepromovați puteau fi supuși analizei înaintărilor în anul următor.

Articolul 47 preciza că înaintările în grad se realizau în funcție de ordinea înscrierilor în tablourile respective. Excepțiile priveau, cazurile de interes în serviciu și trebuiau să aibă avizul Comisiei pentru propuneri de numiri și înaintări.

Numirile se realizau prin Decizii ale ministerelor până la gradul de subdirector, exclusiv, iar pentru funcțiile superioare prin Decret Regal (art. 48).

Cel de al IV-lea capitol se referea la transferări. Articolul 49 preciza faptul că funcționarii se puteau transfera, la cerere, de la un serviciu administrativ la altul, chiar într-o altă autoritate administrativă cu aprobarea șefului autorităților administrative de unde solicita transferul și al celui în care urmează să se transfere.

Atunci când transferul se realiza în interesul serviciului era obligatoriu să se facă în funcții echivalente, atât în cazul transferului de la un serviciu la altul în cadrul aceleiași unități administrative, cât și de la un județ la altul. Acest transfer trebuia să aibă avizul comisiei pentru propuneri de numiri și înaintări. Funcționarii transferați în interes de serviciu aveau drept de „transport gratuit pentru ei, familie și bagaje” (art. 50).

Cel de al V-lea capitol se referea la disciplina funcționarilor publici. Articolul 51 preciza sancțiunile disciplinare. Acestea erau următoarele:

1. Mustrarea verbală sau scrisă;
2. Mustrarea cu pierderea salariului pe cel mult 15 zile;
3. Ștergerea de pe tabloul de înaintare;
4. Mustrarea pe cale disciplinară;
5. Excluderea din serviciu pe timp de maximum 6 luni, cu pierderea salariului;
6. Punerea în disponibilitate;
7. Destituirea.

Articolul sublinia că perioada în care funcționarul era exclus, sau se afla în disponibilitate nu era luată în calcul la stabilirea vechimii.

Simpla privire a acestor pedepse denotă gradualitatea aplicării pedepselor cât și fermitatea aplicării acestora, ajungându-se de la simpla mustrare verbală până la destituire.

Articolele următoare făceau precizări despre modul de aplicare al acestor pedepse. Astfel pedepsele 1 și 2 puteau fi aplicate de șeful ierarhic superior. În situația în care pedeapsa cu mustrare și pierderea salariului pe cel mult 15 zile se aplica de două ori în cursul aceluiași an, în cea de a treia situație, cazul intra în analiza Comisiei de disciplină (care se pronunța în mod obligatoriu asupra tuturor celorlalte sancțiuni mai mari).

Legea preciza că funcționarul care era sancționat cu una din pedepsele prevăzute la punctele 1 – 3, dacă în ultimii cinci ani nu mai suferise nici o altă sancțiune, beneficia de prevederea de a „i se șterge de drept pedeapsa din foaia calificativă” (art. 52).

Cazurile mai grave de abateri disciplinare ajungeau la judecata Consiliului de disciplină. Pentru a se ajunge aici, era nevoie de avizul ministrului sau a șefului de autoritate administrativă care hotăra pe baza cererii șefului ierarhic superior al funcționarului în cauză. Funcționarul trebuia să fie ascultat cu această ocazie. De asemenea, el avea dreptul de a-și consulta dosarul. Funcționarul se putea apăra el însuși oral sau în scris, sau își putea delega un coleg „din aceeași administrație”. Funcționarul trebuia să fie înștiințat în scris, cu cel puțin 15 zile lucrătoare înainte de data termenului de judecare. Judecata se făcea în ședință secretă. Deciziile comisiei erau motivate, iar hotărârile ei erau „definitive și executorii” (art. 55).

Funcționarul pedepsit cu disponibilizarea nu putea să fie reprimat decât după doi ani, și urma să fie încadrat „în clasa cea mai de jos a funcțiunii ce a avut, iar cei destituiți nu vor putea ocupa niciodată vreo funcție publică”. Această din urmă prevedere era destul de aspră, având în vedere că ea compromitea pentru totdeauna devenirea publică a unei persoane.

În cazurile în care interesul serviciului sau mersul anchetei impuneau, funcționarul învinuit putea fi suspendat din funcție înainte de a se pronunța Comisia de disciplină. Aceasta avea obligativitatea de a judeca situația în cel mult două luni. Pe durata acestui tip de suspendare funcționarul nu era afectat de salariu sau de vechimea sa.

Suspendarea din funcție era obligatorie atunci când asupra unui funcționar se instituia acțiune în justiție pentru fapte prevăzute de Codul penal precum fals, furt, atentate împotriva bunelor moravuri, mituire, delapidare, percepere de taxe ilegale, rupere de sigiliu, sustragere, ascundere sau distrugere de acte aflate în arhivă, instigare la grevă etc.

Dacă funcționarul era găsit nevinovat, cazul era adus în analiza Comisiei de disciplină care hotăra dacă funcționarul putea fi reprimat. Condamnarea unui funcționar ducea automat la transformarea suspendării în destituire.

Cel de al VI-lea capitol se referea la Comisiile de disciplină. Acestea se numeau pe timp de trei ani prin Decret Regal. La nivelul administrației publice centrale ele erau compuse dintr-un consilier al Curții de Apel, funcționarul cu gradul cel mai înalt și cu cea mai mare vechime din administrația centrală și unul din directorii conducător de serviciu din cadrul Comisiei pentru propuneri de numiri și înaintări, desemnat prin tragere la sorți. La nivelul administrației publice locale Comisia de disciplină avea următoarea componență: primul președinte ori președintele tribunalului din orașul reședință de județ, un șef de serviciu desemnat de Consiliul județean și un șef de serviciu desemnat de Consiliul comunal al orașului reședință de județ sau de către autoritatea administrativă locală. Fiecare membru al Comisiilor de disciplină era dublat de către un supleant, desemnat tot pentru o perioadă de trei ani.

Ultimul capitol al părții a II-a și al legii făcea referiri la dispoziții diverse și tranzitorii. Articolul 62 preciza că funcționarii care se aflau în funcție din anul 1916, chiar dacă nu aveau studiile cerute de legea de față, puteau să înainteze profesional până la gradul de director, inclusiv.

Pentru cazurile de necesitate, și numai pentru o perioadă de cinci ani de la intrarea în vigoare a legii de față, puteau fi angajați ca funcționari stagiați chiar și tineri care împliniseră vârsta de 18 ani. Acești tineri nu puteau însă căpăta gradul de definitivat până când nu împlineau 21 de ani, iar persoanele de sex masculin, până nu satisfăceau stagiul militar.

Acei funcționari care aveau o vechime neîntreruptă de cinci ani la intrarea în vigoare a statutului, precum și persoanele care fuseseră angajate pe posturi stabile în urma unui examen erau considerați angajați definitiv („stabili”). Asupra situațiilor în care funcționarii aveau o vechime cuprinsă între 1 și 5 ani urma să se pronunțe Comisia pentru propuneri de numiri și înaintări „dacă sunt necesari și urmează să fie declarați definitiv” (art. 64). Funcționarii demisionați puteau fi reprimiți în funcție dacă aveau mai puțin de cinci ani de la ieșirea lor din funcție și primeau un aviz favorabil.

Articolul 66 obliga autoritățile administrative să se integreze sistemului constituit prin lege, „să fixeze numărul și felul funcțiilor ce trebuiau să intre în compunerea fiecărui serviciu, astfel ca o direcție generală să cuprindă mai multe direcții, o direcție mai multe servicii” etc. Funcțiile inițiale se suprimau iar funcționarii respectivi erau transferați pe posturi echivalente sau inferioare cu păstrarea salariului pe care îl aveau. Disponibilizații cu o vechime mai mică de cinci ani aveau dreptul de a primi retribuție pe două luni.

Prin articolul 68 se prevedea obligativitatea ca în termen de șase luni de la promulgarea Statutului să se întocmească Regulamentul de aplicare al acestuia.

Legea Statutului funcționarilor publici abroga orice lege sau regulament a căror prevederi veneau în contradicție cu noile reglementări. Articolul 71 preciza că această lege intră în vigoare la 1 ianuarie 1924, deci după aproape o jumătate de an de la promulgarea ei. Măsurile cu caracter preparator, preciza același articol, puteau să înceapă odată cu promulgarea legii.

Adoptarea Statutului funcționarilor publici în anul 1923 s-a înscris contextului general de modernizare și unificare a societății românești, după realizarea Marii Uniri⁴. Noua Constituție a României, adoptată în martie 1923, arăta în articolul 8 că „legi speciale vor determina Statutul funcționarilor publici”⁵. În context mai larg, adoptarea Statutului urma eforturilor de modernizare a administrației românești declanșată încă din timpul domniei lui Al. I. Cuza⁶.

Statutul fixa condițiile cerute pentru a deveni funcționar public ca și excepțiile pentru această categorie socială. Analiza textului legii demonstrează preocupările legiuitorului pentru a realiza o motivație și un atașament solid și organic al funcționarului public față de funcția sa. Erau luate în considerație pârgii eficiente precum: nivelul salariilor, acordarea diurnelor, ajutorul pentru instalare și chirie, sistemul avansărilor, al stabilității în muncă etc. La polul opus se afla preocuparea pentru creșterea responsabilității funcționarilor publici, sistemul sancțiunilor care mergea de la atenționare și amendă până la destituire sau închisoare invitând la reflecție maximă.

Statutul face o distincție clară între administrația publică centrală și administrația publică locală prevăzând competențe, cerințe, drepturi și responsabilități diferite pentru funcționarii publici cuprinși într-o ramură sau alta a administrației publice. Legea manifestă o atenție deosebită selecției personalului, studiile superioare fiind obligatorii pentru funcțiile superioare din cadrul administrației publice centrale.

Analizând raportul recompenselor și cel al sancțiunilor aplicabile funcționarilor publici nu putem să nu remarcăm intransigența manifestată de

⁴ Ion Agrigoroaie, *România interbelică*, vol.I, Editura Universității „Al.I.Cuza”, Iași, 2001, p.218-283.

⁵ *Noua Constituție votată de Adunarea Națională Constituantă în ședințele de la 26 și 27 martie 1923*, Editura Librăria Nouă, București, (f.a.), p.5.

⁶ Vezi, B.Boerescu, *Supliment la Codicele României*, București, 1872; Ioan Ph. Ghețu, *Codicele de Ședință al României*, București 1892; Olimpiu Matchescu, *Istoria administrației publice românești*, Editura Economică, București, 2000, p.113-170; Gheorghe Calcan, *The Chambre Law from April First 1864*, „Buletinul Universității Petrol și Gaze din Ploiești”, Seria Științe Socio Umane și Juridice, vol. LVIII, nr.1, 2006, p.69-76; Gheorghe Calcan, *La loi pour la constitution des Conseil Departament, la 2 avril 1864*, „Buletinul Universității Petrol și Gaze din Ploiești”, Seria Științe Socio Umane și Juridice, vol. LVIII, nr.2, 2006, p.85-92.

legiuitor față de acțiunile de instigare sau de participare la grevă a funcționarilor publici. Pedepsele erau extrem de severe ajungând până la destituire și închisoare. Acest radicalism poate fi perceput ca o reacție a factorilor guvernamentali în fața acțiunilor protestatare care au afectat societatea românească după încheierea primului război mondial.

Dispozițiile finale și tranzitorii demonstrează conștientizarea pe care o manifestă legiuitorul față de importanța acestei legi, și de maniera de implementare concretă a ei. Legiuitorul a fost atent la condițiile concrete dintr-un segment sau altul al administrației publice, manifestând flexibilitate temporară față de condițiile de încadrare a funcționarilor. Crearea unui personal funcționăresc bine specializat avea nevoie de timp, meticulozitate și responsabilitate. În acest sens stabilirea unui interval de 6 luni de la promulgarea legii și până la intrarea ei în vigoare este o dovadă înțelegerii depline a situației din administrația publică românească a momentului. Statutul funcționarilor publici era un act legislativ foarte important și societatea trebuia să fie pregătită pentru a-l aplica.

Prin prevederile, conținutul și impactul său putem aprecia că Statutul funcționarilor publici reprezintă o lege fundamentală nu numai pentru administrația publică, ci pentru toată societatea românească din perioada interbelică. Ni se pare nimerit să apreciem că Statutul funcționarilor publici din anul 1923 se integrează eforturilor legislative de consolidare, modernizare și unificare a societății românești după realizarea Marii Uniri din anul 1918.

Résumé

L'Adoption du Statut des fonctionnaires publiques de 1923 s'est inscrite dans le contexte général de modernisation et unification de la société roumaine, après l'unification de 1918. Par ses prévisions, son contenu et son impacte on peut considérer le Statut des fonctionnaires publiques comme une loi fondamentale non seulement pour l'administration publique, mais pour toute la société roumaine de la période d'entre les deux Guerres Mondiales.

Le Statut fixait les conditions nécessaires pour devenir fonctionnaire publique et les exceptions pour cette catégorie sociale. L'analyse du texte de la loi démontre les préoccupations du législatif pour déterminer une motivation et une affection solide et organique du fonctionnaire envers son métier. On prenait en considération des leviers principaux comme : le niveau des salaires, l'octroi des indemnités, l'aide pour le logement, le système des avancements, le système de stabilité concernant le maintien du lieu de travail etc. Par contre, la préoccupation pour la croissance de la responsabilité des fonctionnaires publiques n'avait pas reçu une attention précise; le système des sanctions se situait entre des avis verbaux et des amendes jusqu'à la destitution ou prison, ce qui signifiait une sérieuse invitation à la réflexion. Dans le Statut il y avait une distinction claire entre l'administration publique centrale et l'administration publique locale. La loi manifestait une attention spéciale concernant la sélection du personnel.

ROLUL MARTHEI BIBESCU ÎN VIAȚA POLITICĂ ȘI DIPLOMATICĂ A ROMÂNIEI REFLECTAT ÎN PROPRIA CORESPONDENȚĂ AFLATĂ ÎN PATRIMONIUL MUZEULUI JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARHEOLOGIE PRAHOVA

prof. IULIA STĂNESCU, prof. EUGEN STĂNESCU

Prezență superbă, scânteietoare, admirată dar și invidiată de lumea în care trăiește – o lume aristocrată -, Martha Bibescu a pledat cauza României în lume, și a îmbogățit, cu generozitate, gândirea secolului, privind construcția și perfecționarea ordinii mondiale. Practicând, cu rafinament, „arta diplomației de la om la om”, atât corespondența Marthei Bibescu cât și Jurnalul ei, cuprind relatări pasionante ale unor momente importante din diplomația noastră interbelică, promovând cu patriotism, discreție și inteligență, interesele românești în afara granițelor.

Cu discreție, cu competență, eleganță și putere de convingere, în corespondența sa și în dezbateri aprinse sau în convorbiri directe, Martha Bibescu a influențat modernizarea diplomației românești, ea însăși fiind o martoră privilegiată a momentelor decisive din istoria primei jumătăți a secolului al XX-lea.

Martha Bibescu se situează printre personalitățile de marcă ale vieții politico-diplomatice internaționale.

Correspondența Marthei Bibescu cu numeroși oameni politici din țară și din străinătate reprezintă dovezi incontestabile ale atitudinii ei față de situația României în perioada interbelică, a modului în care a reușit să-și convertească sentimentele în convingeri.

Luând atitudine contra expansiunii agresive a Germaniei naziste, luptând împotriva pătrunderii acțiunii elementelor fasciste în România, Martha Bibescu a încercat, prin întreaga sa activitate, să împiedice ascensiunea fascismului în România, să contribuie la întărirea securității interne și internaționale a țării sale.

Asasinatele politice comise de legionari au fost condamnate adeseori de către Martha Bibescu, precizând uneori și cine erau aceștia prin formula „legionarii naziști”.

Având un impresionant dar al premoniției, Martha Bibescu îi spunea lui I.G.Duca care o sfătuia insistent să renunțe la riscul zborurilor dintre

București și Paris: „Politica este un sport mult mai periculos decât aviația”. Ceea ce părea o simplă butadă avea să devină pentru liderul liberal o tragică realitate: „Ion Duca, cel mai vechi prieten, cel care a fost de față la botezul meu a fost asasinat de către legionarii naziști în mica gară Sinaia”. Moartea acestui prim-ministru liberal nu avea să fie decât primul act al tragediei din care, asasinarea lui Armand Călinescu trebuie să fie al doilea act din 1939¹.

Acționând în direcția consolidării relațiilor internaționale ale României, Martha Bibescu a corespondat cu oameni politici și diplomați din Anglia, Franța, Italia și alte țări europene, unde, de altfel, a și întreprins unele călătorii.

Între aceștia amintim pe Robert Vansittart², om politic britanic, diplomat de carieră, care era între anii 1930-1938, subsecretar de stat la Foreign Office, iar între anii 1938-1941 prim consilier diplomatic la Ministerul de externe britanic. El, împreună cu soția sa, Sarita Vansittart, erau în mod frecvent oaspeții Marthei Bibescu în România.

Acesta, într-o scisoare din 14 octombrie 1936, trimisă din Londra, o anunța pe Martha Bibescu de legăturile pe care le-a stabilit cu Harold Nicolson și Robert Bernays, care doreau să vină în România, urmând ca să stabilească data ulterior.

Menționăm în acest sens că Harold Nicolson era membru marcant al Parlamentului englez, cu o vie activitate antigermană și anticonciliatoristă, iar atitudinea sa net antihitleristă i-a atras, în 1939, interdicția din partea postului B.B.C. de a vorbi la radio „despre Germania”, „deoarece ar fi prea antigerman”³. Robert Bernays, de asemenea, politician englez deputat în Camera Comunelor, cunoscut cu vederi democratice, antifascist și antihitlerist⁴.

¹ Martha Bibescu, *Jurnal politic 1939-1941*, Editura Politică, 1979, p.23-24.

² Sir Robert Gilbert Vansittart (1881-1957). A urmat școala la Eton. În 1902 a intrat în diplomatie, fiind trimis succesiv la Paris, Teheran, Cairo, Stockholm. Din 1920 până în 1924, a fost secretarul lui Cutzon. Între 1928 și 1930 a fost subsecretar de stat adjunct pentru problemele externe și prim-secretar particular al primului-ministru, iar între 1930 și 1938, subsecretar de stat permanent la Foreign Office. A depus eforturi continue pentru a zădărnici orientarea progermană a politicii britanice. Între 1938 și 1941 a fost prim-consilier diplomatic pe lângă Ministerul de Externe, post lipsit de importanță. În 1941 a fost ridicat la rangul de pair. Vansittart a scris: „Iar dacă mâinile tineretului vor scormoni vreodată /Cenușa tristei noastre epoci, ele vor găsi în ea un prieten /A cărui inimă plină de căldură va face /Din orice cauză a tineretului propria ei cauză.” Scrieri: *Plays and Poems* („Piese de teatru și poezii”); *Black Record* („Fapte odioase”), un act de acuzare a comportării germanilor în timp de război, condamnată de însăși istoria lor; *Roots of the Trouble* („Rădăcinile răului”); *Lessons of My Life* („Învățămintele vieții mele”); *The Mist Procession* („Procesiunea ceții”), o autobiografie mergând până în 1936. Tripleta Vansittart, Viorel Tilea, Martha Bibescu întreprinde unele demersuri pentru renunțarea Angliei la conciliatorism, iar istoria va consemna în analele sale „cazul Tilea”; vezi Iulia Stănescu, Eugen Stănescu: „Correspondență Martha Bibescu” aflată în patrimoniul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova, în „Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova”, seria nouă I, Ploiești 1991, p.72-73. inv.6.4. - 56284.

³ M.Gilbert și Gott „Conciliatorii”, București. Editura Politică, 1966. p.432

⁴ Martha Bibescu. „Jurnal politic 1939-1941” - Editura politică, 1979, p.61-62. unde apare ca Rob. Bernays; de asemenea un cunoscut al Marthei Bibescu.

În scrisoare se menționa: „aștept din zi în zi să aflu ce dată au ales pentru călătoria lor. Cred că vor veni în România. Am vești despre Dalton... căruia i-ar fi plăcut foarte mult să facă această călătorie, dar spune că este într-adevăr prea ocupat s-o poată efectua tocmai acum”. Era vorba aici despre Hugh Dalton⁵, avocat și profesor universitar englez, deputat în parlamentul englez din partea laburiștilor în perioada 1924-1931 și 1935-1959, subsecretar de stat la Foreign Office între anii 1929-1931, net antifascist și anticonciliatorist.

Într-o corespondență ulterioară din Londra, din 30 octombrie 1936, Robert Vansittart anunța pe Martha Bibescu că: „Robert Bernays și Harold Nicolson sunt dispuși la ideea de a veni în România, în luna ianuarie 1937”⁶. În această scrisoare se mai arată că „Lordul Prezident⁷ tocmai și-a serbat cea de-a șaptezecă aniversare. Sper că l-ai felicitat, iar dacă nu, sunt sigur că va aprecia foarte mult așa ceva....”⁸. Este vorba despre Sir Horance George Montague Rumbold, diplomat antinazist pe care Martha Bibescu l-a cunoscut în 1917 în Elveția; prieten apropiat cu Robert Vansittart.

Un moment important în viața internațională l-a reprezentat Pactul de la Paris (Briand-Kellog), inițiat de S.U.A. și Franța din 27 august 1928, prin care statele semnatare condamnav războiul ca mijloc de rezolvare a diferendelor internaționale și se angajau să rezolve problemele dintre ele exclusiv prin mijloace pașnice. România a aderat la acest pact. Martha Bibescu era la curent cu pregătirea și realizarea acestui acord. Paul Claudet, ambasadorul Franței la Washington, îi scria Marthei Bibescu, la 18 august 1928, despre acest eveniment: „voi fi la Paris pentru pactul Kellog”⁹.

De asemenea, hotărâtă să pună în vigoare Tratatul de la Paris din 1928, România a semnat, la 9 februarie 1929, alături de U.R.S.S., Polonia, Estonia și Letonia, Protocolul de la Moscova, în condițiile în care M. Litvinov¹⁰ declarase că U.R.S.S. nu va renunța la poziția sa în problema

⁵ Hugh Dalton – om politic englez, deputat în parlamentul englez din partea laburiștilor în perioada 1924 – 1931 și 1935 – 1959. prieten cu Jean Masaryk, ambasadorul Cehoslovaciei, cu Maiski, ambasadorul U.R.S.S. și Raczyński, ambasador al Poloniei la Londra. În 1960 a primit, cu titlu personal, demnitatea de „pair”. Martha Bibescu îl considera „socialist”. Sir Archibald Sinclair - liberalul, și Dalton - socialistul, sunt purtătorii de cuvânt ai deputaților care vor să contrapună pe Halifax lui Chamberlain, socotit mai energic decât pericolul german. (Martha Bibescu *Jurnal politic 1939-1941*, Editura politică, 1979, București p. 86, relatează din 31 iulie 1939, Londra).

⁶ Muzeul de istorie și arheologie Prahova, fond Martha Bibescu, nr. inv. 6.4. - 56238

⁷ Lordul Prezident (Președinte), în 1936, era Sir Horance George Montague Rumbold (1866-1941), diplomat de carieră, atașat delegație (1916-1941) la Berna. Aici l-a cunoscut Martha Bibescu când a poposit în Elveția în 1917. Adversar declarat al regimului nazist, prieten cu Robert Vansittart.

⁸ Corespondență Martha Bibescu, Muzeul de Istorie și Arheologie Prahova, inv. 6.4. - 56282.

⁹ *Idem*.

¹⁰ Maxim Litvinov - comisarul pentru afacerile externe al Rusiei (1930-1939); a reprezentat U.R.S.S. la Liga Națiunilor (1934-1938).

Basarabiei. Aceasta constituie încă o dovadă că statul român a folosit orice prilej pentru a întreține bune relații cu vecinii, fiecare pas făcut în această direcție fiind un succes pe calea apărării păcii în răsăritul Europei.

În același scop, la Londra, în anul 1933, România a semnat Convenția pentru definirea agresorului¹¹, la care au aderat dintre vecinii U.R.S.S., Afganistanul și Finlanda, fapt care a dus la grăbirea reluării relațiilor diplomatice dintre România și U.R.S.S., necesare mai ales după ianuarie 1933, când Hitler a venit la putere în Germania, creând, în centrul Europei, un periculos focar de război.

În acest context internațional, Martha Bibescu a consemnat, în notele sale, numele unor personalități ale vieții politice și diplomatice ale timpului. Astfel, într-o scrisoare din 14 decembrie 1933, din Roma (Palatul Farnese), trimisă lui Paul Claudel - de data aceasta ambasador al Franței în Belgia - este prezentat Charles de Chambrun, pe atunci ambasador pe lângă regele Italiei, care îi oferise Marthei Bibescu ospitalitate la ambasada Franței¹².

Alte scrisori ale Marthei Bibescu, din anii 1931-1934, cu Paul Claudel, vin să ne dovedească prietenia celor doi cu diplomatul francez Philippe Berthelot¹³, la a cărui înmormântare, în noiembrie 1934¹⁴, fuseseră împreună.

În această perioadă, trebuie să remarcăm faptul că România a desfășurat o activitate susținută în cadrul Societății Națiunilor pentru crearea sistemului securității colective, Nicolae Titulescu impunându-se în acești ani ca o personalitate remarcabilă a vieții politice internaționale, fiind ales, de două ori consecutiv, în funcția de Președinte al Ligii Națiunilor, în anii 1930 și 1931.

Correspondența Marthei Bibescu se referă și la relațiile ei cu marele diplomat Nicolae Titulescu, reflectând preocuparea ei permanentă pentru susținerea intereselor României pe plan internațional, ca și pentru istoria țării noastre: „Vă sunt profund recunoscător pentru sugestia pe care mi-ați dat-o, de a cere *săbiile românești*, deci cele ale lui *Brâncoveanu* și *Ștefan cel Mare*. Vă rog să credeți că voi face tot ce depinde de mine pentru a reuși acest lucru și nu voi uita că această măreață și bună idee vine de la dvs.”¹⁵, consemna, în scrisoarea de răspuns, ilustrul diplomat. În anii următori, Martha Bibescu continuă eforturile de a consolida relațiile externe ale

¹¹ Convenția pentru definirea agresorului; vezi pe larg în acest sens fond Martha Bibescu - Muzeul de istorie și arheologie Prahova, Ploiești inv. 6.4. - 56283.

¹² Martha Bibescu, *Correspondență cu Paul Claudel*, Editura Albatros, București, 1992, p.130.

¹³ *Ibidem*, p.121.

¹⁴ Muzeul de istorie și arheologie Prahova, *Correspondență Martha Bibescu*, inv.789.

¹⁵ *Ibidem*; vezi pe larg, în acest sens, Iulia Stănescu, Eugen Stănescu, *Correspondență Martha Bibescu*, aflată în patrimoniul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova, în „Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova”, serie nouă I, Ploiești, 1991, p.70.

statului român cu statele democratice, luând legătura direct cu o serie de oameni politici ai momentului sau facilitând legăturile în acest scop.

Într-o scrisoare trimisă lui Armand Călinescu, datată 12 ianuarie 1938, din Viena¹⁶ (Martha Bibescu se afla la Viena pentru a petrece câteva zile la prietenii ei, ministrul Angliei și doamna Valairet ...), se relatează despre interesul pentru România al scriitorului englez, Bruce Lockart, care dorește să vină la noi¹⁷. Acesta dorește să se documenteze la fața locului în vederea scrierii unei noi cărți despre situația Europei Centrale și Estice după venirea lui Hitler la putere în Germania: „Capitolul referitor la România ar fi dorit să aibă documentarea în concordanță cu faptele”. Autorul relatează despre numeroasele convorbiri avute cu factorii de decizie ai vremii, cu ziariști și alți scriitori; vizitează orașele Giurgiu, Balcic, București, Cluj, având cuvinte de prețuire pentru Mogoșoaia, admiră țăranul român, păstrător al datinilor strămoșești și este „fascinated by the erudition and simplicity, of the inteligentzia românească”¹⁸.

Invitată la Viena de ministrul Marii Britanii, Martha Bibescu trasează un necrușător portret ambadorului von Papen, unealtă a lui Hitler și conspirator zelos în vederea apropiatului Anschluss – alipirea Austriei de către Germania: „din camera luminoasă în care locuiesc, zăresc, în vecinătate, cornișa sumbră, acoperită de zăpadă, a ambasadei Germaniei, care astupă cerul Vienei. Vă scriu de la doi pași de această clădire, unde completează, urzește și se agită, omul care nu a știut să demisioneze atunci când ucigașii numiți de cel pe care se decisese să-l slujească au omorât, în cabinetul său ministerial de la Berlin, sub ochii săi, pe secretarul său, care, pe deasupra, era și logodnicul fiicei sale. În clădirea aceea unde neîncetat se trag ițele, locuiește înfricoșătorul domn von Papen, ambadorul lui Hitler, împreună cu logodnica-văduvă și cu restul familiei lui.”

La 28 iunie 1938, Martha Bibescu îi scria, din Berlin, lui Anton Bibescu, impresiile sale în urma vizitei din capitala Germaniei. Între altele, ea menționează o serie de oameni politici cu care a venit în contact:

¹⁶ Muzeul de Istorie și Arheologie Prahova. Corespondență Martha Bibescu, inv. 6.4. – 33084.

¹⁷ Bruce R.H.Lockhart (n.1887 - ?), diplomat și publicist englez, a ocupat unele funcții administrative în Malaz (1909-1911) iar între anii 1912-1918, consul al Marii Britanii la Moscova; în anul 1918 este expulzat de guvernul sovietic, la propunerea lui M.Cicerin, comisar al poporului pentru afacerile străine, deoarece spijinea și subvenționa comploturi antisovietice, împărțind 1.000.000 ruble, contrarevoluționarilor albi – conform relatărilor sale în *Memoires d'un agent britannique en Russie (1812-1918)*, Paris, Pazot, 1933.

¹⁸ Fond Martha Bibescu (memorii și corespondență) în patrimoniul Muzeului de istorie și arheologie Prahova, inv.789.

„Felicitări pentru Tătărescu¹⁹ al tău la Londra. George a fost reales în unanimitate – plus votul meu”.²⁰

„Ieri - ceai particular la Göering la Karinhall²¹, alături de el la masa de 300 de persoane a Filieger-Haus-(ului)²². Dineul *înainte de* sărbători la Cecienhof cu C(ro) P(rințul) și C(ron) P(rințesa) după 27 ani!!!²³. Dineu, ieri seara la bal, la ambasada Franței²⁴. Dejun astăzi la ambasada lui Stalin²⁵. Djuvara²⁶, prietenul tău și dușmanul lui Hitler”.

Evenimentul trist al ocupării Cehoslovaciei de către Germania, al „acordului” de la München semnat de reprezentanții Germaniei, Italiei, Franței și Angliei, prin care Cehoslovacia aceasta era silită să cedeze o parte a teritoriului său, regiunea Sudetă în favoarea Germaniei, avea să fie consemnat mai târziu de Martha Bibescu, într-o scrisoare adresată lui George Valentin Bibescu, la 15 martie 1939, din Paris.²⁷ Totodată, în scrisoare sunt redată alte evenimente din Europa, ca și ultimele știri din lume și din presă: „Îți trimit această scrisoare la Khartum²⁸, în seara aceasta voi fi la Londra - Familia Londonderry mi-a oferit casa lor și o cheie yale, pentru că ei sunt acum în Suedia unde Charlay²⁹ ține o conferință despre aviația civilă... Aici se vorbește că Daladier³⁰ o să devină președinte al

¹⁹ **GHEORGHE TĂTĂRĂSCU** (1886-1957), om politic român; la data scrisorii, în misiune economico-financiară la Londra, unde a fost bine primit, lăsând o bună impresie, de unde va trece, pentru o scurtă perioadă, ca ministru al României, la Paris (la 30 martie 1938 un nou guvern, condus de Gh.Tătărescu până în 1939. când va veni Armand Călinescu - n.a.).

²⁰ La Conferința F.A.I., din iunie 1938, de la Berlin, George Valentin Bibescu va fi reales în unanimitate președinte al F.A.I.; rezultă din scrisoare că și Martha Bibescu deținea o funcție importantă în cadrul acestei organizații deoarece avea drept de vot în alegerea președintelui.

²¹ Karinhall - reședința din Pomerania a lui Herman Goering, mareșal și comandant suprem al Suftwaff-ului hitlerist Reședința purta numele fostei soții a lui Goering, de origine suedeză.

²² Filieger - Haus - Casa Aviației (germane). Se referă la aviatorii care au participat la recepția dată în cinstea soților Bibescu.

²³ C.P. și C.Princess - corect în germană „Kronprinz” și „Kronprinzessin este vorba de exprințul moștenitor Wilhelm de Hohenzollern (1881-1951) - fiul fostului împărat german, Wilhelm II, și al împărătesei Augusta-Victoria și de soția sa Cecilia de Macklenburg-Schwesrin.

²⁴ La data respectivă ministrul Franței la Berlin era Francois Poncet.

²⁵ Fiind invitată de onoare a ambasadorului U.R.S.S. la Berlin-Astahov.

²⁶ Mircea Djuvara - profesor univ., jurist, diplomat.

²⁷ Biblioteca Națională, Arhiva Martha Bibescu L.(2-15).

²⁸ Capitala Sudanului. La 18 III 1935, G.V.Bibescu împreună cu lt. cdr. Gh. Bănculescu și mecanicul francez, Louise Agnus, efectuaseră un raid cu un Potez 56 pe ruta Cairo Khartum - El Obeid - N.Djamena - Juba Molakol - Atbara - Cairo, însumând 13.000 km (cf. *Istoria aviației române*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p.182). În 1937 G.V.Bibescu zboară din nou la Khartum. (cf. scrisorii sale către Martha Bibescu din Khartum, 23 III 1937, la Muzeul de istorie și arheologie, Ploiești; Fond Martha Bibescu 6.4. - 33360.

²⁹ Charles Stewart Henry, lord Londonderry (1878-1949), marchiz, pair, politician, conservator englez, ministru al educației și aviației.

³⁰ Eduard Daladier (1884-1970) om politic francez, lider al Partidului Radical, ministru, prim ministru.

Republicii începând de la 5 aprilie³¹. Îți redau pe scurt ce spun ziarele de dimineață: Slovacia independentă e condusă sub sceptrul lui Hitler, Rutenia făcând parte din Ungaria și Polonia”³².

Pe fondul acestor evenimente scrisorile Marthei Bibescu ne prezintă și alte preocupări mai vechi ale unor factori de decizie din țară și din Franța, în preajma izbucnirii celui de al doilea război mondial.

Călătoria lui G.V.Bibescu în Africa a generat numeroase discuții ale căror ecouri transpar prin această corespondență; Martha Bibescu îi scrie lui G.V.Bibescu, la 10 februarie 1939, din Paris³³. În scrisoare sunt menționați oameni politici români și francezi. Deosebită ne apare „informația” despre „misiunea colonială” pe care o îndeplinește G.V.Bibescu. „Vestea bună din telegrama de la Colamb – Bechar³⁴ mi-a produs o mare bucurie. Ieri, Tătăărăscu³⁵ a luat masa cu Boncour³⁶ - a vorbit mult despre tine, i-am arătat lui Tătăărăscu, venit în mod special înainte, telegrama lui Guy la Chambre³⁷ și i-am citit unele pasaje din scrisorile tale. El mi-a vorbit de marea ta misiune colonială, în amănunțime. Este o idee minunată. Mai mult ca oricând te aștept aici, la întoarcerea pe pista de la Bourget³⁸, căci pentru a duce la bun sfârșit această poveste de genul epopeei lui Savorgnan de Brazza³⁹, mai bine mai târziu decât niciodată!...”

Numeroși istorici ai celui de-al doilea război mondial - admit în prezent că ocuparea Pragăi, la 15 martie 1939, a provocat mari schimbări în politica internațională, mai ales în ceea ce privește atitudinea față de Germania hitleristă.

„Faptul nu a survenit imediat, necondiționat ci după câteva zeci de ore, mai precis după ce Virgil Tilea, ministrul României la Londra s-a prezentat la departamentul britanic al afacerilor externe (Foreign Office) pentru a anunța că, în contextul în care tocmai se desfășurau la București

³¹ În ciuda pronosticurilor a fost reales președinte al Franței Albert Lebrun (1871-1950), cu 504 voturi din 909.

³² La 15 III 1939 intrarea trupelor fasciste în Praga a dus la dezmembrarea Cehoslovaciei: Boemia și Moravia au devenit „protectorat german”, Slovacia „independentă”, Rutenia anexată de Ungaria.

³³ Biblioteca Națională, Arhiva Martha Bibescu

³⁴ Localitate în Alger, în provincia Ain-Sefra, centrală pe o oază situată la vest de Valea Zufana important centru feroviar ce deservește minele de lignit de la Kenadra (cf. și *Jurnal Politic...* p.46).

³⁵ Gh.Tătăărăscu - în februarie 1939 era ministrul României la Paris.

³⁶ Joseph Paul Boncour - om politic francez de centru stânga. Prim ministru între anii 1932-1933; de mai multe ori ministru de externe și de război.

³⁷ Mențione în presa franceză - vezi notița din „Paris Soire” din 4 II 1939 la notele scrisorii precedente. Se urmăreau posibilitățile de extindere a turismului aerian în Africa Centrală franceză.

³⁸ Bourget - aerodrom în apropierea Parisului.

³⁹ Brazza, Pierre-Paul Francaise - Camille, Savorgnan (1852-1905) - explorator francez de origine italiană între 1875-1877 face prima explorare în Africa urcând pe cursul fluviului Ogone din Gabon, descoperind afluenții acestuia Alina și Siconă. În 1875 o nouă călătorie spre bazinul fluviului Congo. Fondează orașul Brazzaville. Explorează cursul fluviului Zair (Congo) apoi al fluviului Sangha. În 1905 o ultimă călătorie în Africa; moare la Dakar.

intense negocieri economice româno-germane, guvernul condus de Armand Călinescu primise, pentru cazul când nu voia să admită pretențiile cu totul exagerate ale Berlinului, un ultimatum; iar respingerea ultimatumului nazist nu însemna altceva decât invadarea și ocuparea României de către trupele celui de-al III-lea Reich nazist”⁴⁰ – remarca Martha Bibescu.

Demersul lui Tilea a impulsionat cabinetul britanic să renunțe la politica conciliatoare și să intervină pentru salvarea păcii în Europa.

Din cercetarea atentă a jurnalului Marthei Bibescu, chemată de la Paris la Londra de către Tilea în martie 1939, se desprinde cu claritate faptul că diplomatul român, după consultări cu Sir R. Vansittart, a admis să utilizeze cuvântul „ultimatum”, care, în dezacord „de jure” cu realitatea momentului, exprima „de facto” situația propriu-zisă.

Poziția, împrejurările, au obligat-o pe Martha Bibescu să accepte anumite relații și cu susținătorii ideologiei fasciste (Carol-Victor de Wied⁴¹, soții Fabricius, doamna von Colere, prezenți deseori la Mogoșoaia), cu care, deși îi disprețuia sau chiar îi ura, simțea nevoia să stea de vorbă cu ei⁴². „De ce îmi place să stau de vorbă cu Carol-Victor (de Wied), cu doamna Fabricius? Pentru că în mine trăiește interpretul, marele interpret. Trebuie să aflui care e starea de spirit a bolnavului”⁴³.

Cercul de relații al Marthei Bibescu în diferite țări și continente, acoperind domeniile cele mai variate ale vieții publice, este de-a dreptul impresionant.

Notițele scriitoarei din preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial ne conturează clar și de data aceasta, ca și după declanșarea primei conflagrații mondiale, interesul marilor puteri pentru atragerea României, sau pentru dominația asupra ei.

În această perioadă, scriitoarea Martha Bibescu se află într-o continuă mișcare între Mogoșoaia-Paris, Londra-Posada, Belgrad, Atena, încercând permanent să stabilească legături cu forțele antihitleriste și să realizeze un front comun de luptă. De altfel, în jurnalul său (politic), Martha Bibescu consemnează despre prezența la Posada a lui Grigore Gafencu și a soției sale în ziua de 13 august 1939, ca și a italienilor de la Legație... „Grigore îmi spunea că s-a dat agreementul pentru Rex Lipper care îl va înlocui pe Sir Reginald Hoare (ministrul Angliei la București), prea bolnav pentru a continua să lucreze în

⁴⁰ Cf. Cristian Popișteanu *Istoria Clipei*, Editura Albatros, București, 1984, p. 120-140, „Martie 1939”; Furtuna la Foreign Office și *Jurnal politic*... p. 50-57); vezi și Gh. Buzatu – *Din istoria secretă a celui de al doilea război mondial*... Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 10.

⁴¹ Nepot al Reginei Elisabeta a României.

⁴² Martha Bibescu, *Jurnal politic*... p. 71.

⁴³ *Ibidem*, p. 74.

împrejurările de acum”⁴⁴, iar la 19 august 1939, se menționează prezența la Posada a Clarissei Churchill⁴⁵, care era chemată de urgență la Londra, mama sa spunându-i pe ocolite că luni se va declara războiul”.

În aceste condiții, la 23 august 1939, Ribbentrop, sosit la Moscova, împreună cu Molotov, și-au pus semnătura, la Kremlin, pe Tratatul (Pactul) de neagresiune dintre Germania și U.R.S.S., la care s-a adăugat Protocolul adițional secret, cu consecințe tragice pentru țara noastră și pentru întreaga lume.

Începutul celui de-al doilea război mondial o găsea pe Martha Bibescu la Posada unde, cu tristețe, nota: „Pacea este pierdută pentru că nu s-a avut grijă să se îmbunătățească tratatele... Războiul este întâmpinat de George într-un mod foarte simplu, foarte direct, printr-un potop de înjurături la adresa lui Hitler... Se dă fuga în ajutorul Poloniei...”⁴⁶

Câteva zile mai târziu, Martha Bibescu hotărăște să plece cu nepotul său, Ioan-Nicolae, la Atena, și de aici, acesta să fie dus la colegiul din Anglia. Cu prilejul acestei călătorii, Martha Bibescu ia legătura cu numeroși reprezentanți ai grupurilor antihitleriste.

La 18 septembrie 1939, Martha Bibescu nota în memoriile sale: „plecăm de la Posada în câteva mașini. Opierea de la Ploiești ne prilejuiește aflarea ultimilor știri apărute în presa acelei zile, care, anunța că înfrângerea polonezilor căpăta proporții de necrezut. La ora trei, ajunși la aeroportul Băneasa, aveam să vedem cu proprii ochi cele 350 de avioane poloneze, care s-au salvat, zburând până în România⁴⁷. Avionul prințului Bibescu era

⁴⁴ *Ibidem*, p. 84.

⁴⁵ Clarissa Churchill este fiica lordului John Churchill și a lady-ei Gwendoline Churchill, nepoata lui Winston Churchill. Va sosi la Posada, la reședința Marthei Bibescu, pe 18 august 1939, dar, la numai două zile, va primi un telefon din Londra, de la familia sa, sugerându-i-se să părăsească imediat România și să vină acasă, deoarece se va declara război. Pe 25 august, cu ultima cursă Air France din București, Clarissa părăsește țara noastră, va face o escală pe aeroportul Le Bourget, de unde, cu Imperial Airways, pleacă imediat spre Londra (vezi Martha Bibescu, *Jurnal politic, 1939-1941*, Editura Politică București, 1979, p.89-91). Clarissa Churchill va deveni, mai târziu, soția lui Antony Eden.

⁴⁶ Martha Bibescu, *Jurnal politic, 1939-1941*, Editura politică, București, 1979, p. 93.

⁴⁷ Acest fapt a fost posibil deoarece, la 6 septembrie, Consiliul de Coroană, prezidat de Regele Carol al II-lea, s-a întrunit la Palatul Cotroceni, pentru a stabili atitudinea României față de atacul german împotriva Poloniei de la 1 septembrie 1939. Participă: Regele Carol al II-lea; Consilierii Regali: generalul Arthur Văitoianu, Alexandru Vaida Voievod, Gheorghe G. Mironescu, Nicolae Iorga, Constantin Angelescu, Gheorghe Tătărescu, Constantin Argetoianu, generalul Ernest Baliff; Armand Călinescu – președintele Consiliului de Miniștri; Grigore Gafencu – ministrul de Externe și Ernest Urdăreanu – secretar. Președintele Consiliului de miniștri, Armand Călinescu, și ministrul de Externe, Grigore Gafencu, fac expuneri asupra politicii externe a Guvernului român în contextul evenimentelor internaționale în curs. Față de izbucnirea războiului, România are de ales din: 1. alăturarea la blocul anglo-franco-polon; 2. trecerea de partea Germaniei sau 3. neutralitatea absolută și renunțarea la garanțiile anglo-franceze. În cadrul dezbaterilor, Arthur Văitoianu, Nicolae Iorga, Gheorghe Tătărescu se pronunță hotărât pentru neutralitate; Alexandru Vaida Voievod și Gheorghe G. Mironescu se declară de acord cu măsurile luate de Guvern și sugerează să ceară, în comunicatul către Germania cu privire la neutralitatea României, declarații de respectare a neutralității. Consiliul de Coroană aprobă, în unanimitate, neutralitatea României cu „observarea strictă a regulilor neutralității

gata de decolare, iar, câteva ore mai târziu, aterizam cu bine la Belgrad. Seara, la dineul oficial prezidat de bătrânul Antici, fost ministru la București - azi mareșal al Curții Regale, avea să mă roage să transmit că România trebuie să facă tot ce-i stă în putință pentru a rămâne neutră..."⁴⁸

Două zile mai târziu, la Atena, prințesa, bucurându-se de ospitalitatea Legației Angliei, va afla noile știri, unele foarte alarmante, despre începutul războiului.

La 28 septembrie 1939, Martha Bibescu este invitată de regele George al II-lea al Greciei, care o roagă să-i comunice regelui Carol al II-lea că îl sprijină întru-totul în politica sa. Aceasta, dealtfel, o și face, la 1 octombrie 1939, când se întoarce în țară, fiind invitată să ia dejunul la Palatul Regal de la Cotroceni, prilej cu care, Regele Carol al II-lea va afla opinia regelui Greciei, dar și a celorlalți diplomați cu care vorbise Martha Bibescu.

Situația internă, izolarea internațională a României, l-au silit pe Carol al II-lea să se apropie tot mai mult de Germania și să accepte colaborarea cu Garda de Fier.

Mai târziu, acesta [Regele Carol al II-lea - n.a.], la 20 mai 1940, în Consiliul de Coroană, a recomandat abandonarea neutralizării și promovarea unei politici de adaptare la realitate, adică de apropiere de Germania.

În tot acest timp, „reacțiile antifasciste și atitudinile antifasciste”⁴⁹ rămân o caracteristică a scriitoarei Martha Bibescu.

După abdicarea regelui Carol al II-lea și venirea legionarilor la putere, la 14 septembrie 1940, prin numirea unui guvern din care făceau parte și reprezentanții Gărzii de Fier, Martha Bibescu consemna: „Printr-o întâmplare, Valentin și cu mine, umblând pe stradă, întâlnim, pe Calea Victoriei, o coloană de legionari: cămăși verzi, păr vâlvoi, chipuri nătânge (...). Mulțimea este consternată. Nici un entuziasm”⁵⁰.

Dealtfel, la 23 noiembrie 1940, la Palatul Mogoșoaia avea loc, din ordinul „poliției legionare”, o percheziție ce s-a sfârșit cu distrugerea unor opere de valoare. Martha Bibescu nota: „Îmi fură toate hârtiile mele dragi. Toate manuscrisele care alcătuiesc Opus Magnum al meu - Nimfa Europa, Phoenixul sortit focului, scrisorile... Pe scurt, tot ce poartă fie și urma unui cuvânt, scris de mâna omului...”⁵¹

După moartea soțului său, George Valentin, la 3 iulie 1941, Martha Bibescu a efectuat o călătorie în Elveția pentru a-și îngriji sănătatea.

stabilite prin convențiile internaționale față de beligeranță din actualul conflict” și „măsurile militare pentru apărarea fruntariilor țării” propuse de Guvern (Comunicatul din 6 septembrie 1939).

⁴⁸ Martha Bibescu, *Jurnal politic, 1939-1941*, Editura politică, București, 1979, p. 98-101.

⁴⁹ *Ibidem*, p.206

⁵⁰ *Ibidem*, p. 29

⁵¹ *Ibidem*, p.225

Ministrul Elveției la București obținuse ca pașaportul ei diplomatic să fie vizat de guvernul român.

În anul 1942, Martha Bibescu a stat aproape 7 luni la Constantinopol, depunând eforturi pentru ieșirea țării din război și alăturarea României țărilor antifasciste, de unde se reîntoarce în țară adresându-le un apel în acest sens oamenilor politici români, de a semna cât mai repede armistițiul.

La 21 aprilie 1943, N.Gr.Dumitrescu - diplomat român acreditat în Spania, îi va contacta, la Madrid, pe miniștrii Argentinei, Portugaliei, Turciei, Republicii Chile, în legătură cu „intențiile lui Mihai Antonescu privind o apropiere a României de occidentali”. Similar, Cădere, ministrul nostru la Lisabona, încerca contacte cu Occidentul prin Salazar și ministrul Angliei, invitând-o pe Martha Bibescu, ca, împreună cu vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Mihai Antonescu, să facă un turneu de conferințe în Spania.⁵²

În aceeași scrisoare, din 21 aprilie 1943, trimisă Marthei Bibescu, N.Gr.Dumitrescu menționează o serie de personalități spaniole, cunoștințe ale Marthei Bibescu: ducesa de Durcal⁵³ Carmen Jebes, Aug.Figuerouan (Romanones⁵⁴), care îi transmit Marthei salutări, cele mai proaspete amintiri, cele mai bune și cele mai fidele”.

Îngrijorarea oamenilor politici ai vremii este bine surprinsă și în scrisoarea adresată de Gheorghe Tătărăscu, în 3 februarie 1943, din Poiana (Gorj), Marthei Bibescu, în care, pe lângă faptul că își amintește de prietenia pentru George Valentin Bibescu, el face și unele considerațiuni cu privire la viitor, care trebuie privit cu „încredere nebiruită și nădejde”.⁵⁵

Prin toate aceste demersuri pe care le făcea în rândul personalităților politice din țară și din Europa, se poate concluda că Martha Bibescu se afla în mijlocul principalelor evenimente istorice ale timpului.

Ideile și acțiunile sale reprezentau un crez politic, de la ale căror sentințe nu a abdicat niciodată: dragostea față de țară, ura față de cotropitori, atitudinea sa față de legionarism și fascism - care a reprezentat „o constantă a vieții sale”, și care, începând din 1944, a avut un final demn pentru o ieșire cu fruntea sus de pe scena politică, continuată numai pe scena literară.

Stabilită definitiv în Franța, după 8 noiembrie 1945, Martha Bibescu a continuat să dezaprobe acțiunile întreprinse de U.R.S.S. pentru extinderea sferei

⁵² Biblioteca Academiei Române, Corespondență Martha Bibescu, S'39/D.X.C.

⁵³ Ducesa de Durcal era o personalitate cunoscută în „haute-monde-ul iberic și posesoarea unei încântătoare proprietăți la Durcal, m Grenada, la poalele Sierrei Nevada.

⁵⁴ Augustin Figueroua (Romanones) este fiul cunoscutului om politic Alvaro de Figueroua y de Torres, conte de Romanones (1863-1923), prim ministru în 1915, 1917 și 1918-1919. (Platon Ciurnoagă, „Istoria politică și militară a războiului României contra Rusiei (21 VI 1941-23 VIII 1944)” Madrid, Editura Carpați, p.133).

⁵⁵ Biblioteca Națională, Corespondența Marthei Bibescu, nr.inv.mss. 15491

de influență și, deci, pentru divizarea politică a Europei. Ea se vede astfel nevoită să-și diminueze personalitatea, pentru a-și păstra ființa trecând dincolo de „cortina de fier” și continuând să-și exprime, până la sfârșitul vieții, dragostea față de patria sa, *România*, și dorul de poporul român căruia îi aparținea.

Summary

Grandiose presence, sparkling, admired but in the same time covered by the environment – an aristocratical world, Martha Bibescu pleaded the cause of Romania in the world, and enriched, generously, the reflection of the century, regarding the buiding and the perfecting of the world good management. Practising, subtlety, "the art of the diplomacy from person to person", even the correspondence of Martha Bibescu and also her Diary, contain captivating relatings of some important events from our interwar diplomacy, promoting, with patriotism, discretion and intelligence, the Romanian interests over the borders.

Martha Bibescu is situated among the personalities of the political and diplomatical international life.

The correspondence of Martha Bibescu with numerous political people from the country and outside the country, represents unchallenged examples of her attitude regarding the situation of Romania during the interwar period, of the mode in which she succeeded to convert her feelings in principles.

Taking up an attitude against the aggressive expansion of the Nazism Germany, having an attitude against the penetration of the fascist elements in Romania, Martha Bibescu tried, by her whole activity, to prevent the ascension of the fascism in Romania, to contribute to the consolidation of the internal and international security of her country.

Acting by the control of the consolidation of the international relations of Romania, Martha Bibescu corresponded with politicians and diplomats from England, France, Italy and other European countries where she organized some trips.

By all of these measures which she did among the politicians from the country and from Europe, it can be conclusive that Martha Bibescu was in the middle of the main historical events of the time.

Her ideas and actions represented a political creed, she never abdicated from it's sentences: love towards the country, hate towards the invaders, .. her attitude towards the legionary system and fascism – which represented "a constant of her life", and which starting from 1944, had a respectable ending in order to come out with respect from the political scene, continued only on the literary scene.

CONTRIBUȚII LA ISTORICUL CĂILOR FERATE PRAHOVENE 1908-1948. LINIILE PLOIEȘTI-VĂLENI, PLOIEȘTI-TÂRGOVIȘTE

prof. drd. DORIN STĂNESCU

Istoria căilor ferate în județul Prahova începe oficial pe 13 septembrie 1872, când se inaugurează linia București-Ploiești-Buzău-Brăila și odată cu ea și Gara de sud, o impresionantă poartă de intrare în oraș, care și-a pus amprenta decisiv asupra stilului de viață al Ploieștiului modern, prin implicațiile ei economice și sociale.

La 1879 se deschide a doua magistrală de cale ferată ce traversa Ploieștiul spre Ardeal, linia Ploiești-Predeal, care prin interconectare cu linia București-Ploiești avea să ducă la boom-ul economic al județului Prahova prin punerea în valoare a imenselor sale resurse de materii prime, începând de la petrol, lemn, sare etc. Pe același trend sunt deschise în 1883 liniile Câmpina –Doftana și Buda-Slănic.

În ultimii ani ai secolului XIX, văzând creșterea economică a zonelor prin care trecea calea ferată și a Ploieștiului din cele 17.554¹ de vagoane de marfă din România, în 1894 în gara Ploiești se descărcau 7528 și se încărcau 6813 vagoane², autoritățile încep să facă prospecții și pentru deschiderea spre circuitul național și internațional a văii Teleajenului, o zonă bogată în resurse. Discuțiile pe marginea acestui proiect au durat destul de mult, aproape 10 ani (1894-1904), întrucât dificultățile erau generate de problema spinoasă a finanțării lucrărilor. Statul român, în speță Direcția C.F.R., nu era interesat de proiect pentru că existau alte zone ale țării care trebuiau racordate la sistemul național al căilor ferate. De aceea, dezbaterile pe marginea acestui obiectiv au durat foarte mult și, prin mijlocul folosit, județul Prahova, ca entitate administrativă, avea să se afle printre pionierii construirii de linii private în România.

Soluția aleasă a fost aceea ca, având girul guvernului, județului să i se alocă un credit pentru a construi linia Ploiești-Văleni. În plus, pe 4 martie 1906, printr-o lege promulgată de Parlament, statul acorda județului Prahova concesiunea pentru construirea unei alte linii Ploiești-Urziceni³.

¹ Cf. Petrescu Stelian., *Călăuza C.F.R.*, Editura Socec, Buc., 1913, p. 299.

² Camera de Comerț și Industrie, *Raport general pe anul 1894*, Tipografia Democratul, Ploiești, 1895, p.8.

³ Popescu D. Paul, *Ploiești - Mileniul III O istorie în date și imagini*, Ploiești, Editura Ploiești-Mileniul III, 2003, p. 158.

Proiectul liniei Ploiești-Văleni, întocmit de inginerul C.N. Bunesco, prevedea construirea unei linii de 33 km, care să lege Văleniul de Ploiești prin stația din nordul Orașului, legătura cu gara C.F.R. (actuala gară de Sud), urmând să se facă printr-un accord de interconectare încheiat de Căile Ferate Ploiești - Văleni cu C.F.R.

Lucrările începute în 1904 au fost încredințate spre execuție antreprizei Dimitrie Maimarolu din București, care, la rândul lui, le-a subcontractat unor echipe conduse de subantreprenorii Domenico Cocciolone (31 lucrători), Corobea Ștefan (24 lucrători), Ilie Paraschiv (30 lucrători), Iacob Spirescu (40 lucrători), Ion Rusu (44 oameni), Ilie Mihai (32 oameni), Gheorghe Stoica (11 oameni)⁴.

Dead line-ul pentru lucrări era stabilit la maxim 2 ani, urmând ca în 1906, linia Ploiești-Văleni să fie inaugurată. Antrepriza Maimarolu a întârziat lucrările nejustificat și din acest motiv, avea să și piardă contractul, iar Ministerul Lucrărilor Publice însărcina o comisie formată din Anghel Saligny și N.N. Hârjeu să verifice lucrările realizate de acesta⁵. Autoritățile prahovene au hotărât ca procesul de construcție a liniei să fie continuat în regie proprie până la finalizare.

Realizarea liniei ferate a presupus un suport logistic complex care a angrenat ramuri ale economiei județene ducând inevitabil la creșterea acestora: au fost expropriate terenuri ale unor locuitori⁶, numeroase firme locale au devenit furnizori ai proiectului: Depoul de cărbuni cocs și lemne de foc al lui Ghiță Niculescu din Ploiești, Depozitul de cărbuni, uzina de gaz a lui Adolf Schiler de pe strada Romană, Rafinăria Vega, Depozitul de cherestea-Petre Ionescu⁷, Tipografia Prahova, D.G.Moțoiu furnizor de uleiuri etc. Șinele de cale ferată au fost furnizate de Stahlwerks Verband Aktirgesellschaft din Dusseldorf reprezentată în România de firma Bancotescu&Nicolau din București⁸, o parte din vagoanele cumpărate de la casa Gans& C-nie din Budapesta⁹, locomotivele de la Henschel&Sohn¹⁰.

Cei 33 de kilometri de cale ferată, gările, cantoanele, instalațiile de exploatare, stâlpii telegrafici, au fost configurate după standardele C.F.R. Lucrările de terasamente, lucrări de cale, poză și balastare, clădiri, material rulant, instalații de apă, exproprieri erau estimate la un preț de cost de 3.268.725 lei¹¹. Bugetul avea să fie depășit pentru că au apărut cheltuieli

⁴ Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Prahova (în continuare se va cita D.J.A.N.), Fond Prefectura Prahova, dosar 228/1907, f. 75.

⁵ *Ibidem*, f. 16.

⁶ D.J.A.N. Prahova, Fond Prefectura Prahova, dosar 173/1907, f. 5.

⁷ *Ibidem*, f. 323.

⁸ D.J.A.N. Prahova, dosar 79/1909, f. 362.

⁹ *Ibidem*, f. 177.

¹⁰ D.J.A.N. Prahova, Fond Prefectura Prahova, dosar 153/1907, f. 307.

¹¹ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 73/1908, f. 54.

neprevăzute: se hotărâse ca la Ploiești și Văleni să se realizeze cantoane și nu clădiri tip gară, însă s-a decis construirea Gării de Nord a Ploieștiului; s-a construit în plus o linie de garaj care să lege fabrica Vega; podul de la Blejoi a trebuit consolidat.

La 1 ianuarie 1908 linia Ploiești-Văleni devenea funcțională; zestrea ei însemna 33 km de cale ferată desfășurați de-a lungul stațiilor: Ploiești Nord-Blejoi-Scăeni-Lipănești-Măgurele-Scăioși-Vălenii de Munte. Materialul rulant la inaugurare consta în: 4 locomotive-tender denumite după membrii familiei regale: Regele Carol, Regina Elisabeta și Principesa Maria, Principele Ferdinand; vagoanele erau în număr de 6 având 48 locuri la clasa I și 318 locuri la clasele a II-a și a III-a; pentru mărfuri erau 54 vagoane de diverse tipuri având toate o capacitate de transport de 540 tone¹².

Cu toate elementele adăugate ulterior, costul lucrării s-a ridicat în final la suma de 3.800.000 lei plus alte cheltuieli legate de materialul rulant, 700.000 lei provenind din economiile județului, iar 3.100.000 au fost împrumutați de județ cu o dobândă de 4,5% pe an.

Este de apreciat efortul pe care Prahova l-a făcut pentru realizarea unor obiective de interes major pentru economia sa. Un tablou de categoria împrumuturilor făcute de județul Prahova ne arată situația creditelor și scopul lor:

- August 1905- 5% dobândă - 500.000 lei pe 40 ani;
- 17 noiembrie 1905 - 500.000 lei cu dobândă 4,5% pe 40 ani pentru linia Ploiești – Văleni;
- 5 iunie 1906 – 800.000 lei cu dobândă 4,5% pe 40 ani pentru linia Ploiești – Văleni;
- 23 mai 1906 - 3.200.000 lei cu dobândă 4,5% pe 40 ani pentru linia Ploiești-Urziceni-Slobozia;
- 26 februarie 1907 200.000 lei cu dobândă 4,5% pe 40 ani pentru terminarea liniei Ploiești-Văleni.¹³

La înființarea liniei, exploatarea era asigurată de 5 servicii: serviciul direcțiunii, al întreținerii, gărilor, terenurilor, tracțiune și remize. Serviciul direcțiunii era condus de C.N.Bunescu - șeful lucrărilor, apoi de inginerul Al. Periețeanu (aprilie-iulie 1908) și Nicolae Drogeanu până după primul război mondial; ca un fapt divers, salariul directorului se ridica la suma de 698 lei. Alături de director în acest serviciu mai erau un secretar, un casier, 2 controlori, un impiegat, un medic, 1 arhivar, 3 copiști, un servitor. Serviciul întreținerii format din: un conductor, un picher, 3 șefi de coloană, un revizor telegraphic, o spălătoreasă. Serviciul gărilor: Șeful Gării Ploiești-Nord-Al. Ianculescu (salariul 174 lei), Șeful Gării Vălenii de Munte - T.Ionescu, 2

¹² C.F.P., *40 de ani de activitate a căilor ferate prahovene 1908-1948*, Ploiești, 1948, pp. 20-23.

¹³ D.J.A.N. Prahova, Fond Prefectura Prahova, dosar 81/1913, f. 53.

telegrafiști, 6 șefi de haltă, 17 acari, 2 șefi de manevră, un portar, un scriitor vagoane, un avizer, 3 magazioneri, 2 curățători de vagoane.

Serviciul trenurilor - 2 șefi de tren, 2 manipulanți, 8 frânari. Serviciul tracțiune: șef de depou, 3 mecanici, 3 fochiști, 3 lăcătuși, un tâmplar, 2 pompagii, un curățător, un revizor de vagoane, un paznic.¹⁴ La înființare, personalul număra 67 de angajați; în 1910 - 85 și apoi creșterea a fost exponențială, pe măsura dezvoltării liniei, până la 156 în anii '30¹⁵.

Proiectul liniei Ploiești-Văleni a fost, evident, și subiectul disputelor dintre oamenii politici conservatori și liberali din județul Prahova, situație recunoscută de Luca Elefterescu, unul dintre principalii promotori ai liniei ferate: *Linia ferată Ploiești-Văleni, este în plenitudinea activității sale. Fiecare dintre dumneavoastră și fiecare conservator, trebuie să se mândrească că admiratorii acestui partid a avut inspirațiunea să ceară concesiunea acestei lucrări, să voteze împrumutul și să găsească mijloacele necesare, pentru a aduce la îndeplinire o operă folositoare, dând o îndrumare bogățiilor din plaiul Teleajen (...) E drept, că adversarii noștri, după ce conservatorii s-au retras de la putere, au schilodit această linie, au satisfăcut interesele personale, au risipit o mulțime de bani cu avocați și exproprieri, au tolerat să se temporizeze lucrarea au îngăduit să se calce contractile de către antreprenori și astfel în loc ca linia să fie dată în circulație după 2 ani, abia s-a terminat în 4 ani, datorită împrejurării venirii la putere în 1905 a partidului conservator. Dacă împrejurările politice ar fi făcut ca această linie ferată studiată, aprobată de administrația conservatoare să fie controlată de către ea, ar fi costat 2 și nu 4 milioane și astfel am fi realizat veniturile pe 2 ani și n-ar fi împrumutați și cu o cheltuială de peste 4 milioane... Dar în sfârșit, linia ferată s-a făcut, ea funcționează și cu toată risipa, ea rentează ca să acopere anuitatea capitalului...*¹⁶

Firește că documentul trebuie privit cu moderație întrucât subliniază, cum este și normal din punctul de vedere al emitentului, meritele grupării al cărei membru este. Exagerarea costurilor care s-ar fi dublat datorită risipei nu este reală întrucât, așa cum arătam mai sus, în proiectul inițial au intervenit modificări care au însemnat costuri suplimentare; cât privește antreprenorul și respectarea termenelor aici se pare că, într-adevăr punctele de vedere exprimate sunt reale.

Inaugurarea liniei se face pe 19 decembrie 1907/1 ianuarie 1908 stil nou și, așa cum aflăm dintr-o „Publicațiune” a Prefecturii, linia este folosită „pentru traficul de călători și mărfuri”¹⁷.

¹⁴ D.J.A.N. Prahova, Fond Prefectura Prahova, dosar 228/1910, ff. 1-13.

¹⁵ D.J.A.N. Prahova, Fond Primăria Ploiești, dosar 113/1931, f. 43.

¹⁶ Luca Elefterescu, *Situațiunea Județului Prahova la 1911*, Tipografia Democratul, Ploiești, 1911, f.f. 18-20.

¹⁷ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 153/1907, ff. 318-323.

Sunt 4 linii de tren (garnituri): trenul I pleacă la 10 de la Ploiești CFR-Ploiești Nord - Blejoi, Scăieni, Lipănești, Măgurele, Scăișori, Văleni; trenul II pleacă la 6.55 de la Văleni la ora 8 sosește la Ploiești CFR; trenul III pleacă la 6.45 de la Ploiești CFR sosește la Văleni la 8.05; trenul IV pleacă la 2.55 de la Văleni și sosește la Ploiești CFR la 16.00. Pentru bunul mers al liniei, pe 2 ianuarie, între CFPV și Direcția Generală a poștelor și telegrafului se încheie o convenție pentru executarea serviciilor poștale și telegrafice pe linia Ploiești-Văleni.¹⁸

Succesul liniei se vede imediat atât prin numărul de călători, dar și prin transporturile de marfă. Primăria din Vălenii de Munte la 1 octombrie 1907 cere sprijin prefectului pentru suplimentarea bugetului drumurilor pentru Văleni întrucât: „cu punerea în circulație a liniei ferate Ploiești – Văleni, prevedea că traficul ... va fi îndoit căci s-au pus în tăiere suprafețe mari de păduri, se vor deschide cariere de piatră și pietriș, se vor face diferite întreprinderi ale căror produse vor fi duse la gara Văleni...”¹⁹

Un tabel de „călători expediați” pe anul 1908-1909 arată că au călătorit 164.508 persoane²⁰, iar biletele vândute au fost 9.536 la Ploiești CFR, 68.284 la Ploiești Nord, 4.427 la stația Blejoi, 12.536 la Scăieni, 10.470 Lipănești, 12.209 la Măgurele, 4.534 la Scăișori, 42.512 Văleni. Mărfurile transportate pe linia Ploiești-Văleni erau repartizate punctual astfel²¹: petrol și produse – 33, lemne de foc – 18, pietriș – 11, mărfuri colete – 11, mărfuri clasa I – 9, lemne de construcție – 7, hârtie – 3, articole clasa III – 2, cereale și leguminoase – 2, produse măcinate – 2, articole clasa II – 1, vin în butoaie – 0,82²².

Bugetul liniei ferate Ploiești-Văleni pe exercițiul financiar 1908-1909 prevedea la capitolul venituri: din transportul călătorilor - 120.000 lei, al bagajelor 4.000 lei, mărfuri de mare iuțeală 12.000 lei și mărfuri de mică iuțeală 250.000, închirieri de trenuri, mașini, concesiuni de garaje particulare 14.000 lei, iar totalul ajungea la 515.153 lei.

Toate aceste cifre demonstau importanța liniei pentru zona Văii Teleajenului. Interesul pentru exploatarea bogățiilor din zonă a determinat marii proprietari din zonele adiacente să ceară construirea unor linii secundare derivate din linia Ploiești-Văleni pentru a-și pune în valoare exploatațile agricole sau morile de pe malul Teleajenului.

¹⁸ Popescu D. Paul, *op. cit.*, p. 162.

¹⁹ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 154/1907, f. 179.

²⁰ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 79/1909, ff. 320-321.

²¹ Ibidem, f. 325.

²² D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 73/1908, ff. 94-97.

Pe baza acestor solicitări prefectura Prahova cere, pe 20 mai 1908²³, ministerului de resort, aprobarea pentru executarea lucrărilor construirii ambrașamentului de pe Iazul morilor, care să lege această zonă cu linia ferată Ploiești-Văleni.

Sunt voci care nu sunt de acord și proclamă că interesul este doar al particularilor cu mori, că este o linie nu publică, ci una de utilitate privată. Dar, prin decretul regal nr. 1762 din 22 mai²⁴, se declară de utilitate publică porțiunea de cale ferată de 3 km care pleacă de la km 12 al liniei Ploiești-Văleni și mergea până la Bucov, iar bugetul pentru construirea acestei linii a fost stabilit la 45.000 lei.

La 1 septembrie 1909 are loc inaugurarea liniei ferate ce face legătura morilor de pe Iazul Bucov cu linia Ploiești-Văleni, eveniment la care este prezent și ministrul V.G. Morțun.

Linia crește din punct de vedere economic de la an la an, iar bugetele ordinare și extraordinare arată această stare de fapt, după cum reiese dintr-un *Raport²⁵ asupra verificării comptului de gestiune a căii ferate județene Ploiești-Văleni pe exercițiile financiare 1910, 1911, 1911-1912, 1912/1913.*

A. Bugetele ordinare

In exercițiul	Venituri constatate	Cheltuieli ordonanțate
1910/1911	495.513.25	443.8333.15
1911/1912	564.655.19	508.726.69
1912/1913	625.982.58	572.798.03

B. Bugetele extraordinare

1910/1911	160.563.07	110.936.70
1911/1912	114.299.35	43.989.83
1912/1913	101.306.47	26.862.41

Aceste date arată, așa cum vedem și din alte rapoarte²⁶, creșterea veniturilor liniei, de la an la an, cu cel puțin 10%.

În anul 1914 se pune în exploatare, ca urmare a cererii locuitorilor și a comercianților din zonă, prelungirea liniei până la Homorâciu, iar până în 1918 linia va ajunge de la Homorâciu la Măneciu-Ungureni, lungimea liniei mărindu-se cu încă 10 km. Prelungirea liniei până la Măneciu a însemnat și construirea unor poduri cu un grad ridicat de complexitate, datorită condițiilor naturale; este vorba de podurile din beton armat ce traversează Crasna, Valea Mare, Săcuianca. Pentru acești 10 km județul s-a împrumutat

²³ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova. dosar 71/1908, f. 4.

²⁴ Ibidem, f. 52.

²⁵ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 96/1914, f. 80.

²⁶ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova. dosar 2/1912. f. 6.

din nou cu suma de 2.500.000 lei, iar schema de personal a fost suplimentată cu încă 40 de posturi.

În 1916, pe fundalul desfășurării primului război mondial, în urma ordinelor primite, conducerea liniei Ploiești-Văleni a pregătit evacuarea în Moldova: *Această operațiune s-a efectuat în 3 trenuri, cu toata zestrea liniei (locomotive, vagoane, arhive) și întreg personalul, afară de 2 șefi de gară, care au rămas în teritoriul ocupat. Plecarea s'a făcut din gara Ploiești Nord în ziua de 21 noiembrie 1918*²⁷. Personalul liniei împreună cu materialul rulant a fost util în perioada războiului sprijinind în Moldova CFR, în perioada ocupației linia servind interesele trupelor germane.

În Prahova, activitatea liniei Ploiești-Văleni a fost reluată în data de 18 noiembrie 1918. Situația Căilor Ferate Prahovene era însă una nu prea fericită, întrucât gările, instalațiile de siguranța circulației erau avariate, materialul rulant era într-o stare precară ce a necesitat reparații capitale. Activitatea liniei se desfășura în 1918 prin intermediul unei garnituri cu 6-7 vagoane de călători.

Singurul câștig a fost că având acordul CFR, ca o recunoaștere a sprijinului dat de CFPV în Moldova, vagoanele părăsite de inamic în retragerea sa grabnică au fost luate în proprietate de CFPV, numărul acestora ridicându-se la 93, fiecare având capacitatea de 20 de tone.

În ciuda precarității mijloacelor necesare activității, linia și-a dovedit din nou utilitatea prin transportul surselor de materii prime necesare populației și economiei naționale. Prin acorduri ale autorităților locale și naționale Capitala a fost alimentată cu lemne de foc, prelucrate de Societatea Drajna din stațiunea Măneciu și transportate de personalul CFPV.

Condițiile dificile de muncă au dus și la participarea, pe 22 octombrie 1920, a personalului CFPV la grevă, eveniment care se va repeta în 1930, dată când trenurile au rămas blocate²⁸; de aceea în următorii ani autoritățile au fost mai atente cu nevoile lucrătorilor de la CFPV. În 1920, când s-a înființat Casa Muncii CFR, Ministerul Comunicațiilor a cerut ca măririle de salarii și drepturile cuvenite lucrătorilor CFR să se aplice și personalului liniei ferate Ploiești-Văleni, pentru care se înființa inclusiv Casa Muncii. Câtiva ani mai târziu, preocupată de bunăstarea salariaților, Direcțiunea CFPV anunța Primăria Ploiești că intenționează: *înființarea unui cartier nou de construcțiuni pentru funcționari pe malul stâng al albiei râului Dâmbu la sud de vechea barieră Văleni*²⁹.

De altfel, în perioada interbelică, angajații vor avea mai multe facilități, CFPV patronând și o asociație sportivă – „Tricolorul”.

²⁷ *Căile Ferate Prahovene 1908-1948*, p. 29.

²⁸ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 36/1920, f. 210.

²⁹ D.J.A.N. Prahova, fond Primăria Ploiești, dosar 81/1923, f. 1.

Datorită faptului că CFR-ul întâmpina dificultăți generate de lipsa materialului rulant, CFPV obține dreptul de a efectua, începând cu 1919, curse Ploiești-Nord – București, cursă ce a fost în funcțiune un an de zile și a produs un venit de 3 milioane lei CFPV. Din aceleași considerente, CFPV au efectuat transporturi și pentru călătorii care mergeau la tratament, la Govora – Călimănești.

Un raport din 1922 constata că *veniturile de la călători au crescut înainte de război de la an la an (...) după război prin faptul că transportul rutier este greu, traficul de călători a crescut mult, la care adăugându-se și sporul de tarif, creșterea a devenit și mai mare. Sporul de la călători din anul 1920/1921 arăta atât de mare fiindcă s-a transportat călători și în tranzit. Pentru aceleași considerațiuni, transportul de mărfuri mică viteză a crescut în proporțiuni mari.*³⁰

Nevoile crescânde ale liniei au determinat ca în vara lui 1921 să se achiziționeze încă 2 locomotive germane făcute de fabrica Borssig, împrumutul pentru plata lor contractat de la banca Marmorosch-Blanck, însumând 3.100.000 lei.

În 1923, pe fundalul unui lobby desfășurat de societățile petrolifere, de pe traseul CFPV, s-a încercat construirea unei linii de cale ferată de către CFR, care să lege rafinăriile: Vega, Cometa și Redevența, de stația Teleajen (actuala stație Ploiești-Est). Rafinăriile acuzau administrația CFPV că practica tarife excesiv de mari și că sunt dezavantajate comparativ cu rafinăriile din zona de sud a Ploieștiului.

În cele din urmă s-a renunțat, CFR nefiind interesate de acest proiect, care ar fi produs dificultăți Căilor Ferate Prahovene întrucât 70% din venitul total era adus de rafinăriile limitrofe. Tot în 1923, pe 9 iulie, CFPV primesc spre administrare și linia Băicoi-Moreni. Linia Băicoi-Moreni avea 21 km și fusese construită de către germani în perioada ocupației 1916-1918 pentru a le servi interesele militare. La preluarea de către Căile Ferate Prahovene, materialul rulant al liniei Băicoi-Moreni avea în componență 6 locomotive tender, din care 2 nefuncționale, 3 vagoane de călători, 28 vagoane pentru mărfuri, șinele erau de tip îngust 17-24, nu existau clădiri suficiente etc. Încetul cu încetul, printr-o gospodărire judicioasă, s-a reparat materialul rulant, șinele au fost înlocuite cu alt tip, 24-32, podurile de pe traseul de linii au fost refăcute, s-au construit clădiri de serviciu.

Din 1925 se naște ideea construirii noii linii ferate care să unească județul Prahova cu județul Dâmbovița în vederea creșterii schimburilor economice; interesul exista în principal și din partea rafinăriilor ploieștene Româno-Americană și Xenia.

³⁰ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 2/1922, f. 8.

Conducerile județelor ajung la un consens privind acest proiect și primesc, inclusiv, girul ministerului de resort, însă atunci când se cere sprijinul CFR acesta refuză și propune varianta clasică Ploiești-București-Târgoviște-Teiș.

Direcția Căilor Ferate Prahovene nu renunță la proiect și presează în continuare autoritățile pentru a începe realizarea lui.

O descriere a liniei ferate Ploiești-Târgoviște ne precizează că: *linia este necesară pentru a se evita ocolul de 75 km pentru călători și mărfuri ce vin din direcția Ploiești-Buzău, este necesară pentru transportul de călători locali și al produselor solului cum și pentru transportul mărfurilor după Valea Dâmboviței și Ialomiței către Buzău, Brăila, Constanța fără a mai trece prin Chitila. Această linie este necesară din punct de vedere militar.*³¹

Linia urma să aibă 10 stații: Ploiești Vest - populația deservită 86.000 locuitori, Strejnicu (3589 locuitori), Târgșoru Nou (3479 locuitori), Mănești (9848 locuitori), Haimanale și alte zone 22.283, Malu Nicăi 2281, Adâncă 1272, Râzvad 3667, Târgoviște Nord 12.000, Teiș; totalul populației deservite era de 144.414³².

Rând pe rând, autoritățile se implică în demararea proiectului: municipalitatea Ploiești anunța că: *în sesiunea de la 11 noiembrie 1927 a recunoscut ca bun traseul liniei ferate Ploiești-Târgoviște și-l aprobă*; Prefectura Prahova alocă din buget bani pentru începerea studiilor și chiar a construcției acestei linii; pe 15 noiembrie 1927, în sesiunea Consiliului de Miniștri se decide să se acorde județelor Prahova și Dâmbovița concesiunea pentru construirea și exploatarea liniei ferate.

La licitația pentru executarea lucrărilor se înscriu 10 mari antreprenori. Devizul estimativ al lucrărilor realizat de CFPV și prezentat Prefecturii Prahova arăta că pentru cei 46 km de linie ferată erau necesare următoarele sume³³: exproprieri - 10 milioane, terasament - 40 milioane, traverse - 17 milioane, poduri și studii șosele - 26 milioane, podețe - 45 milioane, stații, magazine - 19,6 milioane, material rulant 88,5 milioane (Primăria Ploiești primise cereri de a invita firme din Dusseldorf la licitațiile pentru materialul rulant necesar liniei Ploiești - Târgoviște)³⁴; total 381 milioane la care se mai adaugă încă 34,2 milioane pentru linia Haimanale - Moreni și 1,25 milioane pentru linia Râzvad - Ocheni. Proiectul trebuia finalizat în 1933.

³¹ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 121/1927, f. 3.

³² Ibidem, f. 3.

³³ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 122/1927, f. 68.

³⁴ D.J.A.N. Prahova, fond Primăria Ploiești, dosar 120/1927, f. 15.

Lucrările au fost demarate cu oarecare întârziere, Prefectura Prahova fiind nevoită să adreseze somații³⁵ primăriilor din Ploiești, Strejnic, Târgșoru Nou, Cocorăștii Colț, Negoiești, Dărmanești, Vornicu Mărgineanu, Moreni pentru a urgenta exproprierea terenurilor pe unde trecea linia ferată. Momentul ales pentru demararea lucrărilor acestei linii a fost unul nefericit întrucât, în 1929, deja vorbim de criza economică mondială, iar în 1931 lucrările sunt sistate pe fondul crizei generale manifestate în economia națională; până la această dată fuseseră executati doar 11 km și 3 stații.

Anii '20 sunt prielnici pentru Căile Ferate Prahovene, creșterea lor ducând și la dezvoltarea unor industrii paralele, antreprize private de reparații locomotive și vagoane, Societatea Anonimă Anglia care fabrică cabluri de sârmă, Societatea Anonimă Macazul care construiește macazuri și materiale de cale ferată, repară vagoane, Societatea Prometheus care produce și articole pentru vagoane de tren³⁶.

Sunt foarte multe unități care își construiesc linii de garaj prin care își transportă produsele de la sediu spre circuitul național.

Creșterea traficului a impus diversificarea și dezvoltarea structurii CF Prahovene, prin adăugarea unui Economat și a unui Serviciu Tehnic de studii și construcții; între 1933-1934 localul Direcțiunii a trebuit modificat și mărit.

Ca o mărturie a aserțiunii de mai sus vine și statistica traficului liniei Ploiești-Văleni-Măneciu în 1929³⁷ când s-au transportat 1.009.604 tone de mărfuri repartizate astfel: produse petrolifere 553.444 t, lemne de foc 169.442 t, vehicule 146.582 t, materiale de construcție 43.755, cherestea, doage, șindrilă 30.442, piatră cioplită și necioplită 22.319, diverse fabricate 16.503 tone, produse măcinate și tărate 1.940 t, diverse 3.060 tone. Aceeași sursă precizează că valoarea veniturilor din taxele de transport, manipulație și magazinaj au fost de 181.630 lei, iar din biletele de călătorie se încasaseră 13.119.135 lei repartizate după vânzarea a 56.491 bilete clasa a II-a, 2.227.838 lei și 551.284 bilete de clasa a III-a, în valoare de 10.891.297.

Motorul economic al liniilor rămâne, după cum se desprinde din datele de mai sus, industria petrolieră pentru care Direcția Căilor Ferate Prahovene prestează servicii de transport. Rafinăria Vega este principalul contributor la veniturile căii ferate, în 1932 spre exemplu, 8 km³⁸ de linie a căilor prahovene erau concesionate către această rafinărie. CFP încheie o serie de convenții cu societățile petroliere pentru concesiunea traseului de

³⁵ *Ibidem*, f. 5.

³⁶ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 113/1931, f. 11.

³⁷ Stelian C. Papina, *Mișcarea economică a județului Prahova pe anul 1929*, Tipografia Unirea, Ploiești 1930, p. XXI.

³⁸ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 143/1932, f. 7.

telefonie a liniei ferate, pentru aşezarea de conducte de transport produse petroliere, etc.

Intensa activitate generează şi sporirea personalului direcţiei repartizat la nivelul anului 1930 astfel³⁹: Direcţiunea 34 angajaţi, întreţinerea 24, Mişcarea A 102, B 4, trenuri 51, tracţiune A 74, B 48, provizorii Trenuri 48, linia Ploieşti-Târgovişte 16, personal întreţinere la linia Ploieşti – Târgovişte 66, Provizorii 48, ucenici 14.

Poate cel mai important efect al dezvoltării liniei, prin intermediul transporturilor către societăţile petroliere, este dat de cartarea cu staţiunile de predare ale căilor ferate care efectuau transporturi de materiale şi maşini unelte, în special în regiunea şantierului petrolifer din zona Boldeşti-Scăieni. *Căile Ferate Prahovene au fost invitate a lua parte la Conferinţa Internaţională ce a avut loc la Bucureşti. Cu această ocazie delegaţii căilor ferate străine au vizitat şi Căile Ferate Prahovene. Ca urmare, s-a încheiat un acord potrivit căruia Staţiunile Ploieşti Nord şi Scăieni au intrat în trafic internaţional prin cartare directă cu unele staţiuni de cale ferată din străinătate.*⁴⁰ Pentru un serviciu judeţean de cale ferată secundară, era o ridicare în rang şi o recunoaştere a importanţei şi o confirmare a viziunii celor care o proiectaseră la sfârşitul secolului al XIX-lea.

Între 1933 şi 1936, Căile Ferate Prahovene, sub direcţiunea lui N.Cătuneanu, efectuează o serie de îmbunătăţiri ale liniei Ploieşti-Văleni, Băicoi-Moreni, se realizează chiar studii de prelungire a liniei la Cheia şi ulterior spre Braşov⁴¹, se continuă lucrările la linia Ploieşti-Târgovişte, numărul călătorilor transportaţi în 1934 este de 379,353⁴². Linia Ploieşti-Târgovişte înaintează greu, sunt organizate o serie de licitaţii pentru executarea lucrărilor sau pentru materialul rulant, unde disputele se duc inclusiv în Parlament pe tema încredinţării contractelor fie spre Uzinele Astra Arad, sau Uzinele de Fier şi Domeniile din Reşita, acestea din urmă adjudecându-şi furnizarea materialului rulant prin hotărârea Consiliului de Miniştri din şedinţa de la 22 aprilie 1935⁴³.

Veniturile Căilor Ferate Prahovene au crescut de la an la an, astfel bugetul pe exerciţiul 1936 – 1937 confirma această stare de fapt⁴⁴:

1. Veniturile liniei Ploieşti – Văleni: din călători – 9 milioane lei, transport bagaje 40.000 lei, mărfuri – mare viteză 1000 lei, mică viteză 57

³⁹ *Ibidem*, dosar 422/1932, f. 44.

⁴⁰ *Căile Ferate Prahovene 1908 -1948*, p. 42.

⁴¹ Vezi D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 140/1932, f. 7.

⁴² Sevastos Mihail, *Monografia Oraşului Ploieşti*, ediţia a II-a, Editura Bioedit, Ploieşti, 2002, p. 647.

⁴³ Vezi D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 136/1935, f. 115.

⁴⁴ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 161 bis, f. 37.

milioane lei, diverse închirieri terenuri, vagoane, concesiuni de linii de garaj – 4 milioane lei, amenzi -500 lei, total 70.122.500 lei.

2. Veniturile liniei Băicoi – Moreni – 4.1 milioane lei; alte venituri ale căilor prahovene – total general 98.091.450 lei.

Cheltuielile C.F.P.-ului:

- Anuitatea pentru împrumutul liniei Ploiești-Târgoviște -20 mil. lei;
- Cheltuieli de personal – 3.792.464 lei;
- Întreținerea aparatelor telefonice și telegrafice, a liniei telefonice și a aparatelor de siguranță -150.000 lei.

Cifrele ne prezintă randamentul liniei care reușește să-și acopere cheltuielile și anuitățile împrumuturilor istorice sau recente contractate pentru construcția ei. În 1938, pe fundalul tot mai tulbure al situației politice din Europa se suspendă lucrările la linia Ploiești-Târgoviște din care se executaseră doar 18 km. La începutul lui 1940 Căile Ferate Prahovene organizează, după modelul CFR, cu acordul autorităților județului un serviciu de transporturi de călători cu autobuze pe traseul Văleni – Starchiojd, Ploiești – București, Ploiești – Buzău, Ploiești – Băicoi⁴⁵.

Începerea celui de-al doilea război mondial schimbă destinul acestui serviciu dată fiind miza pe care resursele de petrol din Prahova o au în logistica frontului: căile ferate devin și ele o țintă în mișcare în ecuația războiului. Administrația, materialul rulant, atelierele, arhiva, economatul sunt transferate la Văleni și Măneciu, zone mai ferite prin poziționarea lor departe de rafinăriile, exploatarea și conductele de transport petrolier. Puternicele bombardamente, executate în special în 1943 și 1944, au produs pagube mari rafinăriilor, căilor de comunicație, iar la nivel de țară *mari pierderi au fost provocate instalațiilor CFR, triajelor, parcului de locomotive, atelierelor de reparații vagoane, etc., pagubele însumând circa 100 miliarde lei și influențând negativ, în mod direct, capacitatea de manevră a eșaloanelor militare, a tehnicii și a materialelor de aprovizionare.*⁴⁶ Pe 6 iunie 1944 cabinetul militar al conducătorului statului, adresa Direcției Generale a C.F.R. ordinul: „*Avem onoare a vă face cunoscut următoarele dispoziții date de D.Mareșal. Se vor afecta locomotive proprii fiecărei rafinării de către C.F.R. Ori de câte ori avioanele anglo-americele intră în Balcani, se vor da ordine de scoatere a cisternelor din rafinării și a trenurilor din triaje...*”⁴⁷

Dacă în paginile anterioare arătam că linia Ploiești – Văleni în special, se dezvoltase prin legarea ei printr-o țesătură de linii cu rafinăriile

⁴⁵ Căile Ferate Prahovene - 40 de ani de activitate 1908-1948, p. 42.

⁴⁶ În *Festung Ploiești*, Editura Printcuro, Ploiești 2003, p. 248.

⁴⁷ D.J.A.N. Prahova, Fond Primăria Ploiești, dosar 98/1944, f. 4.

ploieștene, pagubele uriașe provocate de bombardamente rafinăriilor s-au repercutat și asupra acestei linii.

Gara de Nord a Ploieștiului devenise un loc unde, când suna alarma, populația venea și se urca în trenuri care plecau spre zone mai sigure; la începutul lui 1944 clădirea gării a fost grav avariata iar activitatea liniei redusă aproape de zero, în special în iulie-august 1944.

Starea liniilor pe 23 august 1944 era: *liniile răvășite de bombardamente și blocate de vagoane distruse, atelierele și garajele dărâmate, clădirea Gării de Nord avariata; materialul rulant peste măsura de obosit; locomotivele complet uzate...*⁴⁸

Terminarea războiului și noua stare politică de fapt marcată prin instaurarea Partidului Comunist la conducerea țării, avea să aibă urmări și asupra viitorului Căilor Ferate Prahovene.

Este numit un nou director – R. Cioroiu - care are sarcina de a repune în stare de funcționare liniile ferate, întrucât transportul de materiale de construcție și de muncitori era esențial în procesul de refacere a Ploieștiului.

Reconstrucția este rapidă; după 1945 se reiau lucrările liniei Ploiești – Târgoviște și se restaurează clădirea Gării de Nord. Pentru lucrările liniei Ploiești – Târgoviște sunt utilizați și 240 prizonieri de război.⁴⁹ Linia Ploiești – Târgoviște devine o prioritate a autorităților care fac demersuri către București pentru alocarea de bani necesari finalizării lucrărilor.

La 1 iulie 1946⁵⁰ lucrările sunt terminate iar linia Ploiești – Târgoviște este dată în exploatare. Inaugurarea a avut loc la Târgoviște în prezența ministrului Teohari Georgescu și a directorului general al Administrației de Stat, Stelian Tănăsescu. Linia Ploiești – Târgoviște avea o lungime totală de 51 km, ecartament normal, șină de 40 cm, era deservită de 8 stații și 5 halte. Terminarea liniei aduce și promovarea directorului R. Cioroiu la Ministerul Comunicațiilor, în locul lui este numit inginerul Gh. Cocone.

În anii 1945-1947 au continuat lucrările de înlocuire a traverselor vechi, fiind montate aproape 20.000 de noi traverse, s-au introdus 25 de ramificații, s-au reparat poduri, etc. Numărul călătorilor transportați s-a ridicat la 1 milion în 1944, 2,1 milioane în 1945, 2,1 milioane în 1946, 2,3 milioane în 1947⁵¹.

Viitorul liniilor ferate prahovene, care din 17 ianuarie 1946⁵², la cererea prefectului, poartă denumirea de Direcția Căilor Ferate Prahovene, începe să devină incert din punct de vedere al autonomiei, întrucât noua

⁴⁸ *Căile Ferate Prahovene- 40 de ani de activitate 1908-1948*, p. 45.

⁴⁹ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 53/1946, f. 3.

⁵⁰ *Căile Ferate Prahovene - 40 de ani de activitate 1908-1948*, p. 57.

⁵¹ *Ibidem*, p. 73.

⁵² D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 53/1946, f. 2.

conducere a ministerului de resort dorește trecerea căilor ferate construite în județul Prahova în cadrul CFR-ului.

Este de admirat curajul prefectului de Prahova, care în 1945, pe 25 septembrie, printr-o adresă către Ministerul Afacerilor Interne cere ca C.F.P.V.-ul să nu fie trecut la CFR, ci să rămână la județul Prahova, pentru că *nu este o exploatare capitalistă (particulară) ci o instituție de interes general în folosul obștei județului și a țării...*⁵³

Eticheta de întreprindere capitalistă va rămâne asupra căilor ferate construite în epoca „burghezo-moșierească” și nu fuseseră citorite de noua putere. De altfel, în 1948, Căile Ferate Prahovene aveau să fie desființate și trecute sub administrarea CFR. Astfel se încheia un episod frumos din istoria căii ferate în județul Prahova.

Summary

The railways history of Prahova County started in 1872 with inaugurations București-Ploiești-Buzău-Brăila railways. In Prahova the railways had a special meanings in the economic development of this area, because the railways opened this space and its riches to commercial circuits of european countries. The Prahova County' authorities understood railways impact and give money for a new railway from Ploiești to Văleni with the declared purpose of developing all the villages and towns of Teleajen River Valley. At 1st January 1908 this project became functional and it had an increasing development every year. The number of the passengers increased from 251.000 in 1916 to 379.000 peoples in 1934, the major part of activities of this railway was to transport oil from Ploiești refinery to European countries and local products: grains, woods, rocks. Prahova county had a lot of economic benefits from this project.

The railway was developed by adding two new lines from Ploiești to Târgoviște and Moreni towns, during the interwars period. The railroad to Târgoviște was finished after the ending of the world war two. The railways of Prahova County suffered a lot of damaged during the first world war and specially during the world warII, because they served a major oil refinery from Ploiești town. The reconstruction process was very difficult but it was finished until in 1948.

In 1948 the Romanian government decided to put these independent railways under the national administration of railroads.

⁵³ D.J.A.N. Prahova, fond Prefectura Prahova, dosar 54/1945, f. 9-10.

BIBLIOGRAFIE

- Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Prahova:
 - Fond Prefectura Prahova 1860-1946
 - Fond Primăria Ploiești 1860-1950
- *Activitatea edilitară a municipiului Ploiești*, Atelierele Adevărul, București, 1935;
- Apostol Mihai, *Dicționar istoric al Județului Prahova*, Editura „Ploiești Mileniul III”, Ploiești, 2004;
- Aslan C. Th., *Studiu asupra monopolurilor în România*, București, 1904;
- Bomboș Sever Gabriel, *Transportul intern de mărfuri*, Editura Tribuna Economică, București, 1999;
- Camera de Comerț și Industrie, Raport general pe anul 1894, Tipografia Democratul, Ploiești, 1895;
- Carapancea Gh. Dem, *Călăuza orașului Ploiești*, Ploiești, 1914;
- *Cauze care scumpesc sau împiedică transporturile*, Imprimeria Centrală, București, 1939;
- Cebuc Alexandru, Mocanu C., *Din istoria transportului de călători în România*, București, 1967;
- C.F.R., *Buget pe 1934-1935*, Imprimeria C.F.R., București, 1934;
- C.F.P., *40 de ani de activitatea a căilor ferate prahovene 1908-1948*, Ploiești, 1948;
- Elefterescu Luca, *Situațiunea Jud. Prahova*, Tipografia Democratul, Ploiești, 1911;
- *** Festung Ploiești, Ed. Printeuro, Ploiești 2003;
- *Ghidul general al Municipiului Ploiești și județului Prahova 1939-1940*, Tipografia Adevărul, Ploiești, 1940;
- Macazul, Act Constitutiv și Statute, Institutul de Arte Grafice, București, 1922;
- Paul D. Popescu, *Ploiești-Mileniul II, O istorie în date și imagini*, Editura Ploiești Mileniul III, Ploiești, 2003;
- Petrescu Stelian, *Călăuza C.F.R.*, Ed. Soccec, București, 1937;
- Prahova- *Monografie*, Editura Sport – Turism, București, 1981;
- Scurtu Ioan, *Istoria contemporană a României 1918- 2003*, Editura Fundației România de mâine, București, 2003;
- Sevastos Mihail, *Monografia Orașului Ploiești*, ediția a II-a, Editura Bioedit, Ploiești, 2002;
- Stelian C. Papina, *Mișcarea economică a județului Prahova pe anul 1929*, Tipografia Unirea, Ploiești 1930;
- *Tablou de clasificarea liniilor ferate particulare*, Imprimeria Centrală, București, 1943.

**MEDALII DIN COLECȚIA
MUZEULUI JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI
ARHEOLOGIE PRAHOVA REFERITOARE LA ETAPE
ALE FĂURIRII
STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN**

ELISABETA SAVU

Colecția de medalii a Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova conține piese deosebit de importante referitoare la procesul realizării statului național român unitar. Dintre acestea, prezentăm în actualul articol trei emisiuni medalistice a căror valoare este determinată atât de semnificația lor istorică cât și de frecvența acestora, relativ redusă.

Acțiunile întreprinse pentru desăvârșirea unității statale românești, au fost îndelungate și complexe, înregistrând etape și forme diversificate. O primă etapă a acestui proces istoric este concretizată de mișcarea memorandistă, inițiată și condusă de fruntașii Partidului Național Român din Transilvania (1892-1894). Prin amploarea și consecințele înregistrate, Memorandum-ul a reprezentat unul dintre cele mai importante momente ale luptei românilor transilvăneni pentru păstrarea și afirmarea identității naționale. El „a validat - în plan politic general românesc - existența unei generații noi de oameni politici, denumită semnificativ a Marii Uniri”¹.

Amploarea mișcării s-a concretizat în primul rând în structura delegației prezente la Viena, pentru depunerea Memorandum-ului la cancelaria imperială, aceasta fiind formată din 300 de persoane provenind din toate straturile sociale.

Ideile prezentate în Memorandum cât mai ales injusta condamnare a inițiatorilor acestuia, au determinat ample și numeroase mișcări populare de susținere a lor atât în Transilvania cât și în regatul României. Acestea s-au manifestat în special în zilele premergătoare și în timpul derulării procesului intentat memorandiștilor, început la Cluj, în 7 mai 1894. A fost un moment de vârf al solidarității opiniei publice românești cu lupta transilvănenilor pentru emancipare națională, generând un puternic ecou în toată Europa și în America².

În cadrul mișcărilor populare de susținere a memorandiștilor sau remarcat și societățile feminine majoritatea dintre ele fiind inițiate și

¹ *Istoria Românilor*, vol.VII, tom II, București 2003, p. 335.

² *Istoria poporului român* coordonată de acad. Andrei Oțetea, București 1972, p. 448.

conduse de soțiile sau fiicele acestora³. Una dintre cele mai active organizații feminine care s-a impus în acest context, a fost cea din Brașov condusă de energica Elena Baiulescu⁴.

La propunerea Elenei Mureșianu, în cadrul acestei organizații s-a propus baterea unei medalii comemorative din bronz aurit, având pe avers, deviza mobilizatoare: „Totul pentru națiune” încadrată de o cunună de stejar; pe reversul ei era înscrisă data începerii procesului: 7 MAI 1894, încadrată de o cunună de spini. Medalia s-a realizat într-un atelier din Viena⁵. (fig. 1, 1a, 1b)

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova deține 3 exemplare ale acestei emisiuni care, prin detaliile identificate, devin tot atâtea variante ale acestui tip de medalie.

Piesa este cunoscută în bibliografia de specialitate, chiar și în cea de ultimă apariție sub denumirea de: Medalia Uniunii Culturale din București - 7 MAI 1894 - Procesul Memorandum-ului. Se observă că piesa are alt emitent dar contextul și motivația emiterii sunt aceleași⁶.

Caracteristicile modeste ale medaliilor demonstrează faptul că acestea erau destinate unor largi categorii sociale, care le puteau utiliza atât ca medaliaoane cât și ca brelocuri, alături de ceasul de buzunar. Înseși izvoarele istorice, contemporane cu evenimentele comemorate relatează că medaliile cu inscripția: „Totul pentru națiune” au fost răspândite peste tot în schimbul sumei de 1 florin iar la Brașov, un ziar local publica informația că „pe stradă, atât tinerele cât și cele mai vârstnice femei poartă medaliile cu aceeași deviză”⁷.

Revenind la problema emitentului medaliei dar și a contextului politic în care ea a fost emisă, bibliografia cu conținut istoric⁸ în care este menționată conține informații precise, reținându-se faptul că medaliala „Totul pentru națiune” a fost emisă la inițiativa Comitetului de femei din Brașov, în timpul manifestărilor culturale de susținere a memorandiștilor, la începutul procesului intentat acestora în 7 mai 1894.

Cu toate aceste evidențe, cataloagele de medalistică⁹ apărute până în prezent și în care această medalie este publicată susțin în mod eronat că ea

³ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român. 1918. I*, București 1983, p. 253-254.

⁴ Eugenia Glodariu, *Aportul femeilor din Transilvania la mișcarea memorandistă*, „Acta Musei Napocensis”, XV, 1978, p. 503-504.

⁵ Eugenia Glodariu, *op.cit.*, p. 504.

⁶ Alexandru Ievreinov, Octavian Hiescu și colaboratorii, *Medalii privitoare la istoria românilor. Repertoriul cronologic*, 1999, p. 111, nr. 731-732; *BSNR*, III, 1905-1906, p. 81-82.

⁷ Eugenia Glodariu, *op.cit.*, p. 504-506.

⁸ Ștefan Pascu, *op.cit.*, pag. 254; Eugenia Glodariu, *op. cit.*, p. 503-505.

⁹ *BSNR*, III, 1905-1906, p. 81-82; George Buzdugan și Gheorghe Niculiță, *Medalii și plachete românești*, 1971, p. 245; Alexandru Ievreinov, Octavian Hiescu și colaboratorii, *op.cit.*, p. 111, nr. 731-732.

este o emisiune a Societății „Uniunea Culturală din București” și că ea a fost distribuită în capitala regatului român în timpul unei manifestații populare de sprijinire a memorandiștilor.

Contextul emiterii celei de a doua medalii care va fi prezentată în lucrare relevă dificultățile înregistrate de statul român în impunerea în plan intern dar mai ales internațional, a prevederilor rezoluției de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918. Medalia consemnează prima vizită a regelui Ferdinand I și a reginei Maria, în Transilvania, eveniment ce a avut loc în intervalul 22 mai - 1 iunie 1919¹⁰. Momentul vizitei este în strânsă corelație cu instalarea în Transilvania a autorităților românești, după eliberarea ei de pericolul reprezentat de armatele noului guvern maghiar comunist, condus de Bela Kun. Acțiunile militare ale acestuia, șovine și revanșarde, sunt tranșate într-o manieră categorică de armata română, într-un interval de numai două săptămâni (15 aprilie-1 mai 1919), trupele maghiare fiind respinse peste Tisa.

Călătoriile suveranilor au stat sub semnul unirii abia împlinite ale provinciilor românești cu Țara¹¹. Prima călătorie făcută în Transilvania a avut un traseu lung: Brașov - Oradea - Carei - Baia Mare - Bistrița - Cluj - Turda - Apuseni - Alba Iulia - Blaj - Sibiu - Făgăraș, a urmat a doua vizită, în aceeași provincie, la sfârșitul lunii iulie 1919¹², succedată de cele din Bucovina (16-19 mai 1920) și Basarabia (20-25 mai 1920).

Constantin Kirițescu descrie prima vizită în Transilvania a suveranilor români cu entuziasm, emoție și sentimente patriotice în concordanță cu întreaga atmosferă a evenimentului: „Regele și Regina au vizitat Ardealul de-a lungul și de-a latul. Au văzut pe soldații Ardealului la lucru, în câmpurile de exerciții ale armatei noi sau făcând gardă tranșelor, au primit omagiile autorităților civile și bisericești române și a celor streine, bucuroase și ele că au intrat într-un regim de liniște, s-au amestecat printre săteni și sătence, luând parte la viața și petrecerile lor, au primit defilarea lungilor «conduce etnografice» în care timp de ceasuri întregi se perindau cortegiile țăranilor ale ținuturilor de origine, au îngenunchiat pe pământul de la Turda, sfințit prin sângele marelui erou al celei dintâi Uniri au dat mâna cu cei din urmă supraviețuitori ai legendarului Avram Iancu și au urcat dealul cetății de la Alba Iulia, drum pe care Românii l-au semănat de atâtea ori cu lacrimi, cu sânge și flori”¹³.

În plan extern, în climatul politic extrem de tensionat al vremii, atitudinea oficială din partea Conferinței de Pace de la Paris a fost de totală

¹⁰ Ion Mamina, *Regalitatea în România, 1866-1947*, 2004, p. 142.

¹¹ Ion Mamina, *op.cit.*, p. 142.

¹² Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, ediția a II-a, vol.II, p. 477.

¹³ *Ibidem*, p. 429-430.

dezaprobare în iulie 1919) se impunea ca aceasta să reacționeze în consecință. Contraofensiva armatei române, desfășurată pe toată întinderea frontului în zilele de 24-26 iulie, cunoscută sub numele de bătălia de pe Tisa, s-a soldat cu o victorie categorică a acesteia. Autoritățile politice și militare legătură cu această vizită. Într-o lucrare biografică apărută recent, referitoare la personalitatea reginei Maria, sunt relatate pe baza studiului a numeroase documente de epocă, aceste reacții: „Pentru a sublinia acordul cu politica lui Brătianu și pentru a sărbători unirea cu Transilvania, regele Ferdinand și regina Maria au plecat din București pentru a face un tur al Transilvaniei Țăranii entuziaști nu au dezamăgit-o. Regina Maria a salutat marșul regal ca «realizarea finală a marelui vis pentru care mulți își dăduseră viața». Conducătorii Alianților l-au condamnat ca fiind un nou exemplu de violare a granițelor de către România, granițele căreia urmau să fie definite oficial la Conferința de Pace de la Paris”¹⁴.

Medalia comemorând acest eveniment politic intern, cu profunde semnificații, este o remarcabilă creație a lui Tony Szirmai, medalistul preferat al familiei regale a României¹⁵(fig. 2). Acesta realizează pe reversul piesei o compoziție alegorică de mare expresivitate și dramatism simbolizând istoria Transilvaniei însăși, până la unirea cu România. Este demn de remarcat și conținutul legendei de pe reversul medaliei, redat în limba franceză, care, eludând formulările tipice, standardizate, nu face nici o referire la primul eveniment comemorat; se pune astfel accent pe cel de-al doilea eveniment, respectiv eliberarea Transilvaniei de pericolul comunismului reprezentat de Republica Sfaturilor maghiare.

Ultima piesă prezentată, „Ocuparea Budapestei” succede tematic și cronologic medalia precedentă. Emiterea ei este legată de evoluția raporturilor româno-maghiare, în această zonă tensionată, în lunile iulie-august 1919.

În condițiile în care guvernul maghiar condus de Bela Kun a reluat atacurile militare împotriva României (20-23 române au decis continuarea luptelor, complexitatea deosebită a acestui moment fiind sugestiv redată de Constantin Kirițescu: „înfrângerea ungarilor pe Tisa nu putea fi desăvârșită decât dacă puterea militară a Ungariei era înfrântă definitiv iar guvernul maghiar era pus în imposibilitatea de a ne mai ataca.... Această acțiune era izvorâtă nu numai dintr-un elementar drept de legitimă apărare dar și de conștiința că făceam serviciul cel mai prețios Europei și, în special

¹⁴ Hanah Pakula, *Ultima romantică. Viața Reginei Maria a României*, f.a., p. 363.

¹⁵ Ernest Oberlinder -Târnoveanu & Katiușa Pârvan, *Medalii și bacnote cu portretele regelui Ferdinand I și reginei Maric*, Muzeul Național de Istorie a României, XV, 2003, p. 318.

Aliaților.... Vom căuta să dobândim prin continuarea și desăvârșirea biruinței de pe Tisa liniștea noastră și a Europei Centrale, precum și garanția drepturilor noastre naționale.¹⁶

Considerațiile menționate anterior își mențin valabilitatea și azi: „Campaniile armatei române din 1918-1919 au avut drept scop apărarea statului național unitar român, aflat la începutul existenței sale. Urmărind în primul să-și asigure această existență față de pretențiile unor regimuri care au devenit bolșevice, România a contribuit totodată la stăvilirea pericolului comunist ce amenința să se extindă în Europa centrală”.¹⁷

Evoluția evenimentelor în această zonă de maximă încordare, dovedesc justetea planurilor românești. La 29-30 iulie 1919, în prezența regelui Ferdinand - aflat pentru a doua oară în vizită în Transilvania - și a reginei Maria, cât și a primului ministru, Ion I.C.Brătianu, armatele române trec Tisa în punctele Kis-Körc și Tisza-Bő. În numai câteva zile armata maghiară înfrântă va depune armele iar la 2 august guvernul și regimul lui Bela Kun, se prăbușesc. În data de 4 august 1919, trupele Diviziei 1 Vânători pătrund primele în capitala Ungariei, Budapesta. Ulterior unități din regimentul 4 vânători, un divizion din 23 artilerie și unul de roșiori au defilat în fața generalului Mărdărescu, comandantul trupelor din Transilvania, pe artera principală a orașului: Andrassyutca.

În amintirea intrării Diviziei 1 Vânători în Budapesta s-a bătut o medalie, de aramă aurită, care a fost distribuită tuturor ofițerilor din această divizie. Nu sunt cunoscute numele celor care au ordonat și din inițiativa cărora a fost emisă această medalie¹⁸. (fig. 3)

Valoarea medaliilor prezentate anterior rezidă în primul rând în semnificația lor istorică, ele reflectând etape ale celui mai important eveniment din istoria României, cel al întregirii naționale.

¹⁶ Constantin Kirițescu, *op.cit.*, p. 473-474.

¹⁷ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom.II, 2003, p. 528.

¹⁸ C.A.Orășianu, *Medalii și Plachete: Medalia cuceririi Budapestei*, „Cronica Numismatică și Arheologică”, nr. 11-12, 1922, pag.74-76; Alexandru Ievreinov și colaboratorii, *op.cit.*, p.226 nr. 1782.

Résumé

Dans cet article sont présentées trois médailles concernant aux étapes de la réalisation de l'état national unitaire roumaine, des médailles qu'il y a au Musée d'Histoire et d'Archéologie - Prahova. Les médailles sont importantes par la valeur historique et elles ont une fréquence relativement réduite. On s'agit de trois médailles: „Tout pour la nation - le 7 may 1894”, „La libération de la Transylvanie - la visite du roi Ferdinand et de la reine en Transylvanie -juin 1919”, „L'occupation de Budapest - le 4 août 1919”.

L'auteur fait des corrections en ce qui concerne le vrai émetteur de la médaille „Tout pour la nation - le 7 may 1894”.

Fig.1

MEDALIA „TOTUL PENTRU NAȚIUNE” - procesul memorandiștilor, 7 mai 1894.

AV: TOTUL PENTRU/NAȚIUNE; marginal, cunună din stejar.

RV: 7 MAI/S.N./ 1894; marginal cunună din spini. Toartă, inel și agrafă de prindere, ornamentate cu volute și rozete. Ø 25 mm, alamă aurită, stare bună, nr. inv. 6.4. – 70603.

1a.

AV: Idem nr. 1; literele devizei sunt mai mari; marginal cunună din spin.

RV: Idem nr. 1; literele și cifrele datei sunt mai mari; marginal cunună din stejar.

Toartă, inel și agrafă de prindere, ornamentate cu volute și rozete. Ø 25 mm, alamă argintată, stare bună, nr.inv. 6.4. – 70604.

1b.

AV: Idem nr. 1; literele devizei sunt mai mici;

RV: Idem nr. 1; literele și cifrele datei sunt mai mici, nu are toartă Ø 25 mm, alamă aurită, stare mediocră (pete de oxizi), nr.inv. 64-70097

Fig. 2.

MEDALIA VIZITEI REGEI FERDINAND ȘI A REGINEI MARIA ÎN TRANSILVANIA – „ELIBERAREA TRANSILVANIEI” Iunie 1919

AV: FERDINAND 1 - MARIA; busturile acolate ale cuplului regal, spre stânga; pe cerc dedesubt, numele gravorului: SZIRMAI.

RV: ALBA-IULIA. LIBERATION DE LA TRANSYLVANIE; în câmp, deasupra unui fascicol de raze, inscripție: 1 DECEMBRE /1418/JUIN/1919; dedesubt, într-un cartuș oval, anul: 1916; central, compoziție alegorică; România reprezentată printr-un personaj feminin ține în mâna dreaptă tricolorul național iar cu mâna stângă arată spre un alt personaj feminin, din fața ei, sprijinit de un scut, reprezentând provincia Transilvania; aceasta, ridicându-se din genunchi, întinde mâinile legate în lanțuri spre România; scena este încadrată de trupe victorioase și o multime în care se disting bărbați, femei și copii aclamând.

Ø 60 mm, bronz, stare bună, gravor Tony Szirmai, nr. inv. 6.4. – 71058

Fig.3.

MEDALIA DIVIZIEI 1 VÂNĂTORI („CUCERIREA BUDAPESTEI”, 4 AUGUST 1919).

AV: AVGVST 1919/CUCERIREA BUDAPESTEI. Marginal, cunună din aur; deasupra două țevi de tun încrucișate.

RV: central, medalion dreptunghiular, colțurile rotunjite, conținând inscripția: 23/3 OB/DIN/DIVIZIA I VÂNĂTORI. Medalionul suprapune un cerc și un ram de palmier. Toartă din frunză de stejar; Ø 30 mm, aramă, stare medie (perforată), nr. inv. 6.4. - 9326/12.

UN COLLIGAT RARISIM LA PLOIEȘTI

ELENA MARIA SHATZ
LIA MARIA DULGHERU

În biblioteca Muzeului de Istorie din Ploiești se păstrează un fond important de carte veche românească și străină; sunt cărți românești tipărite în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, în limba română cu caractere chirilice, cele mai valoroase aflându-se în expoziția permanentă a Muzeului „Casa Domnească” de la Brebu, cărți editate cu „toată cheltuiala” unor domnitori vestiți, iubitori ai culturii: Matei Basarab, Șerban Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, ș.a.

Alături de vechile cărți românești se află și o importantă colecție de cărți străine editate în secolele al XV-lea – al XVII-lea în centre tipografice importante din Europa; ne-a reținut atenția un **colligat**¹, format din trei cărți:

- **Pharsalia**, operă a poetului antic **Lucanus**, tipărită în anul 1511 la Veneția;
- **De bello Gallico** principala operă a lui **Caesar**, tipărită la Veneția în anul 1517;
- **Historia Romana**, operă a lui Apian, tipărită la Veneția în anul 1500.

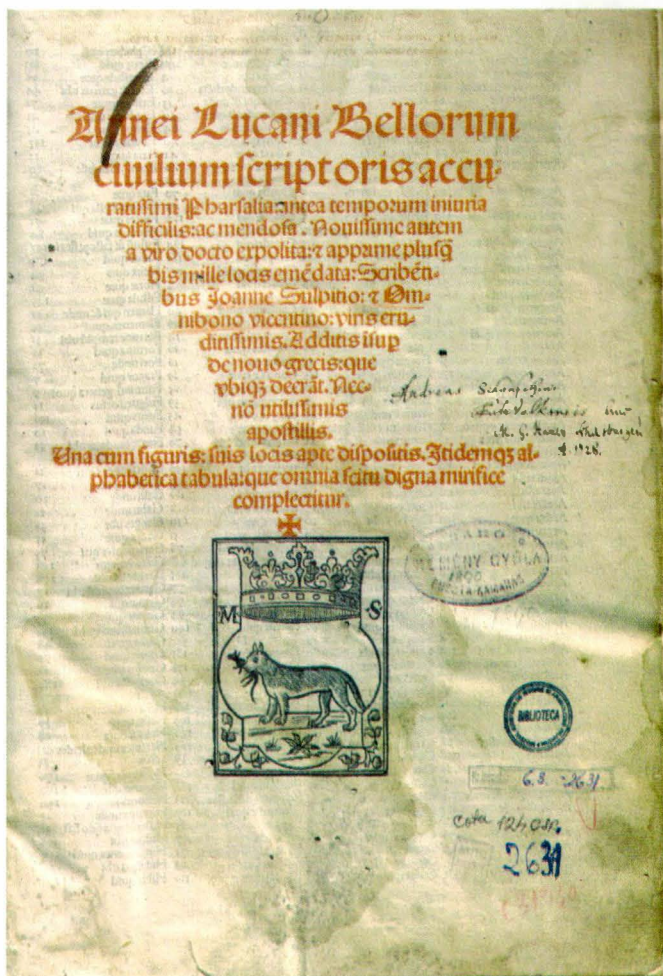
Cele trei cărți au fost legate, în ordinea prezentată, într-un volum în anul 1523, an menționat pe coperta I a cărții; proprietarul a dat la legat aceste trei cărți și legătorul le-a așezat în volum în ordinea menționată, cartea cea mai veche fiind legată a treia; este de remarcat faptul că toate cărțile sunt tipărite la Veneția și este foarte posibil ca proprietarul și legătorul sau atelierul în care au fost legate cele trei cărți, să fie venețieni; vom face o prezentare detaliată a lor:

¹ Denumirea latină pentru un „volum alcătuit din două sau mai multe lucrări diferite, legate împreună”; vezi *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei RSR, 1975, p172.

LUCANUS, Marcus Annaeus

Pharsalia/Annei Lucani; ed. Joannes Sulpitius Verulanus et Omnibonus Vicentius. Venezia: Augustinus de Zanis pro Melchiorre Sessa, 4 iunie 1511.

[4], 205 f. (cum sign.): il.xilograv.; 2°(32cm).

Cuprinde:

♦ *Pagina de titlu* cu următorul text tipărit cu roșu: *Annei Lucani Bellorum// civilium scriptoris accu-// ratissimi Pharsalia antea temporum iniuria// difficilis ac mendosa. Novissime autem // a viro docto expolita et app[er]ime plusq[uam] bis mille locis eme[n]data. Scribe[n]tibus Joanne Sulpitio et Om // nibono vicentino viris eru // ditissimis. Additis i[n]sup[er] // de novo grecis que // ubiq[ue]deerat. Nec // no[n] utilissimis // apostillis. // Una cum figuris suis locis apte dispositis Itidemq[ue] al- // phabetica tabula que omnia scitu digna mirifice // complectitur // ;* marca tipografică a editorului comercial Melchior Sessa, imprimată cu negru. f.[1]r.

♦ *Tabula*: text pe patru coloane, f.[1]^v -[2]^v.

♦ *Dedicația*:

*Ad Amplissimum ac optimum patrem et Dominum D[ominum]
Antoniotum Gentilem Palavicinum Sanctae Romanae ecclesiae Tituli
Sanctae Anastasiae presbyterum Cardinalem dignissimum Io[anni]
Sulpitii Verulani interpretationem Lucani p[rae]fatio. - f. [2]^v -[3]^v.*

Lucani vita a Io[anne] Sulpitio congesta fideliter;

Historiae Argumentum ab eodem Sulpitio;

*Io[hannes] Britannicus Brixianus Hieronymo advocato Ambrosii
Iurisconsulti F[ilii] Salutem;*

M[arci] Annaei Lucani vita ex commentario vetustissimo. f.[3]^f -[3]^v.

Ex dimidiato codice particula ad poetae huius vitam pertinens sumpta;

Pomponii Infortunati M[arci] Lucani vita, f.[4]^f.

♦ *Ioannes Taperius brixianus Francisco Barbaro posteriori patricio Veneto integerrimo Salutem; Epigramma Laphranci Ch[ristiani] Annaeus Lucanus ad Lectorem (8 versuri); Lucani Epitaphium (24 de versuri); Ioannis Petri Feretti Rhavenatis Epigramma ad Lectorem (8 versuri). - f.[4]^v.*

♦ *Pharsaliae liber primus[-decimus]. - f. 1-205^v*

♦ *Registrul*; colofonul, cu textul: *Habes lector candidissime Annaeum
Lucanum doctissimi viri industria optime // recognitum, cunctiq[ue]
erroribus ita expurgatum, ut nec in textu, nec in co[m] // mento
aliquid reprehensione dignu[m] reperiatur. Impressum Vene // tiis
summa diligentia & opera solertissimi Viri Melchioris // Sessae Anno
Domini. M. D. XI. die IIII. Me[n]sis Iunii. // Cum Gratia et Privilegio.
//;* a doua marcă tipografică a editorului Melchior Sessa, cu monograma M. S., f. 205^v.

Autorul cărții este poetul **Marcus Annaeus Lucanus**, născut la Cordoba, Spania, în anul 39 p.Ch., mort la Roma în anul 65 p.Ch. Tatăl său, procurator imperial, era fratele filozofului Seneca. Trimis la unchiul său la Roma, tânărul Marcus beneficiază de profesori vestiți; ulterior a practicat avocatura; prima sa operă, **Iliaca**, scrisă pe vremea când urma școala de retorică, a fost inspirată de căderea Troiei. La Atena, în anul 60 p.Ch., a fost invitat de împăratul Nero să participe cu un poem la jocurile neroniene; pentru poemul **Laudes Neronis**, „**Elogiul lui Nero**”, va primi titlul de laureat în arta poeziei. A mai scris: **Salticae fabulae**, o culegere de pantomime; **Saturnalia**, poeme satirice; **Silvae**, improvizații în versuri, epigrame, scrisori. Și-a încercat puterile în tragedie: **Medeea** și în epopee: **Pharsalia**. Când a început opoziția lui Seneca față de Nero, s-au alterat și relațiile dintre poet și împărat. Implicați în conjurația lui Calpurnius Piso, din anul 65 p.Ch., filozoful a primit de la Nero ordinul de a se sinucide, iar nepotul său, Lucan, s-a otrăvit.

Din **opera** atât de variată a lui Lucan s-a păstrat în întregime doar epopeea **Pharsalia**, o epopee istorică, închinată războiului civil dintre Cezar și Pompei, război ce a avut loc între anii 49-47 a.Ch., în care izvoarele utilizate sunt respectate, atât în nararea faptelor, cât și în explicarea cauzelor care le-au generat; de fapt, poemul prezintă originile regimului imperial, la baza căruia au stat războaiele civile; în primele trei cărți, scrise în perioada bunelor relații cu Nero, Lucan consideră justificată trecerea de la republică la imperiu; după modificarea raporturilor dintre împărat și cei doi Annaeus, începând cu cartea a IV-a a epopeii, poetul se plasează pe o poziție ostilă împăratului și regimului său despot; atacul este indirect, Lucan zugrăvind-l pe Iuliu Cezar ca pe un maniac egoist, cinic, crud, sângeros, nebun, un adevărat monstru; de fapt îl portretizează pe Nero; în opoziție cu Cezar, Pompei și Cato sunt idealizați până la exagerare; regretul pentru dispariția republicii reiese și din tonul patetic cu care este descrisă lupta de la Pharsalos. Poemul se întrerupe brusc la cartea a X-a, deși autorul își propusese un plan mult mai vast. Deși a avut o documentație de primă mână (Titus Livius, Caesar, Cicero), în tratarea faptelor trecute apar unele erori și confuzii; în schimb, comentând istoria trăită de el, Lucan analizează cu pătrundere cauzele și efectele diferitelor evenimente; abandonează miraculosul mitologic, ca element epic, înlocuindu-l cu fapte reale, verosimile. În spiritul modei literare din vremea sa, a introdus în epopee, elemente de erudiție: etnografice, geografice, de istorie naturală, astronomice, arheologice, de cele mai multe ori fără strictă justificare; a făcut abuz de discursuri, motiv pentru care **Quintilian** îl socotește mai degrabă orator decât poet. Cu toate limitele care decurg din manierismul curentului literar susținut și condus de

Seneca, **Pharsalia** rămâne opera memorabilă a unui poet-cetățean, care pune interesele statului roman mai presus de orice, un protest împotriva tiraniei și oprimării, un imn închinat libertății, virtuții și curajului. Pentru toate aceste calități, contemporanii i-au adus elogii. **Statius** i-a dedicat un poem întreg, **Martial**, **Quintilian** și alți autori antici i-au relevat meritele. **Dante**, în nemuritoarea sa operă, **Divina comedie**, l-a plasat printre marii poeți ai lumii.

Cele mai vechi **manuscrise** ale *Pharsaliei*, care ne-au parvenit, figurează, fragmentar, pe palimpseste din secolul al IV-lea, aflate la Viena, Roma și Napoli; menționăm manuscrisul de la *Montpellier H 113*, datând din secolele al IX-lea – al X-lea și manuscrisul *Vossianus*, din secolul al X-lea, aflat la Leiden.

Editio princeps: a apărut la Roma în anul 1469; nu avem în țară nici un exemplar. Între această dată și anul 1500, *Pharsalia* a fost publicată în cca. 20 de ediții, majoritatea italiene; în România există o singură ediție, tipărită la Veneția, la 14 mai 1477, conservată la Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia.

Ediția din care face parte exemplarul descris reia, ca text și comentariu, o valoroasă ediție din secolul al XV-lea. Textul este încadrat de comentariu, care, la rândul lui, a fost îmbogățit și precizat prin numeroase marginalia. La fiecare început de carte (liber), textul este precedat de o ilustrație (6,5 x 8 cm), de o letrină ornată (4,5 x 4,5 cm) și de inițiale ornate (1,5 x 1,5 cm), totul realizat prin xilogravură. Unele ilustrații au și legende tipărite, cuprinzând numele personajelor și ale localităților. Toate cele zece

personaje și zece letrine au fost colorate de mână (complet sau parțial), într-una (castaniu deschis) sau două culori (castaniu deschis și ocru); oglinda textului are dimensiunile 25x16,5 cm., cu 63 de rânduri pe pagină.

În foarte multe locuri apar adnotări manuscrise ale textului, în limba latină, cu cerneală neagră, care, sub influența timpului, a suferit o intensă decolorare. Se pot observa două grafii: un scris cursiv, foarte mărunț, cu care a fost adnotat atât textul, cât și comentariul, și un alt scris, mai mare, cu litere asemănătoare celor de tipar, scrisul unui lector

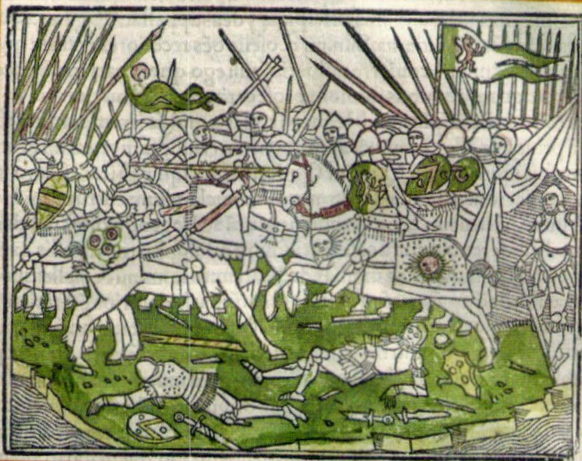
rămas anonim, dar care, la f. 205^v, după încheierea textului tipărit, a notat data la care și-a încheiat lectura și adnotarea: „*Finis anno domini 1527 dominica die ante festum Michaelis f.p.*” [7 mai 1527]; este foarte posibil ca acest lector să fie primul proprietar al cărții, ținând seama de faptul că volumul a fost legat în anul 1523 iar însemnarea pe carte s-a făcut patru ani mai târziu, în anul 1527.

Însemnări manuscrise: „*Andreas Schar Fulletelh // D[omi]ne non sum dignus tua in me collata gratia. Gen. 32*”; „*Promotus deinde fuit in Superintendentem eiusque frater Thomas Scharschius fuit Parochus Mychrensis*” (pe partea interioară a copertei din față).

Ex-librisuri autografe: „*Andreas Schar Fulletelh*”; „*Andreas Scharschius Fuletelkomis*”; „*M.G.Haner Lindsburgen A[nno] 1728*” (pe pagina de titlu); ex-libris ștampilă ovală, cu tuș violet și textul: „*BÁRÓ // KEMÉNY GYULA PUSZTÁ-KAMARÁS*”; atât în interiorul ștampilei, cât și în afara acesteia, a fost notată cu creionul data „1890”.

CAESAR, Caius Iulius

[Opera]: Index Raimundus Marlianus. Ed. Luca Panetius. Venezia: Augustinus de Zanis, 13 VI 1517. - [4], CX, [8] f. (cum sign.): il. xilograv.; 2°(32 cm).

Caij Iulij Caesaris: Inuictis.

simi iperatozis cōmentaria: seculo:ū iniuria antea dif-
ficilia: et valde mēdosa. Nunc primū a viro docto
expolita: et optime recognita. Additis de no-
uo apostillis: Una cū figuris suis locis apte
dispositis. Nec nō regulata tabula q̄ oīa
loca: flumina: mōtes: v: bes: oppida:
īfinita plia: et quacq; digna
cognitu mirifice de-
monstrat.

Cuprinde:

◆ *Pagina frontispicii*, împodobită cu o xilogravură (14 x 17 cm), care înfățișază o scenă de luptă, cuprinsă într-un chenar dublu, roșu; imaginea este închisă într-o ramă bogat ornamentată, cu motive fitomorfe, păsări, putti și mascheroni, totul colorat de mână în oliv și maro. Sub acest tablou frumos înrămat, textul, tipărit cu roșu și negru: *CAIJ JULIJ CAESARIS, INVICTIS- // simi i[m]peratoris com[m]entaria, seculoru[m] iniuria antea dif- // ficilia, et valde me[n]dosa. Nunc primu[m] a viro docto // expolita, et optime recognita. Additis de no- // vo apostillis, Una cu[m] figuris suis locis apte // dispositis. Nec no[n] regulata tabula q[uae] o[mn]ia // loca, flumina, montes, urbes, oppida, // i[n]finita p[re]lia, et quaeq[ue] digna // cognitu mirifice de // monstrat. //, f.[1]^r.*

◆ *Lucas Olchinensis artium et legum professor Rosello de Rosellis patavo foelicitatem*. f. [1]^v.

◆ *Commentariorum Caesaris tabula* (text pe trei coloane). f.[2]-[4].

◆ *Liber primus [-septimus] de bello Gallico*. f. I-XLIII^r.

◆ *A. Hircii derelictorum de bello Gallico liber VIII*. f. XLIII^v-LXI; f. LI, xilogravură (14x17 cm) și inițială istoriată (4,5x4 cm).

◆ *C[aii] Iulii Caesaris De bello civili liber primus [-tertius]*. f.LXII-LXXXII^r; două xilogravuri (14 x 17 cm) și inițiale istoriate la p. LXII și LXVIII.

◆ *C[aii] Iulii Caesaris De bello civili liber quartus; A. Hirtii aut opii commentariorum de bello Alexandrino liber quartus*. f.LXXXII^v-XCII^r.

◆ *C[aii] Iulii Caesaris De bello civili liber quintus; A. Hirtii aut opii commentariorum De bello Africo liber quintus*. f.XCII^v-CIV^v.

◆ *A. Hirii aut opii commentariorum de bello hispaniensi liber sextus*. f. CV-CX^r.

◆ *Registrul; colofonul*, cu textul: *Habes lector peritissime Caesaris co[m]me[n]taria antea impressorum in-// iuria trunca. Nunc autem viro docto optime re // cognita et in pristinum candorem redacta. Impressa mira // diligentia Venetiis, per Augustinu[m] de Zanis de // Portesio Anno reconciliatae nativitatis // M.D.XVII die XIII Iunii*. f.CX^v.

◆ *Index eorum quae in Commentariis C[aii] Iulii C[ae]saribus habent[ur] p[er] ordine[m] Alphabeti per Raimundum Marliandum hominem sui temporis eruditissimu[m]. In quo diligenter quidem sed cursim recognitio quaedam emendata sunt quaedam vel dempta vel mutata multa addita usq[ue] ad haec tempora*. f.[1]-[7].

Autorul cărții este **Caius Iulius Caesar**, născut la Roma, 13 iulie 101 a.Ch., mort la Roma, la 15 martie 44 a.Ch., om politic, comandant militar, memorialist. Descendent al unei ilustre familii de patricieni (gens Iulia), a studiat cu celebrul grămatic și orator Marcus Antonius Gnipho și l-a audiat, la Rhodos, pe vestitul retor Apollonios Molon. Între anii 74 și 60 a.Ch. a parcurs întregul „cursus honorum” (treptele carierei unui om de stat); în anul 60 a.Ch., împreună cu Pompei și Crassus, a încheiat primul triumvirat; consul în anul 59 a.Ch., a proclamat legi agrare și a suprimat veniturile ilegale pe care le realiza aristocrația senatorială; între anii 58-50 a.Ch. a realizat cucerirea întregii Galii, dobândind glorie militară, devotamentul necondiționat al armatei, partizani la Roma, dar și numeroși dușmani; prin moartea lui Crassus, în anul 53 a.Ch., triumviratul s-a destrămat; la 24 ianuarie 49 a.Ch., a început războiul civil dintre Caesar și Pompei; înfrânt în Grecia, la Pharsalos, la 9 august 48 a.Ch., Pompei este ucis de oamenii regelui Egiptului, Ptolemeu; Caesar trece în Egipt, înfrânge oștile lui Ptolemeu la Alexandria, în 47 a.Ch. și încredințează tronul Egiptului surorii lui Ptolemeu, Cleopatra; romanul de dragoste dintre Caesar și regina Cleopatra precum și nașterea fiului lor, Caesarion, vor isca profunde nemulțumiri, în special în rândurile senatorilor; întors din Egipt, obține importante succese militare împotriva republicanilor, în Africa, la Thapsus, în 46 a.Ch. și în Spania, la Munda, în 45 a.Ch.; în anii 47-44 a.Ch., a realizat importante reforme sociale, administrative și politice, dar la 15 martie 44 a.Ch., din cauza nemulțumirilor și temerilor provocate de unele din reformele și acțiunile sale și, în special, de intenția sa de a se proclama dictator pe viață, Caesar a fost asasinat, chiar în incinta senatului, de o conjurație a senatorilor, care-i avea în frunte pe Brutus și Cassius.

Opera lui Caesar a fost vastă, ilustrând o mare diversitate de preocupări. Din păcate, în afara câtorva scrisori adresate lui Cicero și publicate de acesta, din opera lui Caesar nu ne-au parvenit decât două lucrări: **Commentarii de bello Gallico** „*Note asupra războiului galic*” și **Commentarii de bello civili** „*Note asupra războiului civil*”; ambele lucrări se disting prin claritatea narațiunii și prin eleganța stilului.

Commentarii de bello Gallico cuprinde, în VII cărți, expunerea faptelor săvârșite de Caesar în Galia, între anii 58 și 52 a.Ch.; lucrarea a fost scrisă și publicată în anul 52 a.Ch., pentru a contracara propaganda adversarilor săi, care-l acuzau că se lansase în cucerirea Galiei pentru a-și satisface setea de glorie și pentru a se îmbogăți; deși avea o memorie prodigioasă, Caesar s-a documentat în arhiva de război, și-a revăzut

însemnările personale, rapoartele subalternilor, ca și rapoartele pe care el însuși le înaintase senatului; pentru informațiile geografice și etnografice a consultat literatura deja existentă, s-a folosit de propriile observații, ca și de informațiile obținute de la prizonierii de război. În relatarea faptelor, mai ales din domeniul militar, Caesar a căutat să respecte, pe cât posibil, adevărul. Astfel, el nu a ascuns momentele de panică, de descurajare ori de derută ale propriei armate, a menționat jafurile și asasinatele comise asupra celor învinși, acte firești, de altfel, pentru mentalitatea unui comandant roman. În **Commentarii de bello Gallico** arta literară atinge aproape perfecțiunea, lucru care a fost apreciat și de contemporanii autorului.

În **Commentarii de bello civili**, Caesar a făcut eforturi deosebite pentru a arunca întreaga vină a războiului fratricid asupra dușmanilor săi și a căutat să-și justifice acțiunile, invocând practici constituționale: apărarea drepturilor tribunilor plebei și repararea jignirii aduse demnității sale de proconsul; nu a amintit nimic despre îndreptățirea constituțională a adversarilor săi; remarcabilele calități stilistice ale lucrării au fost recunoscute încă din antichitate, deși subiectul ei era delicat pentru contemporanii evenimentelor.

Quintilian și **Tacit** au lăudat opera lui Caesar, **Plutarh** și **Appian** au folosit-o ca sursă pentru scrierile proprii. În evul mediu, Caesar a fost mult citit; savantul bizantin **Maximos Planudes** (1260- 1310) l-a tradus în limba greacă. Renașterea a manifestat un interes deosebit pentru el. **Petrarca** a scris o biografie a lui Caesar, iar umanistul german **Nicodem Frischlin** a scris o piesă de teatru pentru școli, **Helvetio-Germani**, inspirată din **Commentarii de bello Gallico**, precum și piesa **Julius Caesar et M. T. Cicero redivivus**, tradusă în limba germană de fiul său, Jacob Frischlin. Napoleon I și Napoleon al III-lea au căutat soluții strategice în scrierile sale.

Locotenentul lui Caesar în Galia, **Aulus Hirtius**, mort în anul 43 a.Ch., a mai adăugat o carte, cea de a VIII-a, la **De bello Gallico**, narând, într-un stil monoton, dar nu lipsit de claritate, evenimentele petrecute în ultimii doi ani ai războiului cu galii, 51-50 a.Ch. Se pare că tot el a compus și **De bello Alexandrino** (47 a.Ch.), relatarea campaniei împotriva regelui Ptolemeu al Egiptului; tot sub numele lui **Hirtius** au circulat, în timp, relatarea evenimentelor legate de luptele de la Thapsus **De bello Africo** și de la Munda **De bello hispaniensi**.

Până la inventarea tiparului, opera lui Caesar a circulat în copii **manuscrise**. Cel mai vechi manuscris păstrat, care cuprinde numai **De bello Gallico**, este *Bongarsianus*, păstrat la Amsterdam, provenind din secolul al

IX-lea – al X-lea, iar cel mai vechi manuscris care cuprinde întreaga operă a lui Caesar și operele continuatorilor este *Thuaneus* sau *Parisinus* nr. 5764, datând din secolul al X-lea.

Editio princeps: a apărut la Roma, în anul 1469.

Prima ediție îngrijită de Luca Panetius (Lucas Olchinensis), profesor de drept și filolog reputat, a apărut la Veneția, tipărită tot de Augustin de Zanis, la 17 august 1511; i-a urmat o traducere în limba italiană, tipărită la Veneția, de Jacopo Penzio da Lecho, la 4 februarie 1517, apoi ediția din care face parte exemplarul descris.

La sfârșitul operei lui Caesar, ca index alfabetic al acesteia, apare lucrarea lui **Raymondo de Marliano**, Raimundus Marlianus, în forma latinizată a numelui, scriitor și geograf italian, născut la Louvain în jurul anului 1420, mort în anul 1475; geograf italian, scriitor erudit.

Opera: *Veterum Galliae locorum, populorum, urbium, montium ac fluviorum alphabetica descriptio*, s-a tipărit prima dată la Treviso, în anul 1480, fiind reeditată adesea independent sau la sfârșitul operei lui Cezar, ca în cazul de față.

Volumul este bogat ilustrat cu xilografuri de 14 x 17 cm și inițiale istoriate de 4,5 x 4,5 cm la începutul fiecărui nou titlu, cu xilografuri de 6 x 7,5 cm și inițiale ornate de 3,5 x 3 cm la începutul fiecărei cărți; oglinda textului are dimensiunile 23,5x15 cm., cu 45 de rânduri pe pagină. Un ex-libris autograf, indescifrabil, însoțit de anul „1847”, nu ne permite să aflăm numele celui care a stăpânit, ori numai a citit cartea, la acea dată (creion negru, f. I).

APPIANUS

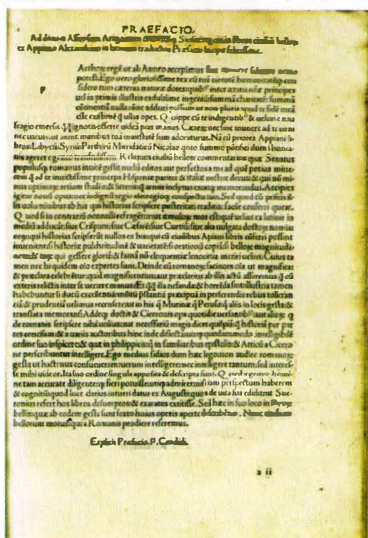
Historia Romana. [Lat.] Trad. Petrus Candidus. P. 1-2 .
Venezia: Christophorus de Pensis, 20 XI 1500. - [180] f. (cum
sign.); 2° (31 cm).

**Apianus Alexandri
nus De bellis
Civilibus.**

Tipărită în anul 1500, cartea este un **incunabul**; nu are foaie de titlu, pe prima pagină apare titlul cărții **Apianus Alexandri/nus. De bellis/civilibus**; pe pagina a doua apare **Praefacio** semnată de **Petrus Candidus**, cel care și traduce textul din limba greacă în limba latină; pe verso-ul acestei pagini se află **Tabula**, reprezentând sumarul cărții și urmează textul propriu-zis.

Autorul cărții este **Apian**, *Appianus* în grecește, *Appianus* în variantă latină, istoric grec, născut la Alexandria, în Egipt. Deoarece coordonatele cronologice ale vieții sale apar diferit în sursele consultate (86-169 d.Ch.²; 95-162 d.Ch.³; 105-195 d.Ch.⁴) vom subscrive și noi la formularea mai sigură, adoptată de unele studii și enciclopedii, care îl plasează în secolul al II-lea d.Ch., fără alte precizări. Frecventând școlile de retorică, și-a însușit cultura obișnuită a vremii sale; a dobândit faimă ca avocat, pe vremea împăraților Traian (98-117 d.Ch.) și Hadrian (117-138 d.Ch.) dar, în urma unei răscoale, a fost nevoit să părăsească Alexandria, din cauza atitudinii sale filoromane. Stabilit la Roma, a obținut cetățenia și rangul de cavalier. A pledat în calitate de avocat al fiscului, ulterior fiind numit „procurator Augusti”, probabil în Egipt.

Opera lui Apian este formată dintr-o singură lucrare, **Istoria Romei**, scrisă în limba greacă, circulând sub titlul **Romaika**, ori în variantele **Romaïke Arhaiologhia** și **Romaïkai Historiai**. Evitând criteriul tradițional, cronologic, autorul a adoptat un criteriu etnografic: în monografia specială, cuprinsă în 24 de cărți, el a prezentat evenimentele istorice în ordinea cuceririlor romane: **Cartea I** tratează epoca regilor; **cartea a II-a** - cucerirea Italiei; **cartea a III-a** - războaiele cu samniții; **cartea a IV-a** - războaiele cu galii; **cartea a V-a** - cucerirea Siciliei și a celorlalte insule; **cartea a VI-a** - războaiele cu Spania; **cartea a VII-a** - războaiele cu Hanibal; **cartea a VIII-a** - cucerirea Libiei; **cartea a IX-a** - cucerirea Macedoniei și a Iliriei; **cărțile a X-a – a XI-a** - războaiele cu Siria; **cartea a XII-a** - războaiele cu Mitridate; **cărțile a XIII-a – a XVII-a** - războaiele civile; **cărțile a XVIII-a – a XXII-a** - cucerirea Egiptului; **cartea a XXIII-a** - luptele cu dacii; **cartea a XXIV-a** - războaiele cu

² Maria Marinescu-Hinu; Adelina Piatkowski *Istoria literaturii eline*, Editura științifică, București, 1972.
³ *Dicționar enciclopedic*, vol. I A-C, Editura Enciclopedică, București, 1993.
⁴ *Scriitori greci și latini*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1972 (articolul APIAN semnat de prof. N. I. Barbu).

Arabia. Istoria se încheie, probabil, cu războaiele cu părții și cu o expunere asupra administrației romane; din păcate, lucrarea nu ne-a parvenit în întregime; s-a păstrat: prefața, fragmente din cărțile a I-a – a V-a, cărțile a VI-a – a VIII-a aproape complete, partea privitoare la Iliria din cartea a IX-a și cărțile a XI-a – a XVIII-a în întregime. Regretăm, în special, pierderea **cărții a XXIII-a**, care prezenta luptele romanilor cu dacii.

Din prefață aflăm care a fost mobilul scrierii acestei opere: admirația coplesitoare a autorului față de calitățile romanilor, care au întrecut toate celelalte popoare prin vitejie, hărmicie și spirit organizatoric. Pe parcursul lucrării, Apian își manifestă în diverse ocazii această admirație. Iată un pasaj edificator: *Nici o împărăție până acum nu s-a întins atât de mult în spațiu și în timp. Căci nici puterea grecilor – dacă cineva ar pune la un loc pe atenieni și spartani și pe tibetani, care au fost pe rând stăpânii Greciei, începând de la expediția lui Darius, de când puterea grecilor a început mai des strălucesc, și până când Filip, fiul lui Amyntas, a ajuns stăpân în Hellada – n-ar părea atât de strălucitoare* (cartea I, cap. VIII). Opera este importantă prin materialul documentar pe care-l conține și prin consemnarea unor amănunte interesante referitoare la diferite evenimente ale istoriei romane. O parte importantă și deosebit de reușită a lucrării este cea consacrată războaielor civile. Se apreciază că în nici o altă operă antică nu se întâlnește o expunere la fel de clară a împrejurărilor care au condus la aceste războaie. Atât prin conținut cât și prin calitățile ei stilistice, **Istoria lui Apian** s-a bucurat de un interes constant de-a lungul veacurilor. În secolele al II-lea și al XV-lea a circulat în numeroase copii **manuscrise**, în limba greacă: se remarcă manuscrisele *Vaticanus* nr. 14 din secolele al XI-lea – al XII-lea, *Parisinus Regius* nr. 1672, din secolul al XIV-lea, *Laurentianus* nr. 70 din secolul al XV-lea etc. La jumătatea secolului al XV-lea, din însărcinarea papei Nicolae al V-lea (1447-1455), filologul Petrus Candidus a tradus opera istoricului grec în limba latină.

Editio princeps: a apărut la Veneția, în 1477, sub titlul **Historia Romana**, cuprinzând, în două părți, tot ce s-a mai păstrat din lucrarea originală; ediția a fost tipărită în 4° de **Erhard Ratdold**, **Bernhard Maler** și **Peter Löslein**⁵. Din această valoroasă „editio princeps” avem în țară cinci exemplare: la Biblioteca națională a României din București⁶, la Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia⁷, la filiala Cluj-Napoca a Bibliotecii Academiei Române, la Biblioteca Muzeului Brukenthal din Sibiu⁸ și la Biblioteca Teleki-

⁵ Gesamtkatalog der Wiegendrucke. Herausgegeben von der Kommission für den Gesamtkatalog der Wiegendrucke. Band I-X (Lief. 1) Leipzig; Stuttgart; Berlin: Hiersemann – Akademie Verlag, 1925-1992.

⁶ Elena-Maria Schatz, *Catalogul colecției de incunabule*, București, 1995 (Biblioteca Națională a României).

⁷ Kulcsár Petrus, *Catalogus incunabulorum Bibliothecae Batthyanyanae*, Szeged, 1965.

⁸ Jugăreanu Venturia, *Catalogul colecției de incunabule*, Sibiu, 1969 (Biblioteca Muzeului Brukenthal).

Bolyai din Târgu-Mureș⁹, singurul exemplar complet. Cea de a doua ediție a lucrării, din care face parte și exemplarul muzeului, cuprinde aceeași versiune latină a lui Petrus Candidus, tipărită tot la Veneția, în atelierul meșterului **Christophorus de Pensis**, care a încheiat tipărirea, așa cum aflăm din colofonul lucrării, în cea de a 20-a zi a lunii noiembrie, în anul 1500.

Prefața lucrării, semnată de traducător, este adresată „*divinului Alphonsus, rege al Aragonului și al celor două Sicilii*”; este vorba, desigur, de Alfonso al V-lea (1396-1458), rege al Aragonului și al Siciliei între anii 1416 și 1458; deși nu este datată, din faptul că prefața este adresată acestui suveran, se pot deduce două lucruri:

- traducerea a fost efectuată între 1447 - anul alegerii lui Nicolae al V-lea ca papă și 1458 - anul morții regelui Alfonso al V-lea;
- aceasta este prefața cu care a circulat traducerea lui Petrus Candidus, în varianta manuscrisă, iar cu ocazia tipăririi s-a considerat necesară publicarea integrală a acestei prefațe care a însoțit-o la prima ei apariție.

Ca și prima ediție, cea de a doua are două părți: partea I cuprinde războaiele civile, cucerirea Iliriei și războaiele cu galii; partea a II-a începe cu Epistola traducătorului adresată Papei Nicolae al V-lea și cu *Prohoemium* – prefața originală a lucrării, scrisă de Apian, urmată de cucerirea Libiei, cucerirea Siriei și războaiele cu Mitridate.

Volumul este format din 29 de caiete, 26 caiete de câte șase foi fiecare, trei caiete a câte opt foi fiecare; foile nu sunt numerotate; textul este tipărit cu caractere romane, având 45, 46 rânduri pe pagina completă, oglinda textului: 24x15,6 cm. Este o tipăritură sobră, cu spații libere în dreptul inițialelor capitolelor și cu *litere de așteptare* care însă nu au fost completate cu miniaturile care apar pe alte exemplare; este, deci, un exemplar care nu a beneficiat de nici o înfrumusețare

⁹ *Catalogul incunabilelor din Biblioteca Teleki-Bolyai = Catalogul incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai, Târgu Mureș, 1971.*

ulterioară, în schimb textul a primit numeroase adnotări manuscrise, note de lector, în limba latină, cu cerneală neagră. Lucrarea este completă și foarte bine conservată.

Legătura întregului volum, datată 1523, este formată din tăblii din lemn și piele albă cu ornamente specifice secolului al XVI-lea; are o încuietore metalică în stare de funcționare, însă din cea de a doua au rămas doar urme; se păstrează în condiții mediocre: hârtia este pătată, îngălbenită de vreme; tăbliile din lemn ale legăturii prezintă numeroase găuri de zbor, urme ale unui atac puternic de carii; jumătate din pielea ce acoperea cele două coperte a fost tăiată. În țară mai există un singur exemplar din această ediție, la Biblioteca Națională din București, descris în **Catalogul colecției de incunabule**, la poziția 13; în colecțiile muzeului prahovean volumul a intrat în anul 1957, achiziționat prin anticariat.

Summary

In the patrimony of bibliophile values of the History Museum in Ploiesti there is a colligate of three books printed in Venice in the 16th century. The three books are: Lucanus's Pharsalia, published in 1511; Caesar's De bello gallico – 1517; Apian's Historia Romana, printed in 1500 and they were bound in one single volume in 1523, in the given order.

The study gives a minute presentation of the books, including details concerning the authors, their works and, of course, the essence of each book.

The volume, realized in 1523 by uniting the three books, keeps the original binding and represents a bibliophile rarity, unique in Romania.

MANUALELE ȘCOLARE LA ROMÂNI

dr. GHEORGHE MARIA MARIANA

În cursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XVI-lea și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, românii au cunoscut, pe plan economico-social, politic și cultural, transformări hotărâtoare, care au însoțit trecerea lor la starea de națiune modernă. Procesul a fost însă deosebit de complicat, dată fiind răspândirea și împărțirea lor teritorială și stavilele care au stat în calea unei dezvoltări firești.

Complexitatea situației teritorial-politice s-a reflectat, firesc, în domeniul învățământului, adăugându-se la aceasta impactul factorilor externi pe plan politic și cultural. În cele două țări autonome, aflate până în 1821 sub conducerea domnilor fanarioți, accentul a fost pus de aceștia pe un învățământ în limba greacă, evidențiat, de altfel, la mediu și chiar superior, prin Academiile Domnești din București și din Iași, instituții de cultură în care s-au format cadrele atât în Principatele Române, cât și pentru Orientul creștin supus dominației otomane; la Academia de la București trimitea chiar țarul Petru cel Mare tineri la studii la începutul secolului al XVII-lea¹. Aceste instituții de învățământ aveau un nivel înalt, nu numai în ceea ce privea științele umane, dar și în domeniul științelor exacte: al chimiei, al matematicii și fizicii. În schimb, școlile orășenești și cele sătești nu depășeau, în general, nivelul învățământului elementar, câteva dintre cele dintâi atingând doar pe cel al primelor clase gimnaziale. Numărul acestor școli era, de asemenea, relativ redus, deși au existat, uneori, străduințe pentru extinderea rețelei de învățământ. Astfel, în anul 1741, domnitorul Constantin Mavrocordat ordona ispravnicilor de județe „să așeze dascăli de ispravă să învețe copii” la mănăstiri, târguri și chiar în satele mai mari².

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, mai ales după 1821, când regimul fanariot a luat sfârșit, situația aceasta a înregistrat o evidentă ameliorare, accentuată în perioada Regulamentului organic. De altfel, încă în ultimii ani ai perioadei fanariote, a luat naștere un învățământ înalt în

¹ Victor Papacostea, *Doi bursieri ai lui Petru cel Mare la școlile din București*, în volumul *Civilizație românească și civilizație balcanică*, București, 1983, p. 330-334.

² Ștefan și Florela Bârsănescu, *Educația, învățământul, gândirea pedagogică din România. Dicționar cronologic*, București, 1978, p. 35-36.

limba română. Academii grecești și-au închis porțile și, în schimb, învățământul înalt românesc a început să se dezvolte la nivel european, însumând treptat funcțiile unor instituții liceale integrale și chiar ale începuturilor unui învățământ universitar de limbă română. Totodată, în Țara Românească mai ales, s-a dezvoltat în aceeași perioadă, înainte de 1848, o rețea importantă de școli satești, în care se predă un învățământ elementar de rang inferior, dar mulțumită căruia, totuși, mii de țărani s-au alfabetizat și au dobândit chiar elemente primordiale ale unei culturi generale incipiente.

Dobrogea se găsea sub stăpânirea directă a Porții. Dar și aici românii au izbutit să-și organizeze școli proprii în orașe și chiar în unele sate, neîndoielnic, de nivel elementar, un rol important avându-l în această privință păstorii transhumanți transilvani, mulți dintre învățători fiind, de altfel, ardeleni, iar alții munteni³.

Între Prut și Nistru, Basarabia, anexată Imperiului Rus în 1812, a beneficiat inițial de autonomie, în temeiul Așezământului de Organizare din 1818, care stabilea că „*provincia basarabeană își păstrează compunerea sa națională și de aceea capătă un mod de administrare special*”⁴, dar peste zece ani, în 1828, acest statut de autonomie a fost suprimat, și limba rusă a fost introdusă dominant în viața publică. Școlilor existente și înainte de 1812, ca și seminarului înființat la Chișinău în 1813, cu limba de predare română, li s-a adăugat, în 1833, un liceu, creat tot în capitala provinciei. În cadrul acestei instituții, limba română, inițial obiect de predare obligatoriu, a fost apoi considerată ca limbă străină; elevii trebuiau să aleagă între limba „moldovenească” și cea germană, și, mai apoi, între limba „moldovenească” și cea greacă⁵. Dezvoltarea învățământului basarabean a fost în general înceată (în 1875 exista o populație școlară de aproximativ 28.000 elevi, la o populație a provinciei depășind un milion) și, totodată, s-a înregistrat o treptată limitare a învățării limbi române, ajungând până la interzicerea ei, în 1870.

În Țara Românească și Moldova, au existat, în secolul al XVIII-lea, școli domnești la orașe, aflate în grija statului, școli pe lângă mănăstiri și biserici și școli la sate, înființate din inițiativa unor stăpâni de moșii, a bisericii și chiar a comunităților satești. Unele din școlile domnești de la orașe, mai ales

³ Adrian Rădulescu și Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Drobrogea, București*, 1979, p. 233-234, 257.

⁴ Alexandru Boldur, *Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812-1828*, Chișinău, 1829, p. 43.

⁵ *Idem*, *Istoria Basarabiei*, Chișinău, 1940, vol III, p. 106.

în capitale, transmiteau elevilor și elemente ale învățământului liceal, ca și școlile organizate, în ambele state românești, pe lângă episcopii.

În Transilvania, în unele localități, pe lângă mănăstirile românești și în sate, atât greco-catolicii, care au putut să-și organizeze la Blaj și un învățământ liceal, cât și ortodocșii, și-au dezvoltat, în aceeași etapă, o rețea de învățământ. Spre finele secolului al XVII-lea, Gheorghe Șincai izbutise să înființeze 376 de școli greco-catolice; dezvoltarea celor ortodoxe a fost mai lentă, dar, în 1807, existau 131 școli ortodoxe în Transilvania, la care se adăugau cele 119 din comitatele Oradea și Arad⁶.

În Banat, în 1802, din 408 școli ortodoxe, 326 erau românești și 7 sârbo-române.

În Bucovina, în 1792, se constatau 32 de școli românești⁷. În teritoriile granițelor militare, dezvoltarea învățământului a fost, de asemenea, importantă: în 1818 se înregistrau 88 de școli la granița militară bănățeană⁸. În cursul primei jumătăți a secolului al XIX-lea, rețeaua de învățământ a crescut. În 1841 existau 285 de școli ortodoxe românești în Transilvania⁹; în 1858, numărul lor atinsese cifra de 676, în timp ce greco-catolicii beneficiau, și ei, de aproximativ 500 de școli¹⁰; saltul era evident.

În Principate, a fost, de asemenea, vizibil progresul învățământului elementar, deși prioritar, în Țara Românească, unde în 1846 erau înregistrate 882 de școli numai în Oltenia¹¹.

Manualele destinate acestei mase școlarizate au reprezentat un important și esențial instrument de învățământ. Ele au reflectat, totodată, un teren de confruntare politică și națională. Afirmarea entității naționale, deosebit de importantă în procesul constituirii națiunii moderne, contrasta cu stăruitoarea încercare a autorităților de a pregăti integrarea în imperii a populației românești supuse, prin germanizare sau rusificare, în cazul provinciilor înglobate celor două imperii creștine în zonă, ori în Principatele române, supuse până în 1821 dominației fanariote, cu tentativa impunerii unei supremații culturale grecești. În cel de-al doilea sfert al secolului al XIX-lea, în Transilvania, încercarea de impunere a limbii ungare, chiar și în școlile de la Blaj, ori necesitatea de a se realiza un echilibru între traducerile

⁶ *Istoria învățământului în România...*, vol I, p. 282-283.

⁷ C. Moraru, *Parți din istoria românilor din Bucovina*, Cernăuți, 1878, vol II, p. 132.

⁸ *Istoria învățământului în România...*, vol I, p. 297-298.

⁹ Nicolae Albu, *Istoria școlilor românești...*, p. 13.

¹⁰ *Ibidem*, p. 49.

¹¹ Ștefan și Florela Bărsănescu, *Op.cit.*, p.74; G. D. Iscreu, *Contribuții privind învățământul la sate în Țara Românească până la jumătatea secolului al XIX-lea*. București, 1975.

de manuale străine și trebuințele concrete în această privință ale unei societăți moderne în plin proces de constituire, în Moldova și Valahia, au reprezentat, de asemenea, probleme ce trebuie avute în vedere.

Abecedarul a reprezentat, firesc, manualul de bază, punctul de pornire în procesul de învățământ. Cel dintâi abecedar românesc a apărut la Alba-Iulia, în 1699¹². I-au urmat, în 1726, un altul, editat la Râmnicu-Vâlcea, cu texte românești și slavone (în acea perioadă orașul aflându-se sub dominație austriacă), un altul la Cluj, în 1744 (de fapt, o ediție nouă a celui din 1699 de la Alba-Iulia), apoi, din nou, unul la Râmnicu-Vâlcea, în 1749 (numai cu texte românești), orașul fiind acum reînglobat Valahiei, pentru ca, în 1755, să fie tipărit la Iași primul abecedar din Moldova, larg răspândit și în Transilvania și apoi reeditat, în 1771, la Viena!¹³ Între timp, la Blaj, apare, în 1760, un alt abecedar: *Pravila după rânduiala slovelor de la buchi*¹⁴. Ceea ce putem remarca este faptul ca abecedarele circulau în întregimea teritoriului românesc, ceea ce a și determinat pe împărăteasa Maria Tereza ca, la 23 octombrie 1746, să interzică importul de cărți din Țara Românească¹⁵. Două decenii mai târziu, la 6 iunie 1768, din nou un ordin imperial repeta interdicția importului de carte din „provinciile străine”¹⁶.

Evident, însă, că circulația cărții n-a putut fi oprită prin astfel de măsuri, păstorii transhumanți transilvani ducând în desagile lor cărți din Principatele Române autonome. Nu era vorba, de altfel, doar de cărți de școală elementară, ci și de cărți bisericești, folosite intens în epocă și ca instrumente de învățământ. Interdicția nu era, de fapt, de ordin național, aflându-se abia la începutul formării națiunilor moderne, cât mai ales de natură religioasă. O parte dintre români fuseseră atrași la unirea cu biserica catolică, dar, cu toate cele făgăduite, mai puțin de jumătate acceptaseră parțiala părăsire a ortodoxiei și aceasta nu din convingere religioasă, cât mai ales cu speranța unei îmbunătățiri a situației lor, a înlăturării stării de toleranță pe plan religios și, mai ales, social-politic. Curentul de împotrivire a majorității fusese însă deosebit de puternic și de aici străduințele autorităților de a rupe legăturile dintotdeauna existente între românii celor două versante ale Carpaților și aceasta paralel cu o cruntă acțiune represivă.

¹² Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc...*, p. 101-102.

¹³ *Ibidem*, p.310, 315-316; Ștefan și Florela Bârsănescu, *Op.cit.*, p.34, 37, 39.

¹⁴ Nicolae Albu, *Op.cit.*, p. 315.

¹⁵ *Ibidem*, p. 307; Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, București, 1932, vol II, p. 134.

¹⁶ Onisifor Ghibu, *Din istoria literaturii didactice românești*, București, 1975, p. 46.

Împotrivirea s-a concretizat, din partea ortodocșilor, și în refuzul de a accepta, mai ales în momentele de acută tensiune confesională, din fericire depășite, chiar și abecedare editate de greco-catolici la Blaj. Aceasta explică de ce, în 1771, autoritățile centrale utilizaseră, pentru abecedarul apărut în tipografia Kurzböck¹⁷, primul abecedar tipărit în Moldova și nu pe cel apărut la Blaj, în 1760. Acestei tipografii i s-a încredințat, în 1770, prin hotărâre imperială, privilegiul de a tipări cărțile necesare românilor ortodocși din imperiu¹⁸, reprezentând, evident, încercarea de a întrerupe circulația cărții românești din Principate în Transilvania și, totodată, o metodă de control a tiparului destinat aceluiași români ortodocși.

Între timp, în deceniul al optulea al secolului XVIII-lea, profundele mutații din domeniul învățământului în Imperiul Austriei au avut firești repercursiuni și asupra românilor. Tipografia Kurzböck a desfășurat, în ceea ce i-a privit pe ortodocși, o intensă activitate. În 1777, a apărut o prelucrare a abecedarului german, lucrat de Felbiger în această tipografie vieneză, într-un tiraj de 10.000 de exemplare¹⁹; în 1781, a fost publicată o nouă ediție, caracterizată prin faptul că materialele pe care le cuprindea erau de ordin profan²⁰. În sfârșit, o a treia ediție, identică cu a doua, avea să apară la Buda, în 1808²¹.

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, și în Transilvania au apărut abecedare destinate românilor. La Sibiu, sasul Martin Hochmeister, a publicat un abecedar germano-român, care era de fapt o transliterare a abecedarului oficial de la Viena, apărut în toate limbile imperiului și, în același an, 1783, a fost publicat la Blaj un abecedar bilingv româno-german, cu o traducere românească mai îngrijită, datorită lui Gheorghe Șincai²². Merită să fie semnalat faptul că abecedarul tipărit de Hochmeister, transliterare a abecedarului oficial, îl vom reîntâlni la București, tocmai în 1847, într-o ediție maghiaro-germană²³, la tipografia Kopaining, destinată copiilor germanilor și maghiarilor stabiliți în acea vreme în capitala Țării Românești. Abecedare vor mai fi publicate la Sibiu, de data aceasta de tipograful Petre Barth, în 1788, 1795 și 1797; cel din 1788 a fost preluat doi ani mai târziu și

¹⁷ *Ibidem*, p. 47-49.

¹⁸ *Ibidem*, p. 47, Nicolae Albu, *Op.cit.*, p. 308.

¹⁹ Onisifor Ghibu, *Op.cit.*, p. 51.

²⁰ *Ibidem*, p. 53-55.

²¹ *Ibidem*, p. 54.

²² *Ibidem*, p. 55-61.

²³ *Ibidem*, p. 60.

tipărit de Kurzböck²⁴. În sfârșit, Șincai a tipărit, la Blaj, în 1796, un abecedar quadrilingv: latin, românesc, german și maghiar²⁵. Este drept că, în aceste decenii, n-a apărut în Principatele Române decât un abecedar grecesc, în 1783. Cu toate că autoritățile imperiale căutau să stăvilească importurile de cărți din Principate în Transilvania, un document din 1795 ne releva faptul că, dimpotrivă, domnul Alexandru Moruzi dispunea libera intrare a cărților ce urmau să se tipărească în Transilvania „*în limba rumânească*”, inclusiv a manualelor - „*geografii, fizică, filozofiea și altele asemenea*”²⁶. În mare număr erau răspândite, de asemenea, cărțile bisericești destinate ortodocșilor. Republicând, în 1791, „Psaltirea”, tipograful Petre Barth cerea cititorilor români transilvani s-o primească „*cu drag*” pentru că „*după izvodul cel de la Râmnic s-a făcut*”²⁷.

Deși în perioada fanariotă rețeaua școlară românească era mai restrânsă în Principate decât cea din provinciile românești ale Imperiului Austriei în condițiile atunci existente, importul de cărți școlare românești din Transilvania poate fi constatat în primul sfert al secolului al XIX-lea. De asemenea, începând din 1797, tipografia vieneză a lui Kurzböck a fost cumpărată de Ștefan Novacovici și mutată la Buda²⁸; această tipografie a avut o importantă contribuție la satisfacerea cerinței de carte din Principate, deși, în primul rând, și-a desfăcut producția în Banat și Partium. În 1826, tot la Buda, s-a tipărit un abecedar mai deosebit, purtând numele de „*Povățuitorul tinerimei către adevărata și dreapta cetire*”, care era atribuit lui Gheorghe Lazăr, dar care, în fapt, s-a demonstrat că nu-i era autor, și a cărui publicare a fost întemeiată pe sprijinul bănesc al marelui boier muntean Grigore Băleanu²⁹. În primul sfert al secolului al XIX-lea, au apărut abecedare la Sibiu, Brașov și Blaj, răspândite și în Moldova și Valahia.

După o pauză lungă, a fost publicat, la Iași, în 1828, un abecedar românesc³⁰. În același an, profesorul muntean Pleșoianu publica un frumos abecedar la Sibiu³¹, tradiția de a tipări în Transilvania menținându-se și mai târziu. Deși perioada Regulamentului Organic a însemnat pe plan cultural o certă înviorare a tiparului, atât în Țara Românească, cât și în Moldova, au fost

²⁴ *Ibidem*, p. 62-65.

²⁵ *Ibidem*, p. 73-75.

²⁶ „*Istoria învățământului în România...*”, vol I, p. 366.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Onisifor Ghibu, *Op.cit.*, p. 76.

²⁹ *Ibidem*, p. 88-89.

³⁰ *Ibidem*, p. 100-101.

³¹ *Ibidem*, p. 115-119.

editate abecedare pentru Principate și în Transilvania, unul dintre acestea fiind cel editat de Dimitrie Jianu, în 1836, la Sibiu, reeditându-l, apoi, cu unele modificări, la Brașov, în 1848³². Merită a fi semnalat, ca o curiozitate, avându-și însă certa semnificație, apariția la Iași, în 1848, a unui abecedar italo-român și, tot acolo, cu șapte ani mai înainte, a unui abecedar destinat copiilor catolici din Moldova.

Dacă în Bucovina n-au fost tipărite abecedare destinate românilor, până către mijlocul secolului al XIX-lea, în Basarabia, în schimb, au apărut în 1814, 1815, 1822, 1830, 1842, 1844, 1861, 1863 și 1865 abecedare ruso-române³³. În următoarea jumătate de secol, astfel de instrumente de învățământ nu vor mai fi publicate. Dacă în provinciile românești din Imperiul Austriei, iar apoi din monarhia dualistă, se caută să fie impuse limbile dominante ale imperiului în dauna limbilor naționale ale popoarelor conlocuitoare, între Prut și Nistru s-a desfășurat, din 1870, în cadrul Imperiului Țarist, o evidentă acțiune de totală rusificare.

Pentru învățământul elementar au mai fost utilizate în Imperiul Habsburgic cărți bisericești, în primul rând Catehismul, dar începând din 1777, în tipografia Kurzböck s-au tipărit și cărți de citire cu un conținut în bună măsură laic, cea dintâi fiind traducerea manualului lui Felbiger, intitulat „Ducerea de mână către cinste și dreptate”³⁴. Învățătorilor li s-a pus la dispoziție o altă lucrare a lui Felbiger din 1774 - „Nothwendiges Handbuch zum Gebrauche der Lehrer...” – tradusă, doi ani mai târziu, de Teodor Iancovici, directorul școlilor ortodoxe sârbești și românești din Banat, lucrare tipărită de Kurzböck, conținând amănunțite îndrumări metodice³⁵. Tot destinate românilor din Imperiul Austriei, au apărut, în ultimul sfert al secolului al XIX-lea, două manuale de caligrafie: cel destinat atât sârbilor cât și românilor, pe care l-a alcătuit Zaharia Orfelin și care a apărut la Karlowitz, în 1778, în 3.000 de exemplare și cel apărut la Viena în 1792, intitulat „Ducere de mână către frumoasa scrisoare rumânescă...”, tipărit de Ștefan Novacovisi, succesorul lui Kurzböck³⁶.

În imperiul Austriei au apărut mai multe manuale de matematică destinate românilor, primul fiind scris de Felbiger în 1777, la Viena. În

³² *Ibidem*, p. 119-123.

³³ Al. David, *Tipăriturile românești în Basarabia sub stăpânirea rusă, 1812-1918*, Chișinău, 1934, vol I (1814-1820).

³⁴ Onisifor Ghibu, *Op.cit.*, p. 51.

³⁵ Nicolae Albu, *Op.cit.*, p. 320, nota 1: *Istoria învățământului în România...*, vol I, p. 341-343.

³⁶ Victor Țărcovnicu, *Op.cit.*, p. 203-205.

1789, Dimitrie Eustatievici s-a îngrijit de apariția unui manual de matematică în traducere românească, în tipografia lui Petru Barth³⁷.

Manualele nu erau destinate numai învățământului elementar, ele adresându-se și celor care urmau cursuri de nivel gimnazial, liceal și chiar universitar. În privința aceasta, studiile ce au fost întreprinse privind Academiiile Domnești de la București și Iași precum și în școlile din Blaj, ne ajută să înțelegem conținutul învățământului și să cunoaștem manualele utilizate. În mod semnificativ, în cele două academii menționate se făcea apel nu numai la filozofii Antichității, ci și la Bacon, Locke, Condillac, Decartes, Newton, Leibnitz etc. Un director al Academiei ieșene, Iosif Mesiodax, chiar va declara: „*să înceteze acea idee preconcepută că numai ceea ce ne-a dat antichitatea greacă este bun; Europa de astăzi întrece în înțelepciune până și vechea Eladă*”³⁸.

Manualele utilizate în Academii reflectau această situație, majoritatea fiind „*traduceri după tot ce a produs mai bun literatura didactică occidentală în toate domeniile: filozofie, științe exacte, istorie și geografie*”³⁹. Este adevărat însă că iluștrii profesori ai Academiiilor interveneau uneori, făcând completări acolo unde li se păreau insuficient de explicite. Oricum, aceste manuale dezvăluie un ridicat nivel științific și un înalt conținut al învățământului, deși, trebuie spus, nu toate au ajuns să fie tipărite. De multe ori profesorii predau după înscriserile lor, iar elevii le copiau. De aceea aceste manuale, deși netipărite, se păstrează în număr mare.

Pentru limba greacă⁴⁰ se foloseau manualele de gramatică ale lui Constantin Lascaris, Teodor Gazis, Gheorghe Lecapinos sau Alexandru Mavrocordat, cărora li se adăugau și altele. Ele s-au păstrat sub forma unor lucrări tipărite sau sub cea de manuscrise. Autorii clasici ai Antichității erau și ei utilizați la cursurile de literatură clasică, inclusiv operele istoricilor Herodot, Tucidide și Herodian sau mai marile opere de dramaturgie, tragediile lui Sofocle și Euripide ori comediile lui Aristofan, Academiiile trecând peste interdicțiile patriarhiei din Constantinopol referitoare la dramaturgie.

Literatura parenetică⁴¹, manualele pedagogice pentru educarea morală și mai ales Enciclopediile⁴² - cea a lui Patusas, apărută la Veneția, sau cea a

³⁷ *Ibidem*, p. 205.

³⁸ Ariadna Camariano Ciran, *Op.cit.*, p. 141.

³⁹ *Ibidem*, p. 144.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 147-161.

⁴¹ *Ibidem*, p. 161-167.

lui Ștefan Comitas, în 12 volume, apărută la Viena, între 1812 și 1814 - erau utilizate de cadrele didactice ale Academiiilor și de elevii acestora. Unele manuale, cum ar fi cele de metrice, poetică, retorică, erau alcătuite chiar de profesorii Academiiilor.

În ceea ce privește filozofia⁴³, s-a impus cea modernă, fapt reflectat în utilizarea Logicii lui Baumeister, tradusă din latină în greacă și, în Transilvania, din latină în română de Samuil Micu, amândouă traduceri fiind tipărite. În privința metafizicii⁴⁴, un deosebit succes l-a avut lucrarea lui Frederic Chr. Baumeister, pe care o întâlnim tradusă în mai multe manuscrise și care a fost utilizată ca manual la Academiiile Domnești. Profesorii acestor instituții au elaborat și tratate de morală⁴⁵.

Fizica⁴⁶ nu a mai fost considerată o disciplină filozofică, ci o știință exactă. Directorul Academiei ieșene, Nichifor Teotochis, a publicat la Lipsca, în două volume, în grecește, „Elemente de fizică”, sintetizând cunoștințele generale ale fizicii moderne; au fost întocmite și alte manuale: „Fizica experimentală” a fizicianului olandez Pierre. Alte trei manuale au apărut datorită lui Vardahalos, Constantin Cumas și Dim. Davaris.

În ceea ce privește astronomia⁴⁷, merită menționat faptul că profesorul de la Academia ieșeană, Daniil Filippidis, a tradus astronomia lui Lalande, corespundând chiar cu autorul pentru aducerea ei la zi. Matematica superioară modernă⁴⁸, era predată în cele două Academii îmbinându-se opera lui Euclid cu descoperirile moderne ale lui Newton, Leibnitz, Wolff, dar și propriile viziuni ale profesorilor. Renumit este manualul de matematică în trei volume al lui Nikifor Theotokis, tipărit la Moscova. În privința chimiei⁴⁹, autorul preferat de profesori a fost Antoine Lavoisier caracterizat de Veniamin din Lesbos, director al Academiei bucureștene, drept un „supraom”.

Pentru istorie, erau interpretați istoricii clasici ai Antichității elene. Dintre istoricii epocii lor, profesorii vor utiliza și traduceri ale lui Charles Rollin și ale abatelui Millot. A fost folosită și tradusă și „Istoria universală” a lui G.G.Bredow, tipărită, în 1828, în limba greacă, la București, operă tradusă

⁴² *Ibidem*, p. 167-171.

⁴³ *Ibidem*, p. 180-181.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 216-220.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 221-224.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 221-224.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 203-214.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 214-215, 224-226.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 226-234.

mai târziu și în limba română. Pentru geografie⁵⁰ se utilizau „Geografia” lui Ptolemeu, ca și lucrările lui Hrisant Notara și Meletie al Atenei.

Nu sunt bine cunoscute manualele folosite în predarea cursurilor de limbi străine, deoarece la Academii se mai studiau și latina, franceza, italiana, araba sau turca, germana și rusa.⁵¹

Aceste instituții de învățământ de la București și Iași nu au dat prilejul de afirmare limbii naționale românești, dar ele au ajutat la formarea culturală a unei pleiade de intelectuali români și, totodată, Academiiile Domnești au reprezentat instituții înalte de cultură, de marcantă importanță pentru întreg Orientul creștin, supus, în aceea vreme, dominației otomane.

Astfel, nivelul cursurilor l-a atins aproape pe cel a vremurilor de strălucire a Academiiilor Domnești grecești din secolul al XVIII-lea, însă, în afară de acesta, s-a realizat și modernizarea învățământului liceal național, manualele fiind alcătuite pe baza manualelor occidentale, cu prioritate pe cele franceze. Circulau, de asemenea, cursurile manuscrise. Profesorii încercau să introducă nota lor personală, cum o demonstrează cursurile de geografie ale lui Vasile Fabian sau manualul de fizică al lui T.Stamati⁵². Manualele nu s-au tipărit la întâmplare, ci după prealabila acceptare a cărților de către o comisie special constituită⁵³.

Se făcea totul pentru integrarea în dimensiunile și ritmurile Europei din acea vreme. În domeniul manualelor efortul de creație intern a fost evident, cele mai semnificative realizări fiind în domeniul istoriei și geografiei, printre cele mai importante realizări numărându-se „Istoria Țării Românești” a lui Aron Florian.

În consecință, până în secolul al XIX-lea, profesorii, dar și elevii, aveau posibilitatea de a alege între patru sau cinci manuale. Începând cu secolul al XIX-lea, piața de manuale crește, autorii și editorii trebuind să prezinte comisiei manuale instructive și atractive, prin fond și formă (stilistică și grafică), dar și în conformitate cu standardele europene.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 234-235.

⁵¹ *Ibidem*, p. 244-251.

⁵² Gabriel Badarau, *Organizarea și conținutul învățământului public din Moldova între 1832 și 1848*, vol II, în „Anuarul institutului de istorie „A.D.Xenopol”, vol XVIII (1981), p. 218.

⁵³ *Ibidem*, p. 217.

Romanian school books Summary

The Romanian people underwent decisive economical, political, social and cultural changes during the second half of the XVIth century and the first half of the XIXth century, changes which accompanied their transformation into a modern nation. However, the process was a complicated one because of the fact that they were spread and divided in different territories and there were barriers which prevented them from a natural development.

As a natural consequence, the complexity of the territorial and political situation reflected itself in the educational system. The external political and cultural elements could be added as having an impact on this, as well. In the two autonomous countries, which had been ruled until 1821 by the Phanariots, the emphasis was laid on an educational system held in Greek which could be noticed in the Academies from Bucharest and Iasi, cultural institutions where people were educated both for the Romanian Principalities and for the Christian East. Even the tsar Peter the Great sent young people to study at the Academy in Bucharest at the beginning of the XVIIth century. These institutions provided a high level of education not only in social sciences but also in exact sciences such as Chemistry, Mathematics and Physics.

On the other hand, the schools from towns and villages could not have a higher level of education than the elementary one, only a few of the former reaching the level of the first secondary school. The number of schools was reduced, as well, although, there were attempts at widening this network. Thus, in 1741, the ruler Constantin Mavrocordat ordered to county subprefects „to ask good educators to teach children” in monasteries, fairs, and even in bigger villages.

In the first half of the XIXth century, especially after 1821 when the Phanariot regime ended, this situation improved to a certain extent, fact emphasized during the Fundamental Regulation. A high educational level in Romanian appeared even in the last two years of Phanariot governing. The Greek Academies stopped their activity and high Romanian education started to develop on a European level leading to highschool studies and even university ones. At the same time, especially in Tara Romaneasca developed an important network of rural schools in which the level was an elementary one, yet, helping thousands of peasants to learn to read and write and even basic cultural elements.

Dobrogea was under direct reign of The Gate (Poarta). Yet, even here, the Romanian people managed to organise their own schools in some towns and villages, schools of an elementary level. An important role was played by the Transylvanian shepherds who moved the flocks, many of the teachers being Transylvanian and Muntenian.

Everything was done for the integration in the dimensions and rhythms of Europe of that time Referring to textbooks one could notice an internal effort of creation. The most important achievements were in History and Geography, such as „Istoria Țării Românești” by Aron Florian.

As a consequence, until the XIXth century the teachers and pupils could choose among four or five textbooks, and starting from the XIXth century the textbooks - oriented market develops. For having their textbooks approved in the educational system, the authors and publishers have to present instructive and attractive textbooks both in content and in form (stylistically and graphically speaking), and they also have to respect the European standards.

CEZAR PETRESCU – OMUL ȘI SCRITORUL

EUGENIA TELEANU

Cezar Petrescu s-a născut la 1 decembrie 1892, în satul Hodora, comuna Cotnari, plasa Cîrligătura, județul Iași, la moșia bunicilor din partea mamei. Era primul din cei șapte copii ai familiei Olga și Dimitrie Petrescu.

Olga, mama sa, era fiică de moșieri moldoveni. Dimitrie Petrescu, licențiat al Școlii de Agronomie din Paris, a fost profesor și director la Școala de Agricultură de la Pancești-Dragomirești, de lângă Roman.

Născut la moșia bunicilor, Cezar este adus, după anul nou, cu sania la Cotnari, la Tîrgu Frumos, de acolo, cu trenul, la Roman, de unde, iarăși, cu sania, până la Școala de Agricultură. Copilăria și-o petrece aici.

Între anii 1899-1901, clasele I și a II-a primare le pregătește în particular, acasă, dascăl fiindu-i propriul tată. Asta pentru că Școala de agricultură era în plin câmp, iar copilul era prea șubred pentru a fi trimis în gazdă la Roman. Examenele le susține la Școala primară nr. 2 „Vasile Alecsandri” din Roman.

Între anii 1901-1903, clasele III și IV primare, le face la Roman, la aceeași școală, fiind dat în gazdă la familia Tăpșulea. Copilul resimte lipsa mediului familial și a libertății de acasă. Devine izolat și prinde gustul lecturii.

În anul școlar 1903-1904 este intern, pentru două trimestre, la Liceul Internat „Costache Negruzii” din Iași. Este retras în ultimul trimestru din cauza sănătății șubrezite. De menționat este faptul că, în această perioadă, îl are profesor de limba română pe Calistrat Hogaș.

În perioada 1904-1907, îl găsim pe Cezar Petrescu elev extern în clasele II, III, IV gimnaziale la Gimnaziul „Roman-Vodă” din Roman, fiind găzduit de profesorul de latină, Nicolau. În acești ani, are ca profesor de română pe N. Apostol, omul care i-a intuit talentul și l-a sfătuit să scrie. Cezar Petrescu îi va păstra o pioasă amintire, stimă, admirație și grațitudine, dovadă fiind articolul „Cum am devenit scriitor” și dedicația de pe romanul „Apostolul”.

În anul 1906, ca elev în clasa a IV-a gimnazială, îi scrie lui N. Iorga o scrisoare, povestindu-i despre lecturile sale. Tot acum, face prima călătorie la București.

Dar, în martie 1907, tatăl său moare și el, își întrerupe brusc anul școlar pentru că mama sa cu cei șapte orfani părăsește definitiv Romanul.

Anii petrecuți la Roman, ca elev intern sau la gazdă, începând de la vârsta de nouă ani, îi determină, pe tot parcursul existenței, înclinația spre izolare și pasiunea crescândă pentru lectură. Din această perioadă datează primele încercări literare (1905).

Prozatorul a evocat târgul copilăriei sale și a primilor ani de școală în nuvela „Unchiul din America” și în romanul „Oraș patriarhal”. Din martie 1907 și până în toamnă, văduva profesorului Dimitrie Petrescu se refugiază cu copiii la moșia Bahna, comuna Dochia, județul Neamț. De altfel, până în preajma războiului, din 1916-1918, când proprietarii vând moșia, viitorul romancier, cu familia, aveau să-și petreacă vacanțele mari aici, immortalizate, și ele, în romanul cu fundal autobiografic, „1907”.

Aici redactează Cezar Petrescu prima sa schiță literară „Scrisori”, tipărită în revista „Semănătorul” (an IV, nr. 37) din 9 septembrie 1907 (pp. 773-778), semnată C. Petrescu. Autorul nu împlinise încă 15 ani. Dar până în 1912, sfătuit de prof. Apostol nu mai publică nimic.

În septembrie 1907 Cezar Petrescu trece prin examen Clasa a IV-a gimnazială la Liceul Național din Iași și se înscrie în clasa a V-a.

Între 1907-1910 urmează cursurile claselor a V-a, a VI-a și a VII-a la Liceul Național, locuind cu familia în strada Albineț 36. În perioada 1910-1911, Cezar Petrescu pregătește în particular clasa a VIII-a și o trece prin examen. De menționat, că în acest an Cezar Petrescu a făcut un scurt sejur la București, unde fratele mamei, unchiul Costică Comoniță spera să-l dirijeze, ușurând oarecum sarcina mamei. Totul s-a dovedit un eșec.

Peioada 1911-1914 îl găsește pe Cezar Petrescu student la Facultatea Juridică din Iași, locuind în strada Romană nr. 32.

În 1911, se îmbolnăvește de TBC ganglionar în regiunea cervicală.

La 8 septembrie 1912 își face debutul în gazetărie în revista „Facla” a lui N.D. Cocea cu articolul „După un congres”. De altfel, în perioada 1912-1915 are o bogată activitate publicistică în „Opinia”, „Versuri și proză” și „Cronica”.

Boala îi crează însă multe probleme. În 1913 este operat și tratat la Tg. Neamț de fratele mamei, dr. Alexandru Comoniță, iar în vară este trimis la tratament pe litoral. Tot în 1913 o cunoaște pe Marcela (cea care-i va deveni

prima soție) tânără lipsită de mijloace de trai și căreia, după trista ei moarte, scriitorul îi va păstra toată viața o luminoasă amintire.

În martie 1914 este reformat militar din cauza bolii cu actul 9-1346/64 și diagnosticul TBC ganglionar evolutiv în regiunea cervicală. În aprilie 1915 își trece examenul de licență.

În ianuarie 1916 părăsește casa părintească și se mută cu Marcela în strada Golia, apoi în strada Cuza Vodă (la fam. Motoc). Asta, pentru că familia este împotriva acestei relații. Totuși, el vine acasă la mama pentru a o vedea și mama îi trimite periodic femeia la curățenie ori să-i ducă masa. Oricum, mama este îngrijorată de moarte pentru sănătatea lui. În perioada mai-iulie 1916 îl găsim pe Cezar Petrescu la Tg. Neamț la unchiul Neculai Popovici (cumnatul mamei) făcând tratament anti TBC cu unchiul Alex. Comoniță, directorul spitalului Precista Mare din localitate. Are dureri cumplite și cicatrice oribile. În lunile iulie-august 1916 pleacă singur la tratament la Techirghiol.

Datorită lipsurilor materiale și faptului că în legătura sa cu Marcela apăruse un copil – Lucia – se pregătește să dea concurs pentru un post de administrator de plasă. În 7 august 1916 îl găsim pe Cezar Petrescu la București la hotel English, pentru a susține concursul. Iese al doilea și este numit administrator de plasă la Mălini (jud. Suceava) unde rămâne în perioada 19 septembrie 1916-5 mai 1918. Inițial se instalează singur la Mălini. Munca îl deprimă, la fel singurătatea. Într-o scrisoare către Marcela el spune: „Eu sunt bolnav, foarte obosit, singurătatea și munca mă deprimă. Dacă nu m-ar ține oarecare obligații față de tine, mi-aș da demisia și aș pleca imediat pe front” (29 august 1916). Necazurile continuă. La 28 septembrie 1916 pierde pe micuța Lucia. La 27 octombrie 1917 se naște al doilea copil – Aurel Theodor, înainte de mariaj. Urmează la Iași celebrarea cununiei civile a lui Cezar Petrescu cu Marcela Petra. Aurel este naturalizat.

Viața la Mălini îl apasă, iar sentimentul că nu luptă pe front alături de ceilalți tineri îl deprimă. Într-o scrisoare din 3 noiembrie 1917 către prietenul său Teodor Zippa el spune: „Viața pentru tine are un înțeles real și intens pe care noi aceștia rămași departe de front nu-l vom înțelege niciodată...”.

Viața la Mălini este tot mai întunecată. Trăia izolat de toți cei apropiați, rude sau prieteni, familia îi era împărțită la Iași și Tg. Neamț, prietenii pe front, iar femeia iubită cu care avea băiatul era la Iași, neputând sta permanent lângă el. Alunecă în patima jocului de cărți. În calitatea lui de administrator, Cezar Petrescu avea mari răspunderi și multă muncă. Pe lângă

treburile strict administrative, avea și sarcina de a achita salariile tuturor funcționarilor din plasă.

În mai 1918 pierde o sumă mare la o partidă de cărți cu niște ofițeri străini. Achită datoria cu banii cu care trebuia să plătească salariile funcționarilor. Trăind intens sentimentul dezonoarei, încearcă să se sinucidă. În noaptea în care s-a produs gestul disperat, soția lui, care se găsea de câteva zile la Mălini, îl găsește aproape neînsuflețit încuiat în camera unde-și pregătise moartea prin asfixiere cu mangal aprins. Salvat, Cezar cere soției lui otravă fiindcă nu voia să supraviețuiască. Este internat la spitalul din Fălticeni. Mama sa a făcut sacrificiul pentru a lichida problema. A vândut casele ce-i rămăseseră de la soțul ei în Roman (care constituiau rezerva pentru creșterea și instruirea copiilor) și a achitat datoria. Anchetat apoi de Tribunalul Militar din Iași, dosarul a fost clasat. Toată viața Cezar Petrescu a ajutat cât a putut pe fratele și surorile sale, căutând în felul acesta să-și achite, atât material cât și moral, datoria față de familia lui. Această împrejurare tragică nu a fost ascunsă niciodată de Cezar Petrescu. În cadrul unor „mărturisiri literare” făcute în iarna anului 1932 în fața studenților de la Facultatea de litere din București, la invitația prof. D. Caracostea, scriitorul a povestit și acest episod dramatic din viața lui. Intimilor obișnuia să le spună că nu voia să apară în fața posterității „nici mai alb, nici mai negru decât a fost”. Afirmatia făcută într-o monografie a scriitorului cum că nuvela „Omul din vis” ar fi fost inspirată din acest tragic moment nu corespunde realității. „Omul din vis” a fost un mare moșier din Roman, Dimitrie Bogdan, proprietar al moșiei Gâdiniți și al unei păduri de 3.000 ha, care se pretindea descendent din Ștefan cel Mare. Trăia la Paris și venea la moșie unde avea un conac dărăpănat de proporțiile unui castel, pentru a-și vinde lucrurile de valoare. În vara anului 1923, în timp ce Dimitrie Bogdan, „prințul” cum i se spunea, era la conacul său, Cezar Petrescu împreună cu familia se găsea la Alex. Grigoraș, o rudă îndepărtată care locuia în vecinătatea conacului. Acest personaj l-a inspirat pe scriitor pentru nuvela „Omul din vis”.

Odată lichidat episodul Mălini, la 5 mai 1918 Cezar Petrescu se întoarce la Iași și locuiește cu mama în strada Păcurari 48. Soția cu copilul rămân într-un sat din județul Suceava. La Iași Cezar Petrescu își reia activitatea în presă, colaborând la „Opinia”, „Arena”, „Iașul”, „Depeșa”, „Chemarea”, „Cronica”, în general semnând cu pseudonime sau deloc. Dar, reîntoarcerea la Iași în plin armistițiu înseamnă pentru el condiții

nefavorabile de afirmare, deci hotărăște plecarea la București. Astfel, la 26 de ani, la 1 decembrie 1918 părăsește pentru totdeauna Iașiul. Va evoca orașul adolescenței și a primei tinereți în romanele „La Paradis General” (1930) și „Vladin sau drumul pierdut” (postum 1962).

Primul domiciliu la București, strada Știrbei 142 (dec. 1918-april.1919). din nou este singur, fără familie. Colaborează la „Dimineața” și „Adevărul” iar în ianuarie 1919 scoate cu Pamfil Seicaru revista de polemică „Hiena”. Chemați de Iancu Flondor la Cernăuți, Cezar Petrescu și Pamfil Șeicaru pleacă în aprilie 1919. La ziarul „Bucovina” al lui Iancu Flondor, Cezar Petrescu a lucrat numai până la 1 august 1919, când s-a anunțat că „d. Cezar Petrescu nu mai face parte din direcția acestui ziar și nici nu mai ia parte la redactarea lui”. Rămâne director doar Pamfil Șeicaru. Motivul retragerii lui Cezar Petrescu, deși era singura sursă de venit, trebuie căutat în situația neclară cauzată de tragica întâmplare de la Mălini. Căci, deși dosarul fusese clasat, totuși în 16 august 1919, E. Lovinescu a publicat în „Sburătorul” un articol acuzator. În fața acestei situații, justiția s-a sesizat din nou. Tribunalul Militar Iași a redeschis dosarul. După ample cercetări, a fost definitiv închis (30 august 1924).

Cât stă la Cernăuți Cezar Petrescu scoate cinci numere din „Hiena” („faza a II-a” și lucrează intens în arhive documentându-se pentru viața și activitatea lui Eminescu.

Perioada ianuarie-mai 1920 Cezar Petrescu o petrece la București. Continuă să scoată „Hiena” și este numit secretar de redacție la „Țara Nouă” de la 1 februarie 1920, împreună cu Gib Mihăiescu. Fiind secretar de redacție Cezar Petrescu scrie puțin, semnând cu pseudonimul Ion Darie, articole cu conținut mai ales literar. Semnează regulat o cronică a săptămânii, așa cum va semna cinci ani mai târziu în „Cuvântul” o cronică sub titlul „Carnet de vară” (care va alcătui materialul unei cărți cu același titlu) și așa cum a scris la „Viața Românească”, mai întâi un „Carnet clujean” (1932) și apoi un „Carnet bucureștean” (1934). De la „Țara Nouă” se va retrage în aprilie 1920. În mai 1920 pleacă cu Gib Mihăiescu la Cluj, unde va rămâne până în 1922. Aici are o bogată activitate gazetărească la „Voința”, „Patria”, „România”, „Înfrățirea”, „Gazeta”. La „Hiena” rămasă la București sub direcția lui Pamfil Seicaru colaborează de la distanță, semnând cu pseudonime.

La 1 mai 1921 Cezar Petrescu scoate revista „Gândirea”. Reușește să-și aducă la Cluj soțul și copilul, dar necazurile nu s-au terminat. Marcela are

cancer. Vara lui 1921 o petrec cu toții pe Valea Uzului la unchiul Th. Grigoraș (inginer silvic). Amintirea acestei veri o constituie întâlnirea cu căprioara Năluca, care-i va inspira povestea cu același nume.

Întorși la Cluj, boala Marcelei progresează. Sunt consultați și medici de la Viena, dar nu se mai poate face nimic. În 26 octombrie 1921 Marcela moare și lasă în urmă un soț îndurerat și un băiețel de 4 ani.

La sfârșitul primăverii lui 1922, Cezar Petrescu face o recidivă gravă a TBC, formă osoasă (la osul iliac). Este imobilizat în gips pentru șase luni. Cu toate acestea nu întrerupe lucrul, continuând să lucreze pentru cele două gazete „Voința” și „România” și pentru „Gândirea”. Pentru a putea scrie își improvizează peste cofragul de gips o măsuță drept birou. Era ajutat la redactarea „Gândirii” cât și la treburile de toată ziua de Adrian Maniu și Gib Mihăescu. În iulie 1922 pleacă la tratament cu băi calde în stațiunea Carmen Sylva. Merge greu, în baston. Lunile august și septembrie 1922 le petrece la Mănăstirea Agapia, la maica Elpidia Petrișor, împreună cu toată familia și cu băiatul. În aceeași perioadă la Agapia era și bunul său prieten Ionel Teodoreanu, cu soția și cei doi copii.

Anul 1922 îi aduce și o bucurie – debutul editorial – „Scrisorile unui răzeș” tipărită la București la editura „Cultura Națională”. Volumul a fost alcătuit din schițele scrise la Cluj și trimise la București pentru a apărea în revista „Hiena” la rubrica „Scrisorile unui răzeș” și semnate cu pseudonimul C. Robul. În interviul din „Adevărul literar și artistic” IX nr. 453, august. 1929, Cezar Petrescu spune că numele acestei rubrici a fost sugerat de împrejurarea că schițele trimise de la Cluj pentru „Hiena” ajungeau cu întârziere din cauza poștei și astfel își pierdeau actualitatea. „Luând modelul lui Alphonse Daudet cu ale sale „Lettres de mon moulin” am întemeiat o rubrică fixă sub titlul care a devenit titlul cărții”.

Volumul a fost premiat de Academia Română și Societatea Scriitorilor Români. În raportul de la 8 iunie 1923, Ion Bianu afirma:

„Avem înaintea noastră un scriitor cu mare putere de imaginare și evocațiune. Din condeiul lui proza românească iese nouă și întărită... Este un scriitor care dă drept la mari, foarte mari speranțe, un scriitor căruia i se cuvin toate onorurile tuturor premiilor atât pentru că ne-a dat, cât și pentru că să contribuim a-l face să ne dea cât mai mult în viitor” (Analele Academiei Române, tom XLIII ședința din 8 iunie 1923 p. 165-169). La 20 decembrie 1922 revista „Gândirea” scoate ulterior ultimul număr clujean. De altfel, începând cu nr. 6, an II, revista se tipărea la București la editura

„Cultura Națională”, iar acum administrația revistei se mută și ea în strada Povernei. Primul număr din București este nr. 11 an II.

La revenirea în capitală Cezar Petrescu se stabilește cu domiciliul în Palatul Sindicatului Ziariștilor, strada Cantacuzino nr. 2 pentru următorii trei ani.

Această perioadă – 1923-1926 – înseamnă o bogată activitate în presă la „Neamul Românesc”, „Țara noastră”, „Cuvântul” și „Viața Românească”. Multe din articolele acestei perioade prefigurează romanul „Întunecare”, la care de altfel începe să lucreze. Verile le petrece la tratament la Techirghiol, uneori însoțit și de familia Ionel și Lily Teodoreanu (ca în vara lui 1924 când au stat în vila Cellei Delavrancea, verișoara lui Lily Teodoreanu).

În vara lui 1926 face prima călătorie în străinătate, la Paris. Stând câteva luni la Paris, la Hôtel Molière, Cezar Petrescu vizitează nu numai Parisul ci și alte zone ale Franței. Impresiile puternice pe care i le-a lăsat Coasta de Azur, ni le amintim din romanul „Baletul mecanic”. Îl însoțește la Paris Coca Cosmitza, cea care-i va deveni a doua soție. Întors în țară în primăvara lui 1927 se va stabili la conacul soției de la Averești (Jud. Roman), continuându-și activitatea de romancier. În 1927 îi apare romanul „Întunecare”. Înțelege însă că nu poate rezista financiar numai din literatură, ci trebuie să revină în gazetărie, ca să aibă un venit lunar fix. Continuă să scrie la „Cuvântul”, iar în perioada ianuarie 1928-ianuarie 1936 îl găsim prim redactor la „Curentul” (până la ruptura de Pamfil Șeicaru).

Paralel redactează romanele „Simfonia fantastică”, „Calea Victoriei”, „La Paradis General”, „Miss România” și mai multe volume de nuvele. Lucrează intens, împreună cu colaboratori și la manuale didactice. În perioada februarie-martie 1930 călătorește iar cu soția în Franța și Italia. În 1931 primește Premiul Național pentru literatură (40.000 lei).

Anul 1931 este un an zbuciumat pentru Cezar Petrescu. Se desparte de cea de-a doua soție (sentința de divorț se transcrie la 7 septembrie 1931), deci este iarăși singur, devastat sufletește, fără adăpost. După vizita făcută la Paris și Veneția în aprilie 1931, se întoarce la București și se instalează la Hotel Esplanade. La Averești nu mai calcă. Administratorul conacului, Papadopol, i-a ambalat cărțile și câte ceva din casă. Un singur mobilier a dorit din toată casa – cel din camera de lucru, cu bibliotecile demontabile și biroul mare cu cristal, care astăzi reprezintă cel mai vechi mobilier din Casa Memorială de la Bușteni. În podul conacului de la Averești au rămas sute de

reviste românești și străine, cărți, dar mai ales întreaga colecție „Gândirea” în foarte multe exemplare.

O caracteristică a lui Cezar Petrescu a fost părăsirea aproape totală a cadrului concret care-i fusese martorul căsniciei pe care o desfăcea. În afara cărților și revistelor, puține vestigii din aceste repetate și triste experiențe l-au însoțit în noile începuturi.

Dar, un alt necaz apare și Cezar Petrescu trebuie să plece la Cluj, chemat urgent la 21 noiembrie 1931 de sora sa cea mai mică, Corina Bărbat. Este vorba de decesul pro. Virgil Bărbat, soțul Corinei, Corina se trezește văduvă cu un copil de doi ani. Cezar Petrescu o va sprijini permanent cu un impresionant zel și o totală discreție.

Astfel, după 10 ani de la pierderea primei sale soții, Cezar Petrescu vede pe sora sa trăind aceeași dramă în Clujul care – cum scria Cezar într-o scrisoare – nu le-a purtat noroc la nici unul. Corina Bărbat, profesoară de limba franceză se va muta la București și nu se va mai recăsători niciodată. După război se va muta cu copilul la Paris.

Cezar Petrescu se va întoarce la București. Viața dezorganizată își spune cuvântul. Se îmbolnăvește de ficat. Face tratament. Are 40 de ani. A ajuns la sațietate. Dar, ca întotdeauna va renaște din propria-i cenușă ca pasărea Phoenix. Munca la cărțile sale îl ajută. Publică continuu.

În vara lui 1932 va pleca la Băile Călimănești pentru o cură de ape minerale. Aici va cunoaște pe cea care-i va deveni a treia soție – Georgette Ciocâlțu, proaspăt sosită în țară, după doi ani de pension „de premier rang” de la Lausanne. Era nepoata de frate a lui Vintilă Ciocâlțu, poet și prieten cu scriitorul. Cezar Petrescu reîncepe idila, care ca de obicei îl duce la înșurătoare. Georgette, fără domiciliu, orfană de ambii părinți, având ca tutore pe fratele tatălui său, e decisă să se instaleze la Poiana Brașov pentru sezonul de iarnă, pe motive de sănătate. Cezar Petrescu și el fără domiciliu, trebuie să elibereze locuința din București, proiectează și el un scurt sejur la sora sa Smaranda, profesoară de limba franceză la Școala Profesională din Cernatu, Săcele, jud. Brașov. Tot își propusese el să scrie „Fram ursul polar”. În octombrie 1932 se instalează la gazda sorei sale, într-o anexă din aceeași curte – o adevărată bojdeucă. Dar, moralul era din nou ridicat. Aici, în trei săptămâni Fram era gata. Duminicile, și le petrecea la Poiana Brașov de unde se întorcea cu un nou elan creator.

Întors cu Georgette la București, la 1 decembrie 1932 se celebrează cununia civilă (act nr. 1562). Georgette avea 19 ani, Cezar 40 ani.

Petrecerea are loc la Hotel Esplanade. Se întorc să locuiască la Braşov, mai întâi în pensiune la Madame Böhms, apoi în vila Elena. Perioada este rodnică şi în privinţa scrisului. Apar romanele „Oraş patriarhal”, „Apostol”, „Floarea de agave”, „Duminica orbului”. Soţia sa „Georgette” l-a secondat permanent pe autor prin ţinerea legăturilor cu editurile din ţară şi de peste hotare, dactilografierea unor manuscrise şi corectarea şpalturilor. A avut permanent o curiozitate accentuată şi dorinţa de a învăţa ceva nou. Din cele povestite de surorile scriitorului a fost singura soţie care i-a stat cu adevărat alături omului şi scriitorului, care a încercat să-l înţeleagă şi să-l ajute.

În lunile iunie-iulie 1933, Cezar Petrescu cu soţia şi alte personalităţi culturale ale vremii, fac o croazieră pe Mediterana (Constanţa, Istambul, Pireu, Atena, Sicilia, Alger, Napoli, Genova, Nice, Barcelona).

Anul 1934 înseamnă mai multe călătorii la Botoşani, căci începuse documentarea pentru Romanul lui Eminescu. În lunile mai-iunie 1934 face împreună cu soţia o călătorie în Elveţia, Franţa, Italia. În august 1934 revine la Bucureşti şi-şi instalează domiciliul în str. N. Tomescu 4 (aici va fi domiciliul bucureştean până în 1938).

În această perioadă scoate romanul „Cheia visurilor” şi lucrează la redactarea Romanului lui Eminescu. Cu soţia a făcut Crăciunul şi Anul Nou la Paris. Vara lui 1936 îl găseşte cu soţia, sora Smaranda, Alice Georgescu (o prietenă) şi femeia de serviciu, la Dealu Mare, la schitul călugărilor stilişti (deasupra Mănăstirii Agapia). E linişte, lucrează dar totuşi experienţa e tristă: lipseau cărţile, ziarele, era frig, poştă venea odată pe săptămână cu calul pe o simplă potecă. La fel aprovizionarea, iar picătura care umplea paharul erau puricii „călugăreşti”. S-a jurat că nu va avea odihnă până nu-şi va cumpăra o casă a sa.

O primă încercare o are în 1935. Profesorul Horia Teculescu, directorul Liceului din Sighişoara şi conducătorul aşezământului „Târnava Mare” şi „Astra” a luat iniţiativa în 1935 (acceptată de autorităţile locale) de a propune împrăştierea câtorva scriitori în Lunca Poştei, situată pe colina sudică a Sighişoarei. Printre personalităţile vizate era şi Cezar Petrescu care avusese acolo conferinţe despre Eminescu. Deşi entuziasmat la început de pitorescul şi ineditul medieval al Sighişoarei, totuşi Cezar Petrescu nu şi-a putut realiza proiectul.

La 8 octombrie 1936 Cezar Petrescu acceptă la rugămintea prietenului său, ministrul Victor Iamandi postul de Secretar General la Ministerul Artelor şi Cultelor, post deţinut cu delegaţie şi fără salariu.

Cezar Petrescu a pomenit totdeauna cu umor dar și cu mare năduf despre acest „accident”, care l-a scos temporar din menirea și izolarea lui.

La 29 iunie 1937 achită 50% din preț pentru casa de la Bușteni (găsită prin mica publicitate a unui ziar) d-nei Elena Nobilescu. În vara lui 1937 face cu prietenul său V. Russu Șirianu și cu soțiile un voiaj cu mașina în Europa occidentală.

La 9 septembrie 1937 se instalează la Bușteni, deocamdată fără soția rămasă în București. La 2 februarie 1938 achită integral vila de la Bușteni. Sursele au fost succesul de librărie al Romanului lui Eminescu și banii de pe vol. I „1907”. Cezar Petrescu avea în sfârșit un colț al său pe planetă unde să poată scrie liniștit și rupe astfel de etapele de vară petrecute în Moldova pentru a lucra.

Totuși, ca întotdeauna, destinul absurd îl urmărește. Cezar Petrescu descoperă încetul cu încetul o incompatibilitate temperamentală accentuată între el și soție, care-i umbrește tihna necesară muncii scriitoricești tocmai acum când își împlinise un vis vechi. Îl bate gândul despărțirii. Mai face o ultimă încercare de sudură – o viață ferită de influențe nefaste pentru soție, pe care ar duce-o izolată la Bușteni. Dar soarta îi era pecetluită. Nu se mai poate face nimic.

Ca să uite se ocupă de amenajarea casei de la Bușteni. Primul gând este să o instaleze pe mama sa într-o cameră unde să se simtă bine, fiind ferită de griji și de nevoi. Din 1938 și până în ceasul din urmă (martie 1956) mama și-a petrecut ultimii 18 ani sub acoperișul și ocrotirea fiului sau preferat, Cezar.

Anul 1938 înseamnă pentru Cezar Petrescu și o bogată activitate publicistică. Armand Călinescu, Ministrul de interne din timpul dictaturii regale, îl solicită să ia conducerea ziarelor „România” și „România satelor” oficioase ale regimului. „România” a apărut la 1 iunie 1938, „România literară” a apărut la 2 aprilie 1939. Din aceasta au apărut 38 numere din an I (2 aprilie 1939-1 ianuarie 1940) iar din an II, 17 numere (1 ianuarie 1940-12 mai 1940) „România sport” deși obținuse aprobarea lui Armand Călinescu totuși în ultimul moment, pe când revista era deja paginată, i s-a interzis apariția. Cezar Petrescu a mai scos și lunarul „La Roumanie”.

În aprilie 1940, însoțit de secretarul său (Kalustian), Cezar Petrescu face o călătorie oficială în Franța și Anglia. În calitate de director al ziarului „România” este sărbătorit în Franța de revista „Marianne”. În Franța a

vizitat linia Maginor și a fost invitat la masă la Elvira Popesco și la Alice Cocea, unde ia parte și Jouvet și Renoir.

În Anglia e invitat de British Concil. A vizitat Londra, Oxford, Cambridge, Casa memorială Shakespeare, Liverpool, Manchester, Nottingham (fabrica de armament greu la 4 etaje subterane chiar însoțit de lordul Lloyd, președinte la British Concil). Apoi Scoția. La Glasgow este întâmpinat de lordul New Castell, pretins urmaș al Mariei Stuart. Permanent ținea legătura cu ziarul, trimițând informări cu cele văzute, cu personalitățile întâlnite, cu curiozități. Așa de exemplu, din curiozitățile transmise menționez pe aceea că acest lord New Catell avea în casa de bani, două valori pentru el rare: un timbru românesc cu cap de bour și un whisky extravechi. Aceasta este ultima călătorie în Occident. Va mai circula după război în țările socialiste și în 1959 la Viena.

La 4 iulie 1940 are loc drama fiului. Aurel Theodor își împușcă logodnica și se împușcă și el.

În septembrie 1940, în urma instalării regimului legionar, Cezar Petrescu a fost radiat din Societatea Scriitorilor Români și din Sindicatul Ziariștilor. I-au fost confiscate operele din librării și lucrările traduse în limba germană, cehă, italiană și spaniolă. I-a fost interzisă publicarea de noi opere în țară. A fost astfel nevoit în perioada următoare să vândă din lucruri și îmbrăcăminte pentru a avea din ce trăi (mai ales că la 9 septembrie fusese suprimat și ziarul „România”).

La 6 septembrie 1940 i se stabilește domiciliul forțat în București (str. Olari nr. 9). Concomitent la Bușteni, în prezența mamei și a sorei Smaranda se face percheziționarea casei, i se sigilează camera de lucru, i se confiscă manuscrise. Abia la 15 noiembrie prefectul de Prahova îl anunță de ridicarea sigiliului de la Bușteni.

În timpul masacrului legionar, Cezar Petrescu cu soția s-au refugiat pentru trei săptămâni la prietena sorei sale Smaranda, d.na Alice Dobrovici. După asta, din păcate se încheie și căsătoria cu Georgette, după aproape 9 ani de conviețuire. Divorțul se pronunță în mai 1941. După aceea, scriitorul își schimbă și domiciliul bucureștean, în C.A. Rosetti 24, etaj V, ap. 15. Acesta a fost de fapt ultimul său domiciliu bucureștean.

Ca după orice furtună din viața lui, Cezar Petrescu se instalează la Bușteni, se refugiază în scris, ceea ce-l tămăduiește de tot și de toate. Aici îl găsește și vechiul prieten (de care se îndepărtase în ultimii ani) Pamfil Șeicaru, care trece în 21 august 1944 pe la Cezar ca să-și ia rămas bun și să-i

aducă o pisică birmaneză. Pamfil Șeicaru pleca definitiv din țară în Elveția și apoi la Madrid.

Din producția litarară a acestei perioade amintesc „Ochii strigoiului”, vol. III din „1907” și „Carlton”.

În perioada 1944-1948 Cezar Petrescu stă mai mult la Bușteni și pregătește reeditarea operelor în ediții definitive. Publică însă și lucrări noi ca „Războiul lui Ion Săracu” (1945), „Adăpostul Sobolia” (1945), „Omul de zăpadă” (1945), „Cocârț și bomba atomică” (1945), „Tapirul” (1946).

Se ține departe de orice activitate, în afara scrisului. Începe și perioada traducerilor, cea mai mare realizare fiind „Donul liniștit”.

În 1946 face prima călătorie în URSS într-o delegație a Uniunii Scriitorilor.

În 1948 o cunoaște și se apropie de Ecaterina (Puiuța) Murășeanu, căsătorită și cu un băiat de 6 ani. Era singur și descumpănit, deci se gândește la însurătoare din nou. Ea divorțează și la 3 februarie 1948 se căsătoreau la ofițerul Stării Civile (act 326). Avea 56 de ani și era la a IV-a căsătorie. Mariajul a fost mai mult decât straniu: soția continuă să stea mai mult la București în vechea ei locuință, iar Cezar Petrescu își continuă sihăstria de la Bușteni, întru patima scrisului. Pentru puțin timp ea se instalează la Bușteni cu băiatul. Dar decepția lui Cezar Petrescu nu întârzie. În dosul fațadei descoperă calcule odioase. În 25 iunie 1949 soția pleacă în străinătate cu copilul, după ce s-a servit de trecerea lui Cezar Petrescu ca să-și obțină pașaport și fără ca măcar să-și ia rămas bun. Cezar Petrescu cere și obține divorțul. Altă decepție, deci se așterne din nou cu disperare la lucru. Inaugurase în mai veranda de la Bușteni ca birou de vară, era casa, locul pe care-l iubea. Se așterne la elaborarea romanului „Drumul pierdut” devenit apoi „Vlădin sau drumul pierdut”. Avea să trudească un deceniu și mai bine la acest roman, fără a fi apucat să-l termine. Când a închis ochii, romanul a rămas neteminat în ciuda celor 2908 file de manuscris (16.596 file cu tot cu variante).

În intervalul 1949-1961, Cezar Petrescu a tipărit peste 17 titluri opere originale și peste 22 titluri traduceri. Toate scrierile semnate de Cezar Petrescu, apărute în ediții princeps între 1944-1961 sunt elaborate în casa de la Bușteni.

Colaborează în această perioadă la aproape toate publicațiile din presa vremii. Ține conferințe în țară și peste hotare. Din 1952 apar primele crize de inimă, tot acum începe prietenia cu Florica Panțu, născută Jianu. La 1

mai 1954 are loc cununia civilă, celebrată la locuința din București. Cezar Petrescu era la a V-a căsătorie, avea 62 de ani iar Florica (Păpușa cum îi spunea el) avea 41 de ani și divorțase recent.

În 1955 Cezar Petrescu este ales membru al Academiei. Din 1956 face parte din Comitetul de conducere al Uniunii Scriitorilor.

În 31 martie 1956, la spitalul din Azuga mama scriitorului este operată și moare la 85 de ani. Este transportată la București și înmormântată la cimitirul Bellu. Cezar Petrescu, profund îndurerat nu asistă la înhumare cum nu asistasese nici la înhumarea fiului. Ținea să le păstreze imaginea vie. Din același motiv nu participase nici la înhumarea prietenului de-o viață, Ionel Teodoreanu.

Între 11-29 octombrie 1956 face a doua călătorie în URSS vizitând Moscova, Tașkent și Kiev. În 1957 face a treia călătorie în URSS în calitate de președinte al Comitetului Național de pregătire a Festivalului mondial al Tineretului și Studenților pentru pace și prietenie. În iulie 1957 este într-o delegație în Iugoslavia iar în 1959 la Viena prezidează Festivalul Mondial al Tineretului. În septembrie 1960 este președinte al Comitetului de organizare al celui de-al doilea Festival Internațional al Teatrelor de păpuși și marionete de la București.

În septembrie 1960, Cezar Petrescu părăsește casa de la Bușteni pentru a petrece iarna la București, clima rece și umedă de la munte fiindu-i contraindicată pentru boala de inimă. De aici pleacă într-o documentare pe litoral cu mașina Academiei.

Urma să se documenteze pentru romanul „Vladim sau drumul pierdut”. Autorul mai avea de scris vre-o 50 de pagini. Nu a mai apucat să-l termine.

Între timp, contractase cu ESPLA prin delegatul acesteia – Mihai Gafița – o serie de opere selective în ediție revăzută de autor, din care serie nu a ieșit decât un volum (postum) – 1961 – Drumul cu plopi (nuvelistică).

Restul contractului, care trebuia să apară în ritm de 2 vol./an nu mai e respectat.

La 9 martie 1961, este ridicat de ambulanță în plină criză cardiacă și dus la spitalul Elias, unde nu a mai ajuns în viață.

Se încheia o viață zbuciumată dar plină de realizări.

A fost înmormântat la cimitirul Bellu alături de mama sa acolo unde astăzi odihnesc și surorile sale.

A rămas – prin grija moștenitorilor – casa de la Bușteni – Casa Memorială „Cezar Petrescu” – să fie loc de evocare și aducere aminte pentru generațiile de astăzi și de mâine.

Este interesant de urmărit evoluția în timp a romancierului și gazetarului Cezar Petrescu. În 1907 el debuta ca prozator în revista „Sămănătorul” cu schița „Scrisori”. Pasionat cititor, Cezar Petrescu și-a format încă din anii copilăriei o cultură care depășea cu mult aria literaturii române și tot din anii aceștia datează și „Jurnalul” de câteva mii de pagini. De fapt manuscrisele inedite Cezar Petrescu din perioada adolescenței, însumând mii de pagini, alcătuiesc două categorii: încercări redactate pe foi volante (1905-1908) și două caiete legate intitulate Letopisești.

Odată cu venirea la București la 1 decembrie 1918, Cezar Petrescu încearcă să-și facă o carieră de gazetar și publicist în capitală.

El scoate împreună cu Pamfil Seicaru revista de polemică „Hiena” (1919). În aprilie 1919, amândoi încheie cu Iancu Flondor un contract pentru reorganizarea unui ziar la Cernăuți (Bucovina).

Din ianuarie 1920 îl găsim la București secretar de redacție, alături de Gib Mihăescu la ziarul „Țara nouă”. Dar, în mai 1920, înarmat cu o scrisoare din partea lui Octavian Goga, pleacă împreună cu Gib Mihăescu la Cluj. Aici depune o susținută activitate gazetărească la ziarele „Voința”, „România”, „Înfrățirea”, iar din mai 1921 este unul dintre membrii fondatori ai revistei „Gândirea”.

Acum se va încheia prima etapă din viața lui Cezar Petrescu, aceea a formării lui ca gazetar și scriitor. Din acest moment viața lui intră în a doua perioadă, aceea a afirmării lui ca scriitor. Această perioadă corespunde anilor 1921-1928 și se încheie odată cu apariția romanului „Întunecare”. Este perioada de muncă intensă la „Gândirea”, unde Cezar Petrescu este nu numai gazetar și scriitor, dar și secretar de redacție și administrator de revistă, într-o continuă efervescență pentru a asigura existența materială a revistei, pentru a-i impune o bună difuzare sau pentru a-i atrage cât mai prestigioase colaborări. Dar munca la „Gândirea” îl va convinge că-i rămâne prea puțin timp pentru literatură, adevărata sa vocație, așa că spre sfârșitul lui 1927 va pleca de la conducerea ei (o preia Nichifor Crainic). A făcut-o pentru a se consacra ca scriitor, iar acest moment intervine odată cu apariția romanului „Întunecare”.

Îi apar și primele volume: „Scrisorile unui răzeș” (1922), „Drumul cu plopi” (1924), „Omul din vis” (1925) și „Carnet de vară” (1926).

Din această a doua etapă a evoluției sale ca scriitor datează și prima traducere. Este vorba de „Neamul Ciuraievilor“ al lui N. Grebenciov, tradusă din versiunea franceză.

Tot de acum datează și prima călătorie peste hotare (la Paris).

În 1927 apare romanul „Întunecare“ la editura Universul, dar numai prima parte. Aceasta este singura ediție care poartă o dedicație a autorului către prietenii căzuți în război, dedicație suprimată definitiv odată cu ediția princeps din 1928.

După editarea romanului „Întunecare“, Cezar Petrescu intră în cea de-a treia etapă a evoluției sale scriitoricești, etapa consacrării, în care se va afirma prin nuvele, romane și cicluri de romane, cu structuri diferite. Unele din acestea se încadrează în ceea ce scriitorul a numit viziunea orizontală, dimensionată în cadrul unui secol și jumătate (1800-1950) și care l-a dus la literatura realistă ce alcătuiește atât primul proiect – „Cronica românească a veacului XX“, realizată în cea mai mare parte, cât și cel de-al doilea proiect „Rădăcinile din celălalt veac“, realizat doar fragmentar prin trilogia „Luceafărul“ sau „Romanul lui Eminescu“ și un fragment de roman – „Ajun de revoluție 1848“.

Alte nuvele și romane se încadrează în viziunea verticală, care are ca obiectiv coborârea în viața interioară, în adâncurile subconștientului. Cezar Petrescu a fost preocupat de cunoașterea în adâncime a sufletului omului, socotind societatea ca o scenă pe care se desfășura destinul personajelor sale. Nuvelele și romanele cu o asemenea tematică alcătuiesc ceea ce scriitorul a numit literatura fantasticului interior. Aceasta nu are nimic senzational, ea fiind o literatură a adâncurilor insondabile ale sufletului omenesc. Dovadă, o scrisoare pe care o trimite unui traducător german: „Aceste nuvele nu sunt fantastice în sensul lui Hoffman sau Edgar Poe. Sunt nuvele psihologice pe care, eu personal le apreciez mai mult decât orice alte nuvele realiste ale mele și pe care, în limba română, împreună cu unele romane, le-am grupat sub un ciclu „Fantasticul interior“.

Dar, Cezar Petrescu nu a fost numai un scriitor realist și un scriitor al fantasticului interior, ci și un scriitor pentru copii, ceea ce a însemnat pentru el o evadare în lumea pură a copilăriei. Putem spune că scriitorul a trăit în trei lumi: lumea realului, transfigurat, lumea fantasticului interior și lumea pură a copilăriei. Fără îndoială că, mutațiile psihice și mobilitatea emoțiilor și sentimentelor, caracterizează viața interioară a scriitorului. Ceea ce explică cele trei orizonturi de cunoaștere și de angrenare în lumi structural

diferite. Căci, dacă lumea reală a fost rezervorul important al inspirației lui Cezar Petrescu, iar lumea fantasticului interior aceea a eliberării lui din tiparele realului și pătrunderea în viața interioară, lumea copilăriei a constituit pentru scriitor un refugiu, o alunecare în universul seninătății. Numai un scriitor cu o structură sufletească complexă putea realiza o operă literară atât de variată ca tematică. Și numai un scriitor cu o puternică vocație, predestinat să trăiască drama propriilor personaje, putea realiza o asemenea operă. Căci, Cezar Petrescu nu este dominat numai de realitățile pe care le transpune în opera lui realistă, ci, mai ales, este dominat de lumea imaginară. Nu se poate elibera de „fanteze”. Cezar Petrescu a avut o extraordinară capacitate de a scrie mult și o excepțională putere de dăruire și de risipire, ce se potolea numai când energia sufletească se epuiza prin istovire psihică. Trăind intens sentimentul predestinării pentru literatură, pe care a considerat-o rațiunea lui de existență, el a înțeles să facă toate sacrificiile pentru a-și crea condiții minime de lucru. El spunea într-o scrisoare din 12 ianuarie 1932 către sora sa Aurelia Stănculescu: „Eu am nevoie de independență și de singurătate totală. E un egoism al meseriei. Odată mă culc la 9 seara, altădată la 4 dimineața. O dată mănânc la 3 după-amiaza, o dată la 12, o dată deloc. Într-o zi trândăvesc citind – e un lucru și acesta – a doua zi scriu 14 ore în șir... Toate văzute din afară pot da impresia unei dezorganizări de viață. De fapt constituie substanța mea de creație”.

Într-o altă scrisoare Cezar Petrescu spune că după fiecare roman se simte stors de viață, epuizat, istovit, iar după ce se odihnea relua lucrul de la început, între 12-14 ore pe zi... „și așa mai departe până s-o rupe căruța în drum”.

Având o imaginație bogată, Cezar Petrescu a trăit continuu atât în viața reală cât și în lumea imaginației lui neobosite, cu o intensitate atât de puternică încât nu era de mirare că uneori, cele două lumi se confundau pe planul creației. Scriind unei prietene că îi simte lipsa, ține să precizeze că acest lucru va dura numai până când va intra în pielea personajelor sale și atunci nu se va mai gândi la ea.

Cele trei stadii clasice ale procesului de creație: documentarea, elaborarea și redactarea propriu zisă a operei literare, se manifestă la Cezar Petrescu într-un mod propriu.

Primul pas în procesul creației – documentarea este realizat în două moduri. În primul rând prin trăirea realității, când scriitorul participă activ la viață sau el este spectator, culegător al materialului uman ce-i este oferit de lumea înconjurătoare. Pentru trecut el face apel la lectură. Cezar Petrescu a

trăit intens pe planuri variate și în același timp a fost un spectator pasionat le ceea ce se întâmpla în jurul lui. Astfel a acumulat materia primă a creației pe care a decantat-o prin propria-i sensibilitate și a transformat-o prin bogata-i inspirație, dându-i noi înțelesuri. Așadar, realitatea trăită sau acumulată din experiența altora, îmbogățită prin imaginație, constituie izvorul inspirator al operei sale. El este deci un transcriptor al realității.

Un alt izvor de inspirație, care constituie cea de-a doua modalitate în procesul de creație, se afla în documentarea cu ajutorul cărții, documentul presei, atunci când scriitorul dorea să încadreze istoric, în mod obiectiv, subiectul romanului respectiv. În acest scop, el trebuia să cunoască psihologia oamenilor din epoca respectivă, stilul lor de viață, moravurile lor. Și în această formă de documentare, imaginația joacă un rol important.

Când s-a hotărât să scrie „Romanul lui Eminescu”, Cezar Petrescu a început prin a se documenta asupra epocii în care a trăit poetul, a cercetat documentele eminesciene, a căutat să cunoască în amănunt nu numai nefericita viață a poetului, ci și viața oamenilor în mijlocul cărora a trăit acesta (așa reiese din scrisoarea din 16 iunie 1934 către Călinescu și cea din 13 ianuarie 1934 către IE Torouțiu). El extinsese în așa măsură documentarea asupra epocii și oamenilor ei, încât intenționa la un moment dat să scrie și un roman despre cercul de la Junimea, chiar cu acest titlu, cunoscând bine atmosfera și activitatea junimiștilor (proiect rămas nerealizat).

La fel, înainte să scrie romanul „Carlton” inspirat din drama provocată familiilor din blocul Carlton, prăbușit la cutremurul din 9 noiembrie 1940, scriitorul a cerut secretarului său să-i procure o serie de documente de la Academia Română și să-i culeagă informații din presa vremii. Cezar Petrescu prin această formă de documentare nu înțelegea alcătuirea unor fișe statistice, el înțelegea cunoașterea acelor fapte sau evenimente minore, care fac ca viața să pulseze și cuprind în miezul lor, sensul evolutiv al vieții unui om sau al unei societăți, într-o perioadă dată. Adică, tot ceea ce este viață reală a unei epoci prin amănunte de mică importanță aparent, dar importante în fapt.

Pentru realizarea romanului „1907” a alcătuit o mică arhivă documentară cu reviste, almanahuri, calendare și ziarele timpului. Înțelegând prin documentare surprinderea vieții sociale cu vibrațiile ei cotidiene, autorul subliniază valoarea pe care o atribuie presei, adevărată enciclopedie a cotidianului.

Cel de-al doilea stadiu în procesul de creație-elaborare se desfășoară, la Cezar Petrescu, în forme specifice. El nu deosebește planul realului de

planul imaginației. Pentru el nu există o limită unde sfârșește realul și începe imaginarul, ambele reușind să conviețuiască perfect. Transferul dintr-un plan în altul se face inconștient. Eroul scos din realitate, este întregit, personalizat prin imaginația autorului. Apoi, eroul începe să trăiască o viață a lui proprie, independentă de voința celui care l-a creat, îi pune întrebări, îi crează probleme.

Al treilea stadiu și ultimul în procesul de creație este transcrierea, adică redactarea propriu-zisă. Când scriitorul a ajuns la convingerea că subiectul s-a copt în mintea și în sufletul lui și că personajele s-au definit pe deplin, atunci se așează la masa de scris și transcrie ceea ce are în el, decantat și împlinit, ca și cum i-ar dicta cineva. Terminarea unei nuvele sau a unui roman înseamnă pentru el o eliberare: „Sunt singurul scrib – spune el, la un moment dat – care în loc să alerg după ciolane de ros, am țicneala să mă culc ori să mă scol la trei noaptea, să-mi impun, benevol, un regim mai strict decât cel de lagăr, pentru a îndruga cai verzi pe pereții literari”.

Permanent s-a plâns că nu-i ajunge timpul să scrie cât vrea, să se poată consacra numai operei literare, era într-o goană continuă după timp. Nu reușea niciodată să aibă un program stabil și o muncă organizată. Fie pentru că era obligat să scrie foarte mult, la multe reviste și ziare (pentru bani), fie pentru că era solicitat de editori, fie pentru că era dominat permanent de efervescenta creatoare.

Cezar Petrescu a căutat permanent să se izoleze departe de tumultul capitalei, de telefoane, de prieteni, de solicitări, pentru a putea scrie. Câțiva ani a stat la conacul celei de-a doua soții, la Averești (între anii 1927 și 1931); în toamna lui 1932, s-a refugiat la sora lui, Smaranda Chehata, la Cernatu, lângă Brașov (unde scrie „Fram ursul polar”), apoi la Brașov (vila „Elena”); s-a retras și la Cheile Bicazului, apoi la mănăstirile Agapia și Neamț, iar din 1937 își împlinește visul de-o viață, cumpărându-și la Bușteni o casă.

Ani de zile m-am întrebat, având în vedere temperamentul lui tumultos: dacă și-ar fi creat condiții normale de lucru, ar fi lucrat în ritmul care a lucrat? Greu de spus. Continua lui agitație, risipirea lui în tumultul capitalei, dăruirea lui pentru oameni, viața dezorganizată pe care o ducea, căutarea singurătății, pe care apoi o risipea recăsătorindu-se, deși era un celibatar convins, toate acestea m-au convins că Cezar Petrescu nu putea lucra în alt mediu. Era atât de mult subjugat de romanele sale, încât nu mai avea cum să se ocupe de el ca ființă socială, încadrată într-o disciplină

banală, cu un program normal de lucru, ca toți ceilalți oameni. În acest sens, el a fost sigur „o fire de artist”, în sensul romantic al cuvântului. Trăind permanent atât în planul realității cât și în cel al imaginației, alunecând deseori în „lumea fantasticului interior” sau relaxându-se în lumea poveștilor, Cezar Petrescu era permanent dominat de stări complexe. Când termina un roman, un altul își aștepta ieșirea la lumină: „Mă retrag undeva la țară. Acolo îmi aleg odaia cea mai proastă, care, mai cu seamă, nu are privestea frumoasă pe geamuri. Las totul: ceasul, haina, lumea și m-aștern pe lucru. Lucrez când se întâmplă: dimineața ori seara, alteori noaptea. Muncesc câte zece-douăsprezece ore pe zi cu tutunul și cafeaua alături, mă străduiesc să rămân limpede și cu mintea trează”.

Cezar Petrescu nu a fost un om politic. El a trăit puternic sentimentul predestinării pentru literatură și nu a vrut să fie altceva decât scriitor. De aceea, a refuzat toate demnitățile și onorurile propuse: a refuzat să fie directul Teatrului Național (1936) sau secretar general al Ministerului Cultelor și Artelor (iar dacă totuși a acceptat până la urmă, la intervenția prietenului său Victor Iamandi, a fost numai temporar, prin delegație și fără salariu). Obişnuia să spună: „Țin mai mult la un roman, fie el chiar prost, decât la o efemeră situație care m-ar vâra în tartarul politicii” (scrisoare din 16 septembrie 1936 către cumnatul său Ionel Stănculescu). De fapt, Cezar Petrescu a îndeplinit funcția două luni și o săptămână (8 octombrie-15 decembrie 1936). După ce a primit această demnitate spunea că va „sări și acest hop și va ieși din țișgănia politicianizată a celor cărora le-am devenit, vrând nevrând partizan (în aceeași scrisoare).

De fapt, singura politică pe care a înțeles să o facă a fost politica culturală. Revista „Gândirea”, apărută la Cluj (1921) în țara întregită, era în strânsă legătură cu scriitorii de la București sau de la Iași. Ea a putut apărea numai datorită solidarității de generație și de breaslă a scriitorilor tineri (25-35 de ani) din toate provinciile române, care, după războiul de întregire, voiau să afirme odată cu sentimentul unității naționale și crezul lor literar și artistic. Caracterul eclectic pe care l-a avut revista, cât timp a fost condusă de Cezar Petrescu, i-a asigurat adeziunea unanimă a tuturor scriitorilor și artiștilor, dovedind că este o revistă de literatură și artă, neapartenând unui partid politic sau cenaclu literar. Așa se explică colaborarea scriitorilor din toate provinciile și de ce a fost primită cu entuziasm în țara întregită. Cezar Petrescu spunea: „Am vrut să fie o revistă de apropiere între regăteni și ardeleni. Era la începutul unirii noastre și conștiința între cele două ținuturi

era necesară” (interviu din „Viața literară”, an I, nr. 13 din 8 mai 1926). Și, într-adevăr, în paginile revistei semnav Lucian Blaga, Emil Isac, Ion Pillat, Nichifor Crainic, Gib Mihăiescu, George Voevidca, George Topârceanu, Al. O. Teodoreanu, Ionel Teodoreanu, Demostene Botez, Mihail Sadoveanu.

Dar, dacă Cezar Petrescu a susținut politica culturală națională, nu înseamnă că a susținut și politicianismul demagogic. Trăind în inima evenimentelor epocii sale, el și-a manifestat, atât prin scrisul zilnic la gazetă, cât și prin romane și nuvele, atitudinea lui critică față de politicianismul nefast. În interviul din „Adevărul literar și artistic” (1929) spunea: „Profesiunea gazetărească, pe lângă că m-a constrâns la o disciplină de muncă, în zece ani m-a pus față în față cu atâta experiență umană și cu atâtea probleme sociale și morale, încât, departe de a dăuna scriitorului, mi-a folosit dimpotrivă, situându-mă la un punct de observație cu deosebire prețios pentru un romancier”. Fiind un gazetar bine perceput de cititori, Cezar Petrescu era asaltat de tot felul de solicitări din partea acestora. În anul 1934, primea de la un cititor din Lipova „planul unei organizații de producție industrială în favorul statului”; în același an, un student îl solicita să scrie o serie de articole privind „o educație elementară de igienă”, întrucât tuberculoza făcea ravagii în țară; în 1938, un admirator cere să-l întâlnească pentru a-i oferi „câteva publicațiuni”; altul, i se plânge că i-a fost refuzată „o piesă radiofonică... deși foarte bună”. Oamenii de toate categoriile sociale, tineri și bătrâni, i se adresau cu diverse solicitări, convinși că are puterea și dorința de a-i ajuta. Părerea lui Cezar Petrescu despre politică și politicianism, despre impactul lor, răzbate dintr-o scrisoare către un confrate (1926): „Aproape trei ani am trăit în Clujul devenit centrul culturii românești. În Ardeal ființau atunci destule gazete, erau adunați mulți din alte tărâmurii după chemarea bună care se deștepta din tinerețea noastră apropiată. Încercam atunci să păstrăm ceva din vechea tradiție, s-o înviorăm. Politica n-a îngăduit. Toate se urzeau provizor în jurul ambițiilor și intereselor de o clipă. Încercarea de a te îndepărta de la interesul imediat al partidului era privită suspect. Entuziasmul a obosit. Oamenii s-au risipit. Ziarele au murit.”

Având clare în minte îndatoririle sale de cetățean și scriitor, Cezar Petrescu a luat atitudine atunci când, din cauza pasiunilor politice și a exceselor fasciste, a fost arsă în piața publică opera lui Mihail Sadoveanu, considerat „vândut străinilor”, pentru că acceptase în 1937 direcția ziarelor „Dimineața” și „Adevărul”. Scrisoarea publicată în „Dimineața” cu acest

prilej constituie un adevărat rechizitoriu împotriva unei politici barbare, care nu făcea altceva decât să reînvie un ev mediu întunecat. Dar, revolta scriitorului îmbracă și alte forme. Într-o scrisoare din 1939 (după ce fusese directorul ziarului „România”) el își manifesta indignarea față de moravurile politice ale epocii: „Personal, mă aflu într-o situație exasperantă, fiindcă după atâtea schimbări de oameni la guvern, mă văd redus la un rol de linge talere. Nu-mi mai aparțin. Am căzut în compromisurile cele mai infecte, m-am pamfiliziat, m-am șeicărit (aluzie la Pamfil Șeicaru), pentru că după toate acestea să mai înghit și morală”.

Adevărul este că Cezar Petrescu nu a acceptat compromisurile politice sau morale. El a preferat să se rupă chiar de prieteni din tinerețe, cu care pornise la drum imediat după primul război, pentru a-și putea continua destinul propriu de scriitor. Așa se explică încetarea prieteniei cu Nichifor Crainic, căruia nu-i accepta dogmatismul ideologic cu accente teologice și naționaliste, sau cu Pamfil Șeicaru, căruia îi reproșa ușurința cu care renunța la orice conduită morală pentru a realiza cât mai multe beneficii materiale. Era și asta o atitudine, o luare de poziție. El nu a aderat niciodată la viața politică, s-a considerat mereu „un simplu scrib, un transcriptor al realității” și nu un scriitor militant, cum a fost de exemplu Panait Istrati.

Ca om, Cezar Petrescu recunoștea că era sceptic, adică lipsit de nerăbdare și agitare, calm și „parcă uimit când ceva ieșea mai puțin prost decât mă așteptam. Nu întotdeauna lucrurile sunt chiar atât de haotice”. Asta trădează robustețea lui sufletească. Pentru că, oricât de amare i-au fost încercările vieții, oricât de netrecut obstacolele, oricât de disperate dezolările, totuși el a găsit resurse de rezistență în adâncurile lui sufletești. În 1943 îi scria unui prieten: „Am gândit astă noapte la multe, cu înviorare de altfel nejustificată, dar calmantă. Trece vor toate, uita-se-vor toate. Și ajunși la un liman, care astăzi, nouă ni se pare inaccesibil, ne vom reconstrui viața din ruine, așa cum și lumea de mâine se va reclădi din tot ce a fost devastat, ars, pulverizat. Există în fiecare individ atâtea resurse de regenerare încât povestea păsării Ibo reînviată din cenușa sa, nu este poate un mit, ci simbolul acestei înverșunări de a încerca – și mai straniu – de a izbuti, iarăși și iarăși altă viață, atunci când credeai că totul e sfârșit, pierdut, mort”. Și într-adevăr, a avut puterea s-o ia mereu de la capăt. Cu toate acestea, viața interioară a scriitorului era dominată de sentimentul singurătății, al unei singurătăți „cosmice”, cum spunea el. Mărturisind unui prieten ce mult își iubea surorile, spunea: „A iubi o soră, un copil, nu te lasă

mai puțin singur pe lume. Nu-și umple golul din tine. Ce sunt aceste legături pe care nu le-ai ales tu? Ce sunt acești prieteni pe care ți i-a dat soarta? Știi ei ceva din mine? Le-am spus lor vreodată tot ce se zbate fără ieșire, spaima de neant, teribila solitudine, tristețea sfărâmăturilor cotidiene, tot ce-a fost bun la tine și se pulverizează zi de zi?”

Pentru scriitor sentimentul singurătății este independent de circumstanțele exterioare, de o mamă, o soră, un copil. Că dorința de singurătate a fost o trăsătură a sufletului său, o spune chiar Cezar Petrescu când vorbind despre prima sa soție afirmă că numai târziu și-a dat seama, în perspectiva timpului că „plecarea mea, aranjamentele ca ea să rămână cu copilul și să nu se aventureze în nesiguranța carierei mele de îndată de după război în orașe străine Cluj, București, toate acestea păreau atunci acte de chibzuință și de prudență. De fapt, era numai un sofism al meu de instinct, mijlocul să revin celibatului. Mă mințeam pe mine, o mințeam pe ea fără să știu. Exista o rațiune a subconștientului care rezolvă ea, ceea ce noi nu știm încă să vedem clar. Nu este aceasta o dovadă a singurătății de care uneori mă plâng, dar pe care o caut?”

Dacă în intimitatea vieții lui sufletești a fost un însingurat, este însă sigur că a luptat permanent cu acest demon. Ancorat puternic în contemporaneitate, a trăit intens viața societății interbelice, participând direct, prin viața și opera lui de scriitor sau prin activitatea de gazetar. În tot ceea ce a gândit și a scris, Cezar Petrescu s-a reflectat societatea în care a trăit. A fost un observator atent, dotat cu un spirit lucid de analist care a știut ca din fragmente de viață socială să reconstituie viața integrală a societății. De aceea, opera lui constituie un document privind societatea românească din prima jumătate a secolului XX.

Al doilea război mondial l-a găsit pe Cezar Petrescu într-un vast program de muncă literară. După război lucrează intens, scriind nuvele și romane, publicând eseuri, articole și impresii de călătorie, traducând și stilizând din literatura franceză și rusă. El lucrează în același ritm ca în tinerețe, deși din 1952, în urma unui prim infarct cardiac, puterea lui de muncă se reduce simțitor. Într-o scrisoare către M. Sadoveanu din 1 februarie 1955 scria: „... persistă totuși ca singura-mi rațiune de existență, în ciuda anilor, în ciuda feluritelor beteji, cumulate cu anii, în ciuda expedientelor bugetare ca pe vremea când eram flăcău, deși lucrez întreit ca atunci”.

Pentru ca mai târziu, în 1959, Cezar Petrescu să scrie lui Mihalache Russu (prieten din copilărie): „De fapt numai eu știu cum gâfâi și mă poticnesc, ca să mă țin de căruță”.

Una din preocupările constante pe care a avut-o până la sfârșitul zilelor a fost cea a realizării unei ediții definitive, selective, a operei lui literare. Din aceasta nu a apărut decât primul volum, cuprinzând o parte din nuvelistică. În această perioadă are mare grijă ca munca lui literară să răspundă celor mai înalte exigențe artistice. De aici și sfaturile pe care le dădea traducătorilor a căror texte le stiliza. Importanța artei literare nu se întemeia pentru scriitor numai pe talent, ci și pe o neîntreruptă muncă de a cizela fraza, de a alege cuvântul cel mai potrivit, de a face ca frazele să fie cât mai sugestive. Cuvântul trebuia să aibă putere de expresie, pentru a sugera realitatea. Și a reușit asta prin stilizarea romanului „Donul liniștit”, unde se vede valoarea artistică a textului tradus. Trebuie menționat că în perioada interbelică traducerile erau considerate o muncă literară minoră, pe care o putea face oricine. Din această cauză sunt așa de puține traduceri din această perioadă care să merite să fie considerate lucrări de valoare literară. Dar, în această privință, Cezar Petrescu putea fi considerat un exemplu, nu atât pentru conștiinciozitatea lui, cât mai ales pentru dorința lui de a realiza din fiecare traducere o operă literară. În acest scop, ținea să cunoască în întregime opera scriitorului din care traducea, pentru a intra în atmosfera și modul de a concepe al acestuia „Nu voi proceda la nici o stilizare înainte de a avea măcar 100-150 pagini de manuscris. Căci numai așa mă pot integra în atmosfera autorului, stil, ritm, mediu. . să pot identifica abitatul și climatul autorului” scria la 1 septembrie 1949 nepotului său Ionică Bărbat. Așa se explică de ce Cezar Petrescu a realizat o traducere excepțională a romanului lui Mihail Solohov „Donul liniștit” în care – scria autorul – a pus cazacii să vorbească ca plăieșii lui Ștefan cel Mare pentru a sugera graiul dialectal în care a scris prozatorul rus. Conștiința artistică a lui Cezar Petrescu a fost permanent trează. El chiar refuza să stilizeze lucrări când traducerea era neinteligibilă, inutilizabilă. Exigent cu el și în egală măsură cu colaboratorii săi, scriitorul a urmărit prin stilizările lui să nu denatureze textul original, integrându-se în spiritul operei pe care o stiliza.

Pentru Cezar Petrescu scriitorul, timpul s-a oprit în loc prea devreme. Este cunoscută intenția sa de a realiza și o frescă a veacului XIX – „Rădăcinile din celălalt veac”. Din aceștia tipărise în 1934-1935 trilogia „Luceafărul” sau „Romanul lui Eminescu” și în 1948 „Ajun de revoluție

1848". Urma să scrie un ciclu „Neamul Vărdarilor” în 7 volume: „Unu, Tudor din Vladimiri” (1800-1821), „Măinile albe și mâinile negre” (1821-1848), „Lume nouă” (1849-1859), „Ocaua lui Cuza” (1859-1866), „... Și cum vin cu drum de fier” (1866-1877), „Hrisanta Mugur” (1877-1890), „Fin de Siecla” (1890-1900). Dar, împrejurările i-au fost potrivnice, nu a apucat să-și realizeze proiectul.

Retipărirea unora dintre romanele sale, care i-au impus o minuțioasă revizuire, fără a le altera însă autenticitatea și valoarea documentar-istorică pentru literatura română din perioada interbelică; scenariul cinematografic „Nepoții gornistului”, drama în trei acte „Pârjolul” inspirată din romanul „1907”, dramatizarea romanului „Întunecare” pentru radio și mai ales numeroasele stilizări și traduceri, toate acestea, la care se adaugă și nenumăratele eseuri și conferințe, au făcut ca Cezar Petrescu să nu mai aibă timp.

În ultimii ani de viață, îi apar mai multe traduceri ale operei sale peste hotare. Numai romanul „Întunecare” a fost tradus în 6 limbi: franceză, engleză, germană, italiană, maghiară și polonă. „Fram ursul polar” a fost tradus tot în 6 limbi: germană, franceză, italiană, maghiară, bulgară și sârbă. Dar, toate aceste succese literare, care însemnau de fapt consacrarea pe plan european, nu-l mai satisfăceau. Cu trecerea anilor și agravarea bolii, scriitorul trăind intens drama unei vieți care oricând putea să se curme, prefera să stea cât mai departe de oameni, cât mai singur, la Bușteni, așa cum își dorise mereu.

Când îi apare în traducere franceză romanul „Întunecare” (Effondrements), deși i se consacră o pagină în „L’Humanite Dimanche” și un studiu în „Les Lettres Françaises” (revistă condusă de Louis Aragon), totuși Cezar Petrescu nu manifestă nici un entuziasm. El consideră că scriitorul francez Rene Jouglet (vicepreședinte al Comitetului național al scriitorilor francezi) scrisese despre roman un articol „exagerat de elogios”. „Eu sunt ceva mai rezervat – spune scriitorul – anii m-au făcut sceptic. Anii, viața, experiențele...” (scrisoare către Mircea Curelea la 27 iunie 1957).

Modest, muncitor, nepunând preț pe glorie, preferându-i „un pahar de vin bun, o țigare aromată, o femeie frumoasă sau un joc nebun de cărți”, către sfârșitul vieții, obosit de infarcte și reumatism, speriat de perspectiva anchilozării, dar fericit la ideea unei morți subite, convins că mai are de trăit doar „un rest de viață”, Cezar Petrescu scria unui prieten: „... însă ce fel de

viață mai e aceasta? Nu fuma, nu bea, nu lucra decât 2 ore pe zi! Ți se urăște de așa viață...”

Pentru Cezar Petrescu literatura a fost fără îndoială rațiunea existenței sale. Încă din 1934 el spunea într-o scrisoare că trece prin viață „... cu condeiul în mână și o desagă de cărți în spate”. Și așa a fost, doar moartea l-a oprit să-și termine proiectele.

În afară de ciclul „Rădăcinile din celălalt veac”, el mai dorea să completeze și „Cronica societății românești a veacului XX” cu următoarele romane: „Catoblepas” sau romanul societății care autodevorează; „Camarila” romanul trădării acelora care au crezut că primul război mondial va impune o înprospătare morală a societății; „Madala”, romanul unei moarte a cărei vieți este reconstituită din descrierile celor care au cunoscut-o din corespondența și amintirile ei; „Taina a șasea” sau romanul căsătoriei; „Excelența sa d. Ministru”, „Pământul mare”, „Cotidian independent”, „Weekend la Sinaia” și „Statuia Libertății” care trebuiau să fie romanele stigmatizării politicianismului.

Dacă Cezar Petrescu ar fi realizat integral aceste două mari proiecte, ele ar fi constituit o amplă frescă a societății românești din ultimii 150 de ani (1800-1950).

Anexa I

Am încercat să-l prezint pe omul și scriitorul Cezar Petrescu mai altfel decât a fost prezentat. Am folosit pentru aceasta:

- amintirile păstrate din discuțiile purtate de-a lungul anilor cu surorile scriitorului sau cu ultima soție,
- corespondența Cezar Petrescu,
- studiile făcute de specialiști români,
- lucrări de evocări și aduceri aminte.

L-am prezentat mai mult pe omul Cezar Petrescu, permanent în căutarea unei vieți liniștite și fericite. Când credea că a găsit-o – deziluzie, disperare! Dar, un om cu o mare putere de a o lua mereu de la capăt. Și pentru asta, un singur remediu – munca, munca până la istovire.

L'homme et l'écrivain Cezar Petrescu

Resumée

Sans doute Cezar Petrescu reste-t-il, pour nous et pour les autres , un écrivain très bien connu. Mais c'est sur l'homme Cezar Petrescu que je me suis décidé à parler. Il a été fondamentalement un épris de la vie heureuse et tranquille . Au moment où il crut l'avoir trouvée - désillusion et désespoir. Mais, doué d'une force tout à fait particulière, il est reparti à zéro . Et pour seul appui, le travail, un travail d'arrache-pied.

Bien que licencié en droit, il n'a jamais professé. C'est de sa plume qu'il a vécu: pendant 49 ans il a été journaliste, il nous a laissé 57 volumes, il a fait des traductions et des stylisations.

Sa vie personnelle a été, malheureusement, parsemée de soucis, autant familiaux que de santé. Il a été marié à plusieurs reprises et il n'a eu qu'un seul fils qui s'est suicidé à l'âge de 23 ans. Dès sa jeunesse il a été malade de TBC osseux et vers la fin de sa vie il a eu des problèmes cardiaques.

Malgré tout cela, rien ne peut l'empêcher de travailler sans arrêt, pendant 10-12 heures par jour, pareil à un Sisyphe contemporain.

Surprenant dans ses livres des réalités sociales et psychologiques spécifiques à la Roumanie de l'entre-deux-guerres, Cezar Petrescu est parvenu à une maîtrise singulière par sa force unique de fabuler. Il est hors de doute qu'il ait été perçu par ses contemporains comme un prosateur moderne. Quoique traditionaliste par structure, Cezar Petrescu fut bien ouvert au nouveau que la littérature mondiale expérimentait à ce moment-là.

Cezar Petrescu a aspiré, sans doute, à l'épithète d'écrivain total s'adressant aux plus diverses catégories de lecteurs.

En achevant la „Chronique de la Société Roumaine du XX-e siècle”, Cezar Petrescu a désiré , selon Perspessicius, „décrire une comédie humaine axée dans notre méridien”.

Si son but n'a été que partiellement atteint, il n'y a aucun doute que Cezar Petrescu l'écrivain ressemble à un personnage de roman, issu des pages de son maître, Balzac.

VARIA

TROIȚA CU BRAȚELE ÎN RUGĂCIUNE

EMILIA SAVELOVICI

Ridicarea unei troițe, gest comunitar, resimțit ca pe o prezență benefică în întreaga arie culturală tradițională românească, menține și astăzi, încă viu, interesul specialiștilor în domeniu.

Alături de alte măiestre cioplitori și creștături în lemn ca: stâlpul casei, poarta gospodăriei, pecetarul-pristolnic, stâlpul de mormânt și troiței ca obiect ritual și ca monument de arhitectură populară i-au fost dedicate de-a lungul timpului tratate, fișe de observații, articole, expoziții, colecții particulare.

La 1 iunie 2006, în ziua de Ispas, în satul prahovean Blejoi din comuna cu același nume, s-a sfințit o troiță din lemn de stejar cu postament de beton placat cu piatră de râu și placă comemorativă din marmură și cu o construcție adiacentă tip chioșc-spațiu de odihnă și de rugăciune. Performerii acestui „mic lăcaș” sunt niște oameni de suflet, creștini ai locului, pe nume Ion și Maria Constantin, sprijiniți de alte două familii din localitate: familia Lixandru și familia Neagu. Gestul ctitorie a celor amintiți a reușit să reînvie un episod pe care-l credeam de mult apus în zona de civilizație și de cultură populară prahoveană: ridicarea unei troițe-autentic monument de artă populară, atent și bine realizat sub raportul tehnicii, materialului și ornamenticii.

Al. Tzigara Samurçaș explică denumirea de „troiță” pornind de la cuvântul de origine slavă sau de la maniera de reprezentare iconografic-arhitectonică, simbolul trinității materializat în lemn, majoritatea troițelor având cel puțin trei brațe.

Cunoscute sub numele de cruci mari sau cruci de pază, troițele sacralizează și astăzi locuri foarte răspândite din nordul Transilvaniei până în Oltenia și Muntenia de munte și de șes, mai ales zonele Argeșului și Prahovei. Vechi topice cu nume de cruce ne întâmpină în acest areal: Troița (Jud. Mureș), Crucișor (Maramureș), Cruceni (Olt), Crucea Lupului (Teleorman), Movila cu Cruce (Buzău), Piscul Crucii (Prahova). Locul de amplasare a unor astfel de cruci-troițe, cioplite de cele mai multe ori de meșteri cruceri anonimi, nu este întâmplător: ele sunt presărate benefic la intrarea într-un sat, la răscrucea a două drumuri principale, în fața unei biserici sau a unui cimitir, sau în apropierea resurselor vitale ale unei

comunități ca: fântâna (izvor), câmpul (holdă), dealul cu viță. Din această succintă înșiruire întrezărim ușor și multitudinea motivelor de ridicare a unor troițe cu scopul: de a apăra, de a proteja comunitatea satului de malefic, în amintirea unei persoane sau a unui eveniment, de pomenire a celor muțați din viața aceasta ori pentru a sfinți apa, recolta sau rodul.

Motivul principal al ridicării troiței din Blejoi, după spusele comanditarului Constantin Ion a fost acela de a proteja comunitatea satului și ca Dumnezeu să-i păzească familia și copiii, două fete și doi băieți, aceștia din urmă aflându-se la momentul ridicării troiței, plecați în misiune în două zone „focar” ale lumii Irak și Bosnia. Cerând sfatul preotului paroh al satului, Savelovici Anton, domnul Ion Constantin a așezat întreg edificiul în apropierea casei sale, la întretăierea a două ulițe: str. Principală cu str. Calotești cu acces spre cimitirul satului, devenind în acest fel **o troiță de răscruce**. Întreaga construcție (vezi foto 1) se integrează perfect ansamblului arhitectural al zonei alcătuit din: șiruri de case din zid, cu acoperișuri în patru ape, cu garduri din uluci, cu grădinile și acareturile în fundalul curților.

Ca tipologie, troița de la Blejoi face parte din categoria **troițelor tip sfeșnic - cu trei brațe - și cu acoperiș în două ape**. Troița, care îmbracă forma iconografică a **Răstignirii** - schemă compozițională receptată la scară universală, este atent cioplită în lemnul de stejar și lucrată în tehnica basorelief/realizată cu două tipuri de dălți de creștătură: semirotunde de diferite profile și cu vârf ascuțit.

Deși cioplirea troiței este un meșteșug dificil cu posibilități reduse de variație tehnică, priceperea și sensibilitatea meșterului crucer Gheorghe Gheorghiu, care este și meșter dulgher la Școala Populară de Artă din Ploiești, îi conferă troiței din Blejoi valoarea unei opere de artă. Meșterul însuși îmi mărturisea cum simte adeseori că lemnul este predestinat să devină prin artă „sacru și nemuritor”. A preferat stejarul deoarece esența lui permite tăierea cu creștături mărunte și obținerea unor forme precis conturate. Meșterul și-a lăsat amprenta personalității sale printr-o serie de grupuri de semne liniare și florale de excepție în troiță, despre care se știe că se sculptează după rânduielei, cu statut de lege, statornicite de veacuri. Chipul lui Hristos Răstignit, realizat cu linii trasate viguros, este asemănător cu Cel de pe ferecăturile de argint (vezi foto 2).

Domnul Constantin Ion mi-a dat o explicație foarte interesantă, argumentându-mi în același timp de ce a ales să fie încrustate pe trupul troiței semne simbol: cercul-soare, crucea-stea, rozeta, vrejul viță de vie. Cunoscând amănuntele biblice, cum că la răstignirea lui Hristos întreaga natură a luat parte *soarele și luna s'au întunecat, pământul s-a cutremurat*,

comanditarul nostru a ținut foarte mult ca în registrul superior al crucii meșterul să profileze soarele-cunună simbolizând în gândirea sa „universul întreg” dar și faptul că în centrul lumii ca și în centrul vieții fiecăruia dintre noi se află Hristos Cel Răstignit. Cercul soare-cunună este împânzit de 12 cruci-ștele ca o creionare a bolții cerești. Acoperișul în două ape devine în același context „strașina raiului sub care suntem chemați toți să înălțăm o rugă”, iar brațele-sfetșnic ale troiței „sunt brațele noastre, ale omenirii, în rugăciune”; de aici și denumirea de **Troița cu brațele în rugăciune**. Uimitoare viziune la acest om simplu, dar profund! Pe brațul orizontal al crucii, la capete, meșterul a crestat două rozete floare iar pe brațele sfetșnic a săpat două vrejuri de viță de vie cu strugurii în pârgă. Sunt forme mesaje, cândva vechi simboluri, a căror înțelesuri au fost uitate în parte și ne sunt oarecum familiare căci ochiul nostru le-a înregistrat și pe alte obiecte de cult sau utilitare din întregul orizont al artei noastre populare: pe lespezi de mormânt și în decorul bisericilor, pe porțile și pe ușile caselor, pe lăzile de zestre și pe mobilier.

Fiind bolnav și în prag de internare pentru o intervenție chirurgicală la inimă, și cu dorul permanent după copii săi, d-l Ion Constantin mi-a mărturisit că a simțit acut nevoia de a ridica o astfel de troiță cu brațele în rugăciune, îndrăznind în acest chip mai mult la ajutorul lui Dumnezeu pentru sănătatea sa și a familiei sale, dar și pentru binele întregului sat, a vecinilor și a cunoscuților săi. Exemplu apodictic de reală comuniune și de conștientizare a faptului că binele tău înseamnă automat și binele comunității din care faci parte. Un argument în plus dacă mai era nevoie, al devoțiunii sale este și faptul că, deși inițial gândise să amplaseze troița la hotarul satului spre pădure, pe locul unde în trecut mai fusese implantată o troiță, azi dispărută, domnul Constantin s-a decis s-o așeze mai aproape de casa sa „pentru a îngriji mai des de ea, lucru care se întâmplă întocmai și la ora actuală, conform fișei de observație. Cei care i-au dat ajutor și l-au sprijinit efectiv la ridicarea acestei troițe, familiile mai sus menționate, îi sunt rude, lucru care atestă că acest tip de întraajutorare s-a făcut pe baza relațiilor de rudenie, o dovadă în plus a rolului pe care o mai joacă și azi spița de neam într-o comunitate dată.

Prezența troițelor într-un mediu comunitar, în speță cel sătesc, se află în strânsă legătură cu desfășurarea unor ceremonii cu caracter religios (slujbe de pomenirea eroilor neamului, sau în zilele de hram), care consfințesc rolul troițelor ca loc de întâlnire a omului cu Dumnezeu.

Concluzia îi aparține Părintelui Rafail Noica: „există rugăciuni de binecuvântare pentru toate clipele vieții omului: binecuvântăm câmpul, binecuvântăm secerișul, binecuvântăm casa, binecuvântăm călătoria, ne

rugăm pentru boală etc. Dar, pe de altă parte, secerișul și semănatul și boala și călătoria vă spun că sunt un bun prilej ca să ne gândim și la Dumnezeu. Până la urmă, toate acestea trec, rămâne rugăciunea”.

Summary

In the roumanian ethnological context troytsa is an emblematic element of the national spirit(taking its generic name of „troitsa”from the Holy Trinity).

Woden troytsa from Blejoi village,district Prahova is a new thanksgiving cross,raised in God's honnour.Built from modern materiels,this troytsa of great elegance,has particular patterns come from a very distant past and speak of the life,mentality and beliefs of the inhabitants from Blejoi.

Bibliografie:

- I. Oprișan, *Troițe românești - o tipologie*, Editura Vestalia, București, 2003
- Al. Tz. Samurcaș, *Arta în România*, Editura Minerva, București, 1909
- R. Pop, *Glasul pecetarelor*, Biblioteca Rev. Familia, Oradea, 1993
- Paul Petrescu, *Arhitectura țărănească din lemn din România*, Editura Meridiane, București, 1924
- Paul H. Stahl, *Meșteri țărani români și creațiile lor de artă*, Editura Enciclopedică, București, 1969
- R. Vulcănescu, *Mitologie română*, Editura Academiei, București, 1985
- R. Noica, *Cultura duhului*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2002

Foto 1

Foto 2

RESTAURAREA UNEI CĂRȚI VECHI ROMÂNEȘTI

NICOLETA IONESCU

În concepția modernă asupra restaurării, aceasta reprezintă un ansamblu de măsuri menite să reîntinerească un bun patrimonial dar excluzând la modul absolut categoric orice adaos care i-ar modifica structura, forma, stilul sau maniera specifică epocii în care a fost creat.

Ca și al omului, trupul cărții nu este etern. Dintr-un început însă viața unei cărți trebuie să acopere, să reziste mai multor generații de oameni. De pe urma simplului răsfoit, chiar și de pe urma aparent tihnitei șederi în rafturile bibliotecilor până la schimbarea locurilor depozitării și a nenorocirilor iscate de inundații sau incendii, cărțile suferă. Restaurarea se face manual. Se restaurează doar bunuri de patrimoniu. Mai întâi se investighează starea de degradare produsă de factorii fizico-chimici, starea de „sănătate” a cărții, natura atacurilor provocate de diverse ciuperci, bacterii sau insecte. Se stabilește un diagnostic și se alege un tratament corespunzător. Timpul acordat unei lucrări variază de la una la alta. Depinde pe de-o parte de gravitatea deteriorării, iar, pe de altă parte de mărimea lucrării. Se deschide astfel dosarul cărții. Diagnosticul fiind pus, munca de restaurator poate începe. Prima este desprăfuirea și curățarea uscată. Cu pensule, bisturiu, halat, mănuși și mască pe față. La nevoie, dacă e murdară cartea se spală în tăvi umplute cu apă încălzită la temperatura corespunzătoare. Cu cât hârtia este mai veche, cu atât se spală mai bine, pentru că la început hârtia avea o calitate mai bună, superioară celei de azi. Se folosește săpun cu pH neutru. După spălare urmează limpezirea, după care filele se lasă la uscat natural (nu cu ajutorul unei surse de caldură). Filele uscate și ușor încrețite se pun într-o presă, protejate de voalul de nylon, hârtie de filtru și platane de lemn. Urmează consolidarea zonelor de text fragilizate cu vâl japonez și hârtie japoneză care se face cu adeziv organic „carboximetilceluloza”, bisturiu, foarfeci, pensă, spatule, fălțuitoare din os. După uscare se curăța tot surplusul de hârtie japoneză, se fixează din nou cu adeziv marginile și se presează cu fălțuitorul. După uscare se pun iar în presă (se umezesc prin sprayere), se pun între valurile de nylon, hârtie de

filtru, platane de lemn. Recompus în fascicule, volumul va lua calea legăturii și în cele din urmă pe raftul de unde a venit. Fiecare lucrare reprezintă ceva nou, iar restaurarea este un mod de a te exprima personal.

Voi prezenta restaurarea volumului: **Apostol**, Buzău 1743

NR. INV. **6.4.** - **4850**, aflat în gestiunea Muzeului Județean de Istorie și Arheologie Prahova.

Tipăritura scrisă cu caractere slavone.

DESCRIEREA MORFOLOGICĂ A VOLUMULUI

Conține 178 file, un singur tip de hârtie din fibre textile, fabricată manual. Prezintă linii de apă dispuse vertical. Hârtia are aspect rugos.

Textul este scris cu cerneală tipografică neagră și roșie. Fiecare literă de început de paragraf se află în chenar cu ornament floral, cerneală roșie).

Forzaturile cărții sunt din hârtie manuală (linii de apă dispuse vertical).

Fiecare paragraf începe cu inițială monocromă – motive florale.

Foaia de titlu (față + verso)

Text scris cu cerneală roșie și neagră. Textul este încadrat de un ornament floral și geometrizarant.

Verso: pe 50% din suprafața paginii se observă un desen ce are în stânga un cap de bour cu o coroana regală deasupra. În stânga capului – soare, iar între capul de bour și coroana regală se vede o floare. În dreapta – un vultur ce are în cioc o cruce, cu capul îndreptat spre capul de bour; deasupra acestuia se află o coroană regală și în dreapta vulturului un cerc în care este desenată luna. În partea de jos – coline, dealuri. Tot desenul este încadrat de ornament floral și geometrizarant. Însemnările grafice sunt făcute cu cerneală neagră.

Fila nr.2 (față)

Transa superioară – însemnare cerneală ferogalică (5 rânduri).

Transa frontală - însemnare cerneală ferogalică (7 rânduri).

- însemnare cerneală ferogalică (9 rânduri).

Transa inferioară și transa interioară – 6 ornamente (4 –1/1cm; 2 – 2/2 cm) florale, geometrice simbolizând Crucea Domnului.

Volumul prezintă deteriorări de natură fizico-mecanice, chimice, biologice soldate cu:

- incluziune metalică, pete rugină (f.1,f.3, f.7, f.24, f.33);
- pete cerneală ferogalică roșie (f.1, f.3, f.5, f.16, f.90, f.104^v);
- pete cerneală ferogalică neagră (f.1, f.5, f.19, f.45, f.48);
- pliu natural (f.22, f.37, f.54, f.63, f.91, f.133, f.154);
- însemnare creion (f.37, f.44^v, f.45, f.46, f.47, f.52, f.69, f.82^v, f.89, f.92, f.93, f.94, f.97, f.99, f.101, f.103^v, f.106^v, f.107, f.108, f.110^v, f.116, f.117, f.129, f.136, f.178);
- însemnări cerneală ferogalică (f.2,f.5,f.7,f.8,f.9,f.10,f.11-43, f.81^v, f.178, f.142);
- colțuri cu patina vulgară accentuată;
- murdărie – pe toată suprafața volumului;
- murdărie insecte (f.1-5, f.14, f.63 și în toată zona falțului);
- găuri de cari (f.1-4,f.85,f.175, f.176, f.177,(zona cu text), f.178, și aproape toată suprafața forțațurilor);
- restaurări anterioare (f.1 – zona falțului, f.2-25, f.75, f.76-f106, f.109^v, f.110, f.111^v, f.116-127, f.132-151, f.161-178);
- urme și depozite de ceară (f.1-178);
- îndoituri, franjurări marginale, rupturi transe (f1, f2, f3-8);
- însemnare cerneală chimică - șampilă, (f 14, forzat posterior fix);
- lipsă suport material (zona cu text), (colț inferior dreapta);
- îmbrunirea și pătarea filelor.

Toate aceste deteriorări au dus la degradarea accentuată a legăturii și corpului cărții.

FORZAȚUL ANTERIOR FIX prezintă:

- găuri de carii;
- însemnare creion;
- însemnare;
- cerneală ferogalică neagră;
- îmbrunirea hârtiei.

FORZAȚUL ANTERIOR MOBIL prezintă:

FAȚĂ:

- însemnare cerneală ferogalică neagră;
- însemnare creion, creion roșu;
- însemnare pix albastru (nr. inv.);
- însemnare pix negru (nr. inv.);
- însemnare cerneală chimică mov (ștampilă);
- găuri de carii.

VERSO:

- însemnare creion;
- însemnare cerneală ferogalică neagră;
- însemnare culoare albastră.

FORZAȚ POSTERIOR FIX prezintă:

- găuri de carii;
- murdărie;
- însemnare creion;
- însemnare cerneală chimică mov (ștampile);
- însemnare cerneală chimică roșie (ștampilă).

FORZAȚ POSTERIOR MOBIL prezintă:

FAȚĂ:

- însemnare creion;
- pliu natural;
- pete rugină;
- găuri de cari;
- pete cerneală neagră;
- însemnare cerneală ferogalică neagră;
- murdărie.

VERSO:

- pete cerneală ferogalică;
- însemnare cerneală ferogalică neagră.

Din oglinda cărții reiese că volumul conține 46 fascicule. Primul fascicol este format din 2 file (f1+f2) iar restul de 45 fascicule sunt formate din câte 4 file.

STARE DE CONSERVARE

Volumul a prezentat o degradare avansată fizico-chimică, biologică a suportului de scriere, soldată cu fragilizarea, fisurarea, pierderea suportului material, deformarea cotorului, degradarea cusăturii.

DIAGNOSTIC

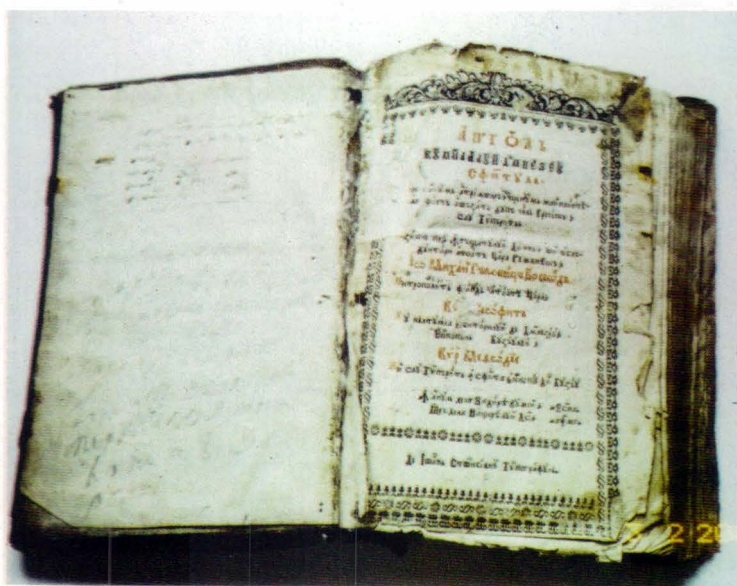
Îmbrunire amplă a întregului volum, deteriorări de natură fizico-mecanică, chimică și biologică cu afectarea aspectului și structurii volumului; profundă deteriorare biologică asociată cu sfâșierea fasciculelor în dreptul punctelor de coasere, deoarece ața cusăturii era fragilizată și nu era continuă iar unele fascicule erau în pericol de a se pierde; propun restaurarea integrală a volumul prin desfacerea cusăturii.

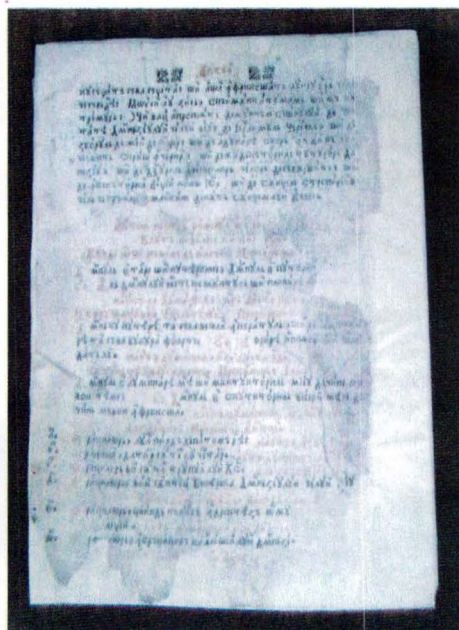
TRATAMENT EFECTUAT

1. Fotografiere inițială;
2. Numerotarea filelor;
3. Curățare uscată – desprăfuirea blocului cărții pentru îndepărtarea depozitelor de murdărie;
4. Detașarea corpului de scoarțe prin dezlipirea părții fixe a forțașului și dezlipirea capetelor nervurilor din interiorul scoarței;
5. Îndepărtarea cleiului vechi de pe cotor;
6. Descoaserea volumului (tăierea aței de cusut degradate);
7. Desfacerea blocului de carte pe fascicule (s-a constatat că volumul a mai suferit restaurări anterioare - transa interioară, transa inferioară);
8. Întocmirea oglinzii cărții;
9. Curățare mecanică – eliminarea depozitelor de ceară;
10. Curățare umedă a filelor detașate și a forțașurilor;

- 11. Corectare de pH;**
- 12. Uscare liberă;**
- 13. Presare intermediară;**
- 14. Restaurarea fiecărei file – completare hârtie japoneză de dimensiune adecvată la hartia suport de text;**
- consolidare val japonez, la dublu sau la simplu (a zonelor fragilizate, a zonelor lipsă, rupturi);
(Completările predomină în zona colțurilor și în zona falțului);
- 15. Uscare liberă;**
- 16. Presare intermediară;**
- 17. Refacerea fiecărui mijloc al filelor (92) + aripioare la forțașurile anterior și posterior mobil (pentru aceasta s-a executat pe masa luminoasă un șablon – chenar - cu dimensiunile originale ale filelor)**
- 18. Degajarea surplusului de hârtie și val japonez cu ajutorul bisturiului;**
- 19. Presare intermediară;**
- 20. Tăierea la format (dimensiunile originale);**
- 21. Colaționarea filelor (cu ajutorul fălțuitorului);**
- 22. Rearanjarea filelor pe fascicule (conform oglinzii cărții);**
- 23. Presare finală;**
- 24. După presarea finală și refacerea fasciculelor blocul cărții a fost predat la legătorie pentru refacerea legăturii cărții.**

I se va confecționa o casetă de protecție după care va fi pusă pe raft la locul care i se cuvine.

BIBLIOGRAFIE:

- Probleme de patologie a cărții, bcs, 1981
- Cesare brandi, teoria restaurării, ed.meridiane, buc., 1996
- Curs practic,curs teoretic - teoria restaurării, elena pîrâu, sofia ştirban, alexandru ştirban, manea
- Ion sandu, irina crina anca sandu – chimia conservarii si restaurarii cartilor vechi, vol i, ed.trinitas, iasi, 1998

The restoration of an old Romanian book

Summary

I will present the restauration of the volume:Apostol, Buzau, 1743 .

Nr.inv.63-4850, which is currently in the of the History and Arheology Museum, Prahova.

The tipping is written using slavone characters.

The volume presens an advanced deterioration-physical, chemical and biologicalof the writing support, causing a serious damageof the book.

The darkeningn of the entire volume the physical-mechanical, chemical and biological deteriorations have damages of the books appearance and structure, especially the deterioration of the sheets around the sewed points, because the thread was fragile and pressing and the restauring of the sheets, the book will be handed to. A protection will be confectioned.

After that, it will be placed on a shelf, where it belongs.

IN MEMORIAM

Aparținând Școlii de istorie bucureștene și revendicându-se cu obstinație și mereu ca elev al lui Ion Nestor, arheologul, istoricul și muzeograful Victor Teodorescu s-a fixat în memoria noastră prin câteva importante repere. Nu doar studiile sale strălucite desăvârșite sub îndrumarea modelului său nestorian, ci și o înțelegere aparte a tainelor săpăturii arheologice depuse ca student sub îndrumarea magistrului, l-au plasat de tânăr în rândul celor mai ascultate voci din rândul atât de orgolioaselor personalități contemporane. Categorie, Vicus a fost înainte de orice un desăvârșit arheolog. Cu nimic mai prejos decât aceia care, la adăpost de răspunderi și obligații administrative, și-au facut meseria în tihna cabinetelor academice de cercetare.

Ca arheolog-săpător și-a petrecut cea mai mare parte a vieții pe șantiere, „citind” atent topografia siturilor, vecinătatea lor, ca și în stratigrafiile complexe și reușind astfel de rezultate ce nu pot fi dobândite decât de pe urma unor investigații îndelungi în arealul atât de dens locuit al nord-vestului Munteniei. Cunoașterea populațiilor extracarpatiche și originea lor daco-romană, protoromânii și ocupațiile acestora la mijlocul mileniului I au devenit temele fundamentale urmărite de Victor Teodorescu cu o sistematică ardoare.

Așa că strălucitele sale studii bazate pe descoperiri concrete, cu mare putere de demonstrație pentru puternicele, statornicele și productivele așezări străromânești extracarpatiche, au rezultat ca efect a numeroaselor campanii pe care arheologul le-a condus în sute de stațiuni arheologice. Dintre toate acestea stăruie, ca părți distincte și cu totul aparte în demonstrația istorică, cercetările de la Târgșoru Vechi, Căndești, Cireșani și, mai ales, Budureasca. Îndeosebi cea din urmă stațiune - cu o densitate de locuire și o prezență de acțiune umană organizată deosebită - rămâne drept referință esențială pentru demonstrația istorică privind cunoașterea locuitorilor mileniului I la sud de Carpați.

Important este că, străbătând spațiul prahovean și cel învecinat acestuia în nenumărate drumuri, operând cercetări de teren restrânse sau mai

ample periegeze, Victor Teodorescu a adăugat repertoriului de așezări - până la el destul de reduse numeric - un foarte mare număr, constituind acum o valoroasă bază de informații verificate în teren.

Interpretarea tezaurului arheologic - fie simple piese ceramice, ustensile casnice, unelte, fie sofisticate obiecte de podoabă din orizonturile civilizației dacice și daco-romane, a culturii Ipotești-Cândești - făcută de Victor Teodorescu reține de fiecare dată prin logica, ordinea și calitatea argumentelor. Prin acestea și prin limpezimea argumentațiilor se remarcă statutul său de istoric de largă cuprindere și de subtilă înțelegere. Atari calități au contribuit esențial la punerea în formate muzeistice a inventarului atât de valoros al artefactelor arheologice și înlesnirea lecturii lor interpretative pentru marele public.

Căci, trebuie s-ă spunem, Victor Teodorescu a fost și un mare muzeograf. Or, menirea specialistului de muzeu e, primordial, de a adăuga și a organiza descoperirile sub forme expoziționale dotate cu aparatul explicativ necesar vizitatorilor.

Venind în muzeu la îndemnul mentorului său, Ion Nestor, județul Prahova a beneficiat de o remarcabilă șansă: un profesionist dedicat cu o nobilă pasiune și cu vitalitate cercetării istorice, dar și acțiunii culturale. Un om dispus nu doar să studieze pentru a înțelege fenomenul istoric, ci și foarte deschis comunicării semnificațiilor acestuia. Destinul muzeografic al lui *Vicus* a fost fixat odată cu venirea la Ploiești, împletindu-se fericit și definitiv cu acela al fondatorului muzeografiei prahovene, prof. Nicolae Simache. Din anul 1957 și până în 1972 a lucrat sub conducerea acestui muzeograf de mare referință, dobândind priceperea și abilitatea necesare pentru a-i continua ilustrului deschizător de drumuri opera. La acel prag însemnat pentru definirea personalității muzeului prahovean, colecțiile diverse adunate deja - multe salvate de către fondator - constituiau un important patrimoniu care atrăsese atenția asupra valorii lor culturale. Mai puțin sistematizate și cu disparități s-au arătat însă cele arheologice, aici venind providențial Victor Teodorescu spre a construi un program de cercetare arheologică în care muzeul se va implica cu importante resurse și energii.

Practic și cu multă înțelegere, mai ales după numirea sa ca director, *Vicus* a dezvoltat atât cercetările muzeale independente - mărin și numărul arheologilor din muzeu - cât și pe cele efectuate în colaborare cu alți specialiști din sistemul academic și universitar.

Patrimoniul bogat rezultat în urma unor sistematice săpături și investigații a permis câteva organizări muzeale succesive, pe urma cărora muzeul prahovean și-a definit conceptual profilul expozițional de bază și a putut stabili anumite priorități. Se poate afirma, că reprezentativitatea muzeistică a patrimoniului rezultat a răspuns astfel cerinței de reflectare concretă a mărturiilor istorice specifice spațiului extracarpatic, îndeosebi demonstrațiilor asupra civilizației și culturii străromânești din mileniul I. Prin eforturile sale muzeografice, patrimoniul și muzeul județean și-au consolidat și precizat personalitatea.

Prin rezultatele demersului arheologic calificat, animat și coordonat de Victor Teodorescu, Prahova oferea deja spre anii '80 o reprezentativitate muzeală ce a individualizat-o cu accente spre istoria veche - ceea ce a justificat și organizarea la Ploiești a celei de-a XVII-a sesiuni naționale de arheologie. Evident că, multe alte proiecte s-au conturat deja sau se vor desprinde din acest program inițiat de Victor Teodorescu, - între care muzeificarea vestigiilor de la Budureasca, Târgșor, Drajna etc. - unele rămânând valabile și în strategiile prezentului ale celor care îi continuă și dezvoltă opera. Ca de pildă, reconstituirea complexului de așezări de la Budureasca, făcută cu atâta rigoare și fundamentată pe un desăvârșit aparat explicativ și documentar. Rămân desigur de împlinit viziunile sale proiecte de muzeificare a complexului in situ, de asigurarea acelor dotări care să permită o largă accesibilitate publică. La Budureasca în primul rând, dar și în alte stațiuni arheologice prahovene.

Cunoscător al varietății obiectuale din numeroase contacte directe cu șantierul și cu săpătura arheologică, dar și ca pasionat bibliograf, muzeograful și arheologul ploieșten a stăruit să creioneze expoziția de bază, conducând spre un atare scop energia unui redus numeric, dar remarcabil colectiv de specialiști. Studiile sale din anii '70 sunt reflectate în numeroase periodice, câteva fiind atracții pentru lectorii cataloagelor, și admiratorii prestigioaselor expoziții de arheologice din România organizate la Stockholm, Paris și Bruxelles. Iar cele cu caracter monografic din anii '80-'90 au venit ca recuperări absolut necesare pentru cunoașterea rezultatelor unor cercetări de lungă durată. Rămân încă - și nu trebuie nicidecum lăsate astfel - necunoscute manuscrisele sale dedicate problematicii istorico-arheologice din spațiul prahovean, la care se știe că a lucrat cu acribie și pe care, din motivații diverse, nu le-a încredințat tiparului. L-am cunoscut pe Victor Teodorescu muzeograful și directorul de muzeu, admirându-i știința

de carte, acea indefinibilă capacitate de a „citi” în stratul arheologic și de a interpreta săpătura. I-am apreciat - făcându-mă părtaș la neuitate dialoguri - darul său de a lega între ele siturile și obiectele arheologice și istorice, imaginația sa fabuloasă, intuind și găsindu-le rostul inițial. Nu de puține ori am judecat împreună oameni, stări și lumea în care ne-a fost dat să trăim, bucurându-mă să-mi regăsesc în imaginarul său propriile gânduri. L-am găsit uneori și critic, și melancolic, și pustiit de neîncredere, dar niciodată pierzându-și pasiunea profesională. **Vicus** a fost și a rămas pentru mine nu doar un mare arheolog și muzeograf bântuit de o devoratoare autocenzură științifică, dar și de o pasiune nețărnută și cu o remarcabilă onestitate profesională. Dintre toți nestorienii - o specie aparte în rândul arheologilor - el pare cel mai apropiat de Profesor, preluând chiar un anume fel de a fi al acestuia. De altfel, în ultimii ani, arhivele au revelat cum anume a trăit **Vicus**, la Căndești în anii '60, frământările țărânimii din Vrancea și Buzău forțate să intre în gospodăriile agricole colective, facându-le cunoscute Profesorului său.

Cei care-i „ascultau” și pe istorici pentru a cunoaște opinia lor față de acele măsuri forțate, i-au notat lui Victor Teodorescu părerile ostile prostiei și dictaturii, ca și o mare simpatie pentru țăranii munteni.

E de neuitat cum povestea întâmplări de pe șantier, cu oameni simpli și cu autorități tembele, cu copii sau cu confrăți, dar și despre aventurile prahovene ale desăvârșirii muzeale.

Basarabean ca origine, Victor Teodorescu a ținut în sine multe stări și gânduri pe care cu greu le facea cunoscute. Poate de aceea unora li s-a părut a fi un taciturn. Retras și rezervat, concis, distant dar elegant în gest și-n vorbă, **Vicus** a însemnat mult în cultura română, în acea zonă concretă, majoră, a mărturiilor palpabile de cultură, care pretinde numeroase și subtile cunoștințe. Valoarea contribuțiilor sale ca arheolog, istoric și om de cultură n-a fost încă bine măsurată, așteptând, desigur, o mai dreaptă judecată din partea celor care sunt astăzi în mare beneficiu de pe urma muncii și strădaniei sale. Când, în 2004, a fost omagiat de către Ministerul Culturii și Cultelor printr-o distincție de excelență, meritele sale arătau că opera scrisă și faptele culturale ce-i aparțin impun nu doar un gest de dreaptă recunoaștere ci, deopotrivă, și de pioasă recunoștință.

Victor Teodorescu

Summary

Belonging to the history school of Bucharest, Ion Nestor's student, Victor Teodorescu was in the same time a brilliant archaeologist, a fine historian and a true specialist in museography.

His professional destiny was determined in the moment he came to Ploiesti and met Nicolae Simache, the founder of museums in Prahova district.

A professional, dedicated with noble passion and vitality to the research and to the cultural action, Victor Teodorescu meant very much for that area of Romanian culture which requires much sophisticated knowledge.

ÎN ATENȚIA CITITORILOR

Lucrări editate de

Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova

- *Studii și materiale privitoare la trecutul istoric al județului Prahova, Serie veche, (1,2,3) Ploiești, 1968-1970.*
- *File din trecutul istoric al județului Prahova, Serie veche, (4) Ploiești, 1971.*
- *Prahova noastră de istorie. Studii și cercetări, Serie veche, (5) Ploiești, 1977.*
- *Anuarul Muzeului de istorie și arheologie. Studii și cercetări, Serie veche, (6,7,8), Ploiești, 1984-1986.*
- *Idem, Serie nouă, I (9), Ploiești, 1991.*
- *Ibidem, Serie nouă, II (10), Editura Museion, București, 1995*

*
* *

- *Contribuții privitoare la istoria comunei Starchiojd*, Ploiești, 1968.
- *Contribuții la istoricul presei prahovene*, Ploiești, 1968.
- *Pagini din trecutul istoric al județului Prahova*, Ploiești, 1971.
- *File din istorie. Din trecutul comunei Teișani, Serie veche*, Ploiești, 1971.
- *Documente de pe Valea Teleajenului*, Ploiești, 1972

*
* *

- *Petrol și bombe la Ploiești*, Ploiești, 1993.
- *România Mare -Puterea Politică*, Editura Imprimex, Ploiești, 1995.
- Jercan, Ion, *Contribuții la istoria muzeelor și expozițiile prahovene*, Editura Mectis, Ploiești, 1997
- Popescu, Paul, *Prahova și Ploieștii în timpul epopeei lui Mihai Viteazul*, Editura Prahova S.A., Ploiești, 1997
- Chiriac, Bucur, *Trecător grăbit prin timpul nostru*, Editura Mectis, Ploiești, 1998
- *Jertfele prahovenilor. Monumentele recimoșinței*, Editura Mectis, Ploiești, 2001
- Popescu, Paul, *Prahova în vremea revoluției de la 1848*, Editura Mectis, Ploiești, 2001
- Popescu, Paul, *Biruința voievodului*, Editura Mașina de scris, Ploiești, 2002
- Tătaru, Ieronim, *Telegrame primite de la I. L. Caragiale în anii 1901 și 1912*, Editura Printeuro, Ploiești, 2002
- *Regimentul 32 Mircea*, Editura Printeuro, Ploiești, 2002
- Stănescu Eugen, Stănescu Iulia, *Colonelul Nicolae Zăgănescu și Regimentul 9 AA*, Editura Printeuro, Ploiești, 2003
- *Scrisori pentru Caragiale*, Editura Ploiești, Ploiești, 2003
- *Festung Ploiești*, Editura Printeuro, Ploiești, 2003
- *Războiul petrolului la Ploiești*, Editura Printeuro, Ploiești, 2003
- Diaconu, Gheorghe, *Târgșor - un sit milenar*, Editura Mașina de scris, București, 2003
- Marinică, Gheorghe, *Pagini de monografie*, Editura „Ploiești-Mileniul III” Ploiești, 2004

- Maistorovici-Hârlav, Sanda, *Despre poezia muzicii Ploiești*, Editura Premier, 2004
- Frânculeasa, Alin, *Bibliografie arheologică prahoveană*, Editura Mașina de scris. București, 2005
- Dumitrescu, Nicolae, *Ploiești. Orizonturi culturale de ieri și de azi*, Editura Mașina de scris, București, 2005
- Comunitatea de la Șirna județul Prahova (secolele II-X D.H.), *în lumina izvoarelor arheologice*, Editura Mașina de scris, București, 2007

*

* *

Volume realizate în ciclul de manifestări culturale:

Salonul de umor „RIDENDO DICERE VERUM”

- *Epigrame. Ridendo dicere verum*. Editura Mașina de scris, București, 1999
- *Trident Quintus*, Editura Mașina de scris. București, 2001
- Corbu, George. *Corbigrame II*, Editura Mașina de scris, București, 2003
- Ionescu-Quintus, Mircea, *Ce-ați făcut în ultimii cinci ani?* Editura Mașina de scris, București, 2004
- Râpeanu, Elis, *Râsu'-plânsu'* Editura Mașina de scris, București, 2007
- Zarafu, George, *Ghiozdanul cu pioneze*, Editura Mașina de scris, București, 2008

Editura Oscar Print ISSN 1223 - 4222